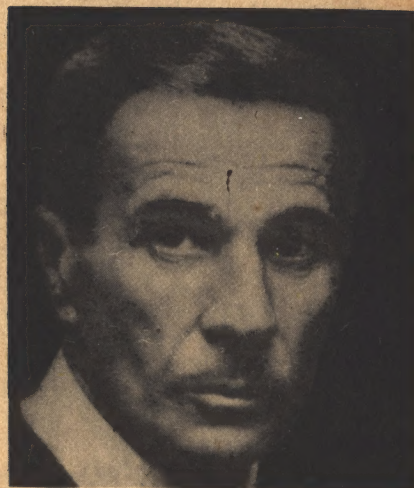

dino buzzati

713

dino buzzati
deșertul tătarilor

«Creator al unor personaje problematice, care trăiesc într-un univers problematic, Dino Buzzati este un romancier al condiției umane. Lecția majoră care se desprinde din parabolele sale impune convingerea că societatea modernă trebuie așezată pe temelii noi, profund echitabile, încît omului să nu-i mai fie refuzată înțîlnirea fertilă cu superlativul autentic al existenței sale.»

ROMUL MUNTEANU

dino buzzati

Lei 5

editura minerva

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Ilustrația copertei : *După originalul autorului*

dino buzzati

deșertul tătarilor

ROMAN

•
povestiri

TRADUCERE DE NICULINA BENGUȘ

PREFĂȚĂ DE ROMUL MUNTEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1972

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PREFAȚA

În ziua de 28 ianuarie 1972 a murit într-un sanatoriu din Milano cunoscutul scriitor italian Dino Buzzati, în condiții asemănătoare cu ale eroului său Giuseppe Corte din povestirea *Șapte etaje*.

Autorul *Deșertului Tătarilor* avea un acut sentiment al timpului. Poate de aceea când a ajuns la vîrsta la care s-a stins din viață tatăl său, a început să fie cuprins de o anumită anxietate. „Astăzi, 16 octombrie — scrie el în *Aniversare* — împlinesc 58 de ani... E un lucru înspăimîntător. Și voi veți simți asta într-o zi. În sine, ar fi o aniversare ca oricare alta, sau, în cel mai rău caz, poate, ceva mai apăsătoare decît celelalte din pricina numărului. Asta dacă tatăl meu n-ar fi murit chiar la 58 de ani. Și confruntarea este inevitabilă”.

Dar scriitorul care i-a investit pe mulți dintre eroii săi cu nădejdea că vor putea traversa anumite situații limită nu se lasă obsedat întru totul de unele cronologii fataliste și își îndreaptă în cele din urmă privirea spre viitor. „Așa că, purtat de curentul orelor, astăzi 16 octombrie 1964, oscilez între resemnata constatare că, măcar teoretic, rîndul meu s-a terminat, și încrederea într-un îndelungat viitor, iluzia, speranța, teribila speranță.”

Contemporan cu Moravia, Alvaro, Vittorini, Lampedusa și Malaparte, Dino Buzzati a avut un destin literar deosebit de al multora dintre aceștia. Scriitorul, care s-a născut la 16 octombrie 1906 la Belluno, n-a demonstrat nici un fel de înclinație pentru participarea la o viață literară agitată, cu un adevărat caracter spectacu-

Dino Buzzati: *Il deserto dei Tartari*,
VII edizione, 1964; *Sessanta racconti*.
X edizione, 1968. © Arnoldo
Mondadori Editore — Milano

lar. Dimpotrivă, italianul acesta înclinat spre meditația gravă asupra condiției umane, care păstrase neștersă în anii de studii la Milano, ca și mai târziu, nostalgia munților în mijlocul căroia și-a petrecut copilăria, era un solitar. Faptul acesta ne ajută să înțelegem cu mai multă ușurință de ce, pe întreg parcursul carierei sale literare, Dino Buzzati nu s-a integrat în nici o grupare literară sau mișcare de idei de mai mare amploare, menținându-se în mod programatic la marginea lumii care lansa în mod zgomotos anumite nume pe piața literară.

Cea dintîi pasiune constantă a acestui scriitor care se complăcea într-un anumit gen de solitudine era gazetăria. Redactor la *Corriere della Sera*, din anul 1928, corespondent de război în marina militară, Dino Buzzati a izbutit să cunoască marile probleme sociale, ca și viața cotidiană a poporului italian, în calitate de gazetar. Atașamentul său pentru jurnalistică a fost așa de mare încît nu s-a sfiit niciodată să mărturisească în ce măsură a contribuit aceasta la împlinirea sa ca scriitor. „*Gazetăria, precizează el într-un interviu, n-a fost pentru mine o a doua meserie, ci un aspect al profesiei mele. Condiția optimă a gazetăriei coincide cu aceea a literaturii. Și nu vād de ce practica de presă, dacă este vorba de una de calitate, poate să-i fie dăunătoare unui scriitor.*”

Dino Buzzati nu este un scriitor erudit de genul lui Thomas Mann, Kafka, Joyce sau Borges. Biograful său, Fausto Gian Franceschi, precizează că autorul *Secretului Pădurii Bătrîne* nu iubea speculațiile intelectualiste excesive. Lecturile lui din tinerețe pun în lumină un anumit interes pentru Pascal, Dickens, Kipling, Poe, Conrad, ca și pentru literatura de mistere și romanul negru. Unele afinități literare de acest gen explică influența pe care au exercitat-o asupra sa scrierile cu colorit fantastic ale lui Chamisso, Hoffmann și Poe, universul absurd al operei lui Kafka, ca și descrierea vieții țăranilor din munți, întîlnită în romanele lui Hamsun.

Universul literar realizat de Dino Buzzati se situează sub semnele caracteristice ale realismului mitologic. Operele sale de început, *Bărnabo, omul munților* (1933) și *Secretul Pădurii Bătrîne* (1933), pun în lumină un puternic filon romantic din care iradiază proiec-

ția fantastică a eului personajelor, concepută în mod deliberat ca un adevărat flux al existenței cosmice. Ființe telurice, cu antenele deschise spre înțelegerea marilor mistere ale existenței, pădurarii din *Bărnabo, omul munților* trăiesc într-un adevărat univers legendar. Numai ei pot înțelege spiritele tainice ale pădurii, tăcerea coplesitoare de pe virfurile pietroase ale munților, durerea pășărilor rănite, dispariția semnelor caracteristice unui peisaj modificat de progresele civilizației moderne. Cînd bătrînul Del Colle se refugiază de la petrecerea pădurarilor pentru a reconstitui un timp pierdut, legendar, în vechea Casă Marden, fluxul amintirilor este întrerupt definitiv de bandiții care-lucid. În pragul morții, omul acesta, care se transformă într-un mit, realizează o ultimă comuniune spirituală cu duhurile pădurii pe care le credea definitiv dispărute. „*Asasinii au fugit. Del Colle observă atunci că pădurea a început să șoptească și că adierea vîntului, liniștită, umple marea tăcere. Departe, jos în sat, tovarășii dansează, sub marile felinare... Era bătrîn, de altfel, se potrivea bine cu bătrîinii, cu zădele și munții. Acum l-au lovit pe la spate și sîngele său a udat pămîntul.*”¹

Nota specifică a acestei povestiri de mari dimensiuni o dă lirismul evocator, fuziunea continuă dintre universul real și cel imaginar, pe care nu o pot realiza decît niște ființe de mare puritate spirituală. În acest climat, solitarul Bărnabo, tînărul care cunoscuse tragedia clipei de lașitate în înțelestarea cu bandiții — exponenții răului — ajunge la convingerea că răzbunarea este fără sens, deoarece dacă o nouă crimă sîngeroasă nu se va produce, ei vor dispărea pentru totdeauna. Mutația aceasta de conștiință, proiectată pe un timp romantic care curge mereu, are dimensiuni lirice pe care scriitorul le surprinde cu darurile unui fin psiholog. „*Totul va dispărea cu timpul, rușinea lui stupidă, cioara, Bersaglio, plecarea lui Bertôn, și în fiecare dimineață soarele va reveni să lumineze piscurile. Va veni toamna, zăpada; apoi cîntecele primăverii.*”²

Evocarea lirică și notarea actelor de comportament, propensiunea în legendă și proiecția conștiinței asupra naturii reprezintă astfel

¹ Dino Buzzati: *Bărnabo, omul munților, Secretul Pădurii Bătrîne*, Editura pentru literatură universală, București, 1968; p. 19.

² Op. cit., p. 112.

cele dintîi trăsături fundamentale care definesc arta prozei lui Dino Buzzati. În *Secretul Pădurii Bătrîne*, aceste trăsături vor avea o pregnanță și mai puternică, încît universul reprezentat de scriitorul italian va căpăta adevărate dimensiuni magice. Viziunea aceasta a existenței nu are însă nimic din coloratura misticismului creștin. Trecerea din universul real în cel imaginar este realizată prin mijloace asemănătoare cu cele din literatura populară. În *Secretul Pădurii Bătrîne*, păsările și copacii vorbesc, vîntul cîntă, oamenii dialoghează cu forțele naturii și cu vietățile nevăzute, brazii seculari au sentimentul morții și se jelesc cînd sînt tăiați, pietrele șoptesc cuvinte tainice, frunzele fac semne misterioase etc. Pe această cale, Dino Buzzati construiește un univers panteist, care are ceva din structura interioară a unui basm romantic.

Scriitorul era de la început deplin conștient de faptul că acest gen de literatură avea un caracter straniu, ceea ce a făcut ca înțelegerea ei adecvată de către critica italiană să se producă relativ tîrziu, după ce unele opere ale sale găsiseră un larg ecou în Franța și Germania. De aceea, autorul *Secretului Pădurii Bătrîne* preciza, nu fără o anumită amărăciune într-un interviu al său, că în vreme ce mulți scriitori se iluzionează că fac opere fundamentale prin vehicularea simplă a unor amintiri din copilărie sau din viața de familie, care îi interesează mai mult pe ei decît marea public, genul acesta dificil de literatură fantastică nu a găsit un ecou favorabil în rîndurile criticilor.

Secretul Pădurii Bătrîne este, de fapt, o parabolă, construită cu mijloace alegorice, despre confruntarea spiritului civilizației, acționat de impulsuri mercantile și spațiul din ce în ce mai restrîns al poeziei, simbolizată de natura virgină. Parabola are un fundal etic ce se dezvăluie cu discreție, o dată cu precizarea spiritului moralist al scriitorului. Colonelul în retragere Sebastiano Procolo este un *homo faber*, lipsit de capacitatea de a percepe poezia existenței. Pentru el, Bosco Vecchio reprezintă o sursă de venituri, lemnul bun al unor brazi seculari, care poate fi comercializat.

Impermeabil la limbajul misterios al naturii, bătrînul colonel nu înțelege avertismentul coțofanei-paznic pe care o ucide, nu simte nimic în fața bocetului bradului tăiat, nu ascultă sfaturile slujito-

rilor bătrîni. Insuși pactul său cu bătrînul vînt Matteo, pe care-l eliberează din grota unde fusese închis, este destinat să asuprească toate celelalte forțe ale naturii. Oponentul său cel mai tenace este Benvenuto, nepotul, care simbolizează sensibilitatea, inocența, poezia. Dar pe acesta încearcă în cîteva rînduri să-l lase pradă morții, pentru a se debarasa de o prezență potrivnică și apăsătoare. Dino Buzzati nu este însă un scriitor pesimist, iar oamenii nu i se par neameliorabili. De aceea, înfruntarea dintre bine și rău nu capătă în opera sa un caracter tragic. Sebastiano Procolo este omul care a pierdut conștiința binelui, dar nu și capacitatea de a o regăsi. Convertirea lui la o altă concepție despre lume se produce prin concursul tuturor elementelor naturii. Adunarea păsărilor îl condamnă la moarte. Deși simbolic, actul acesta începe să-l răscolească. Plină de demnitate, umbra bătrînului colonel declară că este gata să-l părăsească. Dialogul dintre aceasta și Sebastiano Procolo amintește unele ecouri din opera lui Chamisso: „*Colonelule, spuse umbra, te-am urmat de cînd erai copil, nu te-am părăsit nici măcar cînd dormeai; am făcut cu tine marșuri lungi, am călătorit alături de tine în galop. Și cînd tu nici nu te gîndeai măcar, eu te întovărășeam cu fidelitate... Voiam să-ți spun că trebuie să te părăsesc. Trebuie să te părăsesc, repetă umbra, trebuie să plec, pentru că te-ai dezonorat.*”¹

Dar dialogul acesta straniu este semnul deschiderii unei conștiințe împietrite spre înțelegerea sensurilor majore ale vieții. Și cînd colonelul se confesează vîntului Matteo, care este gata să-și înceapă drumul spre moarte, metamorfoza unei conștiințe este aproape încheiată. „*Mărturisește-o... și tu erai îmbătrînit, nici tu nu mai erai același, inima ta simțea nevoia căldurii și n-ai vrut s-o spui niciodată. Ti-era rușine, colonelule? Ti-era rușine că ești om? Că ești la fel ca toți ceilalți?*”²

Convertirea acestui *homo faber* la virtutea binelui nu este consemnată prin nici un fel de comentariu moralizator. Sentimentul de satisfacție este proiectat asupra naturii, iar enunțarea lui capătă

¹ Op. cit., p. 243.

² Ibidem, p. 263.

puternice inflexiuni lirice. „Printre crengile brazilor, vînturile începură cîntecele lor. Fu desigur o muzică mare, de ocazii solemne, cum le e dat oamenilor obișnuiți să asculte cel mult o dată în viață.”¹

Cu romanul *Deșertul Tătarilor* (1940), trecerea lui Dino Buzzati de la proza poetică la un alt tip de enunț narativ, apropiat de acela al lui Kafka și Borges, este definitivă. Scriitorul italian începe să exploreze cu predilecție stările obsesionale, universul coșmaresc, tensiunea spirituală a individului în căutarea propriului destin. Universul epic din *Deșertul Tătarilor* are, în mare măsură, un caracter spațial și atemporal. Este adevărat că referințe de acest gen nu lipsesc cu desăvîrșire. Fortăreața Bastiani este situată undeva la marginea unui imperiu, de unde începe deșertul pietros și misterios al tătarilor. De vreme îndelungată fac aici de strajă soldați și ofițeri, pentru a apăra țara de niște dușmani necunoscuți, care pot fi tătarii sau alte popoare din nord cu intenții misterioase, necunoscute. Referințele comandantului Fortăreței la maiestatea sa Petru al III-lea nu sînt nici ele de natură să sporească gradul de integrare al narațiunii într-un anume timp istoric bine determinat.

În această Fortăreață cu ziduri străvechi este trimis să-și facă debutul în viața militară tînărul ofițer Giovanni Drogo. Spre deosebire de alți colegi, care au venit din proprie inițiativă la Fortăreața Bastiani pentru un timp limitat, locotenentul Drogo a fost trimis aici pentru o perioadă neprecizată. La început, izolarea în această Fortăreață lipsită de contact cu lumea dinafară i se pare noului-venit insuportabilă. De aceea, dorința de a o părăsi este considerată firească de comandantul care și-a petrecut întreaga viață închis între aceste ziduri. Dar, în adîncurile conștiinței sale, Drogo este animat de dorința de a săvîrși fapte mărețe, de a păzi țara de niște dușmani necunoscuți. Trecerea prin punctele de pază, privilegiul deșertului plin de taine, declanșează sentimentul datoriei și Drogo se decide astfel să rămînă pentru totdeauna la Fortăreață, în așteptarea marelui eveniment, care îi va umple viața de glorie. Dar anii trec și acest eveniment pare să nu se producă niciodată. Des-

¹ *Ibidem*, p. 265.

coperirea unui cal străin, la punctul cel mai îndepărtat de pază, îi umple pe oameni de noi speranțe. Dar dușmanii misterioși rămîn mereu undeva departe. Cînd aceștia apar și soldații, ca și ofițerii, așteaptă declanșarea marelui eveniment, se constată că veniseră doar pentru a fixa anumite puncte de frontieră.

Nota dominantă a acestui roman este dată de starea de așteptare crispată, anxioasă. În visurile sale, în stare de veghe, în nopțile bîntuite de coșmaruri, Giovanni Drogo trăiește total obsesia palpitantă a întîlnirii cu dușmanul, a împlinirii destinului său eroic. Istoria aceasta a unei monomanii, determinată de înțelegerea absurdă a superlativului de existență, este explorată de scriitor din cele mai diverse unghiuri de vedere.

Dar ca și agrimensurului din *Castelul* lui Kafka, și ofițerului din romanul scriitorului italian i se refuză întîlnirea cu destinul pentru care a optat. Bolnav, el trebuie să părăsească fortăreața în care a investit atîtea speranțe. Sincopat, incoherent, dialogul său cu colonelul este sugestiv pentru drama pe care o trăia la un final de existență. „Dar nu se poate să nu înțelegi, insistă Giovanni. Au trecut mai mult de treizeci de ani de cînd stau aici și aștept... și între timp am ratat destule ocazii. Treizeci de ani înseamnă ceva, și totul pentru a-i aștepta pe acești dușmani. Nu poți să prezinzi acum... Nu poți să-mi prezinzi acum să plec. Nu-mi poți cere așa ceva. Am un oarecare drept să rămîn, mi se pare...”

Speranța întîlnirii cu dușmanul în momentul în care sosesc noi întăriri se năruie definitiv. Simeoni îi demonstrează ofițerului bătrîn și bolnav că are nevoie de camera sa pentru a așeza trei paturi, necesare pentru noii-veniți.

Plecarea lui Drogo și popasul său într-un han necunoscut prezintă totuși momentul decisiv al întîlnirii sale cu lumea. Părăsit de obsesia actelor eroice, eliberat de coșmaruri, Drogo se pregătește pentru examenul ultim al confruntării sale cu moartea. Și cînd aceasta vine, ofițerul, eliberat de falsul superlativ al existenței, se umanizează și suride.

Spre deosebire de Kafka și Camus, Dino Buzzati nu creează situații absurde iremediabile. Rătăcit într-un imens labirint, alienat

în existență, eroul său își recapătă echilibrul în ultimele clipe ale vieții.

Deșertul Tătarilor este opera de căpătii a lui Dino Buzzati. Tradus în numeroase limbi, acest roman îi asigură scriitorului o largă notorietate, imprimând în același timp nota definitivă a scrierilor sale de mai târziu. Cele *Șaizeci de povestiri* publicate într-o singură ediție, la Milano, în 1958, pun în lumină aceleași procedee artistice, care scot în relief o problematică asemănătoare. Povestiri ca *Cei șapte mesageri*, *Atacul Marelui Convoi*, *O picătură*, *Zidurile Anagorului*, *Expresul*, *Măreția omului* etc. sînt ilustrative în acest sens. Dino Buzzati se preocupă din ce în ce mai insistent de condiția umană. Ca și personajele lui Ionescu, omul buzzatian este un ins cronometrabil, o ființă datată în timp. Obsedate de un anumit superlativ al vieții, alienarea în viață, îndrăgostite de valori degradate, impulsionate spre unele fapte de dorințe superficiale, personajele din povestirile prozatorului italian trăiesc într-un imens univers labirintic, în care se înscriu întotdeauna pe traiectorii false.

Eliberat de seducția tirzie a romantismului, Dino Buzzati creează astfel parabole, alegorii, narațiuni simbolice de mici dimensiuni, în care se configurează cu toată claritatea ipostaza sa de scriitor moralist.

Povestirile scriitorului italian pun în lumină o anumită viziune heideggeriană asupra existenței, fapt care ne permite să ne explicăm cu mai multă ușurință unele analogii între comportamentul personajelor sale și cele din romanul existențialist. Omul buzzatian se definește astfel ca un proiect spre moarte. Solicitat de faptele mărunte, adeseori nu ia act de această stare ontologică decît foarte târziu, într-un final trist de existență, cînd un examen retroactiv al vieții demonstrează abordarea ei eronată. Dino Buzzati definește comportamentul personajelor din aceste povestiri prin construirea unui traseu existențial exemplificator. Situați pe acest itinerar, eroii cei mai reprezentativi din acest ciclu de povestiri sînt în căutarea evenimentului-destin, care constituie pe planul lor axiologic superlativul vieții. Dar, ca și în romanul *Deșertul Tătarilor*, și în povestirile de acest gen întîlnirea cu evenimentul-destin nu este po-

sibilă. În acest demers spre o anumită finalitate apar tot felul de obstacole. Distanțele interminabile, porțile închise, bătrînețea, boala, moartea constituie astfel barierele care împiedică transformarea intenției eroului buzzatian în faptă, convertirea gestului în act. Scriitorul nu face niciodată comentarii directe despre calitatea faptei. Bună sau rea, minoră sau majoră, calitatea superlativului existențial al personajelor din povestirile prozatorului italian rezultă din textura narațiunii.

Dar, în general, oamenii aceștia obsedați de un anumit scop, în funcție de care și-au programat viața întreagă, caută valori degradate într-un univers degradat. Nota dominantă a personajelor buzzatiene din aceste povestiri este dată și ea de starea de tensiune, de așteptarea anxioasă, de dibuirea febrilă a unui itinerar sigur într-un univers labirintic, în care toate drumurile sînt false, fiindcă nici unul nu poate duce spre scopul propus.

Cea mai elocventă povestire de acest gen, în care se resimte încă prezența universului obsesional din *Deșertul Tătarilor* este *Cei șapte mesageri*. Fiul regelui din această parabolă pare a fi un veritabil *homo viator*. El pleacă să caute hotarul imperiului tatălui său, impulsionat de o obsedantă dorință de cunoaștere. Mesagerii care îl însoțesc vreme îndelungată duc și aduc mereu vești din capitală. Dar distanțele sporesc și întîlnirea cu aceștia devine tot mai dificilă, producîndu-se la răstimpuri tot mai îndelungate. Enunțul narațiunii este la persoana întîii, confesiunea eroului avînd ceva din sinceritatea spontană a paginilor de jurnal. „*De cînd am pornit să explorez regatul tatălui meu, zi cu zi mă îndepărtez tot mai mult de oraș, iar vestile care-mi sosesc sînt tot mai rare.*” Relatarea se configurează astfel ca o radiografie a stării de conștiință a călătorului pornit în căutarea hotarelor necunoscute. „*Am pornit la drum după vîrsta de treizeci de ani, prea tîrziu poate...*” Integrat într-un timp finit printr-un gest care pare să anuleze dimensiunile acestuia, acest straniu *homo viator* se convertește într-un autentic *homo absurdus*. Parcurgînd un spațiu itinerant care se dilată mereu într-un timp care începe să se comprime, eroul lui Buzzati este invadat de sentimentul inutilității gestului său. „*Dar cu cît înaintez mai mult, cu atît mă conving că nu există acel hotar.*” Mistuit

de neliniște, crispat în fața unei lumi peste care iradiază o lumină neobișnuită, despărțit definitiv de ultimul însoțitor care transmitea celor din oraș un mesaj inutil, călătorul absurd din parabola lui Dino Buzzati se îndreaptă spre moarte cu sentimentul unei existențe irosite în mod zadarnic.

Lección parabolice devine astfel evidentă. Contextul existențial în care personajele scriitorului italian nu se pot întâlni cu evenimentul destin este foarte variat. Și banditul Gaspare Planetta din *Atacul Marelui Convoi* este impulsivat de o dorință asemănătoare. Dar între intenția sa de a ataca Marele Convoi care transportă saci de aur și realizarea sa practică se interpun cele mai diverse impedimente. Internat, minat de o boală necunoscută, îmbătrânit de timpuriu, fostul șef al bandiților nu este recunoscut de aceștia când își recapătă libertatea. El se retrage totuși în singurătatea munților, obsedat de vechea sa dorință. Și când încearcă să înfruptuiească singur ceea ce știa că nu se mai putea realiza nici împreună cu toată banda care îl trădase, bătrînul bandit execută un gest formal, venind de fapt în întâmpinarea morții, provocată de gloanțele soldaților.

Animat de speranțe absurde, omul buzzatian eșuează astfel într-o existență agonică ce se soldează adeseori cu moartea ce maschează inutil un evident eșec. Este demn de reținut faptul că scriitorul face apel la aceleași procedee literare și în povestirile sale cu implicații satirice și politice, din suita cărora semnalăm în mod deosebit *Cuirasatul „Tod“* și *Cîntec de război*. Gestul absurd, determinat de intenții nimicitoare este plasat de prozator de asemenea într-un univers absurd în care anumite evenimente par să capete un caracter fantomatic. Cuirasatul „Tod“ este un fel de mașină infernală, realizată de naziști în mare taină, cu intenția de a o declanșa într-un moment de mare cumpănă. Dar cum acest straniu cuirasat este terminat abia în momentul în care armatele celui de-al treilea Reich sînt definitiv înfrînte, ocupanții acestuia pleacă cu el peste mări și oceane pentru a continua singuri lupta lor nedreaptă. Cu mijloace literare ce țin de arsenalul literaturii onirice, Dino Buzzati reprezintă în mod adecvat sfîrșitul demențial al acestor fanatici, distruși de o forță fantomatică mai puternică decît a lor.

Intenția moralizatoare a scriitorului, căruia i se reproșează de către adversari atitudinea filomarxistă, este evidentă. Gestul criminal pare a fi sancționat de însăși forța destinului, care nu poate tolera convertirea acestuia în act. Raportul dintre gest și act este astfel prezentat cînd prin tonalitatea gravă a narațiunii-parabolă, cînd prin anumite modalități specifice prozei umoristice sau farsei absurde, susținută de umorul negru.

Spaima mulțimii în fața soldaților ciudați, care defilează cu arme necunoscute (*Rigoletto*), melodia tristă și supărătoare cîntată de niște războinici care, mințiți mereu să cucerească alte popoare, nu se mai întorc niciodată acasă (*Cîntec de război*), reprezintă anumite fenomene îngrijorătoare ale lumii moderne pe care scriitorul le reconstituie prin mijloace apte să violenteze conștiința adormită, desprînse din arsenalul artistic cunoscut al umorului negru.

Tentativa aceasta de violentare a conștiinței individului ce și-a pierdut capacitatea de receptare lucidă a realității este însă corelată cu frecvența unor teme specifice, care vizează trăirea neautentică, supunerea conformistă față de anumite convenții, detașarea iresponsabilă din prezent etc. Dar atît prezența alegoriei ce presupune o substituție de planuri, cît și a simbolului integrat cu ingeniozitate în textura unor narațiuni aparent inofensive impune efortul unei lecturi descifratoare analogice. Citite astfel, unele povestiri ca *Și totuși bate cineva la ușă*, *O picătură*, *Șoarecii*, *Expresul* etc., își pierd orice semnificație majoră. Enunțul narativ din *O picătură* debutează printr-o informație aparent banală. „*O picătură de apă suie pe scară. O auzi ? Culcat în pat pe întuneric, îi ascultă mersul tainic. Cum face ? Sare ?*“. Transmisă stăpînei de către slujnică, informația aceasta surprinde prin caracterul ei aberant. „*E o picătură, doamnă. O picătură care vine în sus pe scări ! — Ce face ? a întrebat doamna uluită — O picătură care suie pe trepte, repetă slujnica gata să plîngă.*“

Dar întîmplarea aceasta nefirească se insinuează lent în conștiința locatarilor. Absența lor în existență este violentată de un act aberant, de o veste avertizatoare care pătrunde în gîndurile unor oameni alienați de propria lor viață.

Povestirea *Și totuși bate cineva la ușă* presupune de asemenea o lectură interpretativă. Absența acesteia îi dă cititorului doar posibilitatea să afle că apele unui râu, care au inundat o anumită localitate, au distrus o casă veche și frumoasă, cea dinții victimă fiind însăși stăpîna acesteia. Dar planul narativ direct trimite spre altul, implicat doar simbolic în textura operei. Familia orgolioasă de aristocrați ce nu se teme de forța misterioasă a apelor, continuîndu-și calmă jocurile de societate, este distrusă de forța istoriei, menită să îngroape o lume ce aparține trecutului.

În aceeași manieră este construită și povestirea *Șoarecii*, care este o parabolă despre consecințele nefaste ale dezangajării în existență. Mijloacele de realizare sînt asemănătoare cu ale lui Swift. Simbol al proliferării răului, șoarecii sînt tolerați de gazde pînă cînd acestea, cuprinse de spaimă, devin slujitorii lor. Motivul lumii răsturnate, prezent la Swift, este evident și aici.

Dar din suita aceasta de povestiri, cea mai izbutită alegorie despre alienare în existență este *Expresul*. Dino Buzzati reia și cu acest prilej formula favorită a intrigii exemplificatoare, concepută ca un traseu prin existență, situat într-un punct inițial cunoscut și unul final necunoscut. Călătorul din *Expresul* pare să sugereze însuși destinul omului din epoca vitezei. Operativ, mereu grăbit, incapabil să împlinească un act pînă la capăt, solicitat în permanență de altceva, el se înstrăinează de tot ce-i este drag, în această cursă vertiginoasă și sterilă prin viață, care îl duce inevitabil spre moarte, deci spre un punct zero, unde rectificările tîrzii ale unor erori nu mai sînt posibile. Întrebările finale nu mai capătă un răspuns. Ele își păstrează însă integral valoarea etică avertizatoare. „Unde mergem? Cît de departe va fi ultima gară? O să ajungem vreodată la ea? Merită oare să alergăm cu atîta grabă din locurile și de lingă ființele dragi?”

Trăind viața în stare de somnolență, solicitate de fapte mărunte, personajele buzzatiene reprezintă de fapt o lume de antieroi, condamnată să rămînă la periferia existenței, într-o stare de așteptare sterilă, care face dificilă confruntarea lor cu eul originar. În expediția lor inconștientă spre necunoscut, personajele prozatorului italian sînt refuzate de marile mistere ale existenței (*Zidurile Ana-*

goorului) sau intră în sfera suspiciunii, unde își pierd identitatea. Și, cînd Morro cel Mare (*Măreția omului*) le povestește borfașilor cine este el, nimeni nu-i dă crezare acestui cerșetor zdrențăros.

Situat între Kafka și Borges, Dino Buzzati este un scriitor profund original. Din operele sale nu respiră nici pesimismul terifiant, întîlnit în *Procesul* și *Castelul*, nici conflictul pur de idei, alimentat doar de un anumit suport literar, evident în opera lui Borges.

Angoșat, strivit de o lume rău alcătuită, stimulat de o inepuizabilă speranță în cursa sa absurdă după un fals superlativ al existenței, omul buzzatian din aceste remarcabile povestiri este simbolul unei societăți degradate, de care scriitorul se detașează prin ironie și umor. Creator al unor personaje problematice, care trăiesc într-un univers problematic, Dino Buzzati este un romancier al condiției umane. Lecția majoră care se desprinde din parabolele sale impune convingerea că societatea modernă trebuie așezată pe temelii noi, profund echitabile, încît omului să nu-i mai fie refuzată întîlnirea fertilă cu superlativul autentic al existenței sale.

ROMUL MUNTEANU

TABEL CRONOLOGIC

1906 16 *ottobre* Se naște Dino Buzzati, în localitatea Belluno (în vecinătatea munților Dolomiți), de care sînt legate cele mai frumoase amintiri din copilărie ale scriitorului. Familia sa se stabilește la Milano, unde va trăi și Buzzati pînă la sfîrșitul vieții.

Copilăria și adolescența — liniare, senine — și le petrece într-un mediu de aleasă tradiție morală și intelectuală : tatăl era profesor de drept internațional la Universitatea din Pavia (unde avea să fie profesor de biologie fratele scriitorului, Adriano Buzzati Traverso) ; mama, venețiană, era sora scriitorului Dino Mantovani (m. 1913), autorul primei biografii complete a lui Ippolito Nievo, intitulată *Il Poeta soldato* (*Poetul soldat*).

Își face studiile clasice la liceul Parini din Milano, sub îndrumarea profesorului de litere Luigi Castigliogni — „primul său maestru“, cum îl numește; mai târziu, scriitorul.

Deși fără vocație (ar fi dorit să frecventeze cursurile Facultății de Litere), se înscrie la Facultatea de Drept din Milano, pe care o va absolvi în 1929 (fără a practica însă vreodată).

1911 Gaetano Salvemini și A. De Viti de Marco fondează, la Florența, săptămînalul politic *L'Unità* (care va apărea pînă în 1920).

1912 Filippo Tommaso Marinetti lansează *Manifestul tehnic al literaturii futuriste*, care postulează orientarea futurismului către o poetică a „cuvintelor în libertate“.

1919 Antonio Gramsci, Palmiro Togliatti și Umberto Terracini scot, la Torino, *L'Ordine Nuovo* — revistă săptămînală de politică și cultură.

1924 Datorită inițiativei lui Antonio Gramsci și Palmiro Togliatti este înființat, la Milano, *L'Unità* — organ central al Partidului Comunist Italian.

Se constituie așa-zisa Academie Mondadori — din juriul căreia fac parte numeroși scriitori — care-și propune să descopere și să cerceteze operele inedite, în special ale artiștilor tineri.

Moare Franz Kafka. După opinia mai multor critici (Marcel Brion, Luigi Russo, R. M. Albérès, Martin Esslin, Albert Camus etc.), proza buzzatiană ar fi tributară — printr-o anume idee și tehnică — operei marelui scriitor praghez.

1925 Umberto Frachia fondează, la Milano, *La Fiera letteraria*, poate cea mai importantă revistă de cultură italiană. Apare *Der Prozess* (*Procesul*), de F. Kafka.

1926 Apare *Das Schloss* (*Castelul*), de F. Kafka.

1926 Se instituie, la Milano, premiul *Bogutta* (din inițiativa lui Mario Alessandrini, Riccardo Bacchelli, Paolo Monelli etc.) din al cărui juriu face parte și Dino Buzzati.

Massimo Bontempelli și Cufzio Malaparte fondează, la Roma, revista *900* (de limbă franceză), orientată spre cercetarea experiențelor literare europene.

1927 Apare *Amerika* (*America*), de F. Kafka.

1928 *Iulie* După terminarea stagiului militar ca ofițer de rezervă, Buzzati intră în redacția cotidianului *Corriere della Sera*, unde va lucra, pentru diverse rubrici (mai ales ca trimis special), pînă la sfîrșitul vieții. (În ultimii ani a fost titularul rubricii *Critica de artă*.)

În anii următori a fost și redactor-șef la săptămînalul *Domenica del Corriere*.

1929 Are loc inaugurarea Academiei Regale a Italiei. Datorită eforturilor lui Leonida Repaci, Carlo Salsa și Alberti Colantuoni ia ființă premiul *Viareggio*.

1930 Buzzati scrie prima sa carte, *Barnabo delle montagne* (*Barnabo, omul munților*), în care se anunță cîteva din temele predilecte ale prozei sale (așteptarea îndelungată convertită în timp, în renunțare, reflectarea dureroasă, irevocabila scurgere a vremii, construirea unui drum destinat să rămînă doar un proiect, apare elementul magic, fantastic etc.

Se publică *Vita e morte di Adria e dei suoi figli* (*Viața și moartea Adriei și a copiilor ei*) de Massimo Bontempelli, al cărui „realism magic“ (ca și cel promovat de Andrea de Chirico și Arturo Loria) a influențat sensibil — după unii critici — opera lui Buzzati.

1932 Se inaugurează primul Festival Internațional al Filmului de la Veneția.

1933 Anul debutului propriu-zis în literatură prin apariția romanului *Barnabo, omul munților* (Treves — Trecani — Tuminelli, Milano-Roma), grație insistențelor lui Ciro Poggiali (șeful său de redacție), primul lector și critic entuziasmat al volumului amintit. Fiind vorba de un debutant, romanul a stîrnit interes și curiozitate în critica literară, mai cu seamă că proza lui

Buzzati, prin dimensiunile ei fantastice, își găsea cu greu un loc în cadrul literaturii italiene de atunci.¹

- 1935 Publică, în aceeași editură, romanul *Il Segreto del Bosco Vecchio* (*Secretul Pădurii Bătrâne*), pe care Jacques Valmont îl consideră „o capodoperă”, iar biograful său — Fausto Gianfranceschi — (Editura Borma, Torino 1967), drept „cartea amintirilor din copilărie transfigurate într-o delicată poezie, tributul plătit frumuseții vârstei fericite...”
Între anii 1935—1940 Buzzati publică numeroase nuvele și povestiri în *Corriere della Sera*, *Omnibus*, *Lettura* etc.

1936 Trupele italiene intră în Addis Abeba iar Vittorio Emanuele al III-lea se proclamă împărat al Etiopiei.

1937 Ia ființă periodicul de literatură și artă *Prospettive* (1937—1943). Revista este deschisă tuturor experiențelor avangardelor europene, îndeosebi celor ale suprarealismului. Apare volumul lui Massimo Bontempelli, *Gente nel tempo* (*Oameni în timp*).

- 1939 Pleacă la Addis Abeba, în calitate de „trimis special” al ziarului.
1940 Anul apariției romanului *Il deserto dei Tartari* (*Deșertul Tătarilor*) (Rizzoli, Milano), opera cea mai semnificativă a scriitorului, care i-a adus consacrarea și pe plan european. Marcel Brion, considerat ideato-

¹ Amintim că în 1929 apăruseră *Gli indifferenti* (*Indiferenții*), romanul lui Alberto Moravia, în care se demască moravurile unei burghezii corupte; în 1930, cele două volume ale lui Corrado Alvaro *Gente in Aspromonte* (*Oameni din Aspromonte*) și *Vent'anni* (*Douăzeci de ani*), care se aliniau curentului meridionalist, iar în 1931, prima carte în proză a lui Elio Vittorini, *Piccola borghesia* (*Mică burghezie*), în care se resimte încă influența unui realism din secolul trecut.

rul filiației dintre proza kaskiană și cea buzzatiană, se numără printre cei dinții care remarcă „grandoarea excepțională a cărții”. Orizontul filiației a fost mult lărgit de o serie întreagă de critici (dintre care îi amintim pe Giorgio Pullini, René Micha, Enrico Falqui, Eugenio Montale, Jacques Joubert) prin referințe la Poe, Dostoievski, Borges, Calvino, Maeterlinck ș.a. În timpul războiului, D. Buzzati a luat parte — ca trimis special pe bordul unor nave militare — la bătăliile de la Cap Manatan și de la Syrte.

- 1942 Se publică (la Editura Mondadori di Milano), volumul de povestiri *I sette massaggeri* (*Cei șapte mesageri*), și i se reprezintă, tot la Milano, piesa într-un act *Piccolo passeggiata* (*Scurtă plimbare*).

1944 Se înființează, datorită lui Palmiro Togliatti, revista de politică și cultură *Rinascita*.

- 1945 Apar *La famosa invasione degli orsi in Sicilia* (*Faimoasa invazie a urșilor în Sicilia*) (Rizzoli, Milano) — o carte pentru copii, ilustrată de autor — și *Il libro delle pipe* (*Cartea pipelor*) (Antonioli, Milano), un volum umoristic scris în colaborare cu Eppe Ramazzotti.

- 1946 I se reprezintă, la Milano, piesa într-un act *La rivolta contro i poveri* (*Revolta împotriva săracilor*).

- 1947 I se publică, în revista milaneză *I Quaderni di Film*, *Revolta împotriva săracilor*.

Din inițiativa scriitorilor Mario Bellonci și Guido Alberti se instituie cel mai prestigios dintre premiile literare italiene — premiul *Strega*.

1949 Publică volumul de nuvele *Paura alla Scala* (*Panică la Scala*) (Mondadori, Milano).

1950 Apare volumul de note, însemnări și schițe *In quel preciso momento* (*Chiar în momentul acela*) (Neri Pozza, Vicenza), considerat de Ettore Mozzali¹ drept „breviarul poeziei lui Buzzati”.

1951 Volumul *Chiar în momentul acela* este distins cu premiul *Gargano*.

1952 Apare volumul lui Kafka *Briefe an Milena* (*Scrisori către Milena*).

1953 La „Piccolo Teatro” din Milano se reprezintă, în regia lui Giorgio Strehler, piesa în două acte *Un caso clinico* (*Un caz clinic*), dramatizată de autor după nuvela sa *Sette piani* (*Șapte etaje*). Piesa este publicată în volum de Editura Mondadori.

1955 Piesa amintită se joacă la teatrul „La Bruyère” din Paris, sub titlul *Un cas intéressant* (*Un caz interesant*), în adaptarea lui Albert Camus (care-i scrie lui Buzzati — „acest autor de teatru îndrăzneț” — o scrisoare, făcându-i cunoscute motivele ce l-au determinat să „adapteze” piesa).

Se joacă, la Milano, piesa într-un act, *Drammatica fine di un musicista* (*Dramaticul sfârșit al unui muzician*), iar la Bergamo, *Ferrovia sopraelevata* (*Cale ferată suspendată*), povestire muzicală în șapte episoade, pe muzică de Luciano Chailly (libretul a fost publicat în Editura Ferriani, Milano).

¹ *Introduzione all'edizione scolastica del „Deserto dei Tartari”* (*Introducere la ediția școlară a „Deșertului Tătarilor”*), Mondadori, Milano, 1966.

1957 Apare volumul de nuvele *Il Crollo della Baliverna* (*Prăbușirea Balivernei*) (Mondadori, Milano), pe care Marcel Brion¹ le consideră „fără egal în literatura europeană din zilele noastre”. Volumul este distins cu premiul *Napoli*.

1958 Se publică volumul *Sessanta racconti* (*Șaizeci de povestiri*) (Mondadori, Milano), însumând nuvelele și povestirile din culegerile anterioare precum și o serie de titluri inedite. Este distins cu premiul *Strega*. *Esperimento di magia* (*Experiență de magie*) (Rebello, Padova), nuvele.

Se joacă, la Milano, piesa într-un act *Sola in casa* (*Singură în casă*).

La Napoli are loc Congresul Scriitorilor Europeni, unde se constituie Comunitatea Europeană a Scriitorilor.

Apare romanul lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Il Gattopardo* (*Ghepardul*).

1959 La teatrul „Villa Olmo” din Como se reprezintă opera bufă într-un act *Procedura penale* (*Procedură penală*), a compozitorului Chailly, și al cărei libret, scris de Buzzati, este publicat de Editura Ricordi, Milano.

Premiul Nobel pentru literatură este atribuit poetului italian Salvatore Quasimodo.

1960 Apar *Il grande ritratto* (*Marele portret*) (Mondadori, Milano), considerat de Fausto Gianfranceschi drept „primul roman științifico-fantastic italian” și volumul *Egregio signore, siamo spiacenti di...* (*Stimate domnule, regretăm că...*) ilustrat de Sinè (Elmo, Milano).

¹ *Art fantastique*, Éditions Albin Michel, Paris, 1961.

Se reprezintă, la Milano, piesele *Un verme al ministero* (*Un vierme la minister*) (în trei acte) și *Il Mantello* (*Mantaua*) (un act) ; ele vor fi apoi tipărite în revista *Il Dramma* (Torino), în nr. 283 din aprilie și respectiv nr. 285, din iunie.

În Editura Ferriani (Milano) se tipărește libretul operei *Cale ferată suspendată*.

Buzzati adaptează la muzica lui Chailly drama *Mantaua*, (operă lirică într-un act), care se reprezintă la „Teatro della Pergola“ din Florența (libretul operei apare în Editura Ricordi, Milano).

Realizează scenografiile la opera amintită, precum și la *Jeu de cartes* (*Joc de cărți*) de Igor Stravinsky și *Fantasmii al Grand Hotel* (*Fantome la Grand Hotel*) de Chailly, ambele reprezentate la „Scala“ din Milano.

Giancarlo Vigorelli fondează la Roma revista bilunară *L'Europa Letteraria*.

Comunitatea Europeană a Scriitorilor ține prima sa ședință la Roma.

- 1961 Enzo Carli îi dedică monografia *Dino Buzzati, pittore* (*Dino Buzzati, pictor*) (Martello, Milano), în care aduce un omagiu nu numai „deplinei legitimități artistice, dar și absolutei coerențe a acelor singulare creații pictural-literare în care Buzzati confirmă încă o dată extraordinara genialitate și fantezie de care a dat dovadă ca scriitor.“

- 1962 Se transmite la televiziune (pentru premiul Italia '61 opera într-un act *Batono alla porta* (*Bate cineva la ușă*), pe muzică de Riccardo Malipiero.

La Milano se reprezintă piesa în două acte *La colonna infame* (*Stilpul infamiei*), publicată în nr. 315

din decembrie al revistei *Il Dramma*, precum și monologul *L'Orologio* (*Orologiul*).

La teatrul „Piccola Scala“ (în stagiunea 1962—1963) se joacă opera lirică într-un act *Era proibito* (*Interdicția*), pe muzică de Chailly, la care Buzzati semnează și scenografia.

Piesa în două acte *L'uomo che andrà in America* (*Omul care va pleca în America*), publicată în revista *Il Dramma*, nr. 300, din decembrie, se joacă la Napoli.

- 1963 I se tipărește romanul *Un'amore* (*O dragoste*) (Mondadori, Milano), tradus apoi în numeroase limbi. Editura Ricordi (Milano) publică libretul operei lirice *Interdicția*.

Bate cineva la ușă se reprezintă la Genova ; se tipărește în Editura Suivini-Zerboni, Milano.

- 1965 Scrie volumul de versuri *Il capitano Pic e altre poesie* (*Căpitanul Pic și alte poezii*) (Neri Pozza, Vicenza), „în care predomină latura satirico-alegorică a intuiției sale“¹.

Scrie poemul inserat ca prezentare la albumul de fotografii *Milano* (Alfieri, Milano).

Tre colpi alla porta (*Trei ciocănituri în ușă*), poem satiric apărut în nr. 5 al revistei *Il Caffè*.

Versiunea cinematografică (cu Agnès Spaak și Rossano Brazzi) a romanului *O dragoste*.

- 1966 Publică volumul *Il Colombre e altri racconti* (*Monstrul Colombre și alte povestiri*) (Mondadori, Milano).

Scrie o introducere-eseu, cu caracter fantastic, la ediția ilustrată (apărută la Rizzoli, Milano), a operelor marelui maestru flamand Hieronymus Bosch :

¹ Fausto Gianfranceschi, *op. cit.*, p. 85.

DEȘERTUL TĂTARILOR

L'Opera completa-di Bosch (Opera completă a lui Bosch).

Se reprezintă, la Milano, piesa într-un act *La fine del borghese (Moartea burghezului).*

Un caz clinic este adaptată (regizată și interpretată) pentru ecran de către Ugo Tognazzi.

În mai, Galeria „Gian Ferrari“ din Milano găzduiește expoziția sa de pictură.

1967 Apare volumul *Due poemetti (Două poeme mici)* (Neri Pozza, Vicenza).

1968 Apare volumul *La Boutique del mistero (Dugheana misterului)* (Mondadori, Milano) alcătuit din „31 de povestiri de magie cotidiană“, care reia unele din titlurile publicate în volumele anterioare, puse însă într-o anumită ordine de Buzzati însuși.

1969 *Poema a fumetti (Poem în versuri și imagini)* (Mondadori, Milano), ilustrat de autor, reconstituie, într-o versiune modernă, mitul lui Orfeu.

1972 28 ianuarie, Dino Buzzati moare în clinica „La Maddonnina“ din Milano ; o moarte tragică, ce se aseamănă în mod straniu cu cea a eroului său din nuvela *Șapte etaje* și din piesa *Un caz clinic*.

NICULINA BENGUȘ

Numit ofițer, Giovanni Drogo părăsi într-o dimineață de septembrie orașul, pentru a pleca spre Fortăreața Bastiani — prima sa garnizoană.

Nici nu se luminase încă bine de ziuă, când se trezi din somn și-și îmbracă pentru prima oară uniforma de locotenent.

De cum sfârși cu îmbrăcatul, la lumina unei lămpi de gaz, Drogo se privi în oglindă, fără să încerce însă acel sentiment de satisfacție la care se așteptase. În casă domnea o tăcere adâncă și doar dintr-o odaie alăturată se auzeau niște zgomote ușoare : mama lui tocmai se sculase, pentru a-și putea lua rămas bun de la ei.

Era ziua mult așteptată, începutul adevăratei sale vieți. Se gîndea la zilele mohorîte de la Academia Militară, își aminti de serile lungi și triste de studiu, când arară, pe stradă, auzea trecînd oamenii liberi și poate fericiți ; își aminti de trezirile din timpul iernii în dormitoarele înghețate, unde veșnic plutea în aer coșmarul pedepselor. Își aminti de chinul cu care număra, una cîte una, zilele, ce păreau că nu se vor mai sfîrși nicicînd.

Acum era, în sfîrșit, ofițer, și toate acestea aparțineau trecutului : n-avea să se mai chinuiască învățînd, nici să mai tremure auzînd glasul sergentului. Toate zilele acelea, care pînă nu demult i se păruseră atît de odioase, tre-

cuseră pentru totdeauna, alcătuiind luni și ani ce n-aveau să se mai întoarcă niciodată. Da, acum era ofițer, va avea bani, femeile frumoase se vor uita poate cu interes la el, deși, în fond, își dădu seama Giovanni Drogo, cei mai frumoși ani — prima tinerețe — se sfîrșiseră probabil. Continua să se privească în oglindă, dar nu vedea decît un zîmbet crispat întipărit pe propriu-i chip, pe care în zadar încerca să-l îndrăgească.

Ce straniu ! De ce oare nu putea să zîmbească degajat, așa cum s-ar fi cuvenit, în timp ce-și lua rămas-bun de la mama lui ? De ce nu putea fi măcar atent la ultimele ei sfaturi, de ce nu reușea decît să perceapă vag sunetul celui glas atît de familiar și de cald ? De ce se învîrtea prin odaie cu o nervozitate inexplicabilă, de ce nu izbutea să-și găsească ceasul, cravașa, chipiul care se aflau totuși la locul lor obișnuit ? Doar nu plecă la război ! Zeci de locotenenți ca și el, foștii lui colegi, părăseau în același timp casa părintească, rîzînd veseli, ca și cum s-ar fi dus la o petrecere. De ce, în locul cuvintelor afectuoase și liniștitoare pe care ar fi trebuit să i le spună mamei sale, nu-i veneau pe buze decît fraze banale, lipsite de noimă ? Amărăciunea de a părăsi pentru prima dată casa bătrînească în care se născuse, cu speranța unei vieți fericite, temerile pe care le aduce cu sine orice schimbare, emoția cu care-și lua rămas bun de la maică-sa îl copleșeau într-adevăr, dar peste toate acestea plutea greu un gînd stăruitor, pe care nu izbutea să-l deslușească, un fel de presimțire vagă a unor întîmplări fatale, ca și cum ar fi fost pe punctul de a porni într-o călătorie fără întoarcere.

Prietenul său, Francesco Vescovi, îl întovărăși o bucată de drum, călare. Tropotul cailor răsuna pe străzile pustii. Se revărsau zorile, orașul era cufundat încă în somn, ici și colo, la ultimele caturi, se deschidea cîte-un oblon, se iveau chipuri răvășite, ochi apatici contemplau pentru cîteva clipe nașterea miraculoasă a zilei.

Cei doi prieteni nu-și vorbeau. Drogo se tot întreba cum o fi arătînd oare Fortăreața Bastiani, dar nu izbutea să și-o imagineze. Nici măcar nu știa precis unde se află și nici cît drum avea de străbătut pînă la ea. Unii îi spusese că avea de mers o zi călare, alții mai puțin, dar nici unul din cei pe care-i întrebase nu fusese de fapt vreodată acolo.

Ajunși la porțile orașului, Vescovi începu să vorbească plin de însuflețire despre tot felul de nimicuri, ca și cum Drogo ar fi plecat într-o călătorie oarecare. Apoi, la un moment dat, îl făcu atent :

— Vezi muntele de colo, din față ? Da, ăla vinețiu. Zărești pe creastă un bastion ? Este chiar o anexă a Fortăreței, o redută avansată. Îmi amintesc că am trecut pe acolo acum doi ani, cu unchiul meu, cînd ne duceam la vinătoare.

Orașul rămăsese în urmă. Incepeau să se vadă lanurile de porumb, fînețele, ruginiile păduri de toamnă. Cei doi, mergînd alături, înaintau pe drumul colbuit, scaldat în soare. Prieteni la cataramă, Giovanni și Francesco se cunoșteau de multă vreme, avuseseră aceleași pasiuni, aceleași prietenii, aproape nu trecea nici o zi fără să se vadă ; cu timpul însă Vescovi devenise un burghez în toată puterea cuvîntului, se îmbogățise, în vreme ce Drogo, ajungînd ofițer, avu prilejul să simtă acum cît de departe de el se afla celălalt. Nimic din ce-l legase de viața aceea lipsită de griji, mondenă, nu-i mai aparținea ; îl așteptau lucruri grave și necunoscute. Calul său și cel al lui Francesco — i se părea — aveau de pe acum un umblet diferit, al său înainta cu un pas mai puțin ușor și vioi, cu o oarecare neliniște și oboseală — parcă presimțînd și el că viața urma să se schimbe.

Ajunseseră pe coama unui colnic. Drogo se întoarse pentru a privi încă o dată orașul contra luminii ; spirale de fum matinal se înălțau deasupra acoperișurilor. Văzu în depărtare propria-i casă. Recunoscă ferestrele odăii

sale. Probabil că geamurile erau acum deschise și slujnicele făceau curățenie.

Or fi stringînd desigur patul, și după ce-or să așeze lucrurile în dulap, aveau să pună drugul la obloane. Vreme de luni și luni, nimeni n-avea să mai pătrundă acolo, în afară de praful neobosit, iar în zilele înșorite, palide dîre de lumină.

Iat-o ferecată acum în întineric — mica lume a copilăriei sale. Mama sa avea să lase totul neschimbat, încît el, întorcîndu-se, să se regăsească din nou, și acolo, în odaia lui, să se poată simți iară un băiețandru, chiar și după o atît de îndelungată absență; oh, desigur, biata de ea își făcea iluzia că va putea păstra neștirbită o fericire pierdută pentru totdeauna, că va putea opri goana timpului, că va fi de-ajuns, la întoarcerea fiului, să deschidă ușile și ferestrele, pentru ca totul să fie întocmai ca odinioară.

Plin de afecțiune, prietenul său Vescovi își luă rămas-bun de la el, și Drogo își continuă singur drumul, apropiindu-se de munți. Cînd ajunse la buza trecătorii ce ducea la Fortăreață, soarele se afla la zenit.

În dreapta, pe creasta unui munte, se vedea reduta pe care i-o arătase Vescovi. Nu părea să mai fie mult pînă acolo. Nerăbdător să ajungă cît mai repede, Drogo nu se mai opri să mănînce și-și îndemnă calul, deja obosit, în sus, pe drumul care urca din ce în ce mai abrupt și afundat între povîrnișuri repezi.

Drumeții erau tot mai rari. Giovanni îl întrebă pe un cărușăș cît mai avea de mers pînă la Fortăreață.

— Pînă la fortăreață? se miră omul. Care fortăreață?

— Fortăreața Bastiani, spuse Drogo.

— Nu e nici o fortăreață prin părțile astea, spuse cărușășul. N-am auzit niciodată vorbindu-se de ea.

Desigur, era prost informat. Drogo își continuă drumul, dar pe măsură ce ziua se apropia de sfîrșit, se simțea năpădit de o ușoară neliniște.

Scruta cu privirea crestele înalte ale trecătorii pentru a descoperi Fortăreața. Își închipuia că e un soi de castel foarte vechi, cu ziduri ametoare.

Dar cu cît trecea timpul, se convingea tot mai mult că Francesco îi dăduse o informație greșită: reduta pe care i-o arătase el trebuia să fi rămas de mult în urmă. Și se lăsa seara.

Priviți-i, pe Giovanni Drogo și calul său, cît de mici sînt pe poteca munților din ce în ce mai înalți și mai sălbatici.

El continuă să urce pentru a putea ajunge la Fortăreață pe lumină, dar, din adînc, unde vuia un torent, umbrele urcau mai sprintene decît el. La un moment dat, ele ajunseră la aceeași înălțime cu Drogo, pe versantul opus al trecătorii; cîteva clipe părău chiar că-și încetinesc cursa, ca pentru a nu-l descuraja, apoi alunecară șerpuiind în sus pe povîrnișuri și stînci, iar călărețul rămase tot mai jos, sub ele.

Întreaga strungă era acoperită de umbre vineții, și numai crestele golașe, verzui, la înălțimi de necrezut, mai erau încă luminate de soare cînd, pe neașteptate, Drogo văzu răsărindu-i în față, negru și imens, profilat pe cerul de cristal al serii, un bastion militar ce părea foarte vechi și pustiu.

Cînd își dădu seama că asta trebuia să fie Fortăreața, Giovanni își simți inima bătîndu-i puternic, dar totul, de la ziduri la peisaj, avea un aer dușmănos și sinistru.

Făcu un ocol în jurul ei, dar nu izbuti să găsească intrarea, și cu toate că începuse să se întunece, nu era nici o fereastră luminată și nici nu se zăreau felinarele de pe zidurile de apărare. Nu se vedea decît un liliac care se legăna pe fundalul unui nor alb.

În cele din urmă, Drogo se hotărî să strige:

— Hei! strigă el. Nu-i nimeni aici?

Din umbra adunată la picioarele zidului se ivi atunci un om, un soi de vagabond cerșetor, cu o barbă căruntă

și neîngrijită, și cu o mică desagă în mînă. În penumbră însă nu i se distingeau prea bine trăsăturile — doar albul ochilor îi strălucea puternic.

Drogo îl privi cu recunoștință :

— Pe cine căutați, domnule ? îl întrebă omul.

— Caut Fortăreața. Asta e ?

— Nu mai e Fortăreața, răspunse necunoscutul, cu un glas blînd. I-au ferecat toate porțile ; de vreo zece ani nu mai e nimeni pe-aici.

— Și-atunci, unde-i Fortăreața ? întrebă Drogo, supărat dintr-o dată pe omul acela.

— Care Fortăreața ? Poate aceea ? și necunoscutul întinse un braț, pentru a-i arăta ceva.

Intr-un fel de fereastră deschisă în stîncile abrupte din fața lui, pe care le și înghițise întinericul, îndărătul unei haotice scări de creste, la o depărtare incalculabilă, învăluită încă în lumina roșie a crepusculului, ivită parcă dintr-o feerie, Giovanni Drogo zări atunci o stîncă golașă și în vârful ei o dungă regulată și geometrică de un galben-închis cu totul neobișnuit : silueta Fortăreței.

Oh, cît de departe era ! Cine știe cîte ceasuri mai avea de mers pînă acolo, iar calul său era de pe acum sfîrșit de oboseală. Drogo o privea fascinat și se întreba ce putea fi oare atrăgător în cetățuia aceea solitară, aproape inaccesibilă și atît de depărtată de lume ? Ce taine ascundea ? Dar erau ultimele clipe ale amurgului. Cele din urmă raze de soare începuseră să se desprindă încet-încet de îndepărtata stîncă, iar sus, peste bastioanele gălbui, se năpusteau umbrele vineții ale nopții care se lăsa.

II.

Întinericul îl învălui cînd se afla încă pe drum. Valea se îngustase, iar Fortăreața dispăruse după munții amenințători. Nu se zărea nici o lumină, nu se auzeau nici

măcar glasuri de păsări de noapte, ci doar din cînd în cînd cite un susur de ape îndepărtate.

Încercă să strige, dar ecoul îi întoarse glasul cu un timbru ostil. Legă calul de un ciot de copac din marginea drumeagului, unde ar fi putut găsi ceva iarbă. Se așeză jos, rezemîndu-se de un povîrniș, și, în timp ce aștepta să-l cuprindă somnul, se gîndea la drumul care-i mai rămînea de străbătut, la cei pe care avea să-i găsească la Fortăreața, la viitoarea lui viață, fără să întrevadă însă nici un motiv de bucurie. Calul bătea la răstimpuri cu copita în pămînt, cu un zgomot supărător și straniu.

În zori, reluîndu-și drumul, descoperi că pe versantul opus al văii, la aceeași înălțime, exista un alt drumeag, și puțin după aceea zări ceva care se mișca. Razele soarelui nu pătrunseseră pînă acolo și cotiturile drumului se aflau încă în umbră, așa că nu se putea distinge prea bine. Totuși, grăbind pasul, Drogo izbuti să ajungă la aceeași înălțime și constată că era un om : un ofițer călare.

În sfîrșit, un om ca și el ; o ființă, un prieten cu care ar fi putut să ridă și să glumească, să vorbească despre viitoarea lor existență comună, despre vînătoare, despre femei, despre petrecerile din oraș. Despre orașul care acum i se părea izolat într-o lume foarte îndepărtată.

Și cum defileul se îngusta tot mai mult și cele două drumeaguri se apropiau, Giovanni Drogo putu să vadă că celălalt era un căpitan. La început n-avu curajul să strige, ar fi părut necugetat și irreverențios. Salută însă, de mai multe ori, ducîndu-și mîna dreaptă la chipiu, dar celălalt nu răspunse. Desigur, nu-l observase.

— Domnule căpitan, strigă în cele din urmă Drogo, nemaiputînd să-și stăvilească nerăbdarea.

Și îl salută din nou.

— Ce este ? se auzi glasul de pe versantul opus.

Căpitanul, oprindu-se, îl salutase reglementar și acum aștepta ca Drogo să-i explice motivul pentru care-l strigase ;

întrebarea lui nu sună însă aspru : se ghicea numai că ofițerul era mirat.

— Ce este ? răsună din nou glasul căpitanului, de data asta ușor iritat.

Giovanni se opri, își făcu mâinile pîlnie la gură și strigă cu toată puterea :

— Nimic ! Vroiam numai să vă salut !

Era o explicație stupidă, aproape jignitoare, pentru că putea lăsa să se creadă că intenționase să facă o glumă. Și Drogo se căi pe loc. Uite în ce încurcătură ridicolă se băgase singur, și asta numai pentru că nu era în stare să suporte singurătatea.

— Cine este ? strigă din nou căpitanul.

Era întrebarea de care se temea Drogo. Acel straniu colocvii, de pe un versant pe celălalt al defileului, începea să capete parcă tonul unui interogatoriu ierarhic. Neplăcut început, deoarece, probabil, dacă nu chiar sigur, căpitanul făcea parte din efectivul ofițerilor de la Fortăreață. Oricum, trebuia să răspundă.

— Locotenent Drogo ! strigă Giovanni, prezentîndu-se.

Căpitanul nu-l cunoștea și, după toate probabilitățile, n-avea cum să audă limpede numele de la distanța aceea, dar păru că s-a liniștit, căci își continuă drumul, făcînd un semn, ca și cum ar fi vrut să spună că peste puțin aveau să se întâlnească. Și-ntr-adevăr, după vreo jumătate de oră, la o strungă a defileului se ivi un pod, unde cele două drumuri se contopeau într-unul singur.

La pod, cei doi se întâlniră. Tot călare, căpitanul se apropie de Drogo și-i întinse mîna. Era un bărbat la vreo patruzeci de ani, poate mai mult, cu o față uscată și distinsă. Uniforma sa avea o croială destul de simplă, dar era foarte îngrijită.

— Căpitan Ortiz, se prezintă el.

Și Drogo, în timp ce-i strîngea mîna, avu senzația că intra, în sfîrșit, în lumea Fortăreței. Era prima legătură

căreia aveau să-i urmeze nenumărate altele și de tot felul, pentru a-l încătușa definitiv acolo.

Căpitanul porni din nou la drum fără a face vreun comentariu ; Drogo îl urmă mergînd alături de el, dar ceva mai înapoi, din respect față de gradul superior, și aștepta ca celălalt să facă vreo observație în legătură cu acel penibil dialog pe care-l avuseseră doar cu puțin înainte. Însă căpitanul tăcea, poate pentru că nu avea chef de vorbă, sau poate pentru că era timid și nu știa cum să deschidă discuția. Drumul urca pieptiș și soarele era dogoritor, iar cei doi cai înaintau agale.

În cele din urmă, căpitanul Ortiz spuse :

— N-am înțeles exact numele dumitale, adineauri, de la asemenea depărtare... Droso, mi se pare.

— Drogo, cu „g“, Giovanni Drogo, răspunse locotenentul. De altfel, domnule căpitan, vă rog să mă scuzați că v-am strigat — adăugă el încurcat — dar, de pe versantul celălalt, n-am văzut bine gradul.

— Într-adevăr, nu se putea distinge, admise Ortiz, renunțînd să-l mai contrazică, și rîse.

Își continuă astfel drumul o vreme, puțin stînjiți. Apoi Ortiz spuse :

— Și deci, încotro ?

— La Fortăreața Bastiani. Nu acesta e drumul ?

— Acesta, da, desigur.

Tăcură ; era cald, de jur-împrejur nu se vedeau decît munți, munți gigantiți, sălbatici și acoperiți de o vegetație mărunță.

— Deci, dumneata vii la Fortăreață, spuse Ortiz. Ai poate vreun mesaj ?

— Nu, domnule căpitan, mă duc să-mi iau postul în primire, am fost numit acolo.

— Numit în serviciu activ ?

— Cred că da, în serviciul activ. E prima mea garnizoană.

— Atunci, în cel activ, desigur... Bine, foarte bine... Dacă-i așa, felicitările mele.

— Mulțumesc, domnule căpitan.

Tăcură și mai înaintară încă puțin. Chinuit de o sete cumplită, Giovanni se uita la plosca de lemn ce atârna de oblîncul șei căpitanului; se auzea clipocitul apei din ea.

Ortiz întrebă :

— Pentru doi ani ?

— Iertați-mă, domnule căpitan, dar n-am înțeles — cum, pentru doi ani ?

— Da, pentru doi ani am spus, adică ai fost trimis pentru stagiul obișnuit de doi ani, nu-i așa ?

— Doi ani ? Nu știu, nu mi s-a spus pentru câtă vreme.

— Ah, bineînțeles, numai doi ani, voi tinerii locotenenți aflați la prima numire stați toți câte doi ani și pe urmă o luați din loc.

— De obicei acesta-i termenul pentru toți, de doi ani ?

— Doi ani, se înțelege, dar pentru vechime se socotesc patru, asta e ceea ce vă interesează, altfel nici unul n-ar mai cere să fie trimis aici. Mă rog, cînd e vorba să faci repede carieră, te împaci chiar și cu Fortăreața, nu-i așa ?

Drogo nu știa nimic despre toate acestea, dar, nevrînd să pară un ageamiu, încercă să dea un răspuns foarte general :

— Desigur, că mulți...

Ortiz nu insistă ; se părea că subiectul nu-l interesează prea mult. Dar acum, că gheața fusese spartă, Giovanni îndrăzni să-l întrebe :

— Și pentru toți vechimea se socotește dublu, la Fortăreață ?

— Pentru care toți ?

— Vroiam să spun, și pentru ceilalți ofițeri.

Ortiz rîse în silă :

— Ei, pentru toți ! Cum îți închipui una ca asta ? Nu-mai pentru subalterni, se înțelege, altfel cine ar mai cere să fie numit aici ?

— Dar eu n-am cerut, replică Drogo, nedumerit.

— N-ai cerut ?

— Nu, domnule căpitan, abia acum două zile am aflat c-am fost dat la Fortăreață.

— Hm, ciudat, într-adevăr !

Tăcură din nou, fiecare pîrînd că se gîndește la altceva. Pînă cînd Ortiz vorbi iar :

— Numai dacă...

Giovanni tresări.

— Ordonăți, domnule căpitan ?

— Spuneam : numai dacă n-o fi cerut nimeni altul, și au făcut o numire din oficiu.

— Se prea poate, domnule căpitan.

— Da, așa trebuie să fie, desigur.

Drogo privea umbrele celor doi cai, conturate clar în colbul drumului, capetele lor care schișau parcă un „da“ la fiecare pas ; nu se auzea decît tropăitul lor mărunț, bîzîitul vreunei muște mari — nimic altceva. Iar capătul drumului nici măcar nu se zărea. Din cînd în cînd, la cîte o cotitură a defileului, se vedea, în față, foarte sus, tăiat în coastele abrupte, drumul care se cățara în zigzag. Ajunși acolo, Drogo privea din nou în înalt și-l zărea iarăși în față, urcînd tot mai sus. Drogo întrebă :

— Iertați-mă, domnule căpitan, dar...

— Spune, spune, te ascult.

— Mai avem mult de mers ?

— Nu prea mult, cam două ore și jumătate, ba poate chiar trei, în ritmul ăsta. Pe la amiază s-ar putea să fim, în sfîrșit, acolo.

Tăcură iar un timp ; caii erau lac de sudoare, cel al căpitanului, foarte obosit, abia își mai țira copitele.

Ortiz îl întrebă :

— Vii de la Academia regală, nu ?

— Da, domnule căpitan, de la Academie.

— Hm, ia spune-mi : colonelul Magnus mai e încă acolo ?

— Colonelul Magnus ? Nu cred, nu-l cunosc.

Acum defileul se îngusta, închizînd drumul razelor de soare ; prăpăstii adînci se căscau la fiecare pas, sufla un vînt ca de gheață, pe culmi se zăreau șancuri abrupte, co-nice ; aveai impresia că nici în două-trei zile nu s-ar putea ajunge sus, atît păreau de înalte.

Ortiz întrebă din nou :

— Spune-mi, locotenente, dar maiorul Bosco mai e acolo ? Tot el predă balistica ?

— Nu, domnule căpitan, parcă nu, acum e Zimmermann, maiorul Zimmermann.

— Ah, da, Zimmermann, așa e, am auzit vorbindu-se de el. Adevărul e că au cam trecut ceva ani de pe vremea cînd am studiat și eu acolo... probabil că s-au schimbat cu toții.

Fiecare își urmărea propriile-i gânduri. Drumul era din nou scaldat în soare, munții se înșiruiau unul după altul, mai prăpăstioși acum și adesea cu pereți verticali, stîncosi.

— Am zărit-o ieri seară, din depărtare, rosti Drogo.

— Ce anume, Fortăreața ?

— Da, Fortăreața. Făcu o pauză, apoi, pentru a se arăta amabil : Trebuie să fie impresionantă, nu-i așa ? Mi s-a părut imensă.

— Imensă, Fortăreața ? Nu, nici vorbă, e una dintre cele mai mici, o construcție foarte veche, numai de departe face o anumită impresie. Tăcu o clipă, apoi adăugă : Foarte veche, absolut demodată.

— Dar e una dintre cele mai importante, nu-i așa ?

— Da de unde, e-o fortăreață de categoria a două, răs-punse Ortiz.

Dădea impresia că-i place să vorbească astfel despre ea, dar o făcea într-un mod cu totul special ; ca unul care s-ar fi distrat relevînd defectele copilului său, încredințat că aceste defecte nu pot fi decît ridicele pe lîngă nenumăratele sale calități.

— E o porțiune de frontieră moartă, adăugă Ortiz. Așa că n-au mai schimbat nimic la ea, a rămas exact ca acum un secol.

— Cum adică frontieră moartă ?

— Da, o frontieră care nu pune nici un fel de probleme. În față, se întinde un deșert nesfîrșit.

— Un deșert ?

— Da, un deșert în toată puterea cuvîntului, numai pietre și pămînt uscat ; i se spune Deșertul Tătarilor.

Drogo întrebă :

— De ce al tătarilor ? Au fost tătari pe acolo ?

— Cîndva, cred. Dar mai curînd trebuie să fie o legendă. Nimeni n-a trecut vreodată frontiera în punctul acesta, nici măcar în războaiele trecute.

— Deci Fortăreața n-a slujit niciodată la nimic ?

— La nimic, confirmă căpitanul.

Cum drumul urca tot mai sus, copacii dispăruseră și nu se mai vedeau decît tufișurile rare, presărate ici-colo ; în rest, numai finețe uscate, stînci, maluri de pămînt roșu.

— Iertați-mă, domnule căpitan, sînt sate prin apropiere ?

— Eh, în apropiere nu. Este San Rocco, dar cam la treizeci de kilometri.

— Înseamnă că nu sînt prea multe prilejuri de distracție.

— Nu prea sînt, într-adevăr !

Aerul devenise mai rece, coastele munților se rotun-jeau, lăsîndu-te să ghicești apropierea ultimelor creste.

— Și oamenii nu se plictisesc, domnule căpitan ? Întrebă Giovanni pe un ton confidențial, rîzînd, ca și cum ar fi vrut să spună că lui nu-i e teamă de asta.

— Te obișnuiești, răspunse Ortiz, și adăugă cu un re-proș subînțeles : Eu sînt aici de aproape optsprezece ani. Ba mă înșel, chiar optsprezece împliniți.

— Optsprezece ani ? exclamă Giovanni impresionat.

— Optsprezece, răspuse căpitanul.

Un stol de corbi zbură foarte aproape de cei doi ofițeri și se pierdu înspre abisul ca o pîlnie al văii.

— Corbi, spuse căpitanul.

Giovani nu răspuse ; se gîndea la viața care-l aștepta ; se simțea cu desăvîrșire străin de lumea aceea, de solitudinea aceea, de munții aceia. Întrebă :

— Dar dintre ofițerii proaspăt numiți, care vin să-și facă serviciul acolo sus, rămîne vreunul definitiv la Fortăreață ?

— În ultima vreme foarte puțini — răspuse Ortiz îngîndurat, ca și cum i-ar fi părut rău că vorbise urît despre Fortăreață, și dîndu-și seama că celălalt s-ar putea să-și facă o impresie greșită — ba aproape nici unul. Acum toți vor garnizoane strălucitoare. Altădată era o onoare să fii ofițer la Fortăreața Bastiani, acum pare mai curînd o pedeapsă.

Giovanni tăcea, dar celălalt insista :

— Dar, la urma urmei, e totuși o garnizoană de frontieră. În general, dispune de elemente de prim ordin. Orice s-ar spune, un post de frontieră este totuși un post de frontieră, efectiv.

Drogo tăcea, simțindu-și sufletul împovărat pe neașteptate de o neliniște apăsătoare. Orizontul se lărgise, în depărtare se iveau siluete stranii de munți pleșuvi. Stînci ascuțite se îngîrămădeau una peste alta pînă la cer.

— Astăzi, pînă și în armată s-au schimbat concepțiile, continuă Ortiz. Altădată Fortăreața Bastiani însemna o mare cinste. Acum se spune că e o frontieră moartă, nimeni nu se gîndește că o graniță este însă o graniță, și că nu se poate ști niciodată.

Ajunseră la un pîrîiaș care tăia drumul. Se opriră pentru a lăsa caii să se adape, iar ei, descălecînd, începură să se plimbe puțin pentru a se dezmoți.

— Știi ce este într-adevăr de mîna întîi ? Întrebă Ortiz și rîse cu poftă.

— Ce anume, domnule căpitan ?

— Bucătăria ! Ai să vezi cum se mănîncă la Fortăreață. Așa se și explică de ce sînt atît de frecvente inspecțiile. Tot la cincisprezece zile vine cîte un general.

Drogo rîse din politețe. Nu izbutea să înțeleagă dacă Ortiz era cretin, dacă îi ascundea ceva, sau dacă vorbea despre lucrurile acelea așa, fără nici o noimă.

— Foarte bine, făcu Drogo. Mi-e o foame de lup.

— Ei, acum nu mai e mult. Uite, vezi coasta de colo, cu o pată mare de grohotiș ? Fortăreața e chiar în spatele ei.

După ce porniră din nou la drum, chiar în spatele coastei acoperite de grohotiș, cei doi ofițeri ajunseră pe neașteptate la marginea unui podiș deschis care urca în pantă lină, iar în fața lor, la numai cîteva sute de metri, se înălța Fortăreața.

Părea într-adevăr mică, față de cum o văzuse cu o seară înainte. De la fortul principal, care semăna cu o cazarmă cu ferestre puține, porneau două ziduri joase de apărare, cu creneluri, care-l uneau cu redutele laterale, două de fiecare parte. Zidurile acelea închideau destul de precar întregul defileu, lat de vreo cinci sute de metri, încadrat pe laturi de stînci înalte, abrupte.

În dreapta, chiar sub peretele muntelui, podișul se înfunda într-un fel de șa ; pe acolo trecea vechiul drum al defileului, care se sfîrșea chiar la picioarele zidului.

Fortul era tăcut, scăldat în soarele puternic al amiezii, fără umbre. Zidurile care-l înconjurau (fațada nu se vedea, fiind îndreptată spre miazănoapte) erau gălbui și golașe. Dintr-un coș se înălța un fum palid. De-a lungul întregului parapet al bastionului central, a zidurilor de apărare și a redutelor, se vedeau zeci de sentinele, cu arma la umăr, patrulînd de colo-colo tacticos, fiecare pe cîte o mică por-

țiune. Asemeni mișcării pendulare, ele scandau scurgerea timpului, fără să rupă însă vraja acelei singurătăți nemăsurate.

În dreapta și în stînga, munți cît vedeai cu ochii, în niște lanțuri de prăpăstii și creste aparent inaccesibile. Pînă și munții, la ceasul acela, aveau o culoare galbenă, aridă.

Instinctiv, Giovanni Drogo își opri calul. Rotindu-și foarte încet privirile, cerceta zidurile mohorîte fără a izbuti să le pătrundă taina. Se gîndi la o închisoare, la un castel părăsit. O adiere de vînt făcu să fluture deasupra fortului un steag care înainte spînzurase moale, confundîndu-se cu suportul. Se auzi un ecou vag de trompetă. Sentinelele patrulau încet. În fața intrării principale trei-patru oameni (din depărtare nu se vedea bine dacă erau soldați) încărcau niște saci într-o căruță. Dar totul părea cufundat într-o toropeală stranie.

Și căpitanul Ortiz se oprise să contemple bastionul.

— Iat-o, zise, deși era absolut inutil.

Drogo își spuse : acum o să mă întrebe cum mi se pare, și gîndul acesta îl enervă. Căpitanul rămase însă tăcut.

Fortăreața Bastiani nu era cîtuși de puțin impunătoare, cu zidurile acelea scunde, nici frumoasă în vreun fel, nici pitorească prin turnurile și bastioanele sale, în sfîrșit, nu exista absolut nimic care să îndulcească ariditatea aceea, care să amintească oricît de vag și de părțile plăcute ale vieții. Și totuși, ca și cu o seară înainte, cînd o privise îndelung din adîncul defileului, Drogo se uită la ea ca hipnotizat, și o emoție inexplicabilă îi pătrunse în suflet.

Dar dincolo de Fortăreață, ce se afla oare ? Dincolo de construcția aceea rece, dincolo de creneluri, de cazemate, de pulberării, care împiedicau vederea, ce fel de lume se deschidea ? Cum arăta acest Regat al Nordului, pietrosul deșert pe care nu-l străbătuse nimeni nicînd ? Pe hartă — își amintea Drogo vag — nu se vedea, dincolo graniță, decît o zonă foarte întinsă, cu extrem de puține denumiri,

dar din înaltul Fortăreței se putea oare zări măcar vreun sat, vreo pajiște, o casă, sau numai dezolarea unei întinderi pustii ?

Dintr-o dată avu sentimentul că este foarte singur, și îndrăzneala proprie soldatului, încrederea în sine de care se bucurase pînă în clipa aceea — cît timp nu fusese vorba decît de experiențe obișnuite de garnizoană, cît avusese o casă confortabilă, prieteni veseli în jur, scurte aventuri noaptea prin parcuri — îl părăsiră brusc. Fortăreața îi părea una din acele lumi necunoscute, căreia nu se gîndise niciodată serios că i-ar putea aparține, nu pentru că i-ar fi părut respingătoare, ci pentru că era neverosimil de departe de viața sa obișnuită. O lume alcătuită numai din îndatoriri, fără nici o măreție în afara celei a legilor ei geometrice.

Oh, să plece chiar acum de acolo. Nici măcar să nu pășească pragul Fortăreței, să coboare din nou la șes, să se întoarcă în orașul său, la vechile lui obiceiuri. Acesta fu primul gînd al lui Drogo, și nu-i păsa că o asemenea slăbiciune nu e demnă de un soldat, la nevoie era chiar gata s-o mărturisească, numai să fie lăsat să plece imediat. Dar o umbră densă se înalță, albă, dinspre orizontul invizibil de la nord, deasupra zidurilor fortificației și, imperturbabile, sub razele perpendiculare ale soarelui aflat la zenit, sentinelele se mișcau ca niște automate. Calul lui Drogo necheză. Apoi se lăsă din nou o tăcere imensă.

Intr-un târziu, Giovanni își desprinsese privirile de la Fortăreață și se uită la căpitan, care se afla alături de el, nădăjduind că va auzi un cuvînt prietenesc. Dar și Ortiz rămăsese neclintit și fixa cu uimire zidurile galbene. Da, chiar și el, care trăia acolo de optsprezece ani, le contempla aproape fascinat, că și cum ar fi revăzut ceva miraculos. Părea că nu se mai satură să le tot privească, și un suris vag, de bucurie și tristețe totodată, îi ilumina treptat chipul.

De îndată ce sosi, Drogo se prezentă la maiorul Matti, adjutantul comandantului. Ofițerul de serviciu, un tânăr locotenent dezinvolt și prietenos, pe nume Carlo Morel, îl însoți prin întreaga Fortăreață. Din gangul de la intrare — de unde se întrezărea o imensă curte pustie — cei doi o apucară pe un coridor larg, nesfârșit, căruia nu izbuteau să-i vadă capătul. Tavanul se pierdea în penumbră, și numai din când în când, câte o diră subțire de lumină se strecura prin ferestrele înguste.

Abia la primul etaj întâlniră un soldat care ducea un vraf de hîrtii. Pereți goi și umezi, tăcere, lumini palide, tristețe : toți cei aflați acolo păreau să fi uitat că undeva pe lume existau flori, femei surizătoare, case vesele și primitoare. Absolut totul în Fortăreață era o renunțare, dar pentru cine, în numele cărei fericiri misterioase ? Ajunseseră la etajul al treilea și mergeau de-a lungul unui coridor absolut identic cu cel dintîi. De undeva de dincolo de ziduri se auzea ecoul îndepărtat al unui rîs care lui Drogo i se păru neverosimil.

Mayorul Matti era un bărbat rotofei, care surîdea cu o afabilitate excesivă. Biroul său era imens, masa la care lucra era de asemeni mare, plină de hîrtii așezate în cea mai perfectă ordine. În încăpere se mai afla un portret al Regelui, în culori, și sabia maiorului, agățată de un suport special de lemn.

Drogo se prezentă luînd poziția de drepti, îi înmînă documentele, începu să-i explice că nu el ceruse să fie repartizat la Fortăreață (era hotărît, de îndată ce ar fi fost posibil, să se transfere), dar Matti îl întrerupse.

— L-am cunoscut cu ani în urmă pe tatăl dumitale, locotenente. Un *gentleman* desăvîrșit. Desigur, vrei să-i cînstezi cum se cuvine memoria. Președinte al Înaltei Curți, dacă nu mă înșel ?

— Nu, domnule maior, tatăl meu a fost medic.

— Ah, da, medic, la naiba, am confundat, medic, da, da.

Cîteva clipe Matti păru stîmjenit și Drogo observă cum, ducîndu-și mereu mîna stîngă la guler, încerca să ascundă o pată de grăsime, rotundă, o pată evident proaspătă, de pe pieptul vestonului.

Mayorul își regăsi imediat tonul sigur de mai înainte :

— Mă bucur că ai venit în mijlocul nostru, zise el. Știi cum 'a spus maiestatea-sa Petru al III-lea : „Fortăreața Bastiani — sentinelă a coroanei mele“, și eu aș adăuga că e o mare cinste să faci parte din garnizoana ei. Poate nu ești prea convins, locotenente ?

Rostea frazele în mod mecanic, ca pe o formulă învățată pe de rost de multă vreme, pe care era obligat s-o debiteze în anumite împrejurări.

— Așa este, domnule maior, spuse Giovanni, aveți perfectă dreptate, dar, vă mărturisesc, pentru mine a fost o surpriză. Eu am familia în oraș, și aș prefera, dacă este posibil, să rămîn...

— Ah, deci dumneata vrei să ne părăsești chiar înainte de a fi ajuns, dacă se poate spune așa ? Îți mărturisesc sincer că-mi pare rău, foarte rău...

— Nu-i vorba de ceea ce vreau eu. Eu nu-mi îngădui să discut... aș vrea numai să spun că...

— Am înțeles, făcu maiorul cu un suspin, ca și cum ar fi fost vorba de-o poveste veche, pe care se obișnuise s-o privească cu îngăduință. Am înțeles : dumneata ți-ai imaginat Fortăreața cu totul altfel și ești puțin speriat. Dar, spune-mi cîstit : cum poți oare s-o judeci — dar cîstit — dacă ai sosit abia de cîteva minute ?

Drogo răspunse :

— Domnul maior, eu n-am absolut nimic împotriva Fortăreței... Numai că aș prefera să rămîn în oraș, sau cel puțin în apropiere. Vedeți ? Vă vorbesc deschis, văd că înțelegeți foarte bine ceea ce vreau să spun, așa că vă rog să procedați cum credeți dumneavoastră de cuviință.

— Desigur, desigur ! exclamă Matti, cu un suris ușor. Doar pentru asta sîntem aici. Nu vrem să ținem pe nimeni cu sila, nici măcar pe cea din urmă sentinelă. Numai că-mi pare rău, am impresia că ești un băiat de nădejde și...

Maiorul tăcu un moment, ca și cum ar fi meditat la soluția cea mai bună. Și tocmai în clipa aceea Drogo, întorcîndu-și puțin capul spre stînga, își îndreptă privirile către fereastra deschisă, ce dădea în curtea interioară. Se vedea zidul din față, gălbui ca și celelalte, și bătut de soare, cu dreptunghiurile negre ale ferestrelor rare. Apoi un ceas, care arăta orele două, și, pe terasa ce domina clădirea, o sentinelă care se plimba cu arma la umăr. Dar dincolo de acoperișul construcției, în depărtare, scăldată în strălucirea soarelui de amiază, se profila o creastă stîncoasă. Nu i se zărea decît partea cea mai de sus ; părea un țănc oarecare, fără nimic deosebit. Și totuși, pentru Giovanni Drogo acel colț de stîncă reprezenta primul semn concret, vizibil; al ținutului dinspre nord, al legendarului regat care amenința Fortăreața. Dar restul cum era oare ? O lumină somnolentă venea din partea aceea, printre pînze leneșe de neguri. Atunci maiorul începu din nou să vorbească :

— Spune-mi — îl întrebă pe Drogo — ai vrea să te întorci în oraș imediat, sau ți-e totuna dacă mai aștepți cîteva luni ? Nouă, ți-o repet, ne este indiferent... din punct de vedere formal, se înțelege — adăugă, pentru ca fraza să nu sune nepolitic.

— De vreme ce tot urmează să mă întorc — făcu Giovanni plăcut surprins de faptul că nu i se făceau dificultăți — de vreme ce tot urmează să mă întorc, mi se pare că ar fi mai bine s-o fac neîntîrziat.

— De-acord, de-acord, îl liniști maiorul. Dar mai întii ascultă : dacă vrei să pleci imediat, atunci trebuie să spui că ești bolnav. Te duci la infirmerie, unde vei sta sub observație cîteva zile, iar medicul o să-ți dea un certificat. De altfel, sînt mulți care nu rezistă la altitudinea asta...

— Este absolut necesar să mă prefac bolnav ? întrebă Drogo, căruia nu-i plăceau asemenea simulări.

— Necessar nu, dar simplifică mult lucrurile. Altfel, ar trebui să ceri transferul în scris, să trimiți cererea la Comandamentul general. Comandamentul general să-ți răspundă — iar asta înseamnă cel puțin două săptămîni. Dar mai ales ar trebui să se ocupe de această problemă domnul colonel, și tocmai asta aș dori să evit. Lucrurile astea, în fond, îl mîhnesc, da, asta-i cuvîntul, îl mîhnesc, ca și cum i s-ar face o nedreptate Fortăreței sale. Uite, dacă aș fi în locul dumitale, ca să fiu sincer pînă la capăt, aș prefera să evit...

— Iertați-mă, domnule maior — observă Drogo — dar eu nu știam nimic de toate astea. Dacă plecarea mea ar putea să-mi aducă prejudicii, atunci e cu totul altceva.

— Cîtuși de puțin, locotenente, nu m-ai înțeles bine. În nici una din alternative, cariera dumitale nu ar avea nimic de suferit. E vorba — cum să spun ? — de o nuanță... Desigur, și asta ți-am spus-o din capul locului, plecarea cuiva nu poate să-i facă plăcere domnului colonel. Dar dacă dumneata ești într-adevăr hotărît...

— Nu, nu, dacă lucrurile stau așa cum spuneați dumneavoastră, atunci e mai bine poate să obțin un certificat medical.

— Numai dacă... făcu Matti cu un suris insinuant, lăsînd fraza în suspensie.

— Numai dacă ce ?

— Numai dacă n-ai să te resemnezi să rămîi aici patru luni, și asta ar fi soluția cea mai bună.

— Patru luni ? întrebă Drogo, decepționat, după ce-i surisese perspectiva de a putea părăsi imediat Fortăreața.

— Patru luni, confirmă Matti. Procedura e categoric mai reglementară. Și acum să-ți explic : de două ori pe an se face un examen medical tuturor — e o formalitate. Următorul va avea loc peste patru luni. E cea mai bună ocazie pentru dumneata. Iar certificatul va fi sigur negativ ;

dacă vrei, îți promit că am să mă îngrijesc chiar eu de asta. Poți să fii absolut liniștit. Și-n afară de asta — continuă maiorul după o pauză — în afară de asta, patru luni sînt totuși patru luni, adică suficient pentru a se putea întocmi un raport personal. Poți să fii sigur că domnul colonel ți-l va face în termenii cei mai elogioși. Și dumneata știi ce importanță poate avea pentru cariera dumitale. Dar să fim înțeleși, să fim bine înțeleși : tot ce ți-am spus e un simplu sfat, dumneata ești absolut liber...

— Da, domnule maior, făcu Drogo. Înțeleg perfect.

— Serviciul, aici, nu e obositor, sublinie maiorul. Aproape numai serviciu de gardă. Reduta Nouă, care este ceva mai dificilă, nu-ți va fi desigur încredințată de la început. Nu e o muncă grea, să nu te temi, s-ar putea mai curînd să te plictisești...

Dar Drogo abia mai asculta explicațiile maiorului, atras în mod straniu de dreptunghiul ferestrei, prin care se vedea acel colț de stîncă abruptă ce se înălța dincolo de zidul din față. Un sentiment vag, pe care nu izbutea să-l deslușească, i se strecura în suflet ; poate ceva stupid și absurd, o închipuire fără nici un sens.

Totodată însă se simțea parcă ceva mai liniștit. Gîndul plecării îl urmărea încă. Dar fără anxietatea de mai înainte. Aproape că-i era rușine de temerile ce-l stăpîniseră la sosire. Oare el nu putea să fie la înălțimea tuturor celorlalți ? O plecare imediată — se gîndea acum — putea să echivaleze cu recunoașterea unei inferiorități. Astfel, amorul propriu lupta împotriva dorinței de a se reîntoarce la obișnuita lui existență, legată de familie.

— Domnule maior — spuse Drogo — vă mulțumesc pentru sfaturile dumneavoastră, dar îngăduiți-mi să mă mai gîndesc pînă mîine.

— Foarte bine, făcu Matti cu vădită satisfacție. Și astă-seară ? Vrei să fii văzut de colonel la popotă, sau preferi să iei mai întîi o hotărîre ?

— Nu, răspunse Giovanni. Mi se pare inutil să stau ascuns, mai ales dacă tot va trebui să rămîn aici patru luni.

— Mai bine, spuse maiorul. Asta o să-ți dea mai mult curaj. Ai să vezi ce lume simpatică, toți ofițeri de mîna întîi.

Matti zîmbi și Drogo înțelese că era timpul să se retragă. Dar înainte de asta, ținu să mai întrebe ceva.

— Domnule maior — rosti el cu o voce aparent liniștită — pot să arunc o privire spre nord, să văd ce anume se află dincolo de metereze ?

— Dincolo de metereze ? Nu știam că te pasionează peisajele, răspunse maiorul.

— Aș vrea să arunc doar o privire, domnule maior, numai din curiozitate. Am auzit spunîndu-se că ar fi un deșert, și eu nu am văzut niciodată așa ceva.

— Nu merită osteneala, locotenente. Un peisaj monoton, nu-i absolut nimic interesant de văzut. Te rog, crede-mă, nu te mai gîndi la asta !

— Nu insist, domnule maior, făcu Drogo. Nu credeam că-i un lucru complicat.

Mayorul Matti își împreună, ca pentru rugăciune, vîrfurile degetelor lui grăsuțe.

— Dumneata mi-ai cerut — zise el — tocmai singurul lucru pe care nu ți-l pot îngădui. Pe metereze și în corpurile de gardă n-au acces decît militarii de serviciu, trebuie să cunoști parola.

— Dar nici măcar în mod excepțional, nici măcar pentru un ofițer ?

— Nici măcar pentru un ofițer. Oh, înțeleg foarte bine : vouă, celor din oraș, aceste scrupule vi se par ridicole. Și-apoi acolo, în oraș, parola nu e cine știe ce mare secret. Aici însă e cu totul altceva.

— Dar, scuzați-mă că insist, domnule maior...

— Spune, spune, te rog, locotenente.

— Vroiam să întreb, nu există nici măcar o barbacană, o fereastră de unde s-ar putea vedea ?

— Una singură. Una singură, în biroul domnului colonel. Din păcate nimeni nu s-a gândit la un belvedere pentru curioși. Dar nu merită osteneala, ți-o repet, e un peisaj cu totul neinteresant. Oh, ai să te satureți pînă peste cap de priveliștea asta, dacă te hotărăști să rămii.

— Mulțumesc, domnule maior. Mă pot retrage ?

Și salută luînd poziție de drepti.

Matti făcu un semn amical cu mîna :

— La revedere, locotenente. Și nu te mai gîndi : e un peisaj cu totul neinteresant, crede-mă pe cuvînt, un peisaj cum nu se poate mai stupid.

Chiar în aceeași seară, însă, locotenentul Morel, care ieșise din serviciul de gardă, îl conduse în ascuns pe Drogo pînă la marginea meterezelor, ca să poată privi.

Un nesfîrșit coridor iluminat ici-colo de felinare șerpuia de-a lungul meterezelor ce ocupau toată întinderea, de la o margine la cealaltă a defileului. Din loc în loc se vedea cîte o ușă — magazii, laboratoare, corpuri de gardă. Mer-seră cam vreo sută cincizeci de metri, pînă la intrarea celei de a treia redute. O sentinelă înarmată se afla în prag. Morel spuse că vrea să vorbească cu locotenentul Grotta, care comanda garda.

Astfel, în pofida regulamentului, putură să intre. Giovanni se trezi într-un mic coridor de trecere ; pe un perete, sub un bec, se afla un tabel cu numele soldaților de serviciu.

— Vino, vino pe aici — îi spuse Morel lui Drogo — e bine să ne grăbim.

Drogo îl urmă pe o scară îngustă care ducea afară, la lumina zilei, pe terasa redutei. Locotenentul Morel îi făcu un semn sentinelei cu care se încrucișară la capătul scării, ca pentru a-i spune că formalitățile erau inutile.

Și aproape fără să-și dea seama, Giovanni se trezi lîngă crenelurile zidului exterior : înaintea lui, inundat de lumina apusului, apărea defileul adînc, tainele septentrionului se ofereau acum privirilor sale.

O ușoară paloare se așternuse peste chipul lui Drogo, care privea împietrit. Alături, sentinela se oprise și ea din mers, și o tăcere fără margini părea să fi coborît o dată cu reflexele crepusculului. Apoi, fără să-și cîntească privirile, Drogo întrebă :

— Și dincolo, dincolo de stîncile acelea, cum este ? Totul la fel, pînă în zare ?

— Nu știu ce să-ți spun, n-am apucat să văd niciodată, răspunse Morel. Pentru asta ar trebui să mergi la Reduta Nouă, uite-o, în vârful conului aceluia. De acolo se poate vedea tot podișul. Se spune... — și aici tăcu.

— Se spune ?... Ce anume se spune ? întrebă Drogo, și o tulburare stranie îi tremura în glas.

— Se spune că peste tot ar fi numai piatră, un fel de deșert, piatră albă, spun unii, ceva asemănător cu zăpada, parcă ar fi...

— Totul numai piatră ? Atîta tot ?

— Așa se spune, și ici-colo, cîte un ochi de mlaștină.

— Dar în zare, spre nord, nu se poate să nu se vadă și altceva.

— La orizont, de obicei sînt neguri, spuse Morel, care-și pierduse exuberanța de mai înainte. Sînt negurile nordului, care te împiedică să vezi.

— Neguri ! exclamă Drogo neîncrezător. Dar nu poate fi așa tot timpul, trebuie să mai fie și cîte o zi senină, cu orizontul limpede.

— Aproape niciodată nu-i senin, nici măcar iarna. Dar sînt totuși și cîțiva care spun că au văzut.

— Spun că au văzut ? Ce anume ?

— Au visat, desigur, au visat. Dar cine poate să-i creadă pe soldați ? Unul spune într-un fel, altul într-alt fel. Cîțiva

spun că ar fi văzut niște turnuri albe, sau că ar fi un vulcan ce fumegă și de-acolo s-ar înălța negurile. Chiar și Ortiz, căpitanul, jură că a văzut, poate să fie vreo cinci ani de atunci. Dacă stai să-l ascuți pe el, cică s-ar vedea o lungă fișie întunecată, probabil păduri.

Tăcură. Dar unde și când mai întâlnește oare Drogo această lume? Poate în vreun vis, sau și-o plămuisse singur citind vreun basm din bătrâni? I se părea că recunoaște totul, povârnișurile joase, surpate, strunga întortocheată, fără vegetație și verdeată, rîpele adînci și, în sfîrșit, triumghiul acela de podiș dezolat pe care stîncile din față nu izbuteau să-l ascundă. În suflet i se redeșteptaseră ecouri stranii pe care în zadar încerca să le înțeleagă.

Acum, Drogo privea țință la lumea aceea dinspre miez-de-noapte, la întinderea pustie pe care oamenii, se spunea, n-o străbătuseră niciodată. Niciînd nu veniseră dușmani dintr-acolo, niciînd nu fusese vreo bătălie, nu se întîmplase niciodată nimic.

— Ei, ce zici? Întrebă Morel, străduindu-se să-și regăsească tonul jovial. Ei, ce zici, îți place?

— Hm !... fu tot ce izbuti să spună Drogo.

Dorințe haotice și temeri neînțelese i se învălmășeau în suflet. Se auzi o trompetă, un sunet scurt de trompetă, răzbătînd cine știe de unde.

— Ar fi mai bine să pleci acum, îl sfătui Morel.

Dar Giovanni părea să nu-l fi auzit, încordat, căutînd parcă ceva printre propriile-i gînduri. Luminile serii se stingeau treptat, iar vîntul, redeșteptat de umbre, se tîra de-a lungul zidurilor geometrice ale Fortăreței. Pentru a se încălzi, sentinela începuse iar să patruleze, fixîndu-l din cînd în cînd pe Giovanni Drogo, pe care nu-l cunoștea.

— Acum ar fi mai bine să pleci, repetă Morel, luîndu-și colegul de braț.

IV

I se întîmplase de multe ori să fie singur: de cîteva ori în copilărie, rătăcindu-se pe drumuri de țară, alteleori în orașul cufundat în întuneric, pe străzi unde crimele erau ceva obișnuit, și chiar cu o noapte înainte, cînd dormise în drum. Dar acum era ceva cu totul deosebit, acum cînd emoțiile călătoriei se sfîrșiseră și noii săi colegi se duseseră la culcare, iar el stătea în camera sa, la lumina lămpii, pe marginea patului, trist și descumpănit. Acum da, înțelegea cu adevărat ce înseamnă singurătatea (o cameră nu prea urîtă, acoperită toată cu tăblii de lemn, cu un pat mare, o masă, un divan incomod, un dulap). Toți îl primiseră cu amabilitate, la popotă chiar desfundaseră o sticlă în cinstea lui, dar acum nimeni nu se mai sinchisea de el, îl uitaseră cu totul. (Deasupra patului, un crucifix de lemn, pe peretele din față, o stampă veche cu o lungă legendă din care se deslușeau primele cuvinte: *Humanissimi viri Francisci Angloisi virtutibus*.¹). Nimeni, cît avea să fie noaptea de lungă, nu va veni să-l salute; nimeni, în toată Fortăreața, nu se sinchisea de el, și nu numai în Fortăreață, probabil chiar că în întreaga lume nu se afla nici o singură ființă care să se gîndească la Drogo; fiecare își are propriile sale griji, fiecare abia are timp și putere pentru sine; probabil că pînă și mama lui, chiar și ea, în clipa asta avea cu totul alte preocupări, doar Giovanni nu era singurul ei copil, la el se gîndise toată ziua, acum se cuvenea să se gîndească puțin și la ceilalți. Mai mult decît firesc, admitea Giovanni Drogo, fără nici o umbră de reproș, dar în acest timp el ședea pe marginea patului, într-o cameră a Fortăreței (în lemnul peretelui, abia acum o observa, lucrată cu o răbdare extraordinară, era o sabie în mărime naturală, care la prima vedere putea chiar să pară adevărată, migală trud-

¹ Pentru virtuțile luminatului bărbat Franciscus Angloisus (lat.).

nică a vreunui ofițer, făcută cu cine știe câți ani în urmă), ședea deci pe marginea patului, cu capul puțin înclinat, adus de spate, cu privirea absentă și obosită, și se simțea singur cum nu mai fusese niciodată în viață.

Și iată-l pe Drogo, ridicându-se cu greu, deschizând fereastra, privind afară. Fereastra da în curtea interioară și nu se vedea nimic altceva. Și, pentru că privea spre sud, Giovanni încercă în zadar să distingă, în noapte, munții pe care-i străbătuse pentru a ajunge la Fortăreață; erau undeva mai jos, ascunși de zidul din față.

Numai trei ferestre erau luminate, dar cum toate se aflau pe aceeași parte cu a lui, nu se putea vedea în încăperi; luminile lor, ca și lumina ce răzbătea din camera lui Drogo, se proiectau pe zidul din față, și în cadrul uneia din ele se mișca umbra unui om, poate un ofițer care tocmai se dezbrăca.

Închise fereastra, se dezbracă, se întinse în pat, stătu câteva minute să se gândească fixînd tavanul, lucrat tot în lemn. Uitase să-și ia ceva de citit, dar în seara aceea nu mai avea importanță, căci îi era foarte somn. Stinse lampa; din întuneric se desprinsese încet-încet dreptunghiul luminos al ferestrei și Drogo văzu sclipind stelele.

Avu senzația că o toropeală neașteptată îl cufundă în somn. Dar era încă destul de lucid. Un haos de imagini, aproape de vis, îi defilau prin fața ochilor, începeau chiar să înfiripe o poveste; dar după câteva clipe își dădu seama că este încă treaz.

Mai treaz decât înainte, pentru că îl izbi imensitatea tăcerii. De foarte departe — dar era oare adevărat? — se auzi cineva tușind. Apoi, în apropiere, un clipocit slab de apă, care păru că se propagă prin ziduri. O stea mică, verde (o vedea stînd nemișcat) era gata, în călătoria ei nocturnă, să ajungă la marginea de sus a ferestrei; în curînd avea să dispară; mai scînteie o clipă chiar lângă muchea neagră a tocului și apoi dispăru cu adevărat: Drogo vru s-o mai urmărească încă puțin, și-și înclină

ușor capul. În momentul acela se auzi un al doilea clipocit, asemănător zgomotului pe care-l face un obiect ce cade în apă. Avea să se mai repete oare? Așteptă, pîndind sunetul — zgomot de subterane, de mlaștini, de case moarte. Se scurseră minute încremenite, liniștea absolută părea, în sfîrșit, să domnească nestingherită peste Fortăreață. Și din nou, în jurul lui Drogo se îngrămădeau imagini fantastice, dintr-o viață îndepărtată.

„Pleosc!“ iată din nou odiosul sunet. Drogo se ridică în capul oaselor. Era deci un zgomot repetat, și-apoi ultimele clipoceli nu fuseseră mai slabe decît prima, deci nu putea fi vorba de o scurgere pe cale de a înceta. Cum putea oare să adoarmă? Drogo își aminti că la capul patului atîrna un șnur, poate al unei sonerii. Încercă să tragă de el, șnurul cedă, și într-un ungher depărtat al clădirii răspunse, aproape imperceptibil, un țîrîit scurt. „Ce prostie, se gîndi îndată Drogo, să chemi pe cineva pentru un fleac ca ăsta. Și-apoi, cine să vină?“

La scurtă vreme, afară, pe coridor, răsunară pași care se apropiau, și cineva bătu la ușă.

— Intră, făcu Drogo.

Era un soldat, cu o lanternă în mînă.

— Ordonai, domnule locotenent!

— Pentru Dumnezeu! Nu se poate dormi aici! făcu Drogo, înfuriindu-se deliberat. Ce-i cu zgomotul ăsta îngrozitor? Vreo țevă care curge... Îngrijește-te să înceteze o dată, că altfel nu-i chip să închizi ochii; nu-i mare lucru să se pună dedesubt o cîrpă.

— E rezervorul, răspunse soldatul imediat, ca unul care era obișnuit cu asemenea incidente. E rezervorul, domnule locotenent, nu se poate face nimic.

— Rezervorul?

— Da, domnule locotenent, explică soldatul. Rezervorul de apă, e chiar în spatele zidului. Toți se plîng, dar nu s-a putut face nimic. Că doar nu se aude numai aici. Chiar

și domnul căpitan Fonzaso se înfurie din când în când, dar nu-i nimic de făcut.

— Bine, atunci poți să te duci, spuse Drogo.

Ușa se închise, pașii se îndepărtară, tăcerea se lăsă din nou, stelele sclipeau în fereastră. Drogo se gîndea acum la sentinelele care, la cîțiva metri de el, patruleau ca niște automate în sus și-n jos, fără să se oprească o clipă. Zeci și zeci de oameni stăteau de veghe, în vreme ce el zăcea în pat, în vreme ce totul părea cufundat în somn. Zeci și zeci — se gîndea Drogo — dar pentru cine, pentru ce anume? Formalismul militar părea să fi creat, în fortăreața aceea, o capodoperă demențială. Sute de oameni pentru a păzi o trecătoare pe unde n-avea să vină nimeni! Să plece, să plece de acolo cît mai curînd — se gîndea Drogo — să iasă din atmosfera aceea, să uite de misterul acela neguros. Își aminti de casa lui modestă; la ora asta, desigur, mama dormea, luminile erau toate stinse; numai dacă nu cumva se mai gîndea încă la el, ba mai mult ca sigur că așa era; doar o cunoștea el bine, pentru un fleac de nimic se frămînta toată noaptea, se răsucea în pat și nu-și găsea odihnă.

Din nou picurul rezervorului, din nou o altă stea care alunecă dincolo de dreptunghiul ferestrei, lumina ei continuînd să licărească peste lume, peste întăriturile Fortăreței, pentru ochii treji ai sentinelilor, dar nu și pentru Giovanni Drogo, care aștepta somnul, chinuit acum de gînduri negre.

Și dacă toate argumentele subtile ale lui Matti nu fuseseră decît o farsă? Dacă, în realitate, chiar după acele patru luni, nu-l vor mai lăsa să plece? Dacă toate regulamentele acelea atît de încîlcite nu erau decît niște pretexte pentru a-l împiedica să se reîntoarcă în oraș? Dacă va fi nevoit să rămînă aici, sus, cine știe cîți ani de zile, și să-și sfîrșească tinerețea în camera asta, în patul acesta solitar? Ce ipoteze absurde, își spunea Drogo; dîndu-și seama de stupiditatea lor; și totuși nu izbutea să le alunge,

căci după cîteva clipe veneau din nou să-l ispitească, la adăpostul singurătății și al nopții. Și i se părea că simte înfiripîndu-se în jurul său o uneltire obscură, menită să-l înlănțuiască și să-l rețină acolo. Probabil că nu era vorba nici măcar de Matti. Nici lui, nici colonelului, nici vreunui alt ofițer nu le păsa cîtuși de puțin de el: dacă rămînea sau pleca, le era, desigur, absolut indiferent. Și totuși, o forță necunoscută lupta împotriva întoarcerii sale în oraș, și poate că ea izvora din însuși sufletul său, fără ca el să-și dea seama de asta.

Apoi văzu un portal, un cal pe un drum alb, i se păru că-l striga cineva pe nume și se cufundă în somn.

V

Două seri mai tîrziu, Giovanni Drogo făcu pentru prima oară de gardă la reduta a treia. La șase după-amiază se aliniară în curte cele șapte pichete de gardă: trei pentru fort, patru pentru redutele laterale. Cel de al optulea, pentru Reduta Nouă, plecase ceva mai devreme, avînd de străbătut o bucată bună de drum.

Sergentul-major Tronk, un vechi om de încredere al Fortăreței, comandase cei douăzeci și opt de oameni pentru reduta a treia, plus un trompet cu care făceau douăzeci și nouă. Erau toți din compania a doua, a căpitanului Ortiz, unde fusese repartizat și Giovanni. Locotenentul Drogo preluă comanda și-și scoase sabia din teacă.

Cele șapte gărzi erau aliniate perfect și de la o fereastră, conform tradiției, colonelul comandant le supraveghea. Ele alcătuiau, pe pămîntul galben al curții, un desen negru pe care era o plăcere să-l privești.

Cerul măturat de vînt strălucea deasupra zidurilor luminate pieziș de ultimele raze de soare. O seară de septembrie. Comandantul adjunct, locotent-colonelul Nicolosi, ieși pe portalul Comandamentului, șchiopătînd din pricina

unei răni foarte vechi și sprijinindu-se în sabie. În ziua aceea era de serviciu, pentru inspecție, uriașul căpitan Monti; acesta dădu comanda, cu vocea lui răgușită, și toți deodată, absolut toți soldații deodată prezentară armele, cu un puternic ropot metalic. Se așternu o imensă tăcere.

Atunci, unul câte unul, trompeții celor șapte gărzii întorâră refrenele obișnuite. Erau faimoasele trompete de argint ale Fortăreței Bastiani, cu ȝnururi de mătase roșie și aur, de care atârna câte o stemă mare. Sunetul lor limpede se înălță spre cer, făcînd să vibreze grilajul nemișcat al baionetelor, cu o ușoară sonoritate de clopot. Soldații erau neclintii ca niște statui, cu chipurile impenetrabile, dirze. Nu, desigur, ei nu se pregăteau pentru obișnuitele gărzii atît de monotone; cu privirile acelea ca de eroi, făceau impresia că se duc să înfrunte dușmanul.

Ultimul sunet de trompetă zăbovi îndelung în văzduh, repetat de îndepărtatele ziduri. Baionetele mai sclipiră o clipă, strălucitoare sub cerul întunecat, apoi se pierdură printre rînduri, toate deodată. Colonelul nu se mai vedea la fereastră. De-a lungul labirinturilor Fortăreței răsunară pașii celor șapte pichete de gardă care se răspîndeau, ca un mînunchi de raze, spre meterezele respective.

După un ceas, Giovanni Drogo se afla pe terasa cea mai înaltă a celei de a treia redute, chiar în locul de unde cu o seară înainte scrutase orizontul, spre nord. Ieri venise acolo să privească minat de curiozitatea unui călător în trecere. Acum însă era stăpîn absolut: timp de douăzeci și patru de ore întreaga redută precum și o sută de metri de metereze depindeau numai de el. Patru artileriști, jos, în interiorul fortului mic, se îngrijeau de cele două tunuri ațintite spre defileu; trei sentinele străjuiau pe porțiuni egale, marginea cea mai înaltă a zidului exterior al redutei, alte patru erau eșalonate de-a lungul zidului de apărare spre dreapta, fiecareuia revenindu-i îndatorirea de a patrula pe cîte douăzeci și cinci de metri.

Schimbul cu sentinelele care ieșeau din post se efectua cu o precizie meticuloasă, sub atenta supraveghere a sergentului-major Tronk, cel mai competent cunoscător al regulamentelor. Tronk era la Fortăreață de douăzeci și doi de ani, și de la o vreme n-o mai părăsea nici măcar în perioada permisiilor. Nimeni nu cunoștea atît de bine ca el fiecare colțișor al fortificației, adesea ofițerii îl întîlneau în miez de noapte făcîndu-și rondul în cel mai desăvîrșit întuneric, fără nici un fel de lumină, oricît de mică. Cînd era el de serviciu, sentinelele nu-și lăsau nici măcar pentru o clipă armele din mînă, nu se rezemau de ziduri și se fereau chiar și să se oprească în loc, opririle nefiînd permise decît în cazuri de forță majoră; cît era noaptea de lungă, Tronk nu închidea o clipă ochii și, cu pași tăcuți, se învîrtea fără răgaz pe terasele Fortăreței, făcîndu-i pe oameni să tresară. „Cine-i acolo? cine-i acolo?” întrebau sentinelele, apucînd arma. „Grotă” — răspundea sergentul major. „Gregorio” — spunea sentinela.

De obicei, ofițerii și subofițerii din serviciul de gardă umblau de colo-colo pe propriile metereze, fără nici un fel de formalitate; soldații îi cunoșteau bine din vedere și schimbul reciproc al parolei ar fi părut ridicol. Numai cu Tronk soldații respectau într-adevăr regulamentul, cu cea mai deplină rigurozitate.

Era scund și slab, avea o față bătrînicioasă și capul ras; vorbea foarte puțin chiar și cu colegii, iar în orele libere prefera în general să stea singur și să studieze muzică. Aceasta era mania lui; astfel încît șeful fanfarei, sergentul major Espina, era poate singurul său prieten. Avea un acordeon frumos, dar nu cînta la el aproape niciodată, deși circula legenda că era foarte priceput; studia armonia și pretindea că a compus mai multe marșuri militare. Precise însă nu se știa nimic.

Iar atunci cînd făcea de serviciu, nu era nici un pericol să-l auzi fluierînd, așa cum avea obiceiul în timpul liber. Cea mai mare parte din vreme și-o petrecea învîrtindu-se

printre creneluri, scrutînd cu atenție defileul în căutarea a Dumnezeu știe ce. Acum ședea lingă Drogo și-i arăta drumul de catîri care, șerpuind peste niște coaste abrupte, ducea la Reduta Nouă.

— Iată pichetele de gardă care ies din post, spunea Tronk, făcînd semn cu arătătorul, dar Drogo nu izbuti să distingă nimic în penumbra firavă a crepusculului.

Sergentul-major clătină din cap.

— Ce este ? întrebă Drogo.

— Este că nu așa se face serviciul, mereu le-o spun, e o treabă de smintîți, răspunse Tronk.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Așa nu se mai poate, repetă Tronk. La Reduta Nouă schimbul gărzii ar trebui să se facă mai devreme. Dar domnul colonel nu vrea.

Giovanni îl privi uimit : era posibil ca Tronk să-și permită să-l critice pe colonel ?

— Domnul colonel — continuă sergentul-major cu cea mai profundă convingere și seriozitate și, bineînțeles, nu pentru a drege cele spuse mai înainte — are perfectă dreptate din punctul său de vedere. Numai că nimeni nu i-a explicat care-i primejdia.

— Primejdia ? întrebă Drogo.

Ce primejdie s-ar fi putut oare ivi în timpul deplasării de la Fortăreață la Reduta Nouă, pe cărarea aceea liniștită, într-un ținut atît de pustiu ?

— Primejdia, repetă Tronk. Într-o zi sau alta se va întîmpla ceva, cu întunericul ăsta !

— Și ce ar fi de făcut ? întrebă Drogo mai mult din politețe, căci nu-l prea interesa toată povestea asta.

— Altădată — spuse sergentul-major, foarte bucuros că avea prilejul să-și etaleze cunoștințele — altădată, la Reduta Nouă, garda se schimba cu două ore mai devreme ca la Fortăreață. Întotdeauna pe lumină, chiar și iarna : și-apoi problema parolelor era mult simplificată. Era nevoie numai de una pentru a intra în Redută și de pa-

rola nouă, pentru ziua de gardă și întoarcerea la Fortăreață. Două erau de-ajuns. Cînd pichetul care ieșea din gardă se întorcea la Fortăreață, garda nouă n-apuca să intre în post, iar parola era încă valabilă.

— Da, înțeleg — spuse Drogo, renunțînd să-l mai urmărească.

— Dar pe urmă — continuă Tronk — le-a fost teamă. E imprudent, spuneau, să lași să cutreiere în voie, în afara Fortăreței, atîția soldați care cunosc parola. Nu se știe niciodată, e mai ușor să trădeze vreun soldat din cincizeci, decît un ofițer singur.

— Asta așa-i, recunosc Drogo.

— Și atunci ce s-au gîndit : e mai bine ca parola să fie cunoscută numai de comandant. De aceea părăsesc Fortăreața cu trei sferturi de ceas înainte de schimbarea gărzii. Să luăm, de pildă, ziua de azi. Schimbarea gărzilor s-a făcut la șase. Pichetul de gardă pentru Reduta Nouă a plecat de aici la cinci și un sfert și a ajuns acolo exact la șase. Pentru a ieși din Fortăreață nu e nevoie de parolă, fiindcă e vorba de o unitate condusă de un ofițer. Pentru a intra în Redută, e nevoie de parola de ieri ; și pe asta o știe numai ofițerul. După ce se schimbă garda, începe să fie valabilă parola de astăzi, dar și pe asta o știe tot numai ofițerul. Și astfel trec douăzeci și patru de ore, pînă ce vine noua gardă ca s-o schimbe. Mîine seară apoi, cînd soldații se vor întoarce la Fortăreață (ar putea să ajungă pe la șase și jumătate, deoarece, la întoarcere, drumul e mai puțin obositor) parola se va fi schimbat și aici. Astfel e nevoie de o a treia parolă. Ofițerul trebuie să știe trei parole, una pentru a intra în redută, una care este valabilă în timpul serviciului de gardă, și a treia pentru a se întoarce în Fortăreață. Și toate complicațiile astea pentru ca soldații să nu știe parola în timpul drumului.

Dar eu spun — continuă Tronk fără să se sinchisească dacă Drogo îl ascultă sau nu — eu spun : dacă nimeni în afară de ofițer nu cunoaște parola, și lui, să presupunem,

i se face rău pe drum, ce fac atunci soldații ? Doar nu-l pot sili s-o divulge. Și nici nu se pot întoarce de unde au plecat, pentru că între timp și acolo s-a schimbat parola. La asta nu se gîndesc ? Și-apoi ei, care țin atît de mult să se păstreze secretul, nu-și dau oare seama că în felul ăsta e nevoie de trei parole în loc de două, și că a treia, cea necesară pentru a intra a doua zi în Fortăreață, e pusă în circulație cu douăzeci și patru de ore mai înainte ? Orice s-ar întîmpla, sînt obligați s-o respecte, altminteri pichetul de gardă nu mai poate pătrunde în cazarmă.

— Dar — obiectă Drogo — la intrare nu se poate să nu-i recunoască, nu ? Or să vadă clar că e pichetul care abia a ieșit din gardă.

Tronk îl privi pe locotenent cu un aer de ușoară superioritate.

— Asta e imposibil, domnule locotenent. Există un regulament al Fortăreței. Dinspre nord, fără parolă de ordine, nimeni nu poate să intre, oricine ar fi, n-are importanță.

— Dar atunci — spuse Drogo iritat de strășnicia aceea absurdă — atunci n-ar fi mai simplu să existe o parolă anume, numai pentru Reduta Nouă ? Fac schimbul mai devreme și parola pentru întoarcerea la Fortăreață e învățată numai de ofițer. În felul ăsta soldații nu știu nimic.

— Bineînțeles, spuse subofițerul, aproape triumfător, ca și cum s-ar fi așteptat încă dinainte la asemenea obiecție. Ar fi poate soluția cea mai bună. Dar pentru asta ar trebui schimbat regulamentul, ar trebui făcută o lege. Regulamentul spune (și dădu vocii o cadență didactică) : „Parola de ordine durează douăzeci și patru de ore, de la un schimb de gardă la cel următor ; atît pentru Fortăreață, cît și pentru anexele sale e valabilă o singură parolă“. Exact așa spune : anexele sale. Totul e foarte limpede. Nu se poate face nici o derogare.

— Dar altădată — făcu Drogo care la început nu fusese prea atent — schimbul, la Reduta Nouă, se făcea mai devreme ?

— Păi tocmai asta e ! exclamă Tronk, dar apoi se corectă : Da, domnule locotenent. Numai de doi ani încoace e toată istoria asta. Așa cum se făcea înainte era mult mai bine.

Subofițerul tăcu, iar Drogo îl privea îngrozit. După douăzeci și doi de ani de Fortăreață, ce mai rămăsese din militarul acesta ? Își mai amintea oare Tronk că undeva pe lume existau milioane de oameni asemeni lui, care nu purtau uniformă și se plimbau în voie prin oraș, iar noaptea puteau, după cum aveau chef, să se bage în pat sau să se ducă la restaurant sau la teatru ? Nu, desigur, privindu-l, îți dădeai seama de asta foarte limpede — Tronk uitase cu desăvîrșire de ceilalți oameni, pentru el nu mai exista nimic în afară de Fortăreață, cu regulamentele ei înfiorătoare. Tronk nu-și mai amintea cum sunau glasurile dulci ale fetelor, nici cum arătau grădinile, nici rîurile, nici arborii, în afară de acele pipernicite și rare tufisuri din împrejurimile Fortăreței. Omul acesta privea și el, da, spre nord, dar fără să încerce aceleași sentimente ca Drogo ; el scruta cărarea spre Reduta Nouă, șanțul-obstacol și contraforturile, explora eventualele căi de acces, fără a vedea însă rîpele sălbatice, nici acel triumghi de podiș misterios și nici măcar norii albi care pluteau pe cerul aproape întunecat.

Astfel, în timp ce se lăsa întunericul, dorința de a fugi puse din nou stăpînire pe Drogo. De ce nu plecase imediat ? Își reproșa acum. De ce oare cedase în fața mieroasei diplomații a lui Matti ? Acum trebuia să aștepte să se scurgă patru luni, o sută douăzeci de zile nesfîrșite, dintre care jumătate făcînd de strajă pe metereze. I se părea că

se află pierdut printre oameni dintr-un alt tărâm, pe pământ străin, într-o lume dură și ingrată. Privi în jur și îl recunoscu pe Tronk care, neclintit, supraveghea sentinelele.

VI

Acum era noapte în toată puterea cuvîntului. Drogo ședea în camera sărăcăcioasă a redutei și ceruse să i se aducă hîrtie, cerneală și toc pentru scris.

„*Dragă mamă*“, începu el, și brusc avu sentimentul că era din nou copil. Singur, la lumina unui felinar, fără ca nimeni să-l vadă, ascuns în inima Fortăreței pe care n-o cunoștea, departe de casă, de toate lucrurile familiare și dragi, faptul că putea cel puțin să-și deschidă cu toată sinceritatea inima, i se părea o consolare.

Desigur, cu ceilalți, cu ofițerii, colegii săi, trebuia să se dovedească bărbat, trebuia să ridă împreună cu ei și să istorisească tot felul de povești îndrăznețe, cu militari și femei. Și cui altcuiva ar fi putut să-i mărturisească adevărul, dacă nu mamei sale? Or, adevărul lui Drogo, din seara aceea, nu era un adevăr de soldat curajos, nu era, probabil, demn de Fortăreța austeră, iar camarazii săi și-ar fi bătut desigur joc de el. Adevărul însemna drumul obositor, apăsarea zidurilor posomorite, sentimentul unei singurătăți absolute, copleșitoare.

„*Am ajuns, sfîrșit de oboseală, după două zile de drum* — asta ar fi vrut să scrie — *și, ajuns aici, am aflat că, dacă voiam, mă puteam întoarce în oraș. Fortăreța e tristă, nu sînt sate prin apropiere, nu există nici o distracție și nici un fel de bucurie.*“ Da, asta ar fi vrut să scrie.

Dar îi veni în minte imaginea mamei — la ceasul acela ea se gîndea cu siguranță la el, mîngîindu-se cu gîndul că fiul își petrece timpul în mod plăcut, cu prieteni sim-

patici, sau chiar, cine știe, în vreo companie și mai agreabilă. Ea îl credea, desigur, mulțumit și liniștit.

„*Dragă mamă*, scrisese mîna lui. *Am ajuns alaltăieri, după o călătorie excelentă. Fortăreța e impresionantă...*“ Oh, dacă ar lăsa-o să înțeleagă ce triste sînt acele ziduri posomorite, ce atmosferă tulbure, de pedeapsă și exil, domnește, ce absurzi și stranii sînt oamenii de aici. Dar scrisese: „*ofițerii m-au primit cu multă căldură. Și maiorul, adjutantul comandantului, a fost foarte amabil cu mine și mi-a lăsat toată libertatea să mă reîntorc în oraș dacă vreau. Totuși eu...*“

Poate în clipa aceea mama se învîrtea prin camera lui acum pustie, deschidea un sertar, își făcea de lucru cu niște haine mai vechi, cu cărțile, hîrțiile de pe birou; le tot punea în ordine adeseori, deoarece i se părea că în felul acesta regăsește ceva din prezența lui vie, că Giovanni trebuia să se întoarcă acasă, ca de obicei, înainte de prînz. Avea senzația că aude aievea zgomotul cunoscut al pașilor ei mărunți, nervoși, parcă veșnic neliniștiți din pricina cuiva. Cum ar fi putut avea inima s-o amărăscă? Dacă ar fi fost lîngă ea, în aceeași cameră, strînși laolaltă sub lumina familiară, atunci da, Giovanni i-ar fi spus tot și ea n-ar mai fi avut vreme să se mîhnească, pentru că el s-ar fi aflat acolo, în fața ei, și ceea ce fusese urît trecuse. Dar așa, din depărtare, prin scris? Dacă ar fi putut să stea alături de ea, în fața căminului, în liniștea pașnică a casei bătrînești, atunci da, i-ar fi vorbit despre maiorul Matti, despre fățărnicia lui, despre manile lui Tronk; i-ar fi povestit cît de prostește acceptase să rămînă încă patru luni acolo și, probabil, ar fi făcut haz împreună. Dar cum putea să-i spună toate acestea de la o asemenea depărtare?

„*Totuși, eu* — scrisese Drago — *am socotit că e bine pentru mine și pentru cariera mea să rămîn cîtva timp aici, la Fortăreță... Societatea e foarte agreabilă, iar serviciul ușor, deloc obositor.*“ Dar camera lui, zgomotul rezervorului de apă, întîlnirea cu căpitanul Ortiz și dezolanta întindere

dinspre mieznoapte? Nu trebuia oare să-i vorbească despre asprele regulamente ale gărzii, despre reducta pus-tie în care se afla în clipa aceea? Nu, nici măcar cu mama lui nu putea fi sincer, nici măcar ei nu-i putea mărturisi temerile tulburi care nu-l lăsau să-și găsească liniștea.

În casa lor din oraș, orologiile, unul după altul, cu su-nete diferite, băteau acum orele zece; la bătăile lor repe-tate se auzea clinchetul ușor și prelungit al paharelor din bufet, din bucătărie răzbătea ecoul unui ris, iar de peste drum sunetul unui pian. Printr-o fereastră foarte îngustă, aproape o crăpătură, din locul unde ședea, Drogo putea să arunce o privire spre podișul dinspre mieznoapte, pământul acela dezolant; dar acum nu se vedea decât întunericul. Penița scîrția ușor, și cu toate că era o beznă cumplită și vîntul începuse să sufle printre creneluri, purtînd parcă mesaje necunoscute, cu toate că înlăuntrul redutei se în-grămădeau, dense, vălurile nopții și aerul era umed și ne-plăcut, „în general eu sînt foarte mulțumit și mă simt bine”, scrisese Giovanni Drogo.

De la nouă seara, pînă în zori, la fiecare jumătate de oră, un clopot bătea în reducta a patra, dinspre partea dreaptă a defileului, unde sfîrșeau meterezele. Era un dangăt de clopot mic, și îndată după aceea ultima sentinelă își striga camaradul din imediata lui apropiere; de la acesta, la sol-datul următor și așa mai departe, pînă la extremitatea opusă a meterezelor, din reductă în reductă, străbătînd fortul și-apoi de-a lungul bastioanelor, chemarea alerga prin noapte.

„All'erta! All'erta!”¹ Sentinelele nu puneau nici un fel de entuziasm în strigătul acela, îl repetau mecanic, iar vocile lor aveau un timbru straniu.

Întins pe patul îngust, fără a se fi dezbrăcat, Giovanni Drogo, năpădit de o oboseală tot mai apăsătoare, auzea la intervale regulate răzbătînd de departe strigătul acela

¹ Atenție.

din care nu distingea decît două vocale: „Aè, aè... aè...”¹. Apoi strigătul devenea din ce în ce mai puternic, trecea pe deasupra lui, cu intensitate maximă, se îndepărta spre par-tea opusă, pierzîndu-se încetul cu încetul în neant. După două minute însă făcea cale întoarsă, restituit, ca o contra-probă, de la primul fort mic din stînga. Drogo îl auzea din nou apropiindu-se, cu pași lenți și egali: „aè... aè... aè...”. Numai cînd ajungea deasupra lui, repetat de sentinelele sale, reușea să distingă cuvîntul. Dar curînd „all'erta” se pierdea iar într-un fel de tînguire, care murea apoi la ul-tima sentinelă, izbindu-se de stîncile abrupte.

De patru ori auzi Giovanni avertismentul urcînd pînă la el, și tot de atîtea ori îl auzi pierzîndu-se de-a lungul me-terezelor, pînă la punctul de unde pornise. A cincea oară, Drogo nu percepu decît o vagă rezonanță care-i provocă o tresărire scurtă. Ii trecu prin minte că nu era onorabil, pentru un ofițer, să doarmă în gardă; regulamentul o per-mitea, însă cu o condiție: să nu se dezbrace; dar toți ofi-țerii tineri din Fortăreață, dintr-un fel de orgoliu, rămî-neau treji toată noaptea, citind, fumînd, făcîndu-și, adesea chiar în mod abuziv, vizite nocturne și jucînd cărți. Tronk, căruia mai înainte Giovanni îi ceruse unele informații, îl lăsase să înțeleagă că era un bun exemplu să stai de veghe.

Dar întins pe patul îngust, dincolo de conul de lumină al felinarului, în vreme ce rătăcea cu închipuirea gîndin-du-se la propria-i viață, Giovanni Drogo fu cuprins pe ne-așteptate de somn. În timpul acesta, chiar în acea noapte — oh, dacă ar fi știut, poate n-ar mai fi avut chef să doarmă — chiar în acea noapte începu pentru el irepa-rabila fugă a timpului.

Pînă atunci el pășise înainte, pe drumul primei tinereți lipsite de orice griji, un drum care, cît sîntem copii, ne pare fără de sfîrșit, și pe care anii alunecă lent, cu pași ușori, astfel că nimeni nu bagă de seamă trecerea lor. Mergem fără grabă, privind cu interes în jurul nostru, nu avem nici un motiv să ne zorim, iar ceilalți tovarăși înaintează

și ei tot fără nici o grabă, oprindu-se adesea în loc, ca să mai facă vreo glumă. Din pragul caselor, oamenii mari ne salută binevoitori, și ne fac semn arătînd spre orizont, cu un suris plin de îngăduință : și astfel inima începe să bată pentru idealuri eroice și gingașe, savurăm dinainte apropierea lucrurilor minunate care ne așteaptă ceva mai încolo ; nu se văd încă, nu, dar e sigur, absolut sigur că într-o zi vom ajunge la ele.

Mai este oare mult? Nu, e de-ajuns să traversezi riul acela care se vede jos, în vale, să treci dincolo de colinele acelea verzi. Oare nu cumva, din întîmplare, am și ajuns ? Nu sînt oare arborii aceștia, pajiștile acestea, casa asta albă ceea ce căutăm ? Pentru cîteva clipe avem impresia că da, și am vrea să ne oprim. Apoi auzim spunîndu-se că mai-binele se află mai departe și, neobosiți, pornim din nou la drum.

Și astfel mergem înainte într-o așteptare plină de încredere, zilele sînt lungi și liniștite, soarele strălucește în înaltul cerului și pare că nici nu se gîndește să coboare spre apus.

Dar la un moment dat, aproape instinctiv, ne întoarcem privirile înapoi și vedem că în spatele nostru s-a înălțat un grilaj, zăgăzuind drumul întoarcerii. Atunci simțim că ceva s-a schimbat, soarele nu mai pare neclintit pe boltă, ci se mișcă cu repeziciune, vai, nici nu apuci să-l privești bine, că se și prăvălește spre marginea zării ; îți dai seama că norii nu mai zăbovesc în golfurile albastre ale cerului, ci aleargă gîfîind, încălecîndu-se unul peste altul, atît sînt de nerăbdători să ajungă ; și atunci înțelegi că timpul trece și că drumul va trebui să se sfîrșească într-o zi.

Și vine clipa cînd în spatele nostru se trîntește o poartă grea, ce se închide cu o iuțeală fulgerătoare, nu mai ai timp să te întorci înapoi. Dar în momentul acela Giovanni Drogo dormea neștiutor și zîmbea în somn, așa cum fac copiii.

Vor trece multe zile în șir pînă ce Drogo va înțelege ceea ce s-a întîmplat. Și-atunci i se va părea că s-a trezit dintr-un somn lung. Va privi în jurul său bănuitor ; apoi va auzi un tropăit confuz de pași care îl ajung din urmă, va vedea lumea care, deșteptată înaintea lui, aleargă gîfîind și-l întrece pentru a ajunge mai devreme la țintă. Va simți bătaia timpului scandînd cu aviditate viața. La ferestre nu se vor mai ivi chipuri zîmbitoare, ci fețe împietrite și indifferente. Iar dacă va întreba cît drum mai are de străbălut, oamenii vor mai da încă din cap, aprobator, făcînd semn spre orizont, dar fără nici un fel de bunăvoință și bucurie. Între timp, tovarășii de drum se vor pierde din vedere, cîte unul rămîne în urmă, istovit, un altul a fugit înainte, acum nu se mai zărește decît un punct minuscul la orizont.

De cum treci riul acela — va spune lumea — mai sînt încă zece kilometri și ai ajuns. Însă drumul nu se mai sfîrșește niciodată, și zilele devin tot mai scurte, tovarășii de drum tot mai rari, iar la ferestre se văd doar chipuri palide, clătînînd din cap.

Pînă la urmă Drogo va rămîne absolut singur, iar la orizont, iată, va apărea țărîmul unei nesfîrșite mări imobile, de culoarea plumbului. De acum înainte va fi obosit, casele aflate pe marginea drumului vor avea aproape toate ferestrele închise, iar rarele ființe pe care le va mai zări îi vor răspunde cu un gest dezolat : ceea ce era bun a rămas de mult în urmă, foarte departe, și el a trecut pe lîngă fericire fără să știe. Oh, acum e prea tîrziu ca să se mai întoarcă, în spatele lui sporește vuietul mulțimii care-l urmează, atrasă de aceeași iluzie, dar încă invizibilă pe albul drum pustiu.

Giovanni Drogo dormea în incinta celei de a treia redute. Visa și zîmbea. Pentru ultima dată pluteau spre el, în noapte, imaginile dragi ale unei lumi fericite. Vai lui, ce cîmplit ar fi fost dacă s-ar fi putut vedea pe sine însuși, așa cum avea să fie într-o zi, acolo unde sfîrșește

drumul, împietrit pe țărmul mării plumburii, sub un cer cenușiu și uniform, iar în jur nici o casă, nici un om, nici un copac, nici măcar un fir de iarbă, totul la fel, din vremuri imemoriale.

VII

În sfârșit, sosi din oraș lada cu veșmintele locotenentului Drogo. Printre altele, se afla și o manta nou-nouță, de o eleganță extraordinară. Drogo o îmbracă și se privi pe îndelete în oglinda mică din cameră. I se părea că reprezintă o legătură vie cu lumea sa îndepărtată, se gândi că toți aveau să-l admire, atât era de splendidă stofa și atât de elegant cădea.

Se gândea că n-are rost s-o uzeze în timpul serviciului la Fortăreață, în nopțile de gardă, printre zidurile umede. Ba considera chiar că ar fi fost de rău-augur s-o înnoiască acolo, aproape ca și cum ar fi admis că n-avea să aibă alte ocazii, mai bune. Totuși îi părea rău să n-o vadă și ceilalți, și, deși nu era frig, se gândi s-o îmbrace măcar pînă la croitorul regimentului, de unde avea să-și cumpere o altă manta, obișnuită.

Îeși deci din cameră și porni în jos pe scări, admirîndu-și, acolo unde lumina i-o permitea, linia elegantă a propriei umbre. Totuși, pe măsură ce cobora spre inima Fortăreței, mantaua părea că-și pierde, într-un anumit fel, ceva din strălucirea inițială. Mai mult încă, Drogo își dădu seama că nu izbutea s-o poarte cu naturalețe : avea impresia că-i ceva neobișnuit, bătător la ochi.

Și părea chiar să se bucure că scările și coridoarele erau aproape pustii. Un căpitan cu care, în cele din urmă, se întîlni, îi răspunse la salut fără a-i arunca măcar o singură privire mai mult ca de obicei. Nici puținii soldați pe care-i întîlni nu-și întoarseră capul, ca să-l privească.

Cobori pe o scară îngustă, în spirală, tăiată în corpul unui zid, și pașii săi se auzeau răsunînd deasupra și dedesubt, ca și cum ar fi fost ai altcuiva. Pulpanele elegante ale mantalei atingeau, legănîndu-se în mers, zidurile albe de mucegai. Drogo ajunse astfel în subterane. Atelierul croitorului Prosdocimo era instalat într-un subsol. Printre ferestrele aflate chiar la nivelul solului, cobora, în zilele senine, o rază de lumină, dar în seara aceea se și aprinseseră lămpile.

— Bună seara, domnule locotenent, spuse Prosdocimo, croitorul regimentului, de îndată ce-l văzu intrînd.

În încăpere nu erau luminate decît cîteva porțiuni mici : un pupitru unde scria un bătrînel și masa la care lucrau trei ajutoare tinere. De jur împrejur atîrnau fără viață, cu sinistra uitare de sine a unor spînzurați, zeci și zeci de uniforme, mantale și pelerine.

— Bună seara, răspunse Drogo. Aș dori o manta, o manta care să nu coste prea scump. Dacă mă ține patru luni, e de-ajuns.

— Dați-mi voie, zise croitorul zîmbind cu o curiozitate bănuitoare, apucînd o pulpană a mantalei lui Drogo și ridicînd-o în lumină ; avea gradul de sergent major, dar calitatea sa de croitor al regimentului părea să-i confere dreptul de a-și aborda superiorii cu o anumită familiaritate ironică. Frumoasă stofă, foarte frumoasă, cred că v-a costat o avere, cei de la oraș nu se joacă, — și îl măsură pe locotenent din cap pînă-n picioare, cu ochiul omului de meserie, apoi clătîna din cap, făcînd să-i tremure obraji plini și roșii. Ce păcat însă...

— Păcat, de ce ?

— Păcat că gulerul e atât de îngust, nu prea e de militar.

— Așa se poartă acum, ripostă Drogo, cu superioritate.

— O fi poate la modă gulerul îngust — zise croitorul — dar pentru noi, militarii, nu există modă. Moda trebuie să fie regulamentul, și regulamentul spune clar : „gulerul

mantalei strîns pe gît, croit în formă de centiron, înalt de şapte centimetri". Poate că dumneavoastră, domnule locotenent, dacă mă vedeţi în bîrlogul ăsta, credeţi că sînt un cîrpaci de trei parale.

— De ce ? făcu Drogo. Dimpotrivă.

— Dumneavoastră credeţi, probabil, că sînt un cîrpaci oarecare. Dar mulţi ofiţeri mă stimează, chiar şi în oraş, şi încă ofiţeri de valoare. Eu mă aflu aici în mod absolut pro-vi-zo-riu, şi scandă ultimele cuvinte ca pe o premisă foarte importantă.

Drogo nu ştia ce să răspundă.

— Aştept de la o zi la alta să plec, continuă Prosdocimo. Dacă n-ar fi domnul colonel, care nu vrea să mă lase să plec... Dar voi aştia ce găsiţi de rîs ?

În penumbră se auzise într-adevăr rîsul înăbuşit al celor trei ajutoare ; acum îşi plecaseră capetele, ca şi cum ar fi fost cu totul absorbiţi de lucru. Bătrînelul continua să scrie, prefăcîndu-se că-şi vede de treaba sa.

— Ce anume e de rîs ? repetă Prosdocimo. Prea vi se pare că sînteţi deştepti. O să vedeţi voi într-o bună zi.

— Chiar — spuse Drogo — ce e de rîs ?

— Sînt nişte proşti, urmă croitorul. Nu trebuie să-i băgaţi în seamă.

În clipa aceea se auziră paşi coborînd pe scară şi în atelier intră un soldat. Prosdocimo era chemat sus, de sergentul-major de la magazia de efecte.

— Iertaţi-mă, domnule locotenent, spuse croitorul. E o obligaţie de serviciu. În două minute sînt înapoi.

Şi o porni în sus pe scări, în urma soldatului.

Drogo se azează, pregătindu-se să-l aştepte. Plecînd „patronul", cele trei ajutoare îşi întrerupseră lucrul. Bătrînelul îşi desprinsese, în sfîrşit, privirile de pe hîrţiile sale, se ridică în picioare şi se apropie de Giovanni şchiopătînd.

— L-aţi auzit ? îl întrebă cu un ton ciudat, făcînd un semn, ca pentru a arăta spre croitorul care ieşise. L-aţi au-

zit ? Ştiţi, domnule locotenent, de cîţi ani e aici, la Fortăreaţă ?

— Deh, nu ştiu...

— De cincisprezece ani, domnule locotenent, de cincisprezece ani blestemaţi, şi continuă să repetă aceeaşi poveste : mă aflu aici în mod provizoriu, aştept de la o zi la alta...

Careva dintre ucenici şuşoti ceva. Probabil că asta constituia unul din subiectele de care rîdeau de obicei. Bătrînelul nu le dădu însă nici o atenţie.

— Dar nu se va clinti niciodată de aici, spuse. El, domnul colonel, comandantul, şi mulţi alţii vor rămîne aici pînă vor crăpa. E ca un fel de boală, băgaţi de seamă şi dumneavoastră, domnule locotenent, sînteţi nou aici, abia aţi venit, aveţi grijă pînă nu e prea tîrziu...

— Să am grijă de ce ?

— Să plecaţi de îndată ce va fi posibil, să nu cumva să vă molipsiţi şi dumneavoastră de aceeaşi boală.

— Eu am venit doar pentru patru luni, rosti Drogo, şi nu am nici cea mai vagă intenţie să rămîn aici.

— Totuşi, băgaţi de seamă, domnule locotenent ! insistă bătrînelul. Inceputul l-a făcut domnul colonel Filimore. Se pregătesc evenimente importante, ne tot spunea, îmi amintesc foarte bine, sînt vreo optsprezece ani de-atunci. „Evenimente", nici mai mult nici mai puţin, aşa spunea. Sînt chiar vorbele sale. Şi-a băgat în cap că Fortăreaţa e foarte importantă, mult mai importantă decît toate celelalte, că cei din oraş nu pricep nimic.

Vorbea rar, făcînd pauze, astfel încît tăcerea să dea greutate anumitor cuvinte.

— Şi-a băgat în cap că Fortăreaţa e extrem de importantă, că trebuie să se întîmple ceva.

Drogo zîmbi.

— Să se întîmple ceva ? Adică un război ?

— Cine ştie, orice se poate, chiar şi un război.

— Un război dinspre deşert ?

— Dinspre deșert, probabil, confirmă bătrînelul.

— Dar cine, cine ar putea să năvălească dintr-acolo ?

— De unde vreți să știu eu ? N-o să năvălească nimeni, bineînțeles. Dar domnul colonel-comandant a cercetat documentele, spune că mai sînt încă tătari, o rămășiță a străvechilor hoarde care pradă în dreapta și în stînga.

În penumbra de la masă se auzi rîsul batjocoritor și totodată idiot al celor trei ajutoare.

— Și sînt destui aici care așteaptă, continuă bătrînelul. Iată, domnul colonel, domnul căpitan Stizione, domnul căpitan Ortiz, domnul locotenent-colonel, în fiecare an li se pare că trebuie să se întîmple ceva, și tot așa, pînă vor fi scoși la pensie. Se întrerupse, își înclină capul într-o parte ca și cum ar fi tras cu urechea. Mi s-a părut că aud pași, spuse.

Dar nu venea nimeni.

— Nu aud nimic, făcu Drogo.

— Chiar și Prosdocimo ! reluă bătrînelul. E un simplu sergent-major, croitorul regimentului, dar s-a luat după ei. Chiar și el așteaptă, au trecut de-atunci cincisprezece ani... Dar dumneavoastră nu sînteți convins de toate acestea, domnule locotenent, vă văd, tăceți și vă gîndiți că sînt doar povești. Și adăugă, aproape implorîndu-l : Aveți grijă, vă spun, o să vă lăsați convins, pînă la urmă veți rămîne și dumneavoastră aici, mi-e de-ajuns să mă uit în ochii dumneavoastră.

Drogo tăcea, gîndindu-se că nu e de demnitatea unui ofițer să se mărturisească unui asemenea amărît.

— Dar dumneata — întrebă — dumneata ce faci aici ?

— Eu ? făcu bătrînelul. Eu sînt fratele lui, lucrez cu el aici.

— Fratele lui ? Fratele mai mare ?

— Exact — și bătrînelul zîmbi — fratele mai mare. Și eu am fost militar cîndva, apoi mi-am rupt un picior și am ajuns aici, unde mă vedeți.

În tăcerea din subterană, Drogo își auzi deodată loviturile proprii inimi care începuse să bată puternic. Deci pînă și bătrînelul refugiat în bîrlogul acesta pentru a ține socotelile, pînă și creatura asta neînsemnată și umilă aștepta un destin eroic ? Giovanni se uită țintă în ochii lui și celălalt clătină ușor din cap, cu o tristețe amară, ca și cum ar fi vrut să admită că așa era, că într-adevăr nu există nici o scăpare : așa sîntem făcuți — păreau să spună privirile sale — și că nu ne vom lecu niciodată.

Și poate pentru că în cine știe ce parte a scărilor se deschisese o ușă, acum se auzeau, filtrate de ziduri, glasuri omenești îndepărtate, fără să se poată ști prea bine de unde veneau ; la răstimpuri încetau, lăsînd în urmă un vid, apoi se iscau din nou, se îndepărtau și reveneau, ca o lentă respirație a Fortăreței.

Drogo înțelegea, în sfîrșit. Privea fix umbrele uniformelor tremurătoare în lumina oscilantă a felinarelor și se gîndi că în clipa aceea chiar, colonelul, ascuns în biroul său, în taină, deschisese fereastra spre miazănoapte. Era absolut sigur : într-un ceas atît de trist ca acela, din pricina întunericului și a toamnei, comandantul Fortăreței privea spre miazănoapte, spre abisurile întunecate ale trecătorii.

Dinspre deșertul de la miazănoapte trebuia să vină nărocul lor, aventura, ceasul miraculos care măcar o dată în viață bate pentru fiecare. Pentru această eventualitate nedeslușită, care cu trecerea timpului părea să devină tot mai nesigură, bărbați în toată firea își iroseau acolo, în munți, cei mai frumoși ani din viață.

Nu se putuseră resemna la o existență obișnuită, la bucuriile oamenilor de rînd, la un destin burghez ; umăr la umăr, trăiau cu aceeași speranță, dar fără să și-o mărturisească vreodată, poate pentru că nu-și dădeau seama de ea, sau poate pur și simplu pentru că erau soldați, și nu voia să dea în vileag o taină atît de îndrăgită.

Chiar și Tronk, probabil. Tronk visa la articolele regulamentului, la disciplina de fier, la orgoliul responsabi-

litații scrupuloase, și-și făcea iluzia că asta îi era de-a-juns. Totuși, dacă cineva i-ar fi spus : așa va fi mereu, pînă la sfîrșit, totul la fel pînă la capăt, chiar și el s-ar fi trezit. Imposibil, ar fi spus. Trebuie totuși să se întîmple ceva deosebit, ceva într-adevăr excepțional, ca să poți spune : acum, chiar dacă totul s-a sfîrșit, nu-i nimic, a meritat !

Drogo pătrunsese secretul lor naiv și se gîndi, cu un sentiment de ușurare, că el era departe de toate astea — spectator imun. Peste patru luni, slavă Domnului, avea să plece de-acolo pentru totdeauna. Tulburea vrajă a vechii cetății se destrămasese în chip ridicol. Așa gîndea. Dar de ce oare bătrînelul continua să-l privească țintă, cu expresia aceea ambiguă ? De ce oare Drogo simțea nevoia să fredoneze o melodie, să bea un pahar de vin, să iasă la aer ? Poate pentru a-și demonstra sie însuși că era într-adevăr liber și liniștit ?

VIII

Iată-i pe noii prieteni ai lui Giovanni Drogo, locotenenții Carlo Morel, Pietro Angustina, Francesco Grotta, Max Lagorio. Stăteau cu toții la popotă, la ceasul acela tîrziu. Nu mai rămăsese decît o ordonanță, rezemată de tocul unei uși îndepărtate, portretele foștilor colonei, înșirate în ordine pe pereții din jur cufundați în penumbră. Pe fața de masă albă, opt sticle negre, în dezordinea de după cină.

Erau toți oarecum înfierbîntați, puțin din pricina vinului, puțin din pricina nopții, și cînd glasurile lor amuțeau, se auzea ploaia de-afară.

Îl sărbătoreau pe contele Max Lagorio, care pleca a doua zi, după doi ani de Fortăreață.

Lagorio spuse :

— Angustina, dacă vii și tu, te aștept.

O spusese cu tonul lui obișnuit, în glumă, dar se înțelegea că vorbea serios.

Și Angustina împlinise doi ani de serviciu, dar nu voia să plece. Palid, Angustina privea cu veșnicul său aer de indiferență, ca și cum camarazii săi nu-l interesau în nici un fel, și s-ar fi aflat acolo doar dintr-o pură întîmplare.

— Angustina ! repetă Lagorio aproape cu un strigăt, ametit. Dacă vii și tu, te aștept, sînt dispus să mai aștept trei zile.

Locotenentul Angustina nu răspunse, schițînd un zîmbet ușor, de îngăduință. Uniforma lui albastră, decolorată de soare, ieșea din comun, față de celelalte, printr-un fel de eleganță neglijentă, de nedefinit.

Lagorio se adresă celorlalți, lui Morel, lui Grotta, lui Drogo :

— Spuneți-i și voi ! și puse mîna dreaptă pe umărul lui Angustina. I-ar face bine să vină în oraș.

— Mi-ar face bine ? întrebă Angustina mimînd curiozitatea.

— Te-ai simți mai bine la oraș, ce mai ! Și de altfel, după părerea mea, asta-i valabil pentru toți.

— Dar mă simt foarte bine, spuse, sec, Angustina. Nu am nevoie de îngrijiri.

— Dar nici n-am afirmat că ai nevoie de îngrijiri. Am spus doar că ți-ar face bine.

Așa îl îndemna Lagorio, în timp ce afară, în curtea interioară, se auzea ploaia. Angustina își netezea cu două degete mustața ; era plictisit, se vedea bine.

Lagorio continuă :

— La maică-ta, la ai tăi, nu te gîndești deloc ? Imaginează-ți numai cînd mama ta va...

— Maică-mea va ști să se resemneze, răspunse Angustina cu un subînțeles amar.

Lagorio pricepu, și schimbă subiectul.

— Haide, Angustina, închipuie-ți, dacă ai pica poimîine așa pe neașteptate la Claudina. Sînt doi ani de cînd nu te-a văzut...

— Claudina..., făcu Angustina plictisit. Care Claudina ? Nu-mi amintesc.

— Ei bravo, nu-ți amintești ! Cu tine nu se poate vorbi chiar despre nimic în seara asta, asta-i adevărul. Doar nu e nici un secret, nu ? Erai văzut împreună cu ea zi de zi.

— Ah, acum îmi amintesc ! exclamă Angustina, pentru a se arăta politicos. Exact, Claudina, închipuie-ți, probabil nici măcar nu-și mai aduce aminte că exist...

— Hai, lasă, se știe doar că toate femeile se îndrăgostesc de tine, nu mai face pe modestul acum ! exclamă Grotta, iar Angustina îl privi țintă, fără să clipească, vizibil surprins de atîta plătitudine.

Tăcură. Afară, în noapte, sub ploaia de toamnă, patru-lau sentinelele. Apa răpăia pe terase, gilgia în streșini, se prelingea pe ziduri. Afară era noapte adîncă și Angustina avu un ușor acces de tuse. Părea straniu că din pieptul unui tînar atît de rafinat putea să iasă un sunet atît de dizgrațios. Dar el tușea cu o anumită moderație bine dozată, plecîndu-și de fiecare dată capul, ca și cum ar fi vrut să spună că nu putea s-o înăbușe, în fond era ceva care nu-i aparținea, o suporta doar, dintr-un fel de resemnare, pentru că n-avea ce face. Astfel, își transforma tusea într-un fel de alintare capricioasă, demnă de a fi imitată.

Cu toate acestea, se așternuse o tăcere penibilă, pe care Drogo simți nevoia să o rupă.

— Spune-mi, Lagorio — întrebă el — la ce oră pleci mîine ?

— Pe la zece, cred. Aș fi vrut să plec ceva mai devreme, dar mai trebuie să-mi iau rămas-bun și de la colonel.

— Colonelul se trezește la cinci, fie vară sau iarnă, la ora cinci e în picioare, n-o să te facă desigur să-ți pierzi timpul.

Lagorio rîse.

— Numai că eu nu mă scol la cinci. Cel puțin ultima dimineață aș vrea să-mi tihnească, nu mă gonește nimeni de la spate.

— Deci, poimîine ai și ajuns, sublinie Morel cu invidie.

— Pur și simplu nici nu-mi vine să cred, v-o jur ! exclamă Lagorio.

— Ce nu-ți vine să crezi ?

— Că peste două zile voi fi în oraș — (o pauză) — și încă pentru totdeauna.

Angustina era palid, nu-și mai mîngîia mustățile, ci privea fix înainte, în penumbră. În încăpere plutea acum, apăsătoare, conștiința nopții, cînd temerile ies din zidurile îmbătrînite și tristețea capătă un fel de farmec, cînd sufletul își flutură orgoliilor aripile peste omenirea adormită. Ochii sticloși ai coloneilor din tablourile mari păreau să exprime preziceri eroice. Iar afară continua să răpăie ploaia.

— Îți dai seama, urmă Lagorio, neîndurător. Poimîine seară, la ora asta, voi fi poate la familia Consalvi. Lume bună, muzică, femei frumoase ! spunea, repetînd o veche plăcă.

— Ce idee ! răspunse cu dispreț Angustina.

— Sau poate, continuă Lagorio cu cele mai bune intenții, numai pentru a-și convinge prietenul. Iată, poate că e chiar mai bine, am să mă duc la Troni, unchi-tău, acolo vine întotdeauna lume simpatcă, „toți sînt niște *gentleman*“, cum ar spune Giacomo.

— Ah, ce idei ! spuse Angustina.

— În orice caz — făcu Lagorio — poimîine, eu, unul, mă voi duce la petrecere, iar tu vei face de serviciu. Voi hoinări prin oraș (și zîmbea la gîndul ăsta), iar la tine va veni în inspecție căpitanul : „Nimic de semnalat, sen-

tinela Martini s-a simțit rău". La orele două te va trezi sergentul : „Domnule locotenent, e ora de rond" — te va trezi la orele două, pot să jur, și exact la aceeași oră eu voi fi în pat cu Rosaria.

Erau neghioabele răutăți înconștiente ale lui Lagorio, cu care se obișnuiseră cu toții. Dar chemată la viață de cuvintele acestea, în mintea colegilor se ivi imaginea orașului îndepărtat, cu edificiile sale și bisericile imense, cu cupolele înalte, cu bulevardele romantice de-a lungul fluviului. La ora aceea, se gîndeau ei, plutea probabil o ceață ușoară, iar felinarele împrăștiu o lumină slabă, gălbuie ; la ora aceea — negre perechi pe străzile solitare, strigăte de birjari în fața imenselor uși cu geamuri prin care se revărsau rîurile de lumină strălucitoare ale Operei, ecouri de viori și risete, glasuri de femei (de sub portalurile întunecoase ale caselor bogate), ferestre luminate la înălțimi ametoitoare, prin labirintul acoperișurilor ; fascinantul oraș, cu visele lor de tinerețe, cu aventurile sale necunoscute încă.

Toți se uitau acum, pe furiș, la chipul lui Angustina, împovărat de o nemărturisită sfirșeală ; se aflau acolo — abia acum înțelegeau — nu pentru a-l sărbători pe Lagorio care pleca, ci, de fapt, pentru a-și lua rămas-bun de la Angustina, ca de la singurul care avea să rămînă. Unul cite unul, după Lagorio, cînd le va veni rîndul, aveau să plece și ceilalți, Grotta, Morel și, înaintea lor chiar, Giovanni Drogo, care n-avea să stea decît patru luni. Angustina, în schimb, avea să rămînă acolo, nu izbuteau să înțeleagă de ce, dar știau bine că așa va fi. Și cu toate că simțeau nedeslușit că și de data asta el se su-punea acelui stil ambițios de viață al său, nu erau în stare să-l invidieze : în fond, părea o manie absurdă.

Și de ce oare Angustina — ce snob îngrozitor ! — continuă să zîmbească ? De ce oare, bolnav cum e, nu aleargă să-și facă bagajele, de ce nu se pregătește de plecare și continuă să privească țintă în întuneric ? La ce se gîndește ?

Ce orgoliu ascuns îl reține la Fortăreață ? Deci, și el ? Privește-l, Lagorio, tu, care-i ești prieten, privește-l bine cît mai ai vreme, fă în așa fel încît chipul lui să ți se întipărească în minte așa cum e în seara asta, cu nasul subțire, cu privirea absentă, cu surîsul acela ingrat, poate într-o zi ai să înțelegi de ce nu a vrut să te urmeze, ai să afli ce se ascunde dincolo de fruntea sa imobilă.

Lagorio plecă în dimineața următoare. Cei doi cai ai săi și ordonanța îl așteptau în fața porții Fortăreței. Cerul era înnourat, dar nu ploua. Pe chipul său se citea mulțumirea. Își părăsise în grabă camera, fără a mai arunca o privire în jur, și nici nu-și întoarse capul înapoi cînd ieși afară, pentru a mai privi Fortăreața. Meterezele se aflau deasupra lui, întunecate și severe. Sentinela din poartă stătea nemișcată, pe vasta esplanadă nu se vedea nici tipenie de om. Dintr-o gheretă din spatele fortului răzbăteau lovături ritmice de ciocan.

Angustina coborîse ca să-și ia rămas-bun de la camaradul său. Mîngîie ușor calul.

— Încă mai e frumos animalul, spuse.

Lagorio pleca, se întorcea în orașul lor, la o viață ușoară și plăcută. El însă rămînea acolo și se uita cu o expresie de nepătruns la camaradul care își făcea de lucru pe lîngă cai : se străduia să zîmbească.

— Pur și simplu, nici nu-mi vine să cred că plec, spuse Lagorio. Fortăreața asta era o adevărată obsesie pentru mine.

— Cînd ajungi, du-te și salută-i pe ai mei, zise Angustina fără să-l privească. Spune-i mamei că sînt bine, sănătos.

— N-ai nici o grijă, răspunse Lagorio. Știi, mi-a părut tare rău ieri seară. Sîntem două naturi total diferite ; în fond, n-am priceput niciodată exact ce se petrece în mintea ta. Toate astea mi se par pur și simplu niște

ciudățenii, dar nu știu ce să spun, poate că, de fapt, tu ai dreptate.

— Am și uitat, făcu Angustina, sprijinindu-și mîna dreaptă de crupa calului și privind în pămînt. Doar nu-ți închipui că m-am supărat.

Erau doi oameni diferiți într-adevăr, cu gusturi diferite, deosebiți prin inteligență și cultură. Și era chiar surprinzător să-i vezi mereu împreună, atît de netă era superioritatea lui Angustina față de celălalt. Și totuși erau prieteni: dintre toți cei aflați acolo, Lagorio era poate singurul care, instinctiv, îl înțelegea, care suferea pentru el, aproape că se rușina să plece în prezența lui, ca de o bravadă de prost-gust, și nu izbutea să se hotărască.

— Dacă o vezi pe Claudina — mai spuse Angustina cu un glas lipsit de expresie — salut-o... ba nu, mai bine să nu-i spui nimic.

— Oh, dar o să mă întrebe ea, dacă o întîlnesc. Doar știe foarte bine că ești aici.

Angustina tăcu.

— Atunci — spuse Lagorio care sfîrșise de pus la punct cu ajutorul ordonanței ranița de drum — poate e mai bine să plec, se face prea tîrziu. La revedere.

Îi strînse prietenului mîna și, cu o mișcare elegantă, sări în șa.

— Adio, Lagorio ! exclamă Angustina. Drum bun !

Stînd drept în șa, Lagorio îl privea ; nu era foarte inteligent, dar un glas tainic îi spunea că poate n-aveau să se mai vadă niciodată.

O lovitură de pînteni și calul porni. Atunci Angustina ridică ușor mîna dreaptă, pentru a face un semn, ca și cum ar fi vrut să-și cheme înapoi camaradul, ca să mai zăbovească o clipă, căci mai avea să-i spună ceva important. Lagorio văzu gestul cu coada ochiului și se opri la vreo douăzeci de metri.

— Ce-i ? întrebă el. Voi ai să-mi spui ceva ?

Dar Angustina își lăsă brațul în jos, reluîndu-și atitudinea absentă, de mai înainte.

— Nimic, nimic, răspunse. De ce ?

— Așa mi s-a părut, spuse Lagorio perplex, și se îndepărtă pe esplanadă, legănîndu-se în șa.

IX

Terasele Fortăreței erau albe, la fel și trecătoarea, înspre sud, precum și deșertul dinspre miază-noapte. Zăpada acoperise în întregime contraforturile, așternuse un fel de cornișă fragilă de-a lungul crenelurilor, se prăvălea de pe streșini cu bufnituri scurte, iar la răstimpuri, dintr-o pricină de neînțeles, se desprindea de pe buza rîpelor, și mase monstruoase bubuiau în abisuri stîrnind trîmbe albe.

Nu era prima zăpadă care cădea, ci a treia sau a patra, și constituia tocmai o mărturie că se scursese multă vreme de cînd se afla acolo. „Parcă ieri am venit la Fortăreață“, își spunea Drogo, și chiar așa era. Părea c-a fost ieri, și totuși timpul se scursese deopotrivă, cu ritmul său egal, identic pentru toți oamenii, nici mai lent pentru cei fericiți, nici mai grabnic pentru nenorociți.

Alte trei luni trecuseră nici încet, nici repede. Crăciunul rămăsese în urmă, venise și Anul Nou aducînd, pentru cîteva clipe, oamenilor, speranțe stranie. Giovanni Drogo se și pregătea de plecare. Mai avea nevoie doar de formalitatea vizitei medicale, cum îi făgăduise maiorul Matti, și-apoi era liber să plece. Stăruia deci să-și repete că va trăi un eveniment plăcut, că în oraș îl așteaptă o viață ușoară, amuzantă și fericită poate, și totuși nu se simțea mulțumit.

În ziua de zece ianuarie intră în biroul doctorului, aflat la ultimul etaj al Fortăreței. Medicul se numea Ferdinando Rovina, avea peste cincizeci de ani, o față flască

și inteligentă, pe care se citea o oboseală resemnată; nu purta uniformă, ci o haină lungă, închisă la culoare, ca de magistrat. Ședea la masa sa, cu tot felul de cărți și hîrtii în față; dar Drogo, intrînd aproape pe neașteptate, își dădu seama imediat că medicul nu făcea nimic, că pur și simplu stătea nemișcat, gîndindu-se la cine știe ce.

Fereastra dădea spre curtea Fortăreței, de unde se înălța un zgomot de pași cadențați, deoarece se lăsase seara și începea schimbul gărzilor. De la fereastră se vedea o porțiune din zidul din față, și cerul neobișnuit de senin. Cei doi se salutară și Giovanni avu ocazia să constate foarte repede că medicul era la curent cu cazul său.

— Corbii își fac cuib, iar rîndunelele se duc, spuse Rovina în glumă și scoase dintr-un sertar o mapă, cu un formular tipărit.

— Dumneavoastră poate nu știți, doctore, că am ajuns aici dintr-o eroare, răspuse Drogo.

— Toți, băiete dragă, au ajuns aici dintr-o eroare, replică medicul, cu o aluzie patetică la el însuși. Chiar și cei care au rămas pe loc.

Drogo nu înțelese prea bine ce voia să spună doctorul, și se mulțumi să zîmbească.

— Oh, nu e un reproș! Faceți foarte bine, voi tinerii, că nu rămîneți să mucegați aici, continuă Rovina. În oraș aveți cu totul alte posibilități. Chiar și eu mă gîndesc, uneori, dacă aș putea...

— Dar de ce? întrebă Drogo. N-ați putea să vă transferați?

Doctorul făcu un gest cu brațele, ca și cum ar fi auzit o enormitate.

— Să mă transfer? — și rîse cu poftă. După douăzeci și cinci de ani de cînd sînt aici... Prea tîrziu, băiete, trebuia să mă gîndesc mai demult.

Poate ar fi dorit ca Drogo să-l mai contrazică, dar cum locotenentul tăcu, trecu direct la subiect: îl invită pe Giovanni să ia loc, îl rugă să-i spună numele și prenumele,

pe care le scrisese la locul cuvenit, pe formularul reglementar.

— Bine, conchise. Dumneata suferi de unele tulburări ale aparatului cardio-vascular, nu-i așa? Organismul dumitale nu rezistă la altitudinea asta, nu? E bine așa?

— E bine și așa, consimți Drogo. Dumneavoastră sînteți cel mai bun arbitru în treburile acestea.

— Să prescriu și o permisie pentru convalescență, dacă tot am ajuns aici? întrebă doctorul, făcînd cu ochiul.

— Vă mulțumesc — răspuse Drogo — dar n-aș vrea să exagerez.

— Cum crezi. Atunci fără permisie. Eu, la vîrsta dumitale, nu aveam asemenea scrupule.

În loc să se așeze pe scaun, Giovanni se apropiase de fereastră și din cînd în cînd se uita în jos, la soldații aliniați pe zăpada albă. Soarele abia apusese, iar printre metereze se răsfirea o penumbră albastră.

— Mai mult de jumătate dintre voi, după trei-patru luni vreți să plecați, rosti doctorul cu o ușoară mîhnire, învăluit și el acum în penumbră, astfel că nu pricepeai cum de mai vedea să scrie. Și eu, dacă aș putea să dau timpul înapoi, aș face la fel... Dar acum, după atîta vreme, e păcat...

Drogo asculta fără interes, preocupat să privească pe fereastră. Și deodată i se păru că vede zidurile gîlbui ale fortăreței alungindu-se mult, spre cerul ca de cristal, iar deasupra lor, în văzduh, și mai înalte încă, turnuri solitare, metereze întortocheate, încununate de zăpadă, terase aeriene și redute pe care nu le observase niciodată mai înainte. O lumină limpede, dinspre apus, le mai învăluia încă, făcîndu-le să strălucească tainic și dăruindu-le cu o impenetrabilă viață. Drogo nu-și dăduse seama pînă atunci că Fortăreața era atît de complicată și imensă. Văzu o fereastră — (sau o barbacană?) — deschisă spre trecătoare, la o înălțime aproape de necrezut.

Acolo sus se aflau probabil oameni, pe care nu-i cunoștea, poate chiar vreun ofițer ca și el, cu care ar fi putut să fie prieten. Văzu umbre geometrice de abisuri între bastioane, văzu firave punți suspendate între acoperișuri, stranii portale baricate de-a lungul zidurilor străvechi, ferestre astupate, în metereze streșini lungi, gîrbovite de ani.

Văzu, printre felinare și torțe, proiectați pe fundalul plumburiu al curții, soldați gigantici și cutezători scoțindu-și baionetele. Ei alcătuiau, pe albul strălucitor al zăpezii, șiruri negre și neclintite, ca de fier. Erau nespuse de frumoși; și stăteau ca pietrificați, în vreme ce o trompetă începuse să răsună. Sunetele se multiplicau în aer, vii și strălucitoare, pătrunzînd drept în inimi.

— Unul cite unul plecați cu toții, murmură Rovina în semiîntuneric. Pînă la urmă o să rămînem numai noi, bătrînii. Anul ăsta...

Trompeta răsună jos, în curtea Fortăreței — un sunet pur de glas omenesc și de metal totodată. Mai vibră a dată cu avînt războinic. Apoi, tăcînd, lăsă în urmă o vrajă de nespuse, ce pătrunse pînă și în biroul doctorului. Se așternuse o tăcere atît de adîncă, încît se putură auzi pași apăsați scîrțîind pe zăpada înghețată. Colonelul, în persoană, coborîse ca să salute garda. Trei sunete de o frumusețe neasemuită sfîșiară văzduhul.

— Cine a mai rămas dintre voi ăștia? continua să se plîngă doctorul. Locotenentul Angustina, unicul. Și Morel, pot să pun pariu, la anul va pleca și el de aici, să-și îngrijească sănătatea. Și el, pariez, se va îmbolnăvi pînă la urmă...

— Morel? murmură Drogo pentru a-i da totuși o dovadă că-l ascultase. Morel, bolnav? întrebă el, căci nu auzise decît ultimele cuvinte.

— Oh, nu, făcu doctorul. E un fel de metaforă.

Deși fereastra era închisă, se auzeau încă pașii apăsați ai colonelului. În lumina amurgului, baionetele, perfect aliniate, păreau tot atîtea fișii de argint. Din depărtări

nedefinite răzbăteau ecouri de trompete — poate sunetul de mai înainte, răsfîrnt de labirintul zidurilor.

Doctorul tăcea. Apoi se ridică de pe scaun și spuse:

— Iată certificatul. Mă duc să-l dau la semnat domnului comandant. Împături hîrtia și o puse într-o mapă, luă din cuier mantaua și o căciulă mare de blană. Vii și dumneata, locotenente? întrebă. Dar la ce te tot uiți?

Pichetele care intrau în gardă lăsaseră jos armele și se îndreptau, unul după altul, spre diferitele puncte ale Fortăreței. Cadența pașilor lor făcea o rumoare surdă pe zăpadă, iar în văzduh mai plutea încă muzica alămurilor. Apoi, oricît ar părea de neverosimil, zidurile, asediate acum de întuneric, se înălțară încet spre zenit, și de pe culmile lor tivite de zăpadă începură să se desprindă nori albi, asemeni unor egrete navigînd spre spațiile siderale.

În mintea lui Drogo se ivi amintirea orașului său, o imagine spălăcită, străzi zgomotoase sub ploaie, statui de ipsos, umiditate de cazărmi, dangăt trist de clopote, fețe obosite și descompuse, după-amieze nesfîrșite, acoperișuri prăfuite.

Aici însă se apropia grandioasa noapte a munților, cu norii gonind deasupra Fortăreței, cu prevestiri minunate. Și dinspre miazănoapte, dinspre nordul invizibil de dincolo de ziduri, Drogo simțea înaintînd, implacabil, propriu-i destin.

Medicul se afla acum în prag.

— Doctore, doctore, spuse Drogo gata-gata să se bîlbîie. Mă simt foarte bine.

— Știu asta, răspunse medicul. Ce-ți închipuiai?

— Mă simt foarte bine, repetă Drogo, aproape nemai-recunoscîndu-și propria-i voce. Mă simt sănătos și vreau să rămîn.

— Să rămîi, aici, la Fortăreață? Nu mai vrei să pleci? Dar ce s-a petrecut cu dumneata?

— Nu știu, răspunse Giovanni. Dar nu pot să plec.

— Oh, exclamă Rovina, apropiindu-se de el. Dacă într-adevăr nu glumești, îți jur că sînt fericit.

— Nu glumesc, nu ! făcu Drogo, care își simțea exaltarea transformîndu-se într-o stranie durere, aproape vecină cu fericirea. Doctore, aruncă te rog hîrtia aia.

X

Așa trebuia să se întîmple, și asta fusese poate hotărît de multă vreme, adică din ziua aceea îndepărtată cînd Drogo ajunsese pentru prima dată, alături de căpitanul Ortiz, la marginea podișului deschis, iar Fortăreața îi apăruse în fața ochilor în strălucirea apăsătoare a după-amiezii.

Drogo se decisese să rămînă acolo, reținut de o dorință, dar nu numai de aceasta ; gîndul eroic poate n-ar fi fost de-ajuns pentru o asemenea hotărîre. Deocamdată era convins că a făcut un gest nobil și se minuna singur, cu cea mai deplină sinceritate, descoperindu-se mai bun decît ar fi crezut vreodată. Abia după ce aveau să treacă mai multe luni, întorcîndu-și privirile înapoi, va recunoaște adevăratele motive meschine care-l legau de Fortăreață.

Ar fi putut să răsune oricît trompetele, să se audă marsuri de război, ar fi putut chiar să vină dinspre nord oricîte mesaje alarmante, dacă n-ar fi fost decît acestea, el, Drogo, tot ar fi plecat ; dar în conștiința lui se și înrădăcinaseră toropeala obișnuințelor, vanitatea militarului, afecțiunea domestică pentru zidurile văzute zilnic. Fuseseră de-ajuns patru luni petrecute în ritmul acela monoton de serviciu pentru a-l ademini și fixa acolo.

Obișnuința devenise serviciul de gardă, care în primele zile i se păruse cumplit de obositor ; încetul cu încetul, învățase pe de rost regulamentele, expresiile obișnuite, maniile superiorilor, topografia redutelor, posturile sentinelor, ungherele unde nu sufla vîntul, limbajul trom-

petelor. Autoritatea de stăpîn absolut de care se bucura în timpul serviciului îi procura o satisfacție deosebită și prețuia respectul mereu crescînd pe care i-l arătau soldații și subofițerii ; pînă și Tronk își dăduse seama cît de serios și de scrupulos era, și aproape că începuse să-l îndrăgească.

Obișnuința deveniseră camarazii, pe care îi cunoștea acum atît de bine, încît pînă și cele mai subtile aluzii ale lor nu-l mai puteau lua prin surprindere ; și ore în șir, seara, ședeau la palavre împreună, vorbind despre cele ce se petreceau în oraș, întîmplări care, din pricina depărtării, dobîndeau dimensiuni fantastice. Obișnuința, popota bună și comodă, căminul primitiv din sala de întrunire a ofițerilor, cu focul arzînd zi și noapte ; zelul ordonanței, un om de ispravă, pe nume Geronimo, care încetul cu încetul îi învățase toate tabieturile.

Obișnuința, plimbările făcute din cînd în cînd cu Morel în satul cel mai apropiat : două ore bune de mers călare de-a lungul unei strungi înguste pe care o cunoștea acum ca-n palmă, un han unde se puteau vedea, în sfîrșit, și cîteva chipuri noi, unde se pregăteau niște prînzuri sardanapalice și se auzeau risetele voioase ale fetelor cu care se putea face dragoste.

Obișnuința, nebuneștiile curse călare, cutreierînd esplanada din spatele Fortăreței — competiții de cutezanță între camarazi — în după-amiezele libere, precum și lungile partide de șah jucate, seara, cu-atîta zel, încît ajungeau uneori chiar să se certe, și-n care adesea Drogo ieșea învingător (însă căpitanul Ortiz spusese : Așa e întotdeauna, nou-sosiții la început cîștigă cu regularitate. Tutorul li se întîmplă la fel și își fac iluzia că sînt într-adevăr foarte pricepuți, dar nu e decît o chestiune de noutate, cu timpul însă învață și ei sistemul, și într-o bună zi nu mai slujește la nimic, căci nu se mai lasă păcăliți).

Obişnuinţă era pentru Drogo camera sa, placidele lecturi nocturne, crăpătura din tavan, deasupra patului, care închipuia un cap de turc, zgomotele cisternei care, cu timpul, îi deveniseră familiare, şcobitura lăsată de trupul său în saltea, aşternutul care în primele zile îi păruse atât de ostil, iar acum — plăcut şi primitor, gestul pe care ajunsese să-l facă automat, cunoscând distanţa exactă pentru a stinge lampa de gaz şi a pune cartea pe noptieră. Ştia acum exact cum anume trebuie să se așeze dimineaţa în faţa oglinzii, când se rădea, pentru ca lumina să-i cadă pe faţă din unghiul cel mai potrivit, cum să toarne apa din cană în lighean, fără să stropască în jur, cum să deschidă broasca încăpăţînată a unui sertar, ţinînd cheia puţin aplecată în jos.

Obişnuinţă, scîrţîitul uşii în zilele ploioase, punctul unde cădea de obicei raza de lună care intra pe fereastră, şi deplasarea ei înceată, o dată cu scurgerea orelor, zgomotele din camera de dedesubt, în fiecare noapte, la unu şi jumătate fix, când străvechea rană de la piciorul drept a locotenent-colonelului Nicolosi se redeştepta misterios, alungîndu-i somnul.

Toate acestea îi aparţineau acum, deveniseră ale sale şi ar fi suferit dacă ar fi trebuit să se despartă de ele. Drogo însă nu ştia, nu bănuia că plecarea ar fi însemnat într-adevăr un efort, nici că viaţa dusă la Fortăreaţa îngheţea zilele una după alta, toate egale între ele, cu o umeală vertiginoasă. Pentru el, ziua de ieri şi cea de alaltăieri erau identice, n-ar fi putut să le deosebească; un fapt petrecut cu trei zile înainte sau cu douăzeci ajungea să-i pară deopotrivă de îndepărtat. Astfel se derula, fără ca el să-şi dea seama, goana timpului.

Dar deocamdată iată-l, cutezător şi lipsit de orice griji, pe terasa celei de a patra redute, într-o noapte senină şi îngheţată. Din pricina frigului, sentinelele patrulau fără încetare, iar paşii lor scîrţiau pe zăpada îngheţată. O lună mare îşi răspîndea lumina lăptoasă peste întinderi. Fortul,

ripele, podişul pietros dinspre nord erau inundate de o lumină feerică ca de basm; strălucea pînă şi perdeaua de neguri încremenită în zare, spre miazănoapte.

Jos, în camera ofiţerului de serviciu, din corpul redutei, rămăsese aprinsă lampa şi flacăra ei pîlîia uşor, făcînd cu umbrele să tremure. Cu puţin timp mai înainte, Drogo se apucase să scrie o scrisoare; trebuia să-i răspundă Mariei — sora lui Vescovi, prietenul său — care, poate, într-o zi, avea să devină soţia lui. Dar după ce scrisese două rînduri, se ridicase de la masă, nu ştia nici el de ce, şi urcase pe terasă ca să privească.

Se găsea în partea cea mai de jos a fortăreţei, cores-punzînd depresiei celei mai adînci a defileului. Chiar în locul acela, în zidul de apărare, se afla poarta prin care se făcea legătura dintre cele două state. Canaturile masive, blindate cu drugi de fier, nu mai fuseseră deschise din vremuri imemorabile. Şi pichetul de gardă pentru Reduta Nouă ieşea şi intra în fiecare zi pe o porţiţă secundară, prin care abia se putea strecura un om, supra-vegheată de o sentinelă.

Pentru prima oară Drogo făcea de gardă la reduta a patra. De îndată ce ieşi pe terasă, începu să privească spre dreapta, unde se zăreau stîncile abrupte, acoperite în întregime cu o crustă de gheaţă, strălucitoare sub razele lunii.

Rafale de vînt începeau să gonească, pe întinsul bolţii, nori mici, albi, şi să înfoaie mantaua lui Drogo, mantaua lui nouă care avea atîtea semnificaţii pentru el.

Neclintit, privea ţintă la barierele de stînci din faţă, la depărtările de nepătruns ale nordului, şi pulpanele mantalei fluturau ca un steag răsucit de vînt în fel şi chip. Şi aşa cum stătea în picioare, neclintit la marginea terasei, cu splendida lui manta fluturînd în vînt, Drogo simţea că are, în noaptea aceea, o măreţie aspră şi ostăsească. Pe lingă el, Tronk, înfolfolit într-o manta mare, grosolană, nu părea nici măcar un soldat.

— Spune-mi, te rog, Tronk, întrebă Drogo, cu un aer aparent preocupat. E doar o impresie a mea, sau luna, în noaptea asta, e mult mai mare ca de obicei ?

— Nu cred, domnule locotenent, răspunse Tronk. Aici, la Fortăreață, întotdeauna pare așa.

Vocile răsunau puternic, ca și cum văzduhul ar fi fost de sticlă. Văzînd că locotenentul nu mai are nimic altceva să-i spună, Tronk se îndepărtă de-a lungul bordurii terasei, mînat de veșnica lui grijă de a inspecta garda.

Drogo rămase singur și se simți de fapt fericit. Savura, plin de orgoliu, hotărîrea lui de a rămîne acolo, satisfacția amară de a renunța la micile bucurii sigure în schimbul uneia mărețe, cu o scadență îndepărtată și incertă (sau poate că în subconștientul său dănuia gîndul consolator că mai avea tot timpul să plece ?).

Presimțirea — sau numai o speranță ? — unor evenimente nobile și grandioase îl determinase să rămînă acolo la Fortăreață, dar putea foarte bine să nu fie decît o amîinare, căci nimic, în fond, nu era ireparabil. Avea atîta timp înaintea sa. Partea cea mai frumoasă a vieții îl aștepta abia de acum încolo. Ce nevoie avea să se grăbească ? Chiar și femeile — fături grațioase și bizare — însemnau pentru el o fericire sigură, făgăduită în mod precis de către mersul firesc al vieții.

Cît timp mai avea înainte ! Chiar și un singur an i se părea extrem de lung, iar anii buni abia începuseră și păreau că alcătuiesc o succesiune atît de lungă, încît era imposibil să-i zărești capătul. O comoară intactă încă, și atît de mare, încît te puteai și plictisi.

Nu era nimeni care să-i spună : atenție, Giovanni Drogo ! Viața i se părea inepuizabilă — iluzie îndărătnică — deși tinerețea începuse deja să i se ofilească. Dar Drogo nu voia să știe de timp. Chiar dacă ar fi avut în fața sa o tinerețe care să dănuie sute și sute de ani, ca a zeilor, nici asta n-ar fi însemnat mare lucru. Iar el nu avea la dispoziție decît o simplă viață obișnuită, o foarte trecă-

toare tinerețe omenească, un dar sărman, — ai cărei ani îi puteai număra pe degete, și care avea să se risipească încă înainte ca el s-o cunoască.

„Cît timp mai am înainte !“ se gîdea. Și totuși auzise spunîndu-se că există oameni care, la un moment dat (părea atît de straniu !) se pregăteau să aștepte moartea, acest fenomen atît de binecunoscut și absurd, care nu putea să aibă nici o legătură cu el. Gîndindu-se la toate acestea, Drogo surîdea, în timp ce, îmboldit de frig, începuse să se plimbe în sus și-n jos.

În punctul acela, zidurile urmau panta defileului, formînd o scară complicată de terase și galerii. Sub el, negre pe fundalul alb al zăpezii, Drogo vedea, la lumina lunii, sentinelele înșiruite, mișcîndu-se cu pași mărunți, ce făceau să scîrțîie stratul de gheață.

Cea mai apropiată sentinelă, pe o terasă aflată mai jos, la vreo zece metri, un ostaș mai puțin friguros decît ceilalți, stătea nemișcat, cu spatele rezemat de un zid, și ai fi zis că adormise. Însă Drogo îl auzi fredonînd un cîntec de leagăn cu o voce gravă.

Era o înșiruite de cuvînte (pe care Drogo nu izbutea să le înțeleagă), înălțate într-o melodie monotonă și nesfîrșită. Era strict interzis să vorbești și mai ales să cînti în timpul gărzii. Giovanni ar fi putut să-l pedepsească, dar i se făcu milă gîndindu-se la frigul și la singurătatea acelei nopți. Și atunci, începu să coboare pe o mică scară ce ducea la terasă, tușind discret de cîteva ori pentru a-i avertiza pe soldat.

Sentinela întoarse capul și îndată ce-l văzu pe ofițer își corectă poziția, fără să-și întrerupă însă cîntecul monoton. Drogo fu cuprins brusc de furie : oare ce-or fi crezînd soldații ăștia, că-și pot bate joc de el ? Avea să-i învețe el minte.

Sentinela remarcă imediat expresia amenințătoare a lui Drogo, și cu toate că, în urma unei foarte vechi înțelegeri

tacite, formalitatea parolei nu se mai practica între soldați și comandantul pichetului de gardă, făcu un exces de zel. Punînd mîna pe armă îl întrebă, cu acel ton straniu, folosit în Fortăreață :

— Cine-i acolo ?

Drogo se opri pe loc, descumpănit. La o distanță mai mică de cinci metri poate, la lumina clară a lunii, vedea foarte limpede fața militarului și buzele sale nemișcate. Dar cîntecul nu se întrerupsese. De unde venea atunci glasul acela ?

Și în timp ce se gîdea la acest lucru ciudat, văzînd că soldatul stătea nemișcat, în așteptarea răspunsului, Giovanni rosti mecanic cuvîntul de ordine :

— Miracol.

— Mizerie ! răspunse sentinela și coborî arma la picior.

Urmă o tăcere profundă prin care murmurul cuvîntelor cîntecului răzbătea și mai intens decît înainte.

În sfîrșit, Drogo înțelese, și un fior scurt îl furnică pe șira spinării. Era apa, asta era, o cascadă îndepărtată ce se prăvălea zgomotos peste crestele stîncilor din vecinătate. Vîntul, care făcea să tremure șuvoiul prelung, tainicul joc al ecourilor, sunetul schimbător al pietrelor lovite înfiripau laolaltă un glas omenesc care vorbea neîncetat : păreau cuvinte rupte din viața noastră, cărora erai mereu cît pe-aci să le prinzi înțelesul, dar care îți scăpau de fiecare dată.

Deci nu soldatul fredona, nu un om sensibil la frig, la pedepse și la dragoste, ci muntele dușmănos. Ce eroare jalnică, se gîndi Drogo, și poate așa este totul în jur. Credem că sîntem înconjurați de ființe asemeni nouă, dar de fapt nu există decît frigul, pietre care rostesc o limbă ciudată ; sîntem gata să salutăm un prieten, dar ne dăm seama că sîntem absolut singuri, și brațul cade inert, zîmbetul se șterge.

Vîntul flutură splendida manta a ofițerului și umbra albastră proiectată pe zăpadă flutură și ea ca un steag.

Sentinela rămase neclintită. Luna înainta, încet-încet, dar fără să zăbovească o singură clipă, nerăbdătoare să întîlnească zorile. În pieptul lui Giovanni Drogo, inima bătea ca un ciocan.

XI

Aproape doi ani mai tîrziu, Drogo dormea într-o noapte în camera lui din Fortăreață. Trecuseră douăzeci și două de luni fără să se întîmple nimic nou, iar el rămăsese pe loc, așteptînd, ca și cum viața ar fi trebuit să aibă față de el o indulgență specială. Și totuși douăzeci și două de luni înseamnă foarte mult și în răstimpul lor se pot petrece multe lucruri — este destul timp ca să se închege noi familii, să se nască copii și chiar să înceapă să vorbească, ca acolo unde nu era decît o pajiște să se înalțe o casă mare, ca o femeie frumoasă să îmbătrînească și să nu mai fie dorită de nimeni, e destul timp ca o boală, chiar dintre cele mai lungi, să se pregătească (și între timp, omul continuă să trăiască fără nici o grijă) să macine încet-încet trupul, să se ascundă, să reapară la scurte intervale de aparentă însănătoșire, și să izbucnească apoi într-o formă și mai gravă, devorînd lent și ultimele speranțe, mai rămîne încă vreme pentru ca mortul să fie îngropat și uitat, ca fiul să fie din nou în stare să rîdă, iar seara să se plimbe cu fetele pe bulevarde, trecînd nepăsător pe lîngă gardul cimitirului.

Existența lui Drogo însă părea că s-a oprit în loc. Aceeși zi, cu întîmplările ei identice, se repetase de sute de ori, fără să facă măcar un pas înainte. Fluviul timpului trecea peste Fortăreață, coșcovea zidurile, tîra la vale praf și bucăți de piatră, rodea treptele și grilajele de fier, dar peste Drogo trecea în zadar ; nu izbutise încă să-l atragă în goana sa.

Și noaptea aceea ar fi fost desigur într-un totu asemănătoare tuturor celorlalte, dacă Drogo nu ar fi avut un vis. Se făcea că era din nou copil și se afla, noaptea, lângă pervazul unei ferestre.

De partea cealaltă a unui intrind adânc al casei se vedea un palat somptuos luminat de razele lunii. Și atenția lui Drogo-copil era în întregime captată de o altă fereastră îngustă, împodobită cu un baldachin de marmură. Razele lunii, pătrunzând prin geamuri, cădeau pe o masă pe care se aflau o carpetă, un vas și câteva statuete de fildeș. Aceste puține obiecte vizibile te lăsau să ghicești în întuneric, mai departe, atmosfera intimă a unei vaste încăperi, prima dintr-un șir nesfârșit, pline de lucruri de preț, iar palatul întreg era cufundat în acel somn desăvârșit și ațîțător, propriu reședințelor oamenilor bogați și fericți. Ce fericire — se gândi Drogo — să poți locui în încăperile acelea, să te învîrtești prin ele ceasuri întregi, descoperind noi și noi comori.

Între timp, în spațiul de vreo douăzeci de metri dintre fereastră de unde privea el și minunatul palat începuseră să plutească niște arătări suave, asemănătoare zînelor poate, care trăiau după ele un cortegiu de văluri unduitoare, strălucind în lumina lunii.

În vis, prezența unor asemenea făpturi nicicînd văzute în lumea reală nu-l mira pe Giovanni. Ele pluteau în văzduh schițînd piruete lente și atingînd ușor, însă tot mai stăruitor, fereastră îngustă.

Prin natura lor, ele păreau, firește, că aparțin palatului, dar faptul că nici nu-l luau în seamă pe Drogo, că nu se apropiau nici o clipă de casa lui, îl umilea de moarte. Pînă și zînele îi ocoleau deci pe copiii obișnuiți, pentru a se ocupa numai de oamenii fericți, care nu se învredniceau însă nici măcar să le privească, ci continuau să doarmă indiferenți sub baldachinele de mătase ?

— Pst... pst... — făcu Drogo de două sau de trei ori, cu sfială, pentru a atrage atenția nălucilor, deși în sinea sa

știa foarte bine că e inutil. Niciuna dintre ele nu părea să-l audă, niciuna nu se apropie nici măcar cu un metru de pervazul ferestrei sale.

Dar iată că una dintre acele făpturi fantomatice se apucă de fereastră de vizavi cu ceva ce aducea cu un braț și bătu ușor în geam, cu discreție, ca pentru a chema pe cineva.

Și nu trecu mult și iată că o apariție firavă — oh, cît era de mică în comparație cu monumentală fereastră ! — se ivi de după geamuri, și Drogo îl recunoscu pe Angustina, și el tot copil.

Angustina, de o paloare impresionantă, purta un vest-mînt de catifea cu un guler de dantelă albă, și nu părea cîtuși de puțin mulțumit de serenada aceea tăcută.

Drogo se gândi că, măcar din politețe, tovarășul său avea să-l invite să se joace împreună cu nălucile. Dar n-a fost așa. Angustina nu părea să-și fi observat prietenul și nici cînd Giovanni îl strigă — „Angustina !“ — nu-și întoarse privirile spre el.

În schimb, cu un gest obosit, Angustina deschise fereastră și se aplecă spre spiritul prins de pervaz ca și cum ar fi fost cineva foarte apropiat, și vroia să-i spună ceva. Spiritul făcu un semn și Drogo, urmărind semnul acela, își îndreptă privirile spre o piață imensă, cu desăvîrșire pustie, care se întindea în fața caselor. Și pe deasupra pieței, cam la vreo zece metri de la pămînt, înaintea prin văzduh un cortegiu trăind după el o lectică.

Făurită aparent din aceeași substanță cu zînele, lectica era împodobită toată cu văluri și penaje. Angustina, cu expresia sa caracteristică de indiferență și plictiseală, se uita la ea cum se apropia ; era evident că venea pentru el.

Nedreptatea rănea inima lui Drogo. De ce lui Angustina i se cuvenea totul și lui nimic ? Dacă cel puțin ar fi fost un altul, dar tocmai Angustina, atît de îngîmfat și arrogant întotdeauna ! Drogo se uită spre celelalte ferestre, să

vadă dacă nu cumva se afla cineva care eventual să țină cu el, dar nu izbuti să zărească pe nimeni.

În sfârșit, litiera se opri, legănându-se, chiar în dreptul ferestrei și, dintr-un salt, toate nălucile se așezară în jur, alcătuiind o salbă unduitoare; toate se aplecau înainte spre Angustina, dar de astă dată cîtuși de puțin reverențioase, ci privindu-l cu o curiozitate avidă și aproape răutăcioasă. Lăsată în voia ei, lectica rămăsese suspendată în aer, ca și cum ar fi fost atîrnată de niște fire invizibile.

Deodată Drogo uită de orice urmă de invidie, cînd înțelese, în sfârșit, ceea ce era pe cale să se întîmple. Îl văzu pe Angustina stînd nemișcat pe pervazul ferestrei, privind țintă la lectică. Da, în noaptea aceea veniseră la el mesagerii zînelor, dar cu ce fel de solie! Deci lectica urma să slujească pentru o călătorie foarte lungă, și n-avea să se întoarcă înainte de ivirea zorilor, nici în noaptea următoare, și nici în a treia noapte — niciodată. Sălile palatului aveau să-și aștepte zadărnice micul lor stăpîn, două mîini de femeie aveau să închidă la loc cu grijă fereastra lăsată deschisă de fugă, și toate celelalte aveau să fie ferecate pentru a ascunde în întuneric plînsul și disperarea.

Așadar nălucile, deși grațioase, nu veniseră să se joace cu razele lunii, nu se iviseră — creaturi nevinovate — din grădini îmbălsămate, ci veneau din străfundurile infernului.

Alți copii ar fi plîns, și-ar fi strigat mama, însă Angustina nu știa ce-i teama și vorbea liniștit cu spiritele, ca și cum ar fi stabilit anumite amănunte pe care era necesar să le clarifice dinainte. Adunate în jurul ferestrei, asemeni unei draperii de spumă, spiritele se îngrămădeau unul peste altul, aproape sufocîndu-l pe bietul copil, iar el dădea din cap afirmativ ca și cum ar fi spus: bine, bine, perfect, de acord cu totul. La urmă, spiritul care se prinsese primul de pervaz, poate conducătorul, făcu un gest scurt, poruncitor. Angustina, cu veșnicul său aer plic-

tisit, sări peste pervaz (părea că devenise la fel de ușor ca și nălucile) și se așeză în litieră, ca un adevărat domn, punînd picior peste picior. Ciorchinele de năluci se împrăstie într-o unduire de văluri și lectica vrăjită se puse încet în mișcare.

Se alcătui un adevărat cortegiu, nălucile executară o manevră semicirculară printre case, pentru a se înălța apoi la cer, în direcția lunii. Descriind acel semicerc, lectica trecu la cîțiva metri prin fața ferestrei lui Drogo care, făcînd un semn cu mîna, încercă să strige: „Angustina! Angustina!” — în chip de bun rămas.

Prietenul mort își întoarse în sfârșit capul spre el, țintuindu-l cîteva clipe cu niște priviri în care Drogo păru că citește o gravitate cu totul exagerată pentru un copil atît de mic. Dar chipul lui Angustina se destinse încet-încet într-un suris de complicitate, ca și cum Drogo și el ar fi putut să înțeleagă multe lucruri pe care nălucile nu le puteau pricepe; un gest ca o ultimă dorință de a glumi, pentru a dovedi că el, Angustina, nu avea nevoie de compătimirea nimănui; un accident oarecare — părea să spună — ar fi stupid să te minunezi.

Lectica îndepărtîndu-se și ducîndu-l cu ea pe Angustina, acesta își desprinsese privirile de la Drogo, îndreptîndu-și-le înainte, în direcția în care înainta cortegiul, cu un fel de curiozitate amuzată și bănuitoare. Părea că încerca pentru prima dată o jucărie care nu-l interesa deloc, dar pe care, din bunăcreștere, nu putuse s-o refuze.

Astfel se îndepărta în noapte, cu o noblețe aproape neomenească. Nu aruncă nici măcar o singură privire spre palatul său, spre piața imensă sau spre celelalte case, sau spre orașul în care trăise. Cortegiul înainta șerpuind încet spre cer, tot mai sus, pînă se prefăcu într-o dîră tulbure, apoi într-o mică șuviță de ceață, apoi în nimic.

Fereastra rămăsese deschisă, razele lunii luminau încă masa, vasul, statuetele de fildeș care continuau să doarmă. Acolo înlăuntrul, într-o altă încăpere, întins pe pat, sub

lumina tremurătoare a lumînărilor, se afla poate întins un mic trup omenesc lipsit de viață, al cărui chip semăna cu cel al lui Angustina ; și trebuie să fi avut un veșmînt de catifea, cu un guler mare de dantelă, iar pe buzele albe un surîs înghețat.

XII

În ziua următoare, Giovanni Drogo comanda serviciul de gardă la Reduta Nouă, un mic fort de apărare independent, situat ceva mai departe, cam la trei sferuri de oră de drum de la Fortăreață, pe vârful unei stînci conice, de unde se putea supraveghea întregul podiș al Tătarilor. Era reduta cea mai importantă, complet izolată de Fortăreață, și care trebuia să dea alarma în caz că se ivea vreo primejdie.

Drogo ieși pe înserat din Fortăreață, avînd sub ordinele sale șaptezeci de oameni ; era nevoie de atîția soldați deoarece numai posturile de sentinelă se ridicau la zece, fără a mai pune la socoteală cele două piese de artilerie. Pentru prima oară punea piciorul dincolo de trecătoare, adică se afla, de fapt, dincolo de graniță.

Pe drum, Giovanni se gîdea la răspunderile serviciului, și, mai cu seamă, reflecta la visul cu Angustina. Visul acesta îi lăsase în suflet un ecou stăruitor. Și, cu toate că nu era cine știe ce superstițios, i se părea că pe undeva trebuia să existe niște legături obscure între vis și întîmplările viitoare.

Intrară în Reduta Nouă, se făcu schimbul sentinelelor, apoi pichetul de gardă care ieșea din post plecă și, de la marginea terasei, Drogo îl urmări cu privirea cum se îndepărta pe drumul prundos, tăiat în stînci. De acolo, Fortăreața apărea ca un zid foarte lung, un simplu zid, fără nimic îndărătul lui. Sentinelele nu se mai zăreau acum din pricina depărtării. Nu se mai vedea decît steagul, la răstimpuri, cînd îl flutura vîntul.

Timp de douăzeci și patru de ore, Drogo avea să fie unicul comandant în solitaria redută. Orice ar fi intervenit, nu se puteau cere ajutoare. Chiar dacă ar fi fost asediată de dușmani, fortificația trebuia să facă față singură. Timp de douăzeci și patru de ore, regele însuși, între aceste ziduri, ar fi avut mai puțină autoritate decît Drogo.

Așteptînd să se lase noaptea, Giovanni stătea nemișcat, privind podișul dinspre miazănoapte. De la Fortăreață, din pricina munților din față, nu izbutise să zărească decît un mic triunghi din el. Acum însă putea să vadă podișul în toată întinderea, pînă la marginile orizontului, unde se ridica încremenită aceeași veșnică barieră de neguri. Era un fel de pustiu pavat cu roci, semănat ici și colo cu tufișuri pitice, prăfuite. La dreapta, departe, în zare, se zărea o panglică neagră care ar fi putut să fie chiar și o pădure. Pe laturi, lanțurile severe ale munților. Unii dintre ei de o frumusețe neasemuită, cu pereți prăpăstioși, ca niște ziduri, și vîrfurile acoperite de prima zăpadă de toamnă. Și totuși nimeni nu se uita la ei ; privirile tuturor, și ale lui Drogo, și ale soldaților, erau atrase instinctiv spre miazănoapte, spre întinderea dezolantă, impenetrabilă, plină de mister.

Poate gîndul că era absolut singurul comandant al redutei, poate vederea întinderii pustii, poate amintirea visului cu Angustina îl făcură pe Drogo să simtă crescînd în jurul său, o dată cu lăsarea nopții, o surdă neliniște.

Era o seară de octombrie cu o vreme nedefinită, cu pete de lumină roșiatică presărate ici-colo pe pămînt, reflectate nu se știe de unde, și înghițite încet-încet de amurgul plumburiu.

Ca de obicei pe-nserat, sufletul lui Drogo era cuprîns de o tulbure însuflețire poetică. Era ceasul speranțelor. În închipuirea lui febrilă începeau să se înfiripe din nou fantaziile eroice construite de atîtea ori în lungile ceasuri de gardă, și îmbogățite zi de zi cu noi amănunte. De obicei, își imagina o bătălie disperată purtată de el, numai

cu o mîna de oameni, împotriva unui mare număr de inamici. În noaptea aceea se făcea că Reduta Nouă e asediată de mii de tătari. El rezista zile și zile în sir, aproape toți camarazii erau morți sau răniți; și el fusese lovit de un proiectil, avea capul bandajat, dar rana, deși gravă, îi îngăduia încă să dețină comanda. Iată însă că munițiile sînt pe sfîrșite, el încearcă o ieșire în fruntea ultimilor oameni care i-au mai rămas și atunci, în sfîrșit, sosesc ajutoarele, inamicul se împrășteie și o ia la goană, iar el se prăbușește fără simțire strîngînd la piept sabia plină de sînge. În timpul acesta însă îl striga cineva — „Locotenent Drogo, locotenent Drogo!“ — îl strigă, îl scutură pentru a-l readuce la viață. Iar el, Drogo, deschide încet-încet ochii: regele, regele în persoană stă aplecat asupra lui și-l felicită, spunîndu-i „bravo!“

Era ceasul speranțelor și el visa la întîmplări eroice care, probabil, n-aveau să se petreacă niciodată, dar care-l ajutau totuși să-și mai dea puțin curaj. Uneori se mulțumea chiar și cu mai puțin, renunța la ideea de a mai fi el singurul erou, renunța la rană, renunța pînă și la rege, care-l felicită. În fond, i-ar fi fost de-ajuns și o simplă bătălie, o singură bătălie, dar adevărată, să se arunce în luptă plin de avînt iar pe buze să-i fluture un surîs în timp ce se năpustește asupra unor dușmani cu chipuri ermetice. O bătălie doar, și-apoi ar fi fost poate mulțumit pentru tot restul vieții.

Dar în seara aceea nu era ușor să se simtă erou. Intu-nericul nopții învăluisese lumea, podișul dinspre nord își pierduse orice culoare, dar încă nu ațipise cu desăvîrșire, presimțind parcă apropierea unei nenorociri.

Erau ceasurile opt seara și cerul se acoperise tot de nori, cînd lui Drogo i se păru că zărește pe podiș, puțin mai spre dreapta, chiar sub redută, o mică pată neagră care se mișca. „Probabil că-mi sînt ochii oboșiți, se gîndi, tot privind atîta, am obosit și am început să văd pete.“

I se mai întîmplase și altă dată, cînd era copil și ședea noaptea treaz, ca să învețe.

Încercă să țină pleoapele închise cîteva clipe, apoi le deschise și începu din nou să se uite la obiectele din jur: la o găleată care servise poate la spălatul terasei, la un cîrlig de fier bătut în zid, la un taburet adus probabil acolo sus din ordinul ofițerului dinaintea lui, pentru a avea pe ce să se așeze. Abia după cîteva minute privi iar în vale, unde cu puțin înainte i se păruse că zărește pata aceea neagră. Era tot acolo, și se mișca încet.

— Tronk! strigă Drogo, pe un ton iritat.

— Ordonată, domnule locotenent! îi răspunse îndată un glas atît de apropiat, încît avu o tresărire.

— Ah, ești aici? spuse el și făcu o pauză. Tronk, n-ai vrea să mă înșel, dar mi se pare... mi se pare că văd ceva care se mișcă acolo jos, în vale.

— Da, domnule locotenent, răspunse Tronk, cu tonul obișnuit în relațiile de serviciu. Sînt cîteva minute de cînd urmăresc și eu.

— Cum? făcu Drogo. Ai văzut și dumneata? Ce anume vezi?

— Lucrul acela care se mișcă, domnule locotenent.

Drogo simți că-i îngheață sîngele în vine. Acum e acum, se gîndi, uitînd complet de fanteziile lui războinice, tocmai mie trebuie să mi se întîmple una ca asta. Parcă văd că iese vreo încurcătură.

— Ah, ai văzut și dumneata? mai întrebă o dată, cu absurda speranță că celălalt o să nege.

— Da, domnule locotenent, confirmă Tronk. De vreo zece minute. Coborîsem la metereze pentru a inspecta bateriile, apoi am urcat aici și am văzut.

Tăcură amîndoi; chiar și pentru Tronk faptul părea probabil straniu și îngrijorător.

— Ce crezi c-ar putea fi, Tronk?

— Nu izbutesc să-mi dau seama, se mișcă prea încet.

— Cum, prea încet?

— Da, mă gîndeam că ar putea fi pămătufuri de trestie-de-cîmp.

— Pămătufuri ? Ce fel de pămătufuri ?

— E un trestiiș acolo jos, în vale, lămurii făcînd un semn spre dreapta, dar absolut inutil, căci tot nu se vedea nimic în întuneric. Sînt plante care în anotimpul ăsta fac niște pămătufuri brune. Uneori vîntul le smulge — e vorba de pămătufuri — și cum sînt ușoare, zboară prin aer parcă ar fi niște făciuni mici. Dar nu poate fi asta — adăugă după o pauză — s-ar mișca mai repede.

— Și-atunci ce-ar putea fi ?

— Nu-mi dau seama, făcu Tronk. Oameni, ar fi ciudat. Ar trebui să urce din partea cealaltă. Și-apoi continuă se se miște, nu se poate vedea lămurit.

— Alarmă ! Alarmă ! strigă în clipa aceea o sentinela din apropiere, apoi alta și încă una.

Și ele zăriseră pata neagră. Ceilalți soldați din redută, care nu erau în post, veniseră și ei în goană. Se îngrămădiseră lîngă parapet, mînați de curiozitate și puțin cam speriați.

— Nu vezi ? spunea un soldat. Sigur că da, chiar aici dedesubt. Acum s-a oprit.

— O fi ceață, spuse un altul. Uneori ceața are cîte o spărtură prin care se vede dincolo de ea. Pare că e cineva care se mișcă și cînd colo sînt doar spărturi în ceață.

— Da, da, acum văd, se auzi un glas. Da, întotdeauna a fost bazaconia aia neagră acolo jos, e o stîncă neagră, ce mai !

— Ce stîncă ! Nu vezi că iar se mișcă ? Ești chior ?

— Dacă-ți spun că e o stîncă, ce Dumnezeu ! Am văzut-o mereu, o piatră neagră care seamănă cu o călugăriță.

— Haide, ștergeți-o de-aici, întoarceți-vă imediat jos în redută, interveni Tronk luîndu-i-o înaintea locotenentului, căruia toate glasurile acelea îi sporiseră neliniștea.

Necăjiți, soldații intrară înapoi în redută și se făcu din nou tăcere.

— Tronk — întrebă Drogo deodată, neputînd să se ho-tărască singur — dumneata ai da alarma ?

— Alarma la Fortăreață, spuneți ? Adică să tragem o salvă, domnule locotenent ?

— Hm, știu și eu ? Crezi că e cazul să dăm alarma ? Tronk clătină din cap :

— Eu, unul, aș aștepta să văd mai bine. Dacă se trage, cei de la Fortăreață se pun în mișcare. Și pe urmă, dacă nu e nimic ?

— Așa e, admise Drogo.

— Și-apoi, — adăugă Tronk — ar fi și împotriva regulamentului. Regulamentul prevede că trebuie să se dea alarma numai în caz de pericol, da, exact așa spune : „în caz de pericol, în caz de ivire a unor trupe militare, ca și în toate cazurile cînd persoane suspecte se apropie la mai puțin de o sută de metri de metereze“, așa prevede regulamentul.

— Da, așa e — consimți Drogo — se pare că sînt mai mult de o sută de metri, nu ?

— Așa mi se pare și mie, aprobă Tronk. Și-apoi, cum putem să fim siguri că e un om ?

— Dar ce-oi fi vrînd să fie, un spirit ? făcu Drogo puțin iritat.

Tronk nu răspunse.

În noaptea nesfîrșită, Drogo și Tronk, rezemați de parapet, priveau țintă în depărtare, acolo unde începea podișul Tătarilor. Enigmatică pată părea nemișcată, ca și cum ar fi dormit, și încet-încet Giovanni începu să se gîndească din nou că într-adevăr nu era nimic, doar o stîncă neagră care aducea cu o călugăriță, și că ochii lui se înșelaseră — puțină oboseală, atîta tot, o halucinație stupidă. Acum simțea chiar și o umbră de amărăciune nedeslușită, în-tocmai ca atunci cînd ceasurile grave ale destinului trec pe lîngă noi fără să ne atingă și bătaia lor se pierde în depărtări, în vreme ce noi rămînem singuri, printre vîrte-

juri de frunze moarte, regretînd acea teribilă dar totodată măreață ocazie pierdută.

Mai tîrziu, pe măsură ce se lăsa noaptea, din strunga cufundată în întuneric se înălța din nou un suflu de teamă. Pe măsură ce se lăsa noaptea, Drogo se simțea tot mai neputincios și mai singur, iar Tronk era mult prea deosebit față de el pentru a putea să-i vorbească ca unui prieten. Oh, dacă s-ar fi aflat acum împreună cu camarazii săi, sau măcar cu unul dintre ei, atunci ar fi fost cu totul altceva, ar fi avut chiar și chef de glumă iar așteptarea zorilor nu i s-ar mai fi părut atît de chinuitoare.

Între timp, pe deasupra podișului se înfiripau limbi de ceață, arhipelag palid peste oceanul întunecat. Una dintre ele se întinse chiar la poalele redutei, ascunzînd obiectul misterios. Aerul devenise umed, mantaua lui Drogo îi spînzura pe trup, moale și apăsătoare.

Ce noapte lungă ! Drogo își și pierduse speranța că avea să se mai sfîrșească vreodată, cînd cerul începu să se lumineze dinspre răsărit și rafale de vînt înghețate vestiră apropierea zorilor. În picioare, sprijinit de parapetul terasei, Drogo își simți bărbia căzîndu-i în piept de două ori, și de două ori și-o ridică printr-o mișcare bruscă, dar în cele din urmă capul i se lăsă în jos inert, și pleoapele cedară greutateii ca de plumb ce le apăsa. Se iveră o nouă zi.

Se deșteptă cînd cineva îi atinse brațul. Se desprinsese, plutind ușor, din vis, năucit de lumină. Un glas, glasul lui Tronk, îi spunea :

— Domnule locotenent, e un cal.

Și-atunci își aminti de existența sa, de Fortăreață, de Reduta Nouă, de misterul petei întunecate. Privi îndată în jos, nerăbdător să vadă, dorind totodată — ce lașitate ! — să nu descopere altceva decît stînci și tufişuri, nimic altceva decît podișul, așa cum fusese dintotdeauna, solitar și gol.

Glasul însă îi repeta :

— Domnule locotenent, e un cal.

Iar el, Drogo, îl văzu, neverosimil, stînd neclintit la picioarele stîncii.

Era un cal, nu mare, ci mai curînd îndesat, bondoc și de o frumusețe stranie, din pricina picioarelor subțiri și a coamei lungi. Avea un aspect neobișnuit și, mai cu seamă, o culoare uimitoare, o culoare neagră strălucitoare, care distona cu tot peisajul din jur.

De unde venise ? Al cui era ? Nici o ființă, de atîta amar de ani — în afară poate de vreun corb sau vreun șarpe — nu se aventurase pînă în locurile acelea. Acum însă apăruse un cal și se vedea imediat că nu era sălbatic, ci un animal de soi, un adevărat cal de militar (poate doar picioarele îi erau puțin cam prea subțiri).

Era o apariție extraordinară și neliniștitoare. Drogo, Tronk, sentinelele — și chiar și ceilalți soldați care priveau prin barbacanele zidului de dedesubt — nu izbuteau să-și ia ochii de la el. Calul acela răsturna ordinea firească a lucrurilor, sfida toate regulamentele, reînvia vechile legende ale nordului, cu tătari și bătălii, umplea, cu prezența lui inexplicabilă, întregul pustiu.

Calul singur nu însemna mare lucru, dar era limpede că după el aveau să urmeze și alte lucruri. Șaua îi era în perfectă ordine, ca și cum ar fi fost călărit de curînd. Așadar plutea ceva în aer, și ceea ce pînă ieri nu fusese decît o absurdă, o ridicolă superstiție, putea fi deci o realitate. Drogo avea impresia că-i și simte pe misterioșii dușmani, tătarii, pitulați printre tufişuri, ascunși în crăpăturile stîncilor, nemișcați și muți, cu dinții încheștați : așteptau întunericul pentru a porni la atac. Dar între timp își făceau apariția și alții, o mișurare amenințătoare ce se desprindea încet din negurile de la miazănoapte. Ei nu aveau marșuri și cîntece ostășești, nici baionete strălucitoare, nici steaguri minunate. Armele lor erau opace ca să nu strălucească în soare, iar caii lor erau dresați să nu necheze.

Dar un căluț — acesta fu cel dintîi gînd al celor din Reduta Nouă — un căluț le scăpase dușmanilor și alergase înainte să-i trădeze. S-ar fi putut ca ei să nici nu-și fi dat seama, de vreme ce animalul fugise din tabără în timpul nopții.

Calul le adusese astfel un mesaj prețios. Dar de cîtă vreme înainta inamicul ? Pînă seara Drogo nu avea nici o posibilitate să informeze Comandamentul Fortăreței, și între timp tătarii ar fi putut să și ajungă la redută.

Să dea deci alarma ? Tronk era de părere că nu : la urma urmei, era vorba de un simplu cal, spunea ; faptul că ajunsese pînă lîngă redută putea foarte bine să însemne că se pomenise pe neașteptate singur, poate stăpînul lui era vreun vînător singuratic care se aventurase cu nesăbuiță în pustiu, unde murise sau se îmbolnăvise ; calul, rămas singur, pornise să caute o salvare, simțise prezența omului înspre părțile Fortăreței și acum aștepta să i se aducă nutreț.

Or, tocmai asta îl făcea să se îndoiască serios că ar putea fi vorba de vreo armată care înainta spre ei. Ce motiv ar fi avut animalul să fugă dintr-o tabără, pentru a pătrunde într-un ținut atît de sălbatic ? Și apoi, susținea Tronk, auzise spunîndu-se că aproape toți caii tătarilor erau albi ; chiar și într-un vechi tablou, care atîrna pe un perete într-una din încăperile Fortăreței, tătarii erau înfățișați călărind pe niște bidivii albi, pe cînd ăsta de aici era negru ca smoala.

Astfel Drogo, după multe șovăiri, se hotărî să aștepte seara. Între timp, cerul se limpezi și soarele luminea peisajul din jur, încălzind din nou inimile soldaților. Sub bolta clară își recăpătă și Giovanni curajul ; născocirile despre tătari își pierdură consistența, totul revenea la proporțiile normale, calul era doar un cal oarecare și prezența sa se putea explica în nenumărate feluri, fără a recurge la incursiunile dușmanului. Și, dînd uitării temerile din timpul nopții, el se simți dintr-o dată dispus

să înceapă orice aventură, năpădit de bucurie, presimțind că avea să bată și pentru el ceasul cel mare, și că o soartă fericită avea să-l ridice deasupra celorlalți oameni obișnuți.

Se ocupă personal pînă și de cele mai mărunte formalități ale serviciului de gardă, ca pentru a le demonstra lui Tronk și celorlalți soldați că apariția calului, deși stranie și îngrijorătoare, nu-l tulburase cîtusi de puțin, și se felicita pentru atitudinea sa cît se poate de ostășească.

Soldații, ca să spunem adevărul, nu aveau nici un fel de teamă ; ei luaseră în ris toată povestea cu calul și grozav le-ar fi plăcut să-l poată lua și duce la Fortăreață ca pe un trofeu. Ba unul dintre ei chiar ceru permisiunea sergentului-major, care drept răspuns se mîrgini să-i arunce o privire de reproș, dîndu-i să înțeleagă că nu e îngăduit să glumești pe socoteala chestiunilor de serviciu.

În partea de jos a redutei însă, acolo unde erau instalate cele două tunuri, unul dintre artileriști se agitase teribil la vederea calului. Se numea Giuseppe Lazzari, și era un soldat intrat de curînd în armată. Spunea că acela era calul său, doar îl recunoaștea foarte bine, nu putea să se înșele, probabil că scăpase cînd fusese dus la adăpat împreună cu ceilalți cai.

— E Ciucurel, calul meu ! striga el, ca și cum ar fi fost într-adevăr al lui și i l-ar fi furat cineva.

Tronk, care coborîse jos, îi închise imediat gura, demonstrîndu-i pe scurt lui Lazzari că era imposibil să fi fugit Ciucurelul său ; pentru a ajunge la strunga dinspre nord, ar fi trebuit să iasă prin zidurile Fortăreței sau să treacă peste munți.

Lazzari răspunse că, după cîte auzise el, exista totuși un loc de trecere accesibil printre stîncile abrupte, un drum foarte vechi, părăsit, de care nimeni nu-și mai aducea aminte. Într-adevăr, la Fortăreață, printre atîtea al-

tele, circula și legenda asta curioasă. Dar trebuie să fi fost vreo născocire : căci nimeni nu văzuse vreodată nici urmă din locul acela de trecere secret. La dreapta și la stînga Fortăreței, pe o distanță de kilometri și kilometri, se înălțau munți sălbatici care nu fuseseră niciodată străbătuți.

Dar soldatul nu se lăsă convins și turba la gîndul că trebuia să stea închis în redută, fără să-și poată lua calul de acolo ; jumătate de oră i-ar fi fost de-ajuns ca să se ducă și să se-ntoarcă înapoi.

Între timp orele se mistuiau, soarele își continua călătoria sa spre apus, sentinelele se schimbau în post la timpul stabilit, deșertul strălucea mai solitar ca niciodată, căluțul sta în același loc ca mai înainte, în cea mai mare parte a timpului nemișcat, ca și cum ar fi dormit, sau umbra de colo-colo în căutarea vreunui fir de iarbă. Privirile lui Drogo scrutau depărtările dar nu se întrezărea nimic nou, mereu aceiași pereți abrupti de stîncă, tufișurile rare și negurile din zare, spre nord, care-și schimbau încet încet culoarea, pe măsură ce se aproia seara.

Veni schimbul de gardă. Drogo și soldații lui părăsiră reduta, apucînd-o de-a lungul drumului pietros, învăluiți în umbrele vineții ale serii, pentru a se reîntoarce la Fortăreață. De îndată ce ajunseră la zidul de apărare, Drogo rosti parola pentru el și oamenii săi, se deschise poarta, pichetul care ieșise din gardă se alinie într-un fel de curte interioară și Tronk începu să facă apelul. În timpul acesta, Drogo se duse să informeze comandamentul despre apariția misteriosului cal.

Așa cum prevedea regulamentul, Drogo se prezentă la căpitanul de gardă și-apoi împreună porniră să-l caute pe colonel ; de obicei, dacă survenea ceva nou, era de-ajuns să se adreseze maiorului de la comandament, dar de data asta putea fi vorba de ceva grav și nu trebuia să piardă vremea.

Între timp, zvonul se răspîndise cu iuțeala fulgerului în toată Fortăreața. Unii, din corpurile de gardă cele mai îndepărtate, începuseră chiar să șușotească despre escadroane întregi de tătari cantonate lingă stînci. Cînd află despre ce era vorba, colonelul spuse doar : „Ar trebui să încercăm să prindem calul, dacă are șansa vom putea să ne dăm poate seama de unde vine“.

Era însă prea tîrziu, deoarece, în vreme ce pichetul de gardă se întorcea la Fortăreață, soldatul Giuseppe Lazzari izbutise să se ascundă după o stîncă, fără ca nimeni să-l observe, coborîse apoi singur printre bolovani, prinsese calul și tocmai se îndrepta cu el spre intrarea principală. Constatase cu uimire că nu era al lui, dar nu mai era nimic de făcut.

Abia în clipa cînd intrară în Fortăreață, cîțiva camarazi își dădură seama de dispariția lui. Dacă ar fi aflat Tronk, bietul Lazzari ar fi fost băgat la răcoare pentru cel puțin cîteva luni. Trebuiau să-l salveze. De aceea, cînd sergentul-major făcu apelul și se auzi numele lui Lazzari, unul dintre ei răspunse în locul lui „prezent“.

Cîteva minute mai tîrziu, după ce soldații rupseseră rîndurile, își aduseră aminte că Lazzari nu cunoștea parola : acum nu mai era vorba de închisoare, ci de viață ; vai de el dacă s-ar fi apropiat de meterezele de la intrare — ar fi fost împușcat. Doi-trei camarazi porniră atunci în căutarea lui Tronk, ca să poată găsi o salvare.

Prea tîrziu ! Ținînd calul cel negru de frîu, Lazzari ajunsesese aproape de intrarea Fortăreței. Tronk se și afla pe zidurile de apărare, atras acolo sus de un vag presentiment. De îndată ce terminase apelul, sergentul-major fusese cuprins de neliniște ; nu izbutea să-și dea seama din ce pricină, dar intuia că ceva nu era în regulă. Trecînd în revistă tot ce se petrecuse în ziua aceea, ajunsesese pînă la întoarcerea la Fortăreață fără să găsească nimic suspect ; apoi parcă se împiedicase de ceva ; da, la apel trebuie să

fi fost ceva în neregulă, și pe moment, cum se întâmplă adesea în asemenea cazuri, el nu-și dăduse seama.

O sentinelă făcea de gardă chiar deasupra intrării. În semiîntuneric, soldatul văzu înaintînd pe drumul prunduit două siluete negre. Să fi fost cam la vreo două sute de metri. Dar nu le dădu atenție ; se gîndi că avea o halucinație ; de multe ori, în locurile pustii, tot stînd mereu în așteptare, ajungi să zărești, chiar și în plină zi, siluete de oameni alunecînd printre tufișuri și stînci, ai impresia că cineva te spionează, apoi cînd te duci să te uiți, constăți că nu este nimeni.

Pentru a-și abate atenția în altă parte, sentinela privi în jur, făcu un semn de salut unui camarad care se afla în post cam la vreo treizeci de metri mai la dreapta, și-și aranjă chipiul greu care-l strîngea la frunte, apoi își întoarse privirile spre stînga și dădu cu ochii de sergentul-major Tronk care, stînd neclintit, îl țintuia cu asprime.

Sentinela tresări, mai privi o dată înainte, și văzu că cele două umbre nu erau vis. Acum ajunseseră aproape de tot, la cel mult șaptezeci de metri : fără doar și poate erau un soldat și un cal. Atunci, ridică arma sprijinind-o cu brațul stîng, puse degetul pe cocoș pentru a trage și întepeni în poziția repetată de sute de ori în timpul instrucției. Apoi strigă : „Stai ! Cine-i acolo ?“...

Lazzari intrase în armată de puțină vreme ; nici prin cap nu-i trecea că fără să cunoască parola nu va putea să pătrundă în Fortăreață. În cel mai rău caz se aștepta la o pedeapsă pentru că se îndepărtase de ceilalți fără permisiune ; dar cine știe, colonelul avea să-l ierte poate cînd va vedea calul adus ; era un exemplar splendid, un cal de general.

Nu mai erau decît vreo patruzeci de metri. Potcoavele calului răsunau pe piatră, era aproape complet întuneric, de undeva răzbătu un sunet îndepărtat de trompetă. „Stai !

Cine-i acolo ?“ repetă sentinela. Încă o dată și apoi va trebui să tragă.

La primul strigăt al sentinelei, Lazzari fu încercat pe neașteptate de o senzație neplăcută. I se părea atît de ciudat, acum, cînd intrase în toată încurcătura asta, să audă că este interpelat în felul acela de către un camarad, dar la al doilea „Stai ! Cine-i acolo ?“ se mai liniști puțin, fiindcă recunoscuse glasul unui prieten, chiar din aceeași companie cu el, căruia i se spunea, pe ascuns, Moretto¹.

— Eu sînt, Lazzari ! strigă el. Trimite pe șeful de post să-mi deschidă ! Am prins calul ! Și fă-te că nu m-ai văzut, altfel mă bagă la răcoare !

Sentinela nu se clinti. Ședea încremenit, cu arma ațintită, căutînd să amîne cît mai mult posibil cel de al treilea apel. Poate Lazzari avea să-și dea singur seama de primejdie și-o să se retragă, poate că va izbuti, în ziua următoare, să se alăture pichetului de gardă care s-ar fi întors de la Reduta Nouă. Dar Tronk se afla la cîțiva metri de el și-l fixa cu asprime.

Tronk nu scotea un cuvînt. Se uita țintă cînd la sentinelă, cînd la Lazzari, din pricina căruia probabil avea să fie pedepsit. Ce voia să spună cu privirile acelea ?

Soldatul și calul nu erau acum la o distanță mai mare de treizeci de metri, ar fi fost imprudent dacă ar fi continuat să aștepte. Cu cît Lazzari se apropia mai mult, cu atît avea să-l nimorească mai ușor.

„Stai ! Cine-i acolo ?“ strigă pentru a treia oară sentinela și în vocea lui se simțea parcă un avertisment personal, cu totul împotriva regulamentului. Părea că vrea să spună : întoarce-te înapoi cît se mai poate, vrei să fii ucis ?

În sfîrșit, Lazzari înțelese, își aminti într-o străfulgere legile dure ale Fortăreței, și se simți pierdut. Dar în loc să fugă, cine știe de ce, el dădu drumul calului din frîu și înaintă singur, rugîndu-se cu o voce disperată :

¹ = Maurul.

— Eu sînt, Lazzari ! Nu mă vezi ? Moretto, hei, Moretto ! Eu sînt ! Ce faci cu puşca aia ? Eşti nebun, Moretto ?

Dar sentinela nu mai era Moretto, ci pur şi simplu un soldat cu chipul aspru care acum ducea încet arma la ochi aţintind-o spre prietenul său. Sprijinise patul puştii de umăr şi cu coada ochiului se uită spre sergentul-major, invocînd în tăcere un semn ca să-l crute. Însă Tronk stătea tot neclintit şi îl privea fix, cu severitate.

— Eu sînt, Lazzari ! striga celălalt. Nu vezi că sînt eu ? Nu trage, Moretto !

Dar sentinela nu mai era Moretto cu care camarazii glumeau nestingheriţi, era doar o sentinelă în noapte, în uniformă de postav albastru-închis, cu banduliera de piele negricioasă absolut identică cu toate celelalte, o sentinelă care-şi potrivise cătarea armei şi acum apăsă pe trăgaci. Urechile îi vîjîiau şi i se păru că aude glasul răguşit al lui Tronk : „Ținteşte corect !“ — deşi acesta nu scosese nici măcar un sunet.

Din armă Țîşni o mică scînteie, un norişor minuscul de fum şi însuşi zgomotul împuşcăturii, în primul moment, nu păru mare lucru, dar apoi fu multiplicat de ecou, repercutat de la un zid la altul şi zăbovi îndelung în aer, stingîndu-se într-un îndepărtat tunet surd.

După ce-şi îndeplinise datoria, sentinela puse arma jos, se aplecă peste parapet, privi înspăimîntat, sperînd, în adîncul sufletului său, să nu fi nimerit. Şi, în întuneric, i se păru că într-adevăr Lazzari nu căzuse.

Da, Lazzari era încă în picioare, iar calul venise lîngă el. Apoi, în tăcerea care urmă împuşcăturii, se auzi vocea lui, cu un timbru sfîşietor.

— Oh, Moretto, m-ai ucis !

Spunînd aceasta, Lazzari, vlăguit, se frînse căzînd încet la pămînt. Cu chipul împietrit, Tronk şedea tot acolo, nemişcat, în timp ce o agitaţie ca în preajma unei lupte se răspîndea cu iuţeala fulgerului prin toată Fortăreaţa.

Aşa a început acea noapte de neuitat, răscolită de vînturi, într-o învălmăşeală de lumini pilpiitoare de felinare, de glasuri stranii de trompete, forfotă de paşi prin ganguri şi cohorte de nori ce goneau nebuneşte dinspre miazănoapte, rămîneau o clipă prinse de piscurile stîncioase, sfîşindu-se şi abandonînd în goana lor bucăţi zdrenţuite ; nu aveau însă vreme să se oprească în loc, de parcă ceva foarte imperios le-ar fi chemat mai departe.

Fusese de-ajuns o împuşcătură, un neînsemnat foc de armă, şi Fortăreaţa se trezise din amorţeală. Vreme de ani şi ani de zile domnise tăcerea, o tăcere îndelungată — iar ei stătuseră mereu cu urechea aţintită spre nord ca să audă zvonul războiului ce-avea să vină pe neaşteptate. Acum se trăsese un foc de armă — cu încărcătura sa de pulbere reglementară, cu cartuşul de plumb de treizeci şi două de grame — şi oamenii se priviseră unii pe alţii în ochi, ca şi cum acela ar fi fost semnalul.

Desigur, nici în seara asta nimeni, în afară poate de vreun simplu soldat, nu rosti cuvîntul ce fremăta în inima tuturor. Ofiţerii preferau să-l treacă sub tăcere, căci el însemna însăşi speranţa. Din pricina tătarilor înălţaseră zidurile Fortăreţei şi îşi iroseau acolo atîţia ani din viaţă, din pricina tătarilor sentinelele patruleau zi şi noapte ca nişte automate. Speranţa — pe care unii dintre ei o alimentau în fiecare dimineaţă cu o încredere sporită, pe care alţii o păstrau ascunsă în tainita sufletului, iar alţii nici nu ştiau măcar că o mai au, convinşi că au pierdut-o de mult. Dar nimeni nu avea curajul să vorbească despre ea ; li s-ar fi părut de rău-augur, şi mai cu seamă ar fi avut senzaţia că-şi trădează cele mai tainice, mai dragi gînduri, or, soldaţii se ruşinează de asemenea slăbiciuni.

Deocamdată nu era altceva decît un soldat mort şi un cal de provenienţă necunoscută. În corpul de gardă de la intrarea dinspre nord, unde se întîmplase nenorocirea,

era o mare agitație și, deși nereglementar, se afla acolo și Tronk, care nu-și putea găsi liniștea, gîndindu-se la pedeapsa care-l aștepta ; toată răspunderea cădea asupra lui, el ar fi trebuit să-l împiedice pe Lazzari să se ducă după cal, el ar fi trebuit să-și dea imediat seama, la întoarcere, că soldatul n-a răspuns la apel.

Iată, acum apărură și maiorul Matti, nerăbdător să-și facă simțită propria-i autoritate și competență. Fața lui avea o expresie stranie, de neînțeles, putea da chiar impresia că zîmbește. Evident, fusese informat cît se poate de amănunțit despre tot ce se întîmplase, și ordonă locotenentului Mentana, care era de serviciu la acea redută, să se îngrijească să fie ridicat cadavrul soldatului.

Mentana era un ofițer neînsemnat, cel mai vîrstnic locotenent din Fortăreață ; dacă n-ar fi purtat un inel cu un diamant foarte mare și n-ar fi jucat atît de bine șah, probabil că nimeni n-ar fi remarcat existența lui ; piatra prețioasă ce strălucea pe inelarul său era deosebit de mare, și puțini izbuteau să-l bată la șah, dar în fața maiorului Matti pur și simplu tremura și-și pierdea capul, chiar cînd era vorba de o treabă atît de simplă ca aceea de a trimite o echipă pentru a ridica mortul.

Spre norocul său, maiorul Matti îl descoperi, în picioare, într-un colț, pe sergentul-major Tronk, pe care-l strigă :

— Tronk, cum tot nu ai nimic de făcut aici, preia comanda expediției !

Spuse toate acestea pe un ton cît se poate de firesc, ca și cum Tronk ar fi fost un subofițer oarecare, fără nici o legătură cu incidentul ; și pentru că Matti nu era niciodată în stare să facă un reproș direct, de obicei pălea de furie și nu-și mai găsea cuvintele ; de aceea prefera arma mult mai dură a anchetelor, cu interogatorii flegmatice, cu documentări scrise, care izbuteau să dea proporții monstruoase chiar și celor mai neînsemnate greșeli și duceau aproape întotdeauna la pedepse ce se impuneau de la sine.

Fără a clipi măcar, Tronk răspunse „am înțeles“ și coborî grăbit în curtea interioară aflată chiar în spatele intrării. Puțin după aceea, la lumina unor lanterne, un grup mic ieși din Fortăreață : Tronk în frunte, apoi patru soldați cu o targă, alți patru soldați înarmați, din precauție, și ultimul, însuși maiorul Matti, înfășurat într-o manta decolorată și tirîndu-și sabia printre pietre.

Il găsiră pe Lazzari așa cum murise, cu fața la pămînt și brațele întinse înainte. Pușca pe care o purta în bandulieră se înțepenise între două pietre și stătea în poziție verticală, cu patul în sus, alcătuiind un tablou destul de ciudat. În timpul căderii, Lazzari se rănise la o mîină, și înainte ca trupul să i se răcească de tot, mai apucase să curgă puțin sînge, desenînd o pată întunecată pe piatra albă. Calul misterios dispăruse.

Tronk se aplecă asupra mortului și schiță un gest ca pentru a-l apuca de umeri, dar se retrase brusc, ca și cum și-ar fi dat seama că săvîrșește ceva nereglementar.

— Ridicați-l ! ordonă el soldaților cu o voce joasă și sumbră. Dar mai întîi luați-i arma !

Un soldat se aplecă pentru a-i desprinde centironul și puse lanterna jos pe o piatră, chiar lîngă mort. Lazzari nu mai apucase să închidă complet pleoapele și, prin deschizătura lor, făclia felinarului se reflecta ușor pe albul corneii.

— Tronk, strigă în clipa aceea maiorul Matti, care rămăsese învăluit complet în umbră.

— Ordonăți, domnule maior ! răspunse Tronk, luînd poziția de drepti, și soldații rămaseră nemișcați.

— Unde s-a petrecut ? Unde a fugit ? întrebă maiorul, tărăgănînd cuvintele, afectînd o curiozitate plictisită. La izvor ? Acolo unde sînt pietrele acelea mari ?

— Da, să trăiți, la pietrele alea mari, răspunse Tronk, și nu mai adăugă nici un cuvînt.

— Și nu l-a văzut nimeni cînd a fugit ?

— Nimeni, să trăiți, făcu Tronk.

— La izvor, nu-i așa ? Și era întuneric ?

— Da, să trăiți, destul de întuneric.

Tronk așteaptă câteva clipe în poziție de drepti, apoi, văzînd că Matti tace, făcu semn soldaților să continue. Unul încercă să desprindă cureaua armei, dar închizătoarea nu cedă și trebui să se opintească. Trăgînd cu putere, soldatul simți greutatea trupului lipsit de viață, o greutate enormă, parcă ar fi fost de plumb.

După ce-i luară arma, cei doi soldați răsuciră cu mare grijă cadavrul, întorcîndu-l cu fața în sus. Acum chipul i se vedea perfect. Gura îi era închisă și inexpressivă, doar ochii, pe jumătate deschiși și imobili, insensibili la lumina felinarului, vedeau că e mort.

— În frunte ? întrebă Matti, care observase imediat o mică adîncitură chiar deasupra nasului.

— Ordonati ? întrebă Tronk, neînțelegînd.

— Ziceam : a fost împușcat în frunte ? rosti Matti, plictisit că trebuie să repete.

Tronk ridică felinarul, luminează fața lui Lazzari în plin, văzu și el scobitura aceea mică și instinctiv întinse un deget ca pentru a o pipăi. Il retrase însă imediat tulburat.

— Cred că da, domnule maior, chiar aici în mijlocul frunții. (Dar de ce nu vine să-și vadă mai de aproape mortul, dacă îl interesează atît de mult ? De ce toate întrebările astea prostești ?)

Soldații, observînd stînjeneala lui Tronk, își văzură mai departe de treabă ; doi ridicară trupul neînsuflețit de umeri, doi, de picioare. Capul, lăsat în voie, spînzura în jos, înspăimîntător. Gura, deși încremenită din pricina morții, căuta parcă să se deschidă.

— Și cine a tras ? întrebă din nou Matti, stînd mai departe nemișcat, în întuneric.

Dar în clipa aceea nu-l auzi. Era atent doar la mort.

— Țineți-i capul sus ! ordonă, cu o furie înăbușită, ca și cum mortul ar fi fost chiar el. Apoi își dădu seama că

Matti a spus ceva și din nou, ca un resort, luă poziția de drepti.

— Scuzați-mă, domnule maior, tocmai eram...

— Am întrebât — repetă maiorul Matti, și scandă cuvintele, lăsînd să se înțeleagă că dacă nu-și pierdea complet răbdarea era numai din respect pentru mort — am întrebât : cine a tras ?

— Cum îl cheamă, voi știți ? îi întrebă Tronk pe soldați, cu voce înceată.

— Martelli, spuse unul. Giovanni Martelli.

— Giovanni Martelli, răspunse Tronk, cu glas tare.

— Martelli, repetă, ca pentru sine, maiorul. (Numele nu-i era necunoscut, trebuia să fie unul dintre cei premiați la concursul de tir. Școala de tir era condusă chiar de maiorul Matti, iar pe cei mai buni și-i amintea după nume.) O fi cel căruia i se spune Moretto ?

— Da, să trăiți, răspunse Tronk stînd neclintit tot în poziție de drepti. Mi se pare că așa i se spunea, Moretto. Știți, domnule maior, între camarazi...

Spuse toate astea ca și cum ar fi vrut să-l scuze, parcă vrînd să demonstreze că Martelli nu putea fi tras la răs-pundere pentru asta, că el n-avea nici o vină dacă ceilalți îi spuneau Moretto, și că nu era un motiv ca să fie pedepsit.

Dar maiorul nu se gîndea de fel să-l pedepsească, nici măcar nu-i trecuse prin cap una ca asta.

— Ah, Moretto ! exclamă el, fără să-și ascundă o anumită satisfacție.

Sergentul-major îl țintui cu o privire plină de ură ; în sfîrșit, înțelese. „Desigur, desigur, se gîndi în sinea lui, dă-i și un premiu, canalie, pentru că a ucis bine. Formidabil trăgător, nu ?“

Formidabil trăgător, desigur. Exact la aceasta cugeta și Matti. (Și cînd te gîndești că atunci cînd a tras Moretto era deja întuneric. Erau pricepuți trăgătorii lui !)

În clipa aceea Tronk îl ura. „Sigur că da, sigur că da, spune-o cu glas tare că ești mulțumit — se gîndea — ce-ți

pasă dacă Lazzari e mort ? Spune-i bravo lui Moretto al tău, adu-i și elogiul în public !"

Intr-adevăr, așa era : maiorul, perfect liniștit, se feli-
cită cu glas tare :

— Ei da, imposibil să greșescă Moretto ! exclamă el ca și cum ar fi vrut să spună : „Șmecherul ăla de Lazzari credea că Moretto n-o să țintească exact, credea că o să scape nepedepsit ? Dar iată că a văzut el cu ce trăgător are de-a face. Și Tronk ? Chiar și el spera că Moretto avea să greșescă ținta și-atunci totul s-ar fi aranjat cu câteva zile de arest". Ah, da, da, repetă din nou maiorul uitînd cu desăvîrșire că în fața lui se află un mort. E un trăgător de elită Moretto !

În sfîrșit tăcu, și sergentul-major se putu întoarce să vadă cum au așezat cadavrul pe targă. Îl întinseseră pe spate și-i acoperiseră fața cu o pătură de campanie ; nu i se mai vedeau decît mîinile, două mîini mari de țaran, ce păreau încă roșii de viață și de sînge pulsînd cald.

Tronk făcu un semn cu capul. Soldații ridicară targă.

— Putem pleca, domnule maior ? întrebă el.

— Dar pe cine ai vrea să mai aștepti ? — întrebă cu asprime Matti ; cu o sinceră stupefacție, simți ura lui Tronk și vru să-i răspundă, înzecit, adăugîndu-i și disprețul lui de superior.

— Înainte ! ordonă Tronk.

„Înainte marș", ar fi trebuit să spună, dar îi păru aproape o profanare. Abia acum vedea zidurile Fortăreței, sentinela de deasupra intrării vag iluminate de lumina lanternelor. Dincolo de acele ziduri, într-unul din dormitoare, se afla patul de campanie al lui Lazzari, cufărașul cu lucrurile aduse de-acasă ; o iconiță cu chipul Maicii Domnului, două spice de grîu, un amnar, câteva batiste colorate, patru butoni de argint, pentru hainele de sărbătoare, care fuseseră cîndva ai bunicului său și pe care, la Fortăreață, n-ar fi putut să-i poarte niciodată.

Perna mai păstra poate urma lăsată de capul său, așa cum fusese acum două zile, cînd se deșteptase din somn. Apoi mai trebuia să fie, probabil, și o sticlută cu cerneală — își spuse Tronk, meticulos chiar în gîndurile dispa-
rate — o sticlută cu cerneală și un toc. Toate acestea vor fi puse într-un mic colet poștal și expediate alor săi acasă, împreună cu o scrisoare a domnului colonel. Celelalte obiecte, date de stat, vor fi trecute bineînțeles unui alt soldat, inclusiv cămașa de schimb. Nu însă și frumoasa uniformă militară și nici arma ; arma și uniforma vor fi îngropate împreună cu el, așa cum prevedea vechiul regulament al Fortăreței.

XIV

Și la ivirea zorilor, cei de la Reduta Nouă văzură pe po-
dișul dinspre miazănoapte o mică fișie neagră. O linie subțire care se mișca ; nu, nu putea să fie halucinație. Primul care a văzut-o a fost sentinela Andronico, apoi senti-
nela Pietri, apoi sergentul Batta, care la început izbucnise în rîs, apoi locotenentul Maderna, comandantul redutei.

O mică fișie neagră înainta dinspre nord peste întinde-
rea pustie și părea un miracol absurd, deși în noaptea aceea un fel de presimțire vagă plutise parcă peste For-
tăreață. Pe la orele șase, sentinela Andronico dădu cel dintîi semnalul de alarmă. Se zărea venind ceva dinspre miazănoapte, așa cum nu se mai întîmplase niciodată de cînd țineau minte. Cum lumina devenise mai puternică, pe fondul alb al deșertului se distingeau acum limpede acel lanț de oameni care înainta.

Cîteva minute mai tîrziu, așa cum făcea în fiecare di-
mineață, din vremuri imemorabile (între o zi fusese o simplă speranță, apoi doar un scrupul, acum aproape numai obiș-
nuință), croitorul-șef Prosdocimo urcă pe acoperișul For-
tăreței ca să arunce o privire în zare. Cei de la corpurile

de gardă îl lăsau să treacă dintr-un fel de tradiție, iar el se urca pe terasa Fortăreței, flecărea puțin cu sergentul de serviciu, apoi cobora din nou în atelierul său din subsol.

În dimineata aceea Prosdocimo își îndreptă ca de obicei privirile spre triungiul de pustiu care se vedea din locul acela și i se păru că murise. Nu-i venea să creadă că e un vis. În vis există întotdeauna ceva absurd și confuz, nu poți scăpa niciodată complet de o vagă senzație că totul e fals, că la un moment dat va trebui să te deștepți. În vis lucrurile nu sînt niciodată atît de limpezi și de concrete, de reale, ca pe întinderea celui pustiu dezolant pe care înaintau cete de oameni necunoscuți.

Dar era ceva atît de straniu, atît de aidoma anumitor himere ale sale de pe vremea cînd era tînr, încît Prosdocimo nici nu îndrăzni să se gîndească că ar fi putut să fie adevărat, și crezu că murise.

Crezu că murise și că Dumnezeu îi iertase toate păcatele. Se gîndi că se află în lumea de dincolo, care, după toate aparențele, este identică cu a noastră, numai că totul se petrece după minunatele noastre dorințe, iar cînd acestea ne sînt satisfăcute, rămînem cu sufletul împăcat, nu cum se întîmplă aici, pe pămînt, unde există întotdeauna ceva care să-ți otrăvească chiar și zilele cele mai bune.

Credea că a murit, Prosdocimo, și de aceea stătea nemișcat, socotind că, de vreme ce a murit, nu-i mai era dat să se miște, dar că o intervenție misterioasă avea să-l învie. Nu fu însă decît un sergent-major care, în mod respectuos, îl apucă de braț.

— Domnule sergent, îi spuse, ce aveți ? Nu vă simțiți bine ?

Abia atunci se desmetici Prosdocimo.

Aproape ca în vis, dar mai clar, dinspre regatul de la miazănoapte se vedea înaintînd o caravană misterioasă. Timpul trecea fulgerător, nimeni nici măcar nu mai clipea

privind tîntă bizara imagine, soarele începuse să strălucească la marginea roșie a orizontului, treptat-treptat străinii se apropiiau tot mai mult, deși cu o teribilă încetinelă. Cîțiva spuneau că erau și călare, și pe jos, că înaintau în șir indian, că aveau chiar și un steag. Așa ziceau, iar ceilalți se amăgeau că-i văd și ei. Toți își băgaseră în cap că zăresc infanteriști și cavaleriști, pînza unui steag, șirul indian, deși în realitate abia distingueau o diră subțire, neagră, care se mișca încet.

— Tătarii ! îndrăzni să spună sentinela Andronico, ca și cum ar fi făcut o glumă nesăbuită, deși chipul îi era galben ca ceara.

După o jumătate de oră, locotenentul Maderna din Reduta Nouă ordonă să se tragă o salvă de tun, un foc de avertisment, așa cum prevedea regulamentul în cazul că s-ar fi văzut apropiindu-se trupe militare străine.

De mulți ani nu se mai auzise tunul prin părțile acelea. Zidurile fură străbătute de o ușoară tresărire. Detunătura se amplifică într-un huiet lent — sunet sinistru de prăbușiri printre stînci abrupte. Și ochii locotenentului Maderna se îndreptară spre profilul turtit al Fortăreței, așteptînd să vadă vreun semn de agitație. Canonada însă nu surprinsese pe nimeni, deoarece străinii înaintau chiar pe acel triungi de deșert care se vedea din fortul central și toți știau ce se întîmplă. Vestea se răspîndise pînă și în galeria subterană cea mai periferică, acolo unde fortificația se termina, spre stînga, printre stînci ; chiar și plantonul care făcea de gardă la magazia subterană de felinare și ustensile de zidărie, chiar și el, care nu putea să vadă nimic, închis cum era în pivnița întunecoasă, aflase noutatea. Și fremăta de nerăbdare ca timpul să treacă mai repede, să-și termine o dată garda, pentru a se putea urca și el pe metereze, să arunce o privire.

Totul continua ca și mai înainte, sentinelele rămîneau la postul lor, patrulînd de colo-colo pe distanța dinainte stabilită, furierii copiau rapoartele, făcînd să scîrție pe-

nițele și înmuindu-le în călimară în ritmul obișnuit, dar dinspre nord înaintau oamenii aceia necunoscuți, pe care erau îndreptățiți să-i considere dușmani. În grajduri, soldații țesălau caii, coșul bucătăriei fumea alene, trei inși măturau curtea, dar peste tot plutea un sentiment intens și solemn, o imensă încordare, ca și cum ceasul cel mare ar fi sosit și nimic n-ar mai fi putut să-l oprească.

Ofițerii și soldații inspirau adânc aerul dimineții, ca pentru a simți în piepturi o nouă viață. Artileriștii se apucară să pregătească tunurile, glumind între ei, se agita pe lângă ele ca pe lângă niște animale pe care trebuie să le ții în frâu și le priveau cu o anumită teamă: poate, după atîta timp, țevile nu mai erau în stare de funcționare, poate în trecut curățirea lor nu se făcuse cu destulă grijă, oricum, ar fi trebuit să se ia anumite măsuri, pentru că în scurtă vreme avea să se hotărască totul. Și niciodată curierii nu alergaseră pe scări cu atîta înțeleală, niciodată uniformele nu fuseseră în asemenea ordine, baionetele atît de strălucitoare, niciodată sunetele de trompetă atît de milităroase. Deci nu în van așteptaseră atîta vreme, anii nu fuseseră iroșiți în zadar, în cele din urmă vechea Fortăreață avea să slujească și ea la ceva.

Toți așteptau un sunet de trompetă special, semnalul „marii alarme” pe care soldații nu avuseseră niciodată fericirea să-l audă. În timp ce exersau dincolo de zidurile Fortăreței, într-o văgăună îndepărtată — pentru ca sunetul să nu ajungă pînă la fortificație și să nu dea naștere la confuzii — trompeții, în timpul liniștitelor după-amieze de vară, repetaseră faimosul semnal, mai mult dintr-un exces de zel (nimeni, desigur, nu se gîndea că ar fi putut să le fie vreodată de folos). Acum se căiau că nu-l repetaseră îndeajuns; era un arpeggiu foarte lung, care urca pînă la acuta extremă, și probabil aveau să le scape și niște note false.

Numai comandantul Fortăreței putea ordona să se dea semnalul, și toți se gîndeau la el: soldații îl și așteptau să vină să inspecteze meterezele de la un capăt la altul, îl și vedeau apropiindu-se cu un suris cutezător, uitîndu-se țintă în ochii tuturor. Urma să fie într-adevăr o zi mare pentru el, doar își închinase întreaga viață așteptării acestei ocazii.

Domnul colonel Filimore stătea însă în biroul său, lângă fereastră, și privea, spre nord, la acel mic triunghi de podiș pustiu, pe care stîncile nu-l ascundeau, și unde vedea un șir de punctișoare negre care se mișcau ca niște furnici, chiar în direcția lui, a Fortăreței, și care păreau într-adevăr soldați.

Din cînd în cînd intra cîte un ofițer, fie locotenent-colonelul Nicolosi, fie căpitanul de rond, fie ofițerul de serviciu. Intrau cu diferite pretexte, așteptînd nerăbdători ordinele sale, informîndu-l despre tot felul de lucruri lipsite de importanță: că din oraș venise un nou furgon cu alimente, că în dimineața aceea se începeau lucrările de reparație la cuptor, că perioada de permisie a zece soldați expirase, că pe terasa fortului central fusese pregătită o lunetă, pentru eventualitatea că domnul colonel ar fi vrut cumva să se servească de ea.

Îi raportau toate acestea, salutau pocnind din călcîie, și nu înțelegeau de ce colonelul continua să rămînă mut, fără să dea acele ordine pe care toți le așteptau cu suflul la gură. Nu dăduse încă dispoziții să se întărească gărzile, nici să se dubleze rezervele individuale de muniții, și nici nu hotărîse să se dea semnalul „marii alarme”.

Cuprins parcă de o misterioasă inerție, el privea cu indiferență apropierea străinilor, nici trist, nici vesel, ca și cum toată întîmplarea nu l-ar fi privit în nici un fel.

Pe deasupra, era o splendidă zi de octombrie, cu soare strălucitor și aer transparent, adică timpul cel mai potrivit pentru o bătălie. Vîntul făcea să fluture steagul de pe acoperișul fortificației, pămîntul galben din curte stră-

lucea, iar soldații care treceau pe acolo lăsa în urmă umbre precis conturate. O dimineată frumoasă, domnule colonel.

Dar comandantul lăsa să se înțeleagă limpede că prefera să rămână singur, iar când nu mai era nimeni în birou, se plimba de la masă la fereastră, de la fereastră la masă, fără să poată lua vreo hotărâre, își netezea fără nici un motiv mustățile cărunte, suspina adânc, așa cum fac de obicei bătrînii, un suspin exclusiv automat.

Acum fișia neagră nu se mai vedea pe micul triunghi de podiș vizibil de la fereastră, semn că străinii înaintaseră, că se apropiau tot mai mult de graniță. În trei sferturi de oră, poate, aveau să fie la poalele munților.

Dar domnul colonel continua să-și șteargă fără motiv lentilele ochelarilor, răsfoia rapoartele adunate pe masă: ordinul de zi care trebuia iscălit, o cerere de permisie, raportul medicului unității, un bon de descărcare pentru magazia cu efecte de călărie.

Ce mai aștepti oare, domnule colonel? Soarele se află acum sus pe boltă, pînă și maiorul Matti, care a intrat puțin mai înainte, nu-și ascunde o anumită neliniște, pînă și el care nu crede niciodată în nimic. Arată-te măcar sentinelelor, fă cîțiva pași pe metereze. Străinii, raportase căpitanul Forze, care se dusese în inspecție la Reduta Nouă, se disting acum clar, unul cîte unul, și se vede că sînt înarmați, poartă puști în bandulieră, nu mai e timp de pierdut.

Filimore, în schimb, vrea să aștepte. Or fi soldați străinii aceia, el nu contestă, dar cîți sînt? Unul a spus două sute, altul două sute cincizeci; i-au atras chiar atenția că dacă aceasta este avangarda, grosul armatei ar trebui să fie de cel puțin două mii de oameni. Dar grosul nu se văzuse încă, s-ar fi putut chiar să nici nu existe.

Grosul armatei n-a apărut încă, domnule colonel, desigur, numai din pricina negurilor de la mieznoapte. În dimineata asta cețurile au înaintat foarte mult, vîntul

de nord le-a împins dincoace de munți, astfel că au ajuns să acopere o întinsă zonă a podișului. Acești două sute de oameni n-ar avea nici un sens dacă în spatele lor nu s-ar afla o armată puternică, înainte de amiază se vor ivi cu siguranță și ceilalți. Ba una dintre sentinele susține chiar că puțin mai înainte a văzut mișcîndu-se ceva prin- tre neguri.

Dar comandantul continua să se plimbe de la fereastră la birou și înapoi, să răsfoiască plictisit rapoartele. Ce-ar putea oare să-i determine pe străini să asedieze Fortăreața? și-o fi spunînd. Probabil că nu sînt decît niște manevre obișnuite, pentru a face cunoștință cu condițiile speciale ale deșertului. Vremea tătarilor apusese de mult, ei nu mai sînt acum decît o legendă străveche. Și cine altcineva ar putea avea vreun interes să violeze granița? Este în toată povestea asta ceva care nu stă în picioare.

N-or fi tătarii, nu, domnule colonel, dar soldați sînt cu siguranță. De mai mulți ani, ura profundă dintre noi și cei din nord se adîncește tot mai mult, nu mai e un secret pentru nimeni, nu o singură dată s-a vorbit de război. Ce mai, sînt soldați. Călări și pedestrași, probabil că în curînd va sosi și artileria. Înainte de lăsarea serii, fără exagerare, vor avea tot timpul chiar să și atace, iar zidurile Fortăreței sînt atît de vechi, vechi sînt și puștile, vechi și tunurile, absolut totul e învechit, în afară de inimile soldaților. Deci, fii prudent, domnule colonel!

Să fie prudent! Oh, cît ar dori să nu mai poată fi prudent, pentru asta și-a irosit viața, i-au mai rămas atît de puțini ani, și dacă nici de data aceasta nu e adevărat, înseamnă că totul s-a sfîrșit. Nu teama îl reține, nu, gîndul că ar putea să moară. Nici măcar nu-i trecea prin minte așa ceva.

Realitatea e că, la sfîrșitul vieții, Filimore vedea sosind pe neașteptate norocul, cu platoșa de argint și sabia plină de sînge; el (care nici măcar nu se mai gîndea la asta) îl vedea, în mod straniu, apropiindu-se cu o față surîzâ-

toare. Și Filimore — ăsta-i adevărul — nu îndrăzne să se îndrepte spre el și să-i răspundă la suris. De prea multe ori se înșelase ; destul !

Ceilalți, ofițerii de la Fortăreață, îi ieșiseră în întâmpinare, primindu-l cu multă bucurie. Spre deosebire de el, aceștia îl întâmpinaseră plini de încredere și savurau dinainte, ca și cum ar mai fi făcut-o și altădată, asprul și puternicul miros al bătăliei. Colonelul, dimpotrivă, aștepta. Până ce minunata năluca n-avea să-l atingă cu mîna, el nici nu se va clinti — dintr-un fel de superstiție. Poate ar fi fost de-ajuns un nimic, un simplu gest de salut, o recunoaștere a dorinței pentru ca închipuirea aceea să se risipească în neant.

Iată de ce se mărginea el să clatine din cap, făcînd semn că nu, că destinul se înșela probabil. Și, neîncrezător, privea în jur, în spatele său, unde era de presupus că se aflau alte persoane, cele pe care norocul le căuta cu adevărat. Însă nu se vedea nimeni altcineva, deci nu putea să fie o confuzie. Și-atunci, trebuia să admită că într-adevăr lui și numai lui îi era destinat norocul acela vrednic de invidiat.

Existase totuși un moment, la primele licăriri ale zorilor, cînd pe fundalul alburii al deșertului se profilase misterioasa fișie neagră, un moment în care inima sa fre-mătase de bucurie. Apoi fantasma cu platoșă de argint și spada însingerată devenise ceva mai vagă, și deși continua să înainteze spre el, în realitate nu reușea cu nici un chip să se apropie, să micșoreze scurta și totuși infinita distanță ce-i despărtea.

Adevărul este că Filimore așteptase prea mult, și la o anumită vîrstă speranța presupune o mare trudă, omul nu-și mai regăsește încrederea pe care o avea la douăzeci de ani. Prea mult timp a așteptat în zadar, ochii lui au citit prea multe ordine de zi, prea multe dimineți au scrutat acea blestemată întindere întotdeauna pustie. Și acum, cînd se iviseră totuși străinii, avea impresia clară

că trebuie să fie o greșeală (prea ar fi fost frumos să fie adevărat), că trebuie să fie într-adevăr o enormă greșeală.

Între timp, pendula din fața biroului continua să macine viața, și degetele slabe ale colonelului, uscate de ani, se încăpățîneau să ștergă, cu batista, lentilele ochelarilor, deși nu era nevoie.

Limbile pendulei se apropiau de zece și jumătate cînd intră maiorul Matti, pentru a-i aminti comandatului că trebuia să vină la raportul ofițerilor. Filimore uitase de asta și fu surprins în mod neplăcut : va fi nevoit să vorbească despre străinii ce se iviseră în zare, n-avea să mai poată amîna luarea unei hotărîri, va fi nevoit să-i socotească în mod oficial drept dușmani, sau să ia totul în glumă, sau să găsească o cale de mijloc, să ordone unele măsuri de securitate, dar în același timp să se arate sceptic, ca și cum nu era cazul să se înfierbînte prea mult. O decizie trebuia totuși să ia, și asta îl supăra. Ar fi preferat să aștepte în continuare, să rămînă absolut nemișcat, aproape să provoace destinul, pentru ca acesta să se dez-lănțuie cu adevărat. Maiorul Matti, cu unul din surîsurile sale ambigue, îi spuse :

— Se pare că de data asta e chiar adevărat ! Colonelul nu răspunse. Maiorul adăugă : Se văd sosind și alții. Sînt trei coloane. Pot fi văzuți chiar și de aici.

Colonelul îl privi în ochi și, pentru o clipă, i se păru chiar că-l îndrăgește.

— Mai vin și alții, spui ?

— Pot fi văzuți și de aici, domnule colonel. Acum sînt foarte mulți.

Se îndreptară spre fereastră și, într-adevăr, pe triunghiul de podiș vizibil de la Fortăreață se zăreau cîteva coloane negre, în mișcare ; nu una, așa cum fusese în zori, ci trei în flanc, și nu li se vedea capătul.

Războiul, se gîndi colonelul, și în zadar încerca să alunge gîndul acesta, ca și cum ar fi fost o dorință prohibită. La cuvintele lui Matti, speranța reînviase în el și acum îl copleșea ; se simțea cuprins de frenezie.

Cu mintea astfel involburată, colonelul se trezi deodată în sala de reuniuni, în fața tuturor ofițerilor aliniați (cu excepția celor care se aflau în serviciul de gardă). Deasupra albastrului compact al uniformelor străluceau palide chipuri stranii, pe care în zadar încerca să le recunoască ; tinere sau vechede, ele îi spuneau toate același lucru ; cu ochii aprinși de febră, ele îi cereau averse recunoașterea formală că năvăliseră dușmanii. În poziție de drepti, toți îl priveau țintă, pretinzînd parcă să nu li se zădărnicească speranța.

În tăcerea desăvîrșită din sală nu se auzea decît respirația grea a ofițerilor. Și colonelul înțelese că trebuia să vorbească. În clipele acelea se simți năpădit de un sentiment nou și copleșitor. Cu uimire, fără să-și poată explica de ce, Filimore avu deodată certitudinea neașteptată că străinii erau într-adevăr dușmani, hotărîți să încalce frontiera. Nu putea înțelege ce se petrecuse, el care pînă cu o clipă înainte știuse să-și înfrîngă ispita de a crede. Se simțea tîrît parcă de exaltarea aceea colectivă, înțelese că avea să vorbească fără rezerve. „Domnilor ofițeri, avea să spună el, iată, a sosit, în sfîrșit, ceasul pe care îl așteptăm de atîta vreme.“ Asta le-ar fi spus, sau ceva asemănător, iar ofițerii ar fi ascultat cu religiozitate cuvintele sale — promisiune solemnă de glorie.

Cam așa se pregătea el să vorbească, dar undeva în adîncul sufletului său o voce tainică se încăpățîna să-l contrazică. Este imposibil, colonele, îi șoptea vocea aceea, fii atent pînă nu e prea tîrziu, e o eroare, prea ar fi frumos să fie adevărat, fii atent, pentru că e o gravă eroare.

Iar emoția care-l copleșea era întreruptă din cînd în cînd de această voce ostilă. Dar era prea tîrziu, amînarea începea să devină penibilă.

Și colonelul făcu un pas înainte, își ridică ușor capul, gestul său obișnuit cînd începea să vorbească, iar ofițerii văzură că fața i se îmbujorase pe neașteptate : da, domnul colonel roșise ca un copil, pentru că era pe punctul de a-și destăinui marea taină a vieții sale.

Se înroșise ușor ca un copil și buzele lui erau gata să rostească primul sunet, cînd vocea ostilă se redeșteptă în tainița sufletului său și Filimore simți din nou fiorul nehotărîrii. I se păru atunci că aude un pas grăbit care urca scările și se apropia de sala unde se aflau adunați. Nici unul dintre ofițeri, atenți cu toții doar la comandantul lor, nu-și dădu seama de asta, dar urechile lui Filimore se obișnuiseră, în atîția ani, să distingă pînă și cele mai îndepărtate glasuri ale Fortăreței.

Pasul se apropia, nu mai era nici o îndoială, cu o neobișnuită grabă, avea un sunet ciudat și obosit, un sunet de inspecție administrativă ; s-ar fi spus că venea direct din lumea podișului. Zgomotul ajungea acum distinct pînă și la urechile celorlalți ofițeri și le răni cu brutalitate sufletul, fără ca să poată spune de ce. În cele din urmă ușa se deschise și în prag se ivi un ofițer de dragoni necunoscut, care gîfîia din pricina oboselii, plin de praf din cap pînă în picioare.

Luă poziția de drepti.

— Locotenentul Fernandez — spuse — din regimentul șapte dragoni. Aduc acest mesaj din oraș, din partea excelenței-sale șeful Statului Major.

Sprîjinind cu eleganță chipul său înalt de brațul stîng îndoit în arc, el se apropie de colonel și îi înmînă un plic sigilat.

Filimore îi strînse mîna.

— Mulțumesc, locotenente — spuse — probabil că ai făcut un drum lung, nu glumă, după cum se vede. Camaradul Santi te va însoți îndată, să te poți înviora un pic.

Fără a lăsa să transpară măcar o umbră din neliniștea ce-l cuprinsese, colonelul făcu un semn locotenentului Santi, primul pe care-i căzuseră privirile, invitându-l să facă onorurile casei. Cei doi ofițeri ieșiră, și ușa se închise la loc în urma lor.

— Imi permiteți, nu-i așa ? întrebă cu un suris ușor Filimore, arătându-le plicul, ca și cum ar fi vrut să le spună că preferă să citească mesajul pe loc.

Mîinile sale desprinseseră cu delicatețe sigiliile, rupseră o margine a plicului din care scoaseră o foaie îndoită, scrisă pe ambele părți.

În timp ce citea, ofițerii îl priveau cu atenție, căutînd să descifreze ceva pe chipul lui. Dar nu se deslușea nimic. Ca și cum ar fi răsfoit un jurnal după cină, așezat lângă cămin, într-o seară letargică de iarnă. Doar roșeața dispăruse de pe fața uscată a comandantului.

De îndată ce sfîrși de citit, colonelul împături hîrtia, o puse din nou în plic, băgă plicul în buzunar și-și înălță din nou capul, semn că vroia să vorbească. Nu mai încăpea nici o îndoială că se petrecuse ceva, că vraja de mai înainte fusese destrămată.

— Domnilor ofițeri, spuse el, și vocea îi părea foarte obosită. În dimineața aceasta, dacă nu mă înșel, a existat printre soldați o anumită agitație, și chiar și printre dumneavoastră, dacă nu mă înșel, din pricina trupelor observate în așa-zisul Deșert al Tătarilor.

Cuvintele sale își deschideau anevoie drum în tăcerea adîncă. O muscă zbura încoace și încolo prin încăpere.

— E vorba — continuă el — e vorba de trupe ale statului de nord, însărcinate să stabilească linia de frontieră, așa cum am făcut și noi cu mulți ani în urmă. Ca atare, ele nu vor veni pînă în apropierea Fortăreței, ci se vor împărți probabil în grupuri, traversînd munții. Așa îmi

comunică, pe cale oficială, în scrisoarea de față, excelența-sa șeful Statului Major.

Vorbind, Filimore suspina adînc, dar nu din pricina nerăbdării sau a durerii — era acel suspin al lui, exclusiv automat, așa cum fac de obicei bătrînii ; iar vocea îi devenise și ea, pe neașteptate, aidoma celei a oamenilor bătrîni, cu anumite inflexiuni cavernoase, și privirile, de asemenea, îi erau tulburi și inexpressive.

Presimțise totul de la început. Nu puteau să fie dușmani, știa prea bine : el, unul, nu era făcut pentru glorie, de atîtea ori se amăgise în mod stupid. De ce, se întreba cu furie, de ce se lășase înșelat ? Știuse încă de la început că așa avea să se sfîrșească.

— Cum știți și dumneavoastră — continuă el cu un accent prea apatic pentru a nu trăda o cumplită amărăciune — pietrele de hotar și celelalte semne de demarcație au fost fixate de noi încă cu mulți ani în urmă. A rămas totuși, așa cum mă informează excelența-sa, o porțiune care nu a fost încă demarcată. Voi trimite un anumit număr de oameni sub comanda unui căpitan și a unui subaltern ca să completeze lucrarea. Este o zonă accidentată, cu două sau trei șiruri paralele de munți. Consider de prisos să mai adaug că ar fi bine să împingem linia de frontieră cît mai departe posibil și să ne asigurăm creasta dinspre nord. Nu pentru că din punct de vedere strategic asta ar fi un factor esențial, dacă mă înțelegeți bine, pentru că aici, sus, un război nu s-ar putea niciodată desfășura și nici nu există posibilități de manevre... Se întrerupse un moment, furat de nu se știe ce gînd. Posibilități de manevre spuneam... unde rămăsesem ?

— Spuneți că ar fi bine să împingem granița cît mai departe posibil... — sugera maiorul Matti, cu o prefăcută modestie.

— Ah, da. Spuneam că trebuie s-o împingem cît mai departe posibil. Din păcate, lucrul nu este deloc ușor : ne găsim în întîrziere față de cei de la nord. Oricum ar

fi... în fine, o să vorbim mai târziu, conchise, întorcându-se spre locotenent-colonelul Nicolosi.

Tăcu, și părea obosit. În timp ce vorbea, colonelul văzuse coborînd peste fețele ofițerilor un vâl de deziluzie, îi văzuse redevenind, din războinici nerăbdători să lupte, niște insignifianți ofițeri de garnizoană. Dar sînt tineri, se gîndea, ei mai au încă timp.

— Bine, urmă colonelul, sînt dezolat că trebuie să fac acum o remarcă care vizează pe mai mulți dintre dumneavoastră. Am observat, nu o dată, că la schimbarea gărzii, unele plutoane se prezintă în curte fără să fie însoțite de respectivii ofițeri. Așteți ofițeri, este evident, se socotesc autorizați să ajungă mai târziu...

Musca zbura încoace și încolo prin încăpere, steagul de pe acoperișul fortului spînzura moale, colonelul vorbea de disciplină și de regulamente, pe podișul de la miez-noapte înaintau trupe militare care nu mai erau dușmani setoși de bătălii, ci niște soldați inofensivi ca și ei, care nu se avîntaseră într-o luptă pe viață și pe moarte, ci într-un fel de operație cadastrală, puștile lor nu erau încărcate, săbiile n-aveau tăiș. Și în vreme ce în depărtare, pe podișul dinspre nord, se revărsa acel inofensiv simulacru de armată, în Fortăreață totul se împotmolea din nou în ritmul zilelor obișnuite.

XXV

Expediția pentru delimitarea graniței pe porțiunea de frontieră rămasă descoperită plecă a doua zi în zori. O comanda uriașul căpitan Monti, însoțit de locotenentul Angustina și de un sergent-major. Fiecărui dintre cei trei le fuseseră încredințate parolele pentru ziua aceea și pentru următoarele patru. Era destul de puțin probabil să se prăpădească chiar toți trei; în orice caz, cel mai în vîrstă dintre soldații care ar fi supraviețuit ar fi avut

căderea să deschidă tunică superiorilor morți sau leșinați, să caute în buzunarul interior de la piept și să scoată de acolo un plic sigilat în care se afla parola secretă pentru a putea intra înapoi în Fortăreață.

Chiar la răsăritul soarelui, patruzeci de oameni înarmați părăsiră Fortăreața, îndreptîndu-se spre nord. Căpitanul Monti avea bocanci solizi, cu ținte, asemeni celor ai soldaților. Numai Angustina purta cizme, și căpitanul, încă înainte de plecare, îl privise cu o mirare exagerată, fără a spune însă nimic.

Coborîră cam vreo sută de metri pe un povîrniș bolovănos, apoi cotiră la dreapta, pe un drum drept, spre gura unei trecători înguste, mărginită de stînci, care pătrundea adînc în inima muntelui.

După vreo jumătate de oră de mers, căpitanul rosti:

— Cu alea — și arată spre cizmele lui Angustina — o să fie cam greu.

Angustina nu spuse nimic.

— Mi-ar părea rău să fii nevoit să te oprești, repetă după puțină vreme căpitanul. Or să te bată, ai să vezi.

— Acum e prea târziu, domnule căpitan, răspunse Angustina. Puteați să-mi spuneți mai dinainte, dacă așa stau lucrurile.

— Degeaba — replică Monti — ar fi fost totuna. Te cunosc, Angustina, te-ai încălțat cu ele oricum.

Monti nu putea să-l sufere. „Cu toate aerele pe care ți le dai, se gîndea, am să te fac eu acum să vezi pe dracu!” Și forța la maximum pasul, chiar și pe povîrnișurile cele mai abrupte, știind că Angustina nu era prea robust. Între timp se apropiaseră de poalele pereților stîncoși. Grohotișul devenise mai mărunț, picioarele se afundau în el supărător.

Căpitanul spuse:

— De obicei suflă un vînt afurisit prin strunga asta. Dar azi e o zi bună.

Locotenentul Angustina rămase tot tăcut.

— Slavă Domnului că nu-i nici soare, continuă Monti. Azi e într-adevăr o zi bună.

— Dar dumneavoastră ați mai fost pe-aici ? întrebă Angustina, iar Monti răspunse :

— O dată, trebuia să căutăm un soldat care dezer...

Se întrerupse, pentru că din înaltul unui perete cenușiu, care se ridica amenințător deasupra lor, răzbătuse pînă la ei un zgomot de surpare. Se auzeau bufniturile bolovanilor care se prăvăleau, izbindu-se de stînci și rostogolindu-se în salturi, cu o impetuoasă sălbatică, în prăpastie, printre nori de praf. Un bubuit ca de tun se repercuta din stîncă în stîncă. Neașteptata avalanșă mai continuă cîteva minute înspre inima prăpastiei, dar se istovi în crăpăturile adînci ale stîncilor înainte de a ajunge în vale ; pînă la drumul bolovănos pe unde urcau soldații nu mai ajunseră decît două-trei pietricele.

Toți tăcuseră, căci zgomotul stîrnit de surpare ascundea parcă o prezență dușmănoasă. Monti se uită la Angustina cu un aer de ușoară sfidare. Spera că are să vadă teama întipărită pe figura lui, dar se înșela. Locotenentul părea doar îngrozitor de înfierbîntat din pricina scurtului marș ; uniformă lui elegantă atrîna acum neglijent pe el.

„Aș vrea să te văd ceva mai tîrziu, snob blestemat — se gîndea Monti — cu toate aerele pe care ți le dai.” Porni din nou la drum, forțînd și mai mult pasul, și din cînd în cînd se uita îndărăt pe furis pentru a scruta chipul lui Angustina : da, exact așa cum sperase și prevăzuse, se vedea că cizmele începeau să-l tortureze. Nu că Angustina ar fi încetinit pasul, sau că i s-ar fi citit durerea pe față. Se vedea asta din felul cum călca, din expresia de efort aspru care i se întipărise pe frunte. Căpitanul spuse :

— Simt că aș fi în stare să mai merg așa încă vreo șase ore. Dacă n-ar fi soldații... E într-adevăr o zi grozavă azi ! insista cu cea mai senină malicie. Cum te simți, locotenente ?

— Scuzați-mă, domnule căpitan — făcu Angustina — ați spus ceva ?

— Nimic, și căpitanul zîmbi răutăcios. Te-ntrebam cum te simți ?

— A, da, mulțumesc, răspunse Angustina evaziv ; și după o pauză, pentru a-și ascunde gîfîitul provocat de urcuș : Păcat că...

— Ce anume e păcat ? întrebă Monti, sperînd că celălalt va mărturisi că e obosit.

— Păcat că nu se poate veni mai des pe-aici, sînt niște locuri încîntătoare, și surîdea, cu veșnicul său aer detașat.

Monti grăbi și mai mult pasul. Dar Angustina se ținea strîns de el ; fața îi era acum palidă din pricina efortului, șiroaie de sudoare i se prelingeau de sub cozorocul chipiului, iar în spate, căptușeala vestonului i se făcuse learcă, dar nu scotea o vorbă și nici nu rămînea în urmă.

O apucaseră pe un drum mărginit de stînci abrupte, cu pereți înfricoșători, cenușii, care se înălțau vertical de jur-împrejur. Trecătoarea părea că are să urce la înălțimi de necrezut. Aspectele vieții obișnuite rămăseseră în urmă, iar în locul lor se instalase dezolarea împietrită a muntelui. Fascinat, Angustina ridica din cînd în cînd ochii spre crestele care parcă se clătinau deasupra lor.

— O să facem un popas ceva mai încolo, spuse Monti, care nu-l slăbea din ochi pe locotenent. Creasta nu se vede încă. Dar, spune sincer, sper că nu ești obosit, nu ? Uneori te poți simți indispus. E mai bine s-o spui deschis, chiar dacă riscăm să se facă tîrziu.

— Să ne vedem de drum, fu răspunsul lui Angustina, ca și cum el ar fi fost superiorul.

— Mă rog, mă gîndeam că oricui i se poate întîmpla să fie prost dispus. Spuneam doar așa...

Angustina era palid, rîuri de sudoare îi șiroiau de sub chipiu, vestonul îi era complet ud. Dar scrișnea din dinți și mai bine ar fi murit decît să se dea bătut. Străduindu-se să nu-l vadă căpitanul, locotenentul se uita din cînd în

cînd, pe furiș, în sus, spre înălțimile trecătorii, căutînd să vadă unde urma să i se sfîrșească chinul.

Între timp, soarele se înălțase pe cer și lumina crestele cele mai înalte, însă fără acea strălucire veselă a dimensiunilor frumoase de toamnă. Un vâl de negură se așternea încet pe întinsul bolții, înșelător și uniform.

Cizmele începuseră într-adevăr să-l chinuie înfiorător. Pielea lor îi ardea fluierul piciorului și, judecînd după durerea pe care o simțea, probabil că-i făcuseră și bășici.

Deodată rîpele bolovănoase luară sfîrșit și trecătoarea dădu într-o mică poiană, cu cîteva fire de iarbă pipernică la picioarele unui zid semicircular de stînci. De o parte și de alta se înălțau — haotic amestec de steiuri și crăpături — pereți drepti ca niște ziduri, cărora era foarte greu să le apreciezi înălțimea.

Deși împotriva dorinței sale, căpitanul Monti ordonă un popas, pentru a lăsa timp soldaților să mănînce. Locotenentul Angustina se așeză pe un bolovan mare, într-o atitudine degajată, deși tremura din pricina vîntului care-i îngheța transpirația. Împărți împreună cu căpitanul un codru de pîine, o bucată de carne, niște brînză și o sticlă de vin.

Lui Angustina îi era frig; se uita la căpitan și la soldați, să vadă dacă nu cumva vreunul dintre ei își desfăcea pătura și se acoperea cu ea, ca să poată face și el la fel. Dar soldații păreau insensibili la oboseală și flecăreau între ei, căpitanul mîncea cu o plăcere lacomă, privind insistent, între o îmbucătură și alta, un perete abrupt care se ridica deasupra lor.

— Acum — spuse — acum știu pe unde se poate urca, și arată spre peretele din fața lor, care se termina cu creasta unde urmau să stabilească frontiera. Trebuie s-o luăm pe aici în sus, pieptiș. Destul de abrupt, nu? Ce părere ai, locotenente?

Angustina se uită spre peretele stîncos. Pentru a ajunge la creasta unde se afla frontiera trebuiau într-adevăr

să urce pe acolo, altfel ar fi fost nevoiți să facă un ocol, trecînd peste cîteva văi. Asta ar fi cerut însă mult mai mult timp, iar ei trebuiau să se grăbească: cei din nord erau avantajați, înainte de toate pentru că porniseră mai devreme, iar drumul pe care veneau ei era mult mai ușor. Trebuiau să atace frontal peretele din fața lor.

— Pe aici în sus? întrebă Angustina, și, cercetînd povînișurile abrupte, constată că la o sută de metri mai la stînga drumul ar fi fost mult mai accesibil.

— Pe aici în sus, pieptiș, desigur, repetă căpitanul. Ce părere ai?

— Totul e să ajungem înaintea lor, răspunse Angustina.

Căpitanul îl privi cu evidentă antipatie.

— Bine, spuse el. Acum să batem o carte.

Scoase din buzunar un pachet de cărți de joc, întinse pe o lespede mare, patrată, pătura sa, îl invită pe Angustina să joace, apoi spuse:

— Ah, norii aceia! Văd că-i privești cu o anumită îngrijorare. Dar nu te teme,ăștia nu sînt nori de furtună... — și rîse, cine știe de ce, ca și cum ar fi făcut o glumă bună.

Începură deci să joace. Angustina simțea că îngheață, din pricina curentului. În timp ce căpitanul se așezase între două pietre mari, la adăpost, el primea vîntul direct în spate. „De data asta chiar mă îmbolnăvesc“, se gîndea el.

— Ah, asta-i prea de tot pentru un jucător ca dumneata! strigă, sau mai exact urlă căpitanul Monti pe neașteptate. Ce dracu, să-mi lași în felul ăsta un as! Dar unde ți-e capul, dragă locotenente? Continui să privești într-una în sus și nu ești deloc atent la cărți.

— Nu, nu, răspunse Angustina. N-am fost atent. Și încercă să rîdă fără a reuși însă.

— Spune drept, făcu Monti triumfător. Spune drept, te chinuie-groaznic alea, aș fi putut s-o jur încă de la plecare.

— Alea, care?

— Frumoasele dumitale cizme. Nu sînt potrivite pentru asemenea marșuri, dragă locotenente. Spune drept, te chinuie.

— Mă cam jenează, recunosc Angustina cu un ton disprețuitor, ca pentru a spune că și mai mult îl deranja să vorbească despre asta. M-au supărat puțin, într-adevăr.

— Ha, ha ! rîse mulțumit căpitanul. Știam eu. Eh, e o nenorocire să mergi în cizme pe grohotișul ăsta !

— Fiți atent, am pus jos un popă de pică, îl anunță Angustina cu un ton înghețat. Nu aveți cu ce să-l luați ?

— Da, da, nu eram atent, răspunse căpitanul, tot mai vesel. Ei, cizmele astea !

Intr-adevăr, cizmele locotenentului Angustina nu erau prea potrivite pentru peretele acela abrupt. Cum nu aveau ținte, alunecau mai tot timpul, pe cînd bocancii căpitanului Monti și ai soldaților mușcau puternic terenul accidentat. Cu toate acestea, Angustina nu rămînea în urmă. Cu un efort înzecit, deși era frînt de oboseală și chinuit de sudoarea înghețată care-i șiroia pe spinare, izbutea totuși să-l urmeze îndeaproape pe căpitan, în sus, pe povîrnișul drept ca un zid.

Muntele se dovedi însă mai puțin dificil și abrupt decît părea cînd îl priveai de jos. Era brăzdat tot de șanțuri, de crăpături, de birne prundoase, iar stîncile erau pline de asperități și colțuri de care te puteai agăța cu ușurință. Deși nu prea agil de felul său, căpitanul se cătăra cu îndrîjire, prin numeroase salturi, privind din cînd în cînd în jos, în speranța că Angustina crăpase. Însă Angustina se ținea tare ; căuta plin de rîvnă locurile de sprijin cele mai largi și mai sigure, se minuna aproape că putea să urce cu atîta sprinteneală, deși se simțea sfîrșit.

Și pe măsură ce prăpastia creștea sub ei, creasta finală parea să se îndepărteze tot mai mult, ascunsă de un zid galben, vertical. Iar seara se apropia tot mai repede, deși un strat dens de nori cenușii te împiedica să ghicești cît

mai era pînă la apusul soarelui. Începea totuși să se facă frig. Un vînt aspru bătea dinspre strungă și se auzea șuierînd printre crăpăturile muntelui.

— Domnule căpitan ! se auzi la un moment dat strigînd de jos sergentul care încheia coloana.

Monti se opri, se opri și Angustina, apoi toți soldații pînă la ultimul.

— Ce s-a mai întîmplat ? întrebă căpitanul, ca și cum ar mai fi avut pînă atunci și alte pricini de îngrijorare.

— Priviți, cei din nord au și ajuns pe coastă, strigă sergentul.

— Ești nebun, unde-i vezi ? replică Monti.

— La stînga. Pe șeaua aia mică, imediat la stînga, e ca un fel de nas.

Intr-adevăr, așa era. Trei minuscule siluete negre se proiectau pe cerul cenușiu și se vedea limpede că se mișcau. Era evident că ocupaseră deja partea de jos a culmii și, după toate probabilitățile, aveau să ajungă pe creastă înaintea lor.

— La dracu ! spuse căpitanul, aruncînd o privire furioasă în jos, ca și cum soldații ar fi fost vinovați de întîrziere. Apoi către Angustina : Cel puțin creasta trebuie s-o ocupăm noi, fără discuție, altfel ne-am ars, o să dăm de dracu cu colonelul.

— Pentru asta ar trebui ca ceilalți să mai facă un mic popas, spuse Angustina. De la șaua aceea mică pînă în vîrf nu le trebuie mai mult de-un ceas. Dacă nu se opresc un pic, ajungem sigur după ei.

Atunci căpitanul spuse :

— Poate e mai bine s-o iau eu înainte, cu patru soldați, dacă sîntem mai puțini ajungem mai repede. Dumneata vino după noi, liniștit, sau așteaptă aici, dacă te simți obosit.

Iată unde voia să ajungă canalia, se gîndi Angustina. Voia să-l lase în urmă, pentru a se împăuna numai el cu meritele.

— Da, domnule căpitan, cum ordonați, răspunse el. Dar prefer să urc și eu. Dacă stau pe loc, am să îngheț.

Căpitanul, cu patru dintre soldații cei mai agili, porni deci, în chip de patrulă de cercetare. Angustina preluă comanda celor rămași și speră zadarnic să se poată ține pe urmele lui Monti. Soldații lui erau prea mulți; din pricina marșului forțat, șirul se lungise enorm, astfel încât ultimii se pierduseră complet din raza vizuală.

Angustina văzu mica patrulă a căpitanului dispărând în înalt, pe după cocoșele cenușii ale stîncilor. O vreme auzi pietrișul care se rostogolea în urma lor printre crăpături, apoi nici măcar asta. Pînă și glasurile li se mistuiră în depărtare.

Dar între timp cerul se întunecase. Stîncile din jur, pereții spălăciți de pe cealaltă parte a strîmtorii, prăpastia adîncă, totul avea o nuanță vineție. Corbi mici zburau de-a lungul crestelor înalte, scoțînd strigăte ascuțite, ca și cum și-ar fi atras unul altuia atenția asupra unor primejdii iminente.

— Domnule locotenent, rosti soldatul din spatele lui Angustina. Acuși-acuși o să vină ploaia.

Angustina se opri, privindu-l cîteva clipe, dar nu scoase nici un cuvînt. Cizmele nu-l mai chinuiau acum, dar începea să resimtă o oboseală cumplită. Fiecare metru de urcuș îl costa un efort îngrozitor. Din fericire, stîncile din porțiunea aceea erau mai puțin abrupte și mai colțuroase decît cele dinainte. Cine știe unde-o fi ajuns căpitanul?! se gîndea Angustina. Poate se și afla pe creastă, unde înfipsea stegulețul și pusese chiar și piatra de hotar, și-acum poate că o și pornise înapoi.

Privi în sus și constată că vîrfurile nu erau chiar atît de departe. Numai că nu-și dădea seama cum putea stabili pe unde ar fi putut să urce, atît de drept și de neted era peretele din față.

În sfîrșit, ieșind într-o brînă mai largă, bolovănoasă, Angustina se pomeni la cîteva metri distanță de căpitanul

Monti. Urcat pe umerii unui soldat, ofițerul încerca să se cațere pe un perete scurt, vertical, nu mai înalt de doisprezece metri, dar în aparență inaccesibil. Era evident că Monti se încăpățîna de mai multe minute, străduindu-se să-l escaladeze, însă fără succes.

Încercă zadarnic de vreo trei-patru ori, căutînd un punct de sprijin, dar cînd păru că l-a găsit, îl auzi înjurînd, apoi îl văzu lăsîndu-se din nou în jos pe umerii soldatului, care tremura tot din pricina efortului. În sfîrșit, renunță, și dintr-o săritură coborî pe bolovănișul brînei.

Monti, care gîfîia de oboseală, îl privi cu dușmănie pe Angustina.

— Puteai să aștepti jos, locotenente, spuse el. Pe aici, oricum, tot n-o să putem trece toți, aș fi mulțumit dacă aș izbuti să urc eu cu cîteva soldați. Era mai bine dacă așteptai jos, acum se lasă noaptea și coborîrea devine o problemă serioasă.

— Dumneavoastră mi-ați permis, domnule căpitan, răspunse Angustina, cu un ton detașat. Mi-ați spus să fac așa cum doresc; să aștept, sau să vin sus după dumneavoastră.

— Bine, răspunse căpitanul. Dar pînă una-alta, trebuie să găsim o soluție; nu mai sînt decît acești cîteva metri pînă pe creastă.

— Cum? Imediat după asta vine creasta? Întrebă locotenentul cu o ușoară ironie, pe care Monti n-o sesiză.

— Nu sînt nici măcar doisprezece metri! urmă căpitanul. La dracu, vreau să văd dacă nu pot urca. Chiar cu prețul...

Fu întrerupt de un strigăt disprețuitor care venea din înalt: pe buza de sus a peretelui se iviră două chipuri de oameni, surîzătoare.

— Bună seara, domnilor, strigă unul, poate un ofițer. Băgați de seamă, că pe aici nu puteți urca. Trebuie s-o luați pe drumul de pe culme.

Cele două chipuri dispărură și nu se mai auziră decât voci confuze de oameni care flecăreau.

Monti era vinăt de furie. Nu mai era deci nimic de făcut. Cei din nord ocupaseră acum și creasta. Căpitanul se așeză pe un bolovan mare de pe potecă, fără să mai dea vreo atenție soldaților care continuau să sosească din vale.

Și în momentul acela începu să ningă, cu fulgi mari și pufoși, ca în toiu iernii. În câteva minute, aproape de necrezut, bolovanii brînei deveniseră albi, iar lumina dispăruse pe neașteptate. Se lăsase brusc noaptea, la care nimeni nu se gîndise pînă atunci în mod serios.

Fără să dea nici cel mai mic semn de îngrijorare, soldații își desfăcură fiecare pătura făcută sul și se acoperiră.

— Ce dracu faceți ? izbucni căpitanul. Strîngeți imediat păturile ! Doar nu vă trece prin cap să petreceți noaptea aici ! Trebuie să coborîm imediat.

— Dacă îmi permiteți, domnule căpitan — spuse Angustina, — atîta vreme cît ceilalți se află pe creastă...

— Ce anume, ce anume vrei să spui ? întrebă căpitanul, furios.

— Că nu ne putem întoarce, mi se pare, atîta vreme cît cei din nord se află pe creastă. Ei au sosit cei dintîi, și noi nu mai avem nimic de făcut aici, dar cum ne-ar șede a să plecăm cu coada între picioare ?

Căpitanul nu răspunse ; se plimbă de colo-colo cîteva minute pe poteca largă. Apoi spuse :

— Dar o să plece și ei în curînd ; pe creastă, pe vremea asta, e și mai rău decît aici.

— Domnilor, făcu un glas de sus, în timp ce la marginea peretelui se iviră patru sau cinci capete. Haide, fără mof-turi, luați funiile astea, veniți încoace pe creastă, n-o să puteți coborî peretele pe bezna astă !

În același timp, două funii fură aruncate din înalt, astfel încît cei de la Fortăreață să se poată sluji de ele pentru a urca peretele.

— Mulțumesc, răspunse căpitanul Monti cu un aer batjocoritor. Mulțumesc pentru grija pe care ne-o purtați, dar ne descurcăm și singuri.

— Cum credeți, strigară din nou cei de pe creastă. Ori-cum, noi vi le lăsăm la îndemînă, cine știe, poate o să aveți nevoie de ele.

Urmă o tăcere îndelungată ; nu se mai auzea decît foșnetul surd al fulgilor de zăpadă ce cădeau, și cînd și cînd cîte un soldat tușind. Nu se mai vedea aproape nimic, abia-abia reușeau să distingă partea superioară a peretelui de deasupra lor, de unde se răspîndea acum lumina roșietică a unui felinar.

Cîteva soldați din cei de la Fortăreață, după ce-și întinseră iar păturile, aprinseseră și ei cîteva lumini. Una o aduseră căpitanului, s-ar fi putut să aibă nevoie de ea.

— Domnule căpitan, spuse Angustina cu o voce obosită.

— Ce mai este ?

— Domnule căpitan, ce-ați spune de o mică partidă ?

— Dă-o dracului de partidă ! răspunse Monti, care se convinsese în sfîrșit că în noaptea aceea nu mai puteau să coboare.

Fără să rostească un cuvînt, Angustina scoase din geanta căpitanului, încredințată unui soldat, pachetul de cărți de joc. Întinse pe o piatră un colț din pătura sa, puse alături felinarul, și începu să amestece cărțile.

— Domnule căpitan, repetă el, ascultați-mă, chiar dacă nu aveți chef de asta.

Monti înțelese în cele din urmă ce anume vroia să spună locotenentul.

Acum, cînd cei din nord îi priveau pe furii și probabil își băteau joc de ei, nu le mai rămînea altceva de făcut. Și în vreme ce soldații se adăposteau la poalele peretelui, exploatînd fiecare scobitură, sau mîncău glumind între ei și rîzînd, cei doi ofițeri, sub zăpada care cădea, începură partida de cărți. Deasupra lor erau pereții stîncosi, verticali, dedesubt — prăpastia neagră.

— Ai pierdut, ai pierdut ! Se auzi strigînd de sus, pe un ton de glumă.

Nici Monti, nici Angustina nu ridicară capul, și continuă să joace. Căpitanul o făcea însă în silă, izbind cărțile cu furie. În zadar încerca Angustina să glumească.

— Formidabil, doi ași la rînd... Dar pe ăsta îl iau eu... Trebuie să recunoașteți că v-ați ars cu asul de adineauri... Și din cînd în cînd chiar rîdea : un rîs aparent sincer.

Din înalt se auzi din nou un zvon de voci, apoi un zgomot de prundiș frămîntat de pași ; probabil că cei de pe creastă plecau.

— Noroc, strigă către ei glasul de mai înainte. Succes la joc și nu uitați de cele două funii !

Nici căpitanul, nici Angustina nu răspunseră. Continuau să joace fără să schițeze măcar un gest de răspuns, ca și cînd ar fi fost foarte absorbiți de joc.

Reflexul razei de lumină a felinarului dispăru de pe creastă ; evident, cei din nord plecau. Cărțile, sub zăpada deasă, se udaseră de-a binelea și cei doi nu mai izbuteau să le amestece decît cu mare greutate.

— Gata, ajunge ! spuse căpitanul, azvîrlind cărțile pe care le ținea în mînă. Gata cu toată comedia asta !

Se retrase sub o stîncă și se înfășură cu grijă în pătură.

— Toni, strigă el, adu-mi geanta, și găsește-mi puțină apă de băut.

— Ne văd încă, spuse Angustina. Cei de pe creastă... ne văd încă.

Dar înțelegînd că Monti se săturase, jucă mai departe de unul singur, ca și cum partida ar fi continuat.

Scoțînd din cînd în cînd cite o exclamație zgomotoasă, cum se întîmplă de obicei în timpul jocului, locotenentul ținea în mîna stîngă cărțile și cu dreapta le arunca pe colțul păturii, prefăcîndu-se că le ridică pe cele cîștigate ; prin zăpada deasă ca o perdea, străinii nu puteau, desigur, de pe creastă, să-și dea seama că ofițerul juca de unul singur.

O senzație îngrozitoare de frig îi pătrunsese între timp în măruntaie. Simțea că n-ar mai fi fost, probabil, în stare să se miște de acolo, nici măcar ca să se întindă ; nu-și amintea să se mai fi simțit vreodată în viață atît de rău. Pe creastă se mai zărea legănîndu-se reflexul luminii felinarului străinilor care se îndepărtau ; deci puteau să-l vadă încă. (*Și la fereastra minunatului palat, iată apărînd o făptură tare plăpîndă : era el, Angustina, copil, de o paloare impresionantă, purtînd un veșmînt elegant de catifea cu guler de dantelă albă ; cu un gest obosit, deschise fereastra și se aplecă spre spiritul prins de pervaz ca și cum ar fi fost cineva foarte apropiat și vroia să-i spună ceva.*)

— Ați pierdut, ați pierdut ! încerca el să mai strige pentru a se face auzit de către străini, dar vocea îi era răgușită și stinsă. Pentru Dumnezeu, e a doua oară, domnule căpitan !

Înfășurat în mantaua sa groasă, mestecînd încet, Monti îl fixa, cu atenție, pe Angustina, tot mai puțin furios.

— Gata, vino la adăpost, locotenente, cei din nord au plecat, în sfîrșit.

— Știu că sînteți mult mai priceput decît mine, domnule căpitan, insista Angustina continuînd să simuleze, și vocea îi era tot mai stinsă. Dar în seara asta nu prea sînteți în formă. De ce continuați să priviți în sus ? De ce vă uitați mereu spre creastă ? Sînteți, poate, puțin nervos ?

În clipa aceea, sub zăpada care se cernea, ultimele cărți înghețate căzură din mîna locotenentului Angustina, mîna însăși se lăsă în jos, lipsită de viață, încremeni inertă lîngă pătură, în lumina tremurătoare a felinarului.

Rezemat de o piatră, locotenentul se lăsă cu o mișcare ușoară spre spate, și se simți cuprins de o stranie somnolență. (*Și spre palat, în noaptea cu lună, înainta prin vîzduh un mic cortegiu tirînd după el o lectică.*)

— Vino-ncoace locotenente, să iei o îmbucătură, pe frigul ăsta trebuie neapărat să mîncîci, hai, fă un efort, chiar dacă nu ai chef, strigă căpitanul, și în glasul lui vibra o

umbră de neliniște. Vino-ncoace, la adăpost. Acuși înce-tează și ninsoarea !

Și într-adevăr, aproape brusc, fulgii albi deveniseră mai rari și mai mici, văzduhul mai limpede, iar la lumina felinarelor se puteau zări pînă și stîncile aflate la o depărtare de cîteva zeci de metri.

Și pe neașteptate, printr-o spărtură a norilor, la o depărtare incalculabilă, se iviră luminile Fortăreței. Păreau fără număr, ca într-un castel fermecat, cuprins de veselie zgomotoasă a unui carnaval antic. Angustina le văzu și un suris ușor îi înflori încet pe buzele amorte de ger.

— Locotenente, strigă din nou căpitanul, care începea acum să înțeleagă. Locotenente, zvîrle cărțile alea și vino-ncoace la adăpost ! Aici sîntem feriți de vînt.

Dar Angustina privea luminile și într-adevăr nu mai știa exact de unde anume erau, dacă de la Fortăreață sau din orașul îndepărtat sau din propriul său castel, unde nimeni nu-l mai aștepta să se întoarcă.

Poate, în clipa aceea, de pe terasele Fortăreței, o sentinelă își îndreptase din împlinare privirile spre munți și recunoscuse luminile de pe creastă ; de la o asemenea distanță, peretele acela dușmănos părea un fleac probabil, o nimică toată. Și poate că Drogo însuși era cel care comanda garda, Drogo, care, desigur, dacă ar fi vrut, ar fi putut să plece și el cu Monti și Angustina. Dar lui Drogo i se păruse ceva stupid : după ce teama de tătari se risipise, expediția aceea i se păruse a nu fi altceva decît o prostie, o treabă plicticoasă, lipsită de interes. Acum însă și Drogo vedea luminile tremurînde ale felinarelor de pe creastă și începea să regrete că nu se dusesese cu ei. Deci nu numai într-un război se putea găsi ceva înălțător ; acum ar fi vrut să se afle și el alături de ei, acolo, pe creastă, în inima nopții și a furtunii. Prea tîrziu, ocazia trecuse pe lângă el, și el o lăsase să scape.

Bine odihnit și cu veșmintele uscate, înfășurat în pelierina lui caldă, Giovanni Drogo privea poate acum cu

invidie luminile îndepărtate, în vreme ce Angustina, acoperit tot cu o mantie de zăpadă, își aduna cu greutate ultimele rămășițe de energie, pentru a-și netezi mustățile ude și pentru a-și aranja cu meticulozitate cutele mantalei, nu spre a se înfășura mai strîns în ea să-i fie mai cald, ci pentru o cu totul altă dorință tainică a sa. Din adăpostul său, căpitanul Monti îl privea nedumerit și se întreba ce Dumnezeu tot făcea Angustina, și unde mai văzuse cîndva o figură foarte asemănătoare, fără ca să poată totuși să-și aducă aminte.

Exista, într-o sală a Fortăreței, un tablou vechi, înfățișînd sfîrșitul principelui Sebastian. Rănit mortal, principele Sebastian zăcea în inima unei păduri, cu spatele rezemat de un trunchi de copac, cu capul ușor lăsat într-o parte, cu mantia drapată în pliuri armonioase ; nu era în toată imaginea aceea nimic din dizgrațioasa cruzime fizică a morții ; și privindu-l, nu te mirai că pictorul îi păstrase neștirbită întreaga-i noblețe și desăvîrșita eleganță.

Acum Angustina, o, dar el nici nu se gîdea la asta, semăna din ce în ce mai mult cu principele Sebastian, zăcînd rănit în inima pădurii : Angustina nu avea, ca acesta, o platoșă strălucitoare, la picioarele lui nu zăcea coiful plin de sînge, nici spada ruptă : și nu se sprijinea cu spatele de un trunchi, ci de un bolovan tare, iar fruntea nu-i era luminată de o rază de soare, ci doar de făclia palidă a unui felinar ; și totuși îi semăna foarte mult, poziția membrilor era identică, identic drapajul mantalei, identică aceea expresie de oboseală definitivă. Și, prin comparație cu Angustina, deși erau mult mai viguroși și cutezători, căpitanul, sergentul și toți ceilalți soldați aduceau deopotrivă cu niște țărani neciopliți. Și în sufletul lui Monti, oricît ar fi părut de neverosimil, se ivi o admirație plină de invidie.

Ninsoarea încetase și vîntul se tînguia printre stînci, vînturînd pulberi de ace și făcînd să tremure flăcările din felinare. Angustina părea că nu-l aude : stătea neclin-

tit, sprijinit de piatra aceea mare, cu ochii ațintiți la luminile îndepărtate ale Fortăreței.

— Locotenente ! încercă din nou să strige căpitanul Monti. Locotenente ! Hai odată ! Vino-ncoace la adăpost ! Dacă rămii acolo n-ai să mai poți rezista. Ai să îngheți cu totul. Vino aici, lângă mine, că Toni a înghebat un fel de adăpost !

— Mulțumesc, căpitane, rosti cu greutate Angustina, și fiindu-i mult prea greu să vorbească, ridică ușor o mână, făcînd un semn ca pentru a spune că n-avea nici o importanță, că toate erau niște fleacuri, fără însemnătate. *(La urmă, spiritul care se prinsese primul de pervaz, poate conducătorul, făcu un gest scurt, poruncitor. Angustina, cu veșnicul său aer plictisit, sări peste pervaz și se așeză grațios în lătită. Lectica vrăjită se puse încet în mișcare.)*

Timp de cîteva minute nu se auzi decît vîietul înăbușit al vîntului. Chiar și soldații, strîns îngrămădiți unii lângă alții, pentru a le fi mai cald, nu mai aveau chef să mai glumească și înfruntau în tăcere frigul.

Cînd vîntul făcu o pauză, Angustina își înălță ușor capul, își mișcă cu greu buzele pentru a vorbi, dar nu izbuti să rostească decît aceste două cuvinte : „Mîine trebuie...” și apoi, nimic. Două cuvinte numai, și atît de stinse, încît nici măcar căpitanul Monti nu-și dădu seama dacă spusese ceva.

Două cuvinte, și capul lui Angustina se plecă înainte, căzîndu-i în piept. O mână îi zăcea albă și țeapănă printre falduri mantalei, gura i se închisese, și din nou pe buze îi înflori un surîs ușor. *(Lectica îndepărtîndu-se, el își desprinsese privirile de la Drogo, îndreptîndu-și-le înainte, în direcția în care înainta cortegiul, cu un fel de curiozitate amuzată și bănuitoare... Astfel se îndepărta în noapte, cu o noblețe aproape neomenească. Magicul cortegiu înainta șerpuiind încet spre cer, tot mai sus, pînă se prefăcu într-o dîră tulbură, apoi într-o mică şuviță de ceață, apoi în nimic.)*

— Ce voi ai să spui, Angustina, ce-i „mîine” ?

Părăsindu-și în sfîrșit adăpostul, căpitanul Monti îl scutură cu putere de umeri pe locotenent, pentru a-l face să-și vină în simțiri ; dar nu izbuti decît să strice nobilele pliuri ale pelerinei care-l acoperea ca un giulgiu. Nici unul dintre soldați nu-și dăduse încă seama ce se întîmplase.

Monti implora, blestema, dar din prăpastia întunecată nu-i răspundea decît glasul vîntului. Ce voi ai să spui, Angustina ? Te-ai dus fără să termini fraza ; poate era ceva stupid și banal, poate o speranță absurdă, sau poate chiar nimic.

XVI

După ce locotenentul Angustina a fost îngropat, timpul începu să treacă peste Fortăreață întocmai ca și mai înainte. Cînd și cînd, maiorul Ortiz îl întreba pe Drogo :

— De cîtă vreme ești aici ?

Drogo răspundea :

— De patru ani.

Venise pe neașteptate iarna, anotimpul lung. Căzuse zăpada, la început patru-cinci centimetri ; pe urmă, după un răstimp, se depusese un strat ceva mai gros, și apoi mai ninsese în cîteva rînduri, așa că era aproape imposibil să ții o socoteală, și mai aveau atît de mult de așteptat pînă la sosirea primăverii. (Și totuși, într-o zi, cu mult înainte de soroc, da, cu mult înainte, șuvoaie de apă aveau să se audă șiroind pe marginile teraselor și iarna avea să se sfîrșească în mod inexplicabil.)

Coșciugul locotenentului Angustina, înfășurat în drapel, zăcea sub pămînt, într-o mică împrejmuire, pe o latură a Fortăreței. Deasupra mormîntului se afla o cruce de marmură pe care fusese gravat numele său. Soldatul Lazari, îngropat puțin mai departe, avea o cruce mică, de lemn.

— Știi — spuse Ortiz — uneori mă gîndesc că noi nădărdim într-un război, așteptăm o ocazie prielnică și ne plîngem de vitregia sorții, fiindcă nu se întîmplă niciodată nimic. Și totuși, ai văzut ? Angustina...

— Vreți să spuneți — făcu Giovanni Drogo — vreți să spuneți că Angustina nu a avut nevoie de noroc ? Că el a fost norocos oricum ?

— El era mai plăpînd și cred că era și bolnav, spuse maiorul Ortiz. Era mai puțin sănătos decît noi toți, într-adevăr. El, ca și noi, n-a avut cum să înfrunte dușmanul, nici pentru el n-a existat un război ; și cu toate acestea, a murit ca și cum ar fi fost pe cîmpul de luptă. Știi cum a murit, domnule locotenent, nu ?

— Da, răspunse Drogo. Am fost și eu de față cînd a po-
vestit căpitanul Monti.

Venise iarna și străinii plecaseră de mult. Minunatele stindarde ale speranței, poate cu reflexe de sînge, fuseseră coborîte încet-încet, unul după altul, și sufletul își redobîndise liniștea ; dar cerul rămăsese gol, în zadar ochii mai priveau încă scrutător spre hotarele îndepărtate ale orizontului, căutînd cine știe ce.

— Intr-adevăr, Angustina a știut să moară la momentul potrivit, spuse maiorul Ortiz. Ca și cum ar fi fost străpuns de un glonte. Un erou — ce să mai vorbim ! Și totuși, nu s-a tras nici un foc de armă. Pentru toți ceilalți care se aflau cu el, șansele erau identice, Angustina nu avea nici un avantaj în plus, în afară poate de acela de a putea muri mai ușor. Iar ceilalți, ce au făcut, în fond ? Pentru ceilalți a fost o zi mai mult sau mai puțin asemănătoare cu toate celelalte.

— Da, doar ceva mai rece, spuse Drogo.

— Da, puțin mai rece, admise Ortiz. De altfel, și dumneata, locotenente, te puteai duce cu ei, ar fi fost de-ajuns să vrei.

Sedeau pe o bancă de lemn, pe teresa care domina reduta a patra. Ortiz venise acolo pentru a-l întîlni pe lo-

locotenentul Drogo, care era de serviciu. Între cei doi ofițeri se închea din zi în zi o prietenie tot mai strînsă.

Sedeau pe bancă, înfășurați în mantale, cu privirile pierdute în gol, spre nord, unde se îngrămădeau nori mari, împovărați de zăpadă. Din cînd în cînd îi izbea cîte o pală de vînt rece, făcînd să înghețe hainele pe ei. De o parte și de alta a trecătorii, piscurile stîncilor deveniseră negre.

— Cred că mîine va ninge și aici, la Fortăreață, spuse Drogo.

— Posibil, răspunse indiferent maiorul, și tăcu.

— Va ninge, spuse din nou Drogo. Corbii zboară fără încetare.

— Într-un fel este și vina noastră, făcu Ortiz care-și urmărea un gînd stăruitor. La urma urmei, fiecare are ceea ce merită. Angustina, de pildă, era dispus să plătească scump ; noi însă, nu, poate aici e tot secretul. Poate noi pretindem prea mult. De fapt, fiecare are parte de ceea ce merită cu adevărat.

— Și atunci ? întrebă Drogo. Atunci ce ar trebui să facem ?

— Oh, eu nimic, spuse Ortiz, zîmbind. Eu am așteptat prea mult pînă acum, dar dumneata...

— Eu, ce ?

— Pleacă, pînă nu e prea tîrziu, întoarce-te în oraș, aranjează-te într-o garnizoană. În fond, n-am impresia că ești omul care să disprețuiască plăcerile vieții. Vei face o carieră mai frumoasă decît aici. Și-apoi, nu toți sînt născuți să fie eroi.

Drogo tăcea.

— Ai și lăsat să treacă patru ani, continuă Ortiz. Ai dobîndit un anumit avantaj în ce privește vechimea, bine, să admitem că așa este, dar gîndește-te cît ai fi cîștigat dacă ai fi stat la oraș. Ai rămas izolat de restul lumii, nimeni nu-și mai amintește de dumneata, întoarce-te cît mai poți s-o faci.

Cu privirile ațintite în pământ, Drogo asculta fără să scoată o vorbă.

— Am mai văzut atîția alții, reluă maiorul. Încetul cu încetul s-au obișnuit cu Fortăreața, au rămas prizonieri aici între zidurile ei și n-au mai avut puterea să plece. Ca și bătrîni, la treizeci de ani, asta e.

— Vă cred, domnule maior, admise Drogo. Dar la vîrsta mea...

— Dumneata ești tînăr — întrerupse Ortiz — și o să mai fii încă o scurtă bucată de vreme, e adevărat. — Dar eu n-aș fi atît de sigur de mine. Dacă mai lași să treacă numai doi ani, sînt deajuns doar doi ani încă, atît, și îți va veni tare greu să te mai întorci înapoi.

— Vă mulțumesc, spuse Drogo, cîtuși de puțin impresionat. Dar, în fond, aici la Fortăreață se poate nădăjdui în ceva mai bun. O fi absurd, și totuși și dumneavoastră, dacă sînteți sincer, ar trebui să recunoașteți...

— Poate că da, din păcate, spuse maiorul. Toți, mai mult sau mai puțin, ne încapățînim să sperăm. Dar e o absurditate, ajunge să judeci puțin (și făcu un semn cu mîna spre nord). Dinspre partea asta nu va amenința niciodată un război. Și-apoi acum, după ultima experiență, cum vrei să ne mai ia cineva în serios ?

În timp ce spunea acestea, se ridicase în picioare, continuînd să privească mereu înspre miazănoapte, întocmai ca în dimineața aceea îndepărtată, cînd ajunseseră la marginea platoului și Drogo îl văzuse contemplînd fascinat enigmaticele ziduri ale Fortăreței. Trecuseră patru ani de atunci, o perioadă respectabilă de viață, și nimic, absolut nimic nu se petrecuse care să fi putut justifica atîtea speranțe. Zilele se scurseseră una după alta; niște soldați, care ar fi putut să fie chiar inamici, apăruseră într-o dimineață la cealaltă extremitate a platoului străin, apoi, după ce executaseră cîteva operații inofensive de stabilire a frontierei, se retrăseseră. Pacea domnea peste lume, senținelele nu dădeau alarma, nimic nu te lăsa să crezi că

viața ar fi putut să se schimbe. Totul era aidoma ca și în anii trecuți, veșnic aceleași formalități ; iar acum se așternea iarna, și vîntul de nord sufla printre baionete, cu un ușor șuierat. Și iată-l încă acolo, pe maiorul Ortiz, în picioare pe terasa redutei a patra, neîncrezător în propriile-i cuvinte înțelepte, scrutînd încă o dată întinderea dinspre nord, ca și cum numai el singur ar fi avut într-adevăr dreptul s-o scruteze, ca și cînd numai el ar fi avut dreptul să rămînă la Fortăreață, nu interesează de ce, iar Drogo n-ar fi fost, în schimb, decît un băiat cumsecade, dar al cărui loc nu era acolo, care-și greșise socotelile și bine ar fi făcut să se întoarcă înapoi la oraș, de unde venise.

XVII

Pînă cînd zăpada de pe terasele Fortăreței se înmuie și picioarele începură să se afunde în ea ca într-un mil. Zvonul dulce al apelor răzbătu pe neașteptate din munții cei mai apropiați ; ici și colo, de-a lungul crenelurilor, se zăreau dîre albe, verticale, care străluceau în soare, iar soldații, din cînd în cînd, se surprindeau fredonînd, așa cum nu mai făcuseră de luni de zile.

Soarele nu mai gonea nebunește pe cer ca înainte, nerăbdător să apună, ci începea să zăbovească cîte puțin în înaltul bolții, devorînd zăpada acumulată, și norii zadarnic mai dădeau năvală dinspre ghețurile nordului, nu mai aveau putere să aducă ninsoare, nu mai aduceau decît ploaie, iar ploaia nu făcea altceva decît să topească și puțină zăpadă care mai rămăsese. Se întorsese primăvara.

Începură să se audă, dimineața, glasuri de păsări, pe care toți credeau că le uitaseră. În schimb, corbii nu mai ședeau adunați în pîlcuri pe platoul din fața Fortăreței, așteptînd resturile de la bucătărie, ci se împrăstiau prin vîlcele, în căutare de hrană proaspătă.

Noaptea, în dormitor, polițele pe care stau ranițele, rastelele pentru puști, înseși ușile și chiar ferestrele mobile din nuc masiv din camera domnului colonel, toată lem-năria Fortăreței, inclusiv boasera cea mai veche, trosnea în întineric. Uneori se auzeau pocnituri seci, ca niște focuri de pistol, și cîte unul se trezea în patul său de cam-panie, ciulind urechea ; dar nu izbutea să distingă altceva decît zgometul nocturn al trosniturilor.

Iată, asta e vremea cînd în șipicile bătrîne reînvie un îndărătnic dor de viață. Cu foarte mulți ani în urmă, în zilele fericite, ele cunoscuseră acel flux tineresc de căl-dură și forță, cînd din ramuri țîșneau puzderii de mlă-dițe. Apoi copacul a fost doborît. Iar acum, o dată cu so-sirea primăverii, în fiecare părticică a lui, se mai trezește încă, dar infinit mai slabă, o tresărire de viață. Cîndva, frunze și flori ; acum doar o vagă amintire, atît cît să se frîngă, cu trosnet sec — și apoi totul se pierde-n uitare pînă la primăvara următoare.

E vremea cînd cei de la Fortăreață încep să nutrească gînduri ciudate, ce n-au nimic ostășesc în ele. Zidurile nu mai sînt acum un adăpost primitiv, ci dau impresia de închisoare. Aspectul lor golaș, dîrele negricioase lăsate de scurgerile de apă, muchiile piezișe ale bastioanelor, culoa-re lor gălbuie, nu mai corespund în nici un fel noilor stări sufletești.

Un ofițer — din spate nu se poate ști exact cine este, ar putea fi chiar și Giovanni Drogo — pășește plictisit, în dimineața de primăvară, prin vastele spălătoare ale trupeî, la ora asta pustie. Nu e obligat să facă nici un fel de inspecție sau control ; se învîrtește doar așa, mai mult ca să se miște ; de altfel, totul e în perfectă ordine, căzile spălate, pardoseala măturată, iar dacă un robinet picură într-una, nu e vina soldaților.

Ofițerul se oprește privind în sus, la una din ferestrele înalte. Geamurile sînt închise, probabil că au trecut mulți ani de cînd n-au mai fost spălate, iar în colțuri atîrnă

pînze de păianjen. Nu există nimic care să reconforteze un suflet omenesc. Cu toate astea, de după geamuri se poate zări ceva ce seamănă cu cerul. Și același cer — se gîndește poate ofițerul — exact același soare luminează deopotrivă aceste triste spălătoare ca și cine știe ce pa-jiști îndepărtate.

Pajiștile sînt verzi, și fără îndoială au răsărit și flori mici care ar trebui să fie desigur albe. Și copacii, cum e și firesc, s-au înveșmîntat cu frunze noi. Ce minunat ar fi să poți rătăci călare, fără nici o țintă, pe cîmpie. Și pe un drumeag, printre gardurile vii, să-ți iasă în cale o fată frumoasă, iar cînd ai trece călare pe lîngă ea, fata să-ți zimbească gingaș. Dar ce idee ridicolă, sînt oare admi-sibile asemenea gînduri stupide la un ofițer al Fortăreței Bastiani ?

Prin fereastra prăfuită a spălătorului, oricît ar putea să pară de straniu, se poate zări chiar și un nor alb cu o formă frumoasă. Nori asemănători plutesc în momentul acesta și peste orașul îndepărtat ; lumea, care se plimbă liniștită, îi privește din cînd în cînd, fericită că iarna s-a terminat ; aproape toți au haine noi sau proaspăt cură-țate, femeile tinere poartă pălării cu flori și pardesie viu colorate. Toți au un aer mulțumit, ca și cum ar aștepta dintr-un moment în altul să se întîmple ceva plăcut. Cel puțin așa era odată, cine știe dacă acum n-o fi venit vreo modă nouă. Și dacă în pervazul unei ferestre s-ar ivi o fată frumoasă care, cînd ai trece prin dreptul ei, ți-ar zîmbi fără nici un motiv special, un zîmbet minunat, în chip de salut prietenos ? Dar toate acestea nu erau în fond decît niște prostii de licean.

Prin geamurile murdare se zărește, pieziș, un petic de zid, scîldat și el de soare, și care totuși nu are nimic vesel. E un perete de cazarmă, și fie că-i soare sau lună, pentru un zid este absolut același lucru ; totul e să nu se ivească piedici în buna desfășurare a serviciului. Zidul unei căzărmi și nimic altceva. Și totuși, într-o zi de sep-

tembrie îndepărtat, ofițerul stătuse să le privească fascinat; atunci zidurile acestea păreau că ascund pentru el un destin aspru, dar demn de invidiat. Nu izbutise să găsească nimic frumos în ele, și cu toate acestea rămăsese împietrit pentru câteva clipe, ca în fața unui miracol.

Un ofițer se învîrtește de colo-colo prin spălătorele pustii, alții sînt de serviciu la diferite redute, alții călăresc pe podișul pietros, iar alții stau în birouri. Nici unul nu izbuteste să înțeleagă exact ce anume s-a întîmplat, dar fiecare simte că mutrele celorlalți îl calcă pe nervi. Mereu aceleași mutre, se gîndesc instinctiv, mereu aceleași discuții, același program, aceleași formalități.

Și în acest timp tandre dorințe colcăie mocnit, și greu s-ar putea spune ce anume ar vrea fiecare, dar sigur nu zidurile acelea, soldații, glasurile acelea de trompetă.

Aleargă, deci, căluțule, spre cîmpie, aleargă înaintea de a fi prea tîrziu, nu te opri, chiar dacă ești obosit, înaintea de a vedea pajiștile verzi, copacii cunoscuți, locuințele oamenilor, bisericile și clopotnițele.

Și atunci, adio, Fortăreață — e primejdios să mai zăbovești — misterul tău facil s-a risipit, podișul dinspre nord va continua să rămînă pustiu, niciodată nu vor năvăli dușmanii, niciodată nimeni nu va veni să ia cu asalt sărmanele tale ziduri. Adio, maiorule Ortiz, prieten visător, ce nu mai ești în stare să te rupi de această cetățuie; și, asemeni ție, atîția alții; prea multă vreme v-ați încapățînat să sperați, timpul a fost mai iute decît voi, și nu mai puteți s-o luați de la capăt.

Însă Giovanni Drogo, el, da. Nimic nu-l mai poate reține la Fortăreață. Se va întoarce la oraș, va reîntra în societatea oamenilor obișnuiți și nu va fi greu să i se dea vreo însărcinare specială, măcar o misiune în străinătate, în suita vreunui general. Desigur, în toți acești ani, cît a stat la Fortăreață, a ratat multe ocazii frumoase, dar e încă tînăr, mai are tot timpul să recupereze zilele pierdute.

Adio, deci, Fortăreață, cu redutele tale absurde, cu soldații tăi răbdători, cu domnul colonel al tău care în fiecare dimineață, pe furiș, scrutează cu binoclul deșertul dinspre nord, dar în zadar, căci nu se vede niciodată nimic. Un rămas-bun la mormîntul lui Angustina, poate el a fost cel mai norocos dintre toți, el cel puțin a murit ca un adevărat soldat, mai bine, oricum, decît probabil într-un pat de spital. Un rămas-bun camerei sale, în care, la urma urmei, Drogo a dormit binișor sute de nopți. Un salut de adio curții interioare a Fortăreței, unde și în seara asta, conform obișnuirilor formalități, se vor alinia pichetele care au ieșit din gardă. Și-un ultim adio podișului dinspre nord, acum gol de orice iluzii.

Nu te mai gîndi, Giovanni Drogo, nu-ți mai întoarce privirile înapoi, acum cînd ai ajuns la marginea esplanadei și drumul începe să se afunde în defileu. Ar fi o slăbiciune stupidă. Cunoști, cum s-ar spune, piatră cu piatră fortăreața Bastiani, așa că nu te paște pericolul de a o uita. Calul merge în trap ușor, ziua e frumoasă, aerul calduț și pur, ai o viață îndelungată încă în față, aproape că ai putea s-o iei iar de la capăt; de ce să mai arunci o ultimă privire zidurilor, cazematelor, sentinelilor de pe terasele redutelor? Așa se întoarce încet încă o pagină, se așterne pe partea cealaltă, adăugîndu-se altora deja citite; deocamdată nu e decît un strat subțire, față de cele care mai rămîn de citit, care alcătuiesc un vraf inepuizabil. E totuși încă o pagină parcursă, domnule locotenent, o frîntură de viață.

Intr-adevăr, aflat la marginea podișului pietros, Drogo nu se întoarce să privească înapoi; fără o umbră de ezitare, își îmboldeste calul în jos pe drumul în pantă, nedînd nici un semn că ar vrea să întoarcă măcar cu un centimetru capul și fredonînd un cîntec cu oarecare dezinvoltură, deși asta îi cere un mic efort.

Ușa casei se deschise și Giovanni Drogo simți imediat vechiul parfum familiar, ca pe vremea când era copil și se întorcea în oraș după lunile de vară petrecute la țară. Era un miros cunoscut și prietenos, și totuși, după atâta timp, se strecurase parcă în el ceva meschin. Da, îi amintea de anii îndepărtați, de tihna dulce a anumitor duminici, de cinele pline de veselie, de copilăria pierdută, dar îi vorbea și de ferestrele închise, de lecții, de spălatul de dimineață, de boli, de certuri, de șoareci.

— Oh, domnișorul ! exclamă plină de bucurie buna Giovanna, care-i deschisese ușa.

Și imediat apărură și mama ; slavă Domnului, nu era deloc schimbată.

Stând în salon, în timp ce încerca să răspundă la atâtea întrebări, simțea cum fericirea i se preschimbă într-o tristețe apatică. Casa i se părea mai goală decât altădată, dintre frați, unul plecase în străinătate, un altul într-o călătorie cine știe unde, al treilea era la țară.

Camera sa rămăsese neschimbată, întocmai cum o lăsase la plecare, nici măcar o carte nu fusese clintită de la locul ei și, totuși, parcă era a altcuiva. Se așeză într-un fotoliu, ascultă zgomotul vehiculelor care treceau pe drum, rumoarea de glasuri ce răzbea când și când din bucătărie. Ședea singur în camera lui, mama se ruga la biserică, frații erau departe, toată lumea trăia deci fără să aibă cîtuși de puțin nevoie de Giovanni Drogo. Deschise o fereastră, văzu casele cenușii, acoperișuri și iar acoperișuri, cerul neguros. Căută într-un sertar vechile caiete de școală, un jurnal pe care-l ținuse vreme de câțiva ani, câteva scrisori ; rămase uimit parcurgînd acele pagini scrise de el, și nu-și mai aducea aminte de nimic, totul se compunea din întâmplări stranie pe care le uitase. Apoi se așeză la pian, încercă un acord, lăsă capacul peste claviatură. Și acum ? se întreba.

Stingher, se învîrte pe străzile orașului, în căutarea unor prieteni vechi, îi găsi foarte ocupați, angrenați în tot felul de afaceri, în întreprinderi mari, în politică. Îi vorbiră de lucruri serioase și importante, de fabrici, căi ferate, spitale. Câțiva îl invitară la masă, unii se însuraseră, toți o apucaseră pe drumuri diferite și după numai patru ani îi simțea străini de el. Oricît încercase (dar poate că nici el nu mai era în stare de asta), nu izbutise să reînvie discuțiile de altădată, glumele, un anumit limbaj comun. Cătreiera orașul, în căutarea unor vechi prieteni — și cîndva avusese o mulțime — dar pînă la urmă se trezea singur pe un trotuar, cu atîtea ceasuri goale înainte, pînă la căderea serii.

Noaptea rămînea în oraș pînă foarte tîrziu, hotărît să se distreze. De fiecare dată pleca de acasă cu aceleași gingașe și tinerești speranțe de iubire, și de fiecare dată se întorcea dezamăgit. Incepu să urască drumul care îl ducea înapoi acasă singur, mereu la fel și pustiu.

La scurtă vreme avu loc un mare bal, și Drogo, pășind pragul palatului unde se desfășura petrecerea în tovărășia prietenului său Vescovi, singurul pe care-l regăsise, se simțea în cea mai bună dispoziție. Cu toate că sosise primăvara, noaptea avea să fie lungă, un interval de timp aproape nelimitat ; pînă la ivirea zorilor se puteau întîmpla atîtea lucruri — Drogo nu era în măsură să le prevadă cu o precizie matematică, dar cu siguranță îl așteptau mai multe ore de plăcere absolută. Într-adevăr, începuse să flirteze cu o fată îmbrăcată în mov ; nici nu bătuse încă miezul nopții, și poate că pînă la ziuă, cine știe, avea să se înfiripe și iubirea ; dar cînd se simțea mai bine, stăpînul casei îl invită să-i arate cu de-amănuntul palatul, îl tiră prin tot felul de labirinte și galerii, îl reținu îndelung într-o bibliotecă, îl obligă să examineze atent, piesă cu piesă, colecția de arme, îi vorbi despre strategie, îi spuse felurite snoave militare și anecdote de la Curtea

regală, și în vremea asta timpul trecea, ceasurile porniseră să aletge nebunește. Când Drogo izbuti să se elibereze, nerăbdător să se întoarcă la dans, sălile se și goliseră pe jumătate, iar fata în mov dispăruse — probabil că se și întorsese acasă.

Zadarnic încercă Drogo să bea, zadarnic rîse fără sens, nici măcar vinul nu-i mai slujea la nimic. Muzica viorilor era din ce în ce mai stinsă, și la un moment dat cîntau pur și simplu în van, pentru că nimeni nu mai dansa. Drogo se trezi, cu un gust amar în gură, abia cînd ieși printre copacii din grădină; auzea ecourile vagi ale unui vals, în timp ce vraja petrecerii se risipea, iar cerul devenea tot mai spălăcit în zorii care se apropiau.

Apunînd stelele, Drogo rămase printre negrele umbre vegetale, să vadă răsăritul, în vreme ce trăsurile aurite se îndepărtau una cîte una de palat. Tăcuse pînă și muzica, și un valet făcea înconjurul sălilor, stingînd luminile. Dintr-un copac, chiar deasupra capului lui Drogo, se auzi tare și proaspăt trilul unei păsărele. Cerul devenea, treptat, mai limpede, totul se odihnea în liniște, în așteptarea plină de încredere a unei zile frumoase. „În clipa asta, se gîndi Drogo, primele raze de soare au și ajuns la bastioanele Fortăreței și la sentinelele pătrunse de frig.” Și, cu urechea ațintită, așteaptă în zadar să audă un sunet de trompetă.

Străbătu orașul toropit, cufundat încă în somn, deschise cu un zgomot puternic poarta casei. În apartament, printre crăpăturile persienelor se și filtra puțină lumină.

— Noapte bună, mamă, spuse el trecînd pe coridor, și i se păru că din odaie, de dincolo de ușa închisă, cum se întîmpla de obicei cînd se întorcea acasă noaptea tîrziu, în urmă cu ani de zile, i-a răspuns un glas confuz, o voce drăgăstoasă, chiar dacă doborîită de somn. Și se îndreptă aproape împăcat spre camera lui, cînd își dădu seama că ea continua să vorbească.

— Ce ai, mamă? întrebă el în tăcerea nesfîrșită.

Dar în aceeași clipă înțelese că luase uruitul unei căruțe îndepărtate drept glasul drag. Într-adevăr, mama nu răspunsese, pașii nocturni ai fiului n-o mai puteau trezi ca altădată, îi deveniseră parcă străini, ca și cum cu timpul și-ar fi schimbat mersul.

Altădată ea îi auzea pașii pînă și prin somn, ca și cum ar fi fost un semnal dinainte stabilit. Toate celelalte zgomote din noapte, chiar mult mai puternice, nu izbuteau s-o trezească — nici vehiculele care treceau pe stradă, nici plînsul unui copil, nici urletele cîinilor, nici cucuvelele, nici obloanele care se izbeau, nici vîntul șuierînd printre streșini, nici ploaia sau trosnetul mobilelor. Numai pasul lui o deștepta, nu pentru că ar fi fost zgomotos (dimpotrivă, Giovanni mergea în vîrfurile picioarelor). Nu exista nici un motiv anume, ci doar pentru că el era fiul ei.

Acum însă nu mai era așa. Îi spusese noapte-bună mamei, la fel ca în trecut, cu aceeași inflexiune în glas, convins că la zgomotul familiar al pașilor lui mama avea să se trezească din somn. Dar nu-i răspunsese nimeni, în afară de uruitul unei căruțe îndepărtate. O prostie, se gîndea el, o coincidență ridicolă, oricui i se putea întîmpla.

Și totuși, în timp ce se pregătea să se întindă în pat, i se cuibări în suflet un sentiment de amărăciune, părea că dragostea de altădată își pierduse strălucirea, devenind ceva opac, ca și cum între mamă și fiu timpul și depărtarea ar fi coborît încet un vâl care să-i despartă.

XIX

Apoi se duse în vizită la Maria, sora prietenului său Francesco Vescovi. Casa lor era împrejmuită de o grădină, și, cum sosise primăvara, copacii erau proaspăt înfrunziți, iar pe ramuri ciripeau păsărelele.

Maria îl întîmpină în ușă, zîmbind. Aflase că va veni și se îmbrăcase într-o rochie albastră, strînsă pe talie,

ăsemănătoare cu o alta, care, demult, într-o zi îndepărtată, îi plăcuse lui.

Drogo se gândise tot drumul că întâlnirea aceea va fi pentru el ceva nespus de emoționant și inima o să-i bată puternic. Dar când se găsi în fața ei și-i văzu din nou zîmbetul, când auzi timbrul glasului ei care spunea — „Oh, în sfîrșit, Giovanni !” (atît de deosebit de cum și-l imaginase), avu deodată măsura timpului care trecuse.

El era același de odinioară — credea — poate puțin mai lat în umeri și ceva mai bronzat, din pricina soarelui de la Fortăreață. Nici ea nu s-ar fi putut spune că se schimbă. Dar ceva, un fel de vâl parcă se interpusesese între ei.

Intrară în salonul mare, pentru că afară era prea mult soare ; încăperea era cufundată într-o dulce penumbră, o rază de soare strălucea pe covor și se auzea tic-tacul unui ceas.

Se așezară pe divan, întorși puțin unul spre altul, astfel încît să se poată privi. Drogo se uita stăruitor în ochii ei, fără să-și găsească cuvintele, dar ea își plimba într-una privirile în jur, uitîndu-se cînd la el, cînd la mobile, cînd la brățara de turcoaze care părea nou-nouță.

— Va veni și Francesco îndată, spuse Maria. Pînă atunci ai să stai cu mine, îmi închipui cîte lucruri ai de povestit.

— Oh — făcu Drogo — nimic deosebit, într-adevăr, veșnic aceleași...

— De ce mă privești așa ? îl întreabă ea. Mă găsești atît de schimbată ?

Nu. Drogo n-o găsea schimbată, i se părea chiar surprinzător ca după patru ani chipul unei fete să nu sufere nici un fel de schimbare vizibilă. Și totuși Giovanni încerca un sentiment nelămurit de deziluzie și de răceală. Nu mai izbutea să-și regăsească tonul de altădată, cînd ședeau de vorbă deschis, ca niște frați, cînd puteau să glumească despre orice fără să se simtă stingheriți. De ce oare ea se așezase pe sofa într-o poziție atît de studiată și vorbea

cu atîta grație ? Ar fi trebuit să o apuce de mină și să-i spună : „Dar ce, ai înnebunit ? Cum de-ți trăsnește prin cap să te porți așa, să faci pe serioasa cu mine ?” și vîlul acela înghețat ar fi fost destrămat pe loc.

Dar Drogo nu se simțea în stare. În fața lui se afla o ființă deosebită de cea de odinioară, străină, ale cărei gînduri îi erau necunoscute. El însuși, poate, nu mai era cel de altădată, și poate tocmai el fusese cel care începuse cu un ton fals.

— Schimbată ? răspunse Drogo. Nu, nu, absolut deloc.

— Ah, spui așa pentru că ți se pare că m-am urîțit, asta e ! Spune-mi adevărul !

Oare cea care vorbea era chiar Maria ? Și oare nu glumea ?

Giovanni îi asculta cuvintele aproape fără să-i vină a crede, și cu fiecare clipă spera că Maria va renunța la surîsul acela studiat, la atitudinea aceea afectată și c-o să izbucnească în rîs.

„Urîtă, da, te găsesc îngrozitor de urîtă”, i-ar fi răspuns Drogo în vremurile frumoase, cuprinzîndu-i mijlocul cu brațul, iar ea s-ar fi lipit strîns de el. Dar acum ? I s-ar fi părut ceva absurd, o glumă de prost-gust.

— Ba nu, crede-mă, răspunse Drogo. Ești absolut aceeași, ți-o jur.

Ea îl privi cu un surîs lipsit de convingere și schimbă vorba.

— Și acum, spune-mi, ai să rămîi definitiv aici ?

Era o întrebare pe care o prevăzuse. („Depinde de tine”, se gîndise el să răspundă, sau ceva în genul acesta.) El însă se așteptase s-o audă mai înainte, chiar în momentul întîlnirii, cum ar fi fost firesc dacă acest lucru ar fi interesat-o cu adevărat. Acum, însă, aproape că-l surprinsese, și era altceva. Cu totul altceva, o întrebare aproape convențională, fără un substrat afectiv.

Urmă o clipă de tăcere, în salonul cufundat în penumbră, în timp ce din grădină răzbăteau triluri de păsărele,

iar dintr-o cameră îndepărtată acordurile unui pian, rare și iritante, ale cuiva care exersa.

— Nu știu, deocamdată nu știu, Am venit doar într-o permisie, spuse Drogo.

— Doar într-o permisie ? zise imediat Maria, și în glasul ei se simți un tremur ușor ce putea fi o întâmplare, sau poate dezamăgire, sau chiar adevărată durere.

Dar ceva se interpusese cu adevărat între ei, un vâl indefinibil și vag, care nu vroia să se destrame ; poate vâlul crescuse încet-încet, în timpul îndelungatei lor despărțiri, zi după zi, îndepărtându-i unul de altul fără ca ei s-o știe.

— Două luni. Apoi va trebui poate să mă întorc la Fortăreață, sau să mă duc în altă parte, sau poate rămân chiar aici în oraș, îi explică Drogo.

Discuția devenise brusc chinuitoare, ba chiar penibilă ; un fel de indiferență i se strecurase în suflet.

Tăcură amândoi. După-amiaza încremeni peste oraș, păsările amuțiseră, nu se mai auzeau decât acordurile îndepărtate ale pianului, triste și monotone, care urcau, urcau, umplînd întreaga casă, și în sunetul acela se simțea un fel de caznă încăpățînată, ceva inefabil, imposibil de definit.

— E fetița soților Micheli, la etajul de deasupra, spuse Maria, dîndu-și seama că Giovanni asculta.

— Și tu cîntai cîndva melodia asta, nu-i așa ?

Maria își plecă cu grație capul, ca pentru a asculta.

— Nu, nu asta, e prea dificilă, poate ai auzit-o în altă parte.

— Mi se părea..., murmură Drogo.

Pianul răsuna cu aceeași întristare și Giovanni privea dîra de soare de pe covor, gîndindu-se la Fortăreață ; revăzu în închipuire zăpada care se topea, apa care picura de pe streșini pe terase, sărmana primăvară de la

munte, care nu cunoaște decât niște flori mărunte prin poieni și miresmele finului cosit purtate de vînt.

— Dar acum ai să te transferi, nu-i așa ? întrebă fata reluînd firul discuției. După atîta timp, ai tot dreptul doar. Trebuie să fie o plictiseală cumplită acolo, la Fortăreață.

Rosti aceste ultime cuvinte cu un fel de ciudă, ca și cum Fortăreața i-ar fi fost odioasă.

„E cam plictisitor poate, desigur că aș prefera să stau aici cu tine.“ Deși săracă, fraza fulgeră în mintea lui Drogo ca un act de curaj, o posibilitate. Era banală, dar poate ar fi fost de-ajuns. Dar brusc simți cum se stinge în el orice dorință și se gîndi chiar cu dezgust cît de ridicol ar fi sunat acele cuvinte rostite de el.

— Eh, da, spuse în sfîrșit. Dar zilele trec atît de repede !

Se auzea sunetul pianului, dar de ce oare acordurile continuau să urce într-una, fără să se mai sfîrșească odată ? Școlărești și sărace, ele repetau cu o detașare resemnată o poveste veche, îndrăgită cîndva, demult. Vorbeau de o seară cețoasă, de felinarele aprinse ale orașului și de ei doi, care se plimbau pe bulevardul pustiu pe sub copacii desfrunziți, ținîndu-se de mîna ca niște copii, pe neașteptate fericiți, fără să înțeleagă de ce. Da, își amintea — și în seara aceea se auzeau planele cîntînd prin case, notele se revărsau în stradă prin ferestrele luminate ; și cu toate că, probabil, erau niște exerciții plictisitoare, Giovanni și Maria aveau impresia că nu auziseră nicînd melodii mai frumoase și mai calde.

— Desigur — adăugă Drogo în glumă — acolo, la Fortăreață, nu prea sînt cine știe ce distracții, dar ne-am obișnuit, într-o oarecare măsură...

În salonul în care plutea un parfum de flori, discuția părea să dobîndească încet-încet o tristețe poetică, proprie mărturisirilor de dragoste. „Cine știe — se gîndea Giovanni — această primă întîlnire, după o atît de îndelungată despărțire, nu putea fi altfel, poate o să ne putem regăsi din nou, mai am două luni în față, nu e posibil

să-ți dai seama așa, la prima vedere, s-ar putea întâmpla ca Maria să mă iubească încă și ca eu să nu mă mai întorc la Fortăreață." Dar fata spuse :

— Ce păcat ! Peste trei zile plec cu mama și cu Giorgina, o să lipsim din țară câteva luni, cred — și la gândul acesta se însufleși, plină de bucurie. Ne ducem în Olanda.

— În Olanda ?

Fata începu să-i vorbească despre călătorie, entuziasmându-se sincer, despre prietenii cu care avea să plece, despre caii săi, despre petrecerile la care fusese invitată în timpul carnavalului, despre viața ei, despre colege, ca și cum Drogo n-ar fi existat. Povestind, se simțea acum în largul ei și părea mai frumoasă.

— E o idee grozavă ! exclamă Drogo, deși simțea un nod amar în gât, sufocându-l. Am auzit că acesta e anotimpul cel mai frumos în Olanda. Se spune că sînt cîmpii întregi pline de lalele înflorite.

— Oh, da, trebuie să fie foarte frumos, aprobă Maria.

— În loc de griu, olandezii cultivă trandafiri — continuă Giovanni cu o ușoară șovăire în glas — milioane și milioane de trandafiri, cît vezi cu ochii, iar la orizont se văd morile de vînt, toate proaspăt vopsite, ca noi, în culori vii.

— Ca noi ? întrebă Maria sesizînd gluma. Ce vrei să spui ?

— Așa se povestește, răspunse Giovanni. Am citit asta și într-o carte.

După ce se alungise pe tot covorul, raza de soare urca acum încet-încet de-a lungul încrustațiilor unui birou. După-amiaza era pe sfîrșite, sunetul pianului se auzea tot mai stins, dincolo de grilajul grădinii o pasăre singuratică își relua cîntul. Drogo privea fix grătarul căminului, absolut identic cu cele care se aflau la Fortăreață ; coincidența îi dădea un sentiment de ușoară consolare, ca și cum asta ar fi demonstrat că, la urma urmei, Fortăreață și oraș nu constituiau decît una și-același lume, cu

același obiceiuri de viață. Dar în afară de grătar, Drogo nu mai izbutise totuși să descopere nimic comun.

— Trebuie să fie frumos, da, spuse Maria, coborînd privirile în pămînt. Dar acum, cînd sîntem gata de plecare, parcă nu mai am nici un chef.

— Fleacuri, așa se întâmplă de multe ori în ultimul moment, e atît de plictisitor să faci bagajele, spuse Drogo înadins, ca și cum n-ar fi înțeles aluzia Mariei.

— Oh, nu e vorba de bagaje, nu din pricina asta...

Ar fi fost de-ajuns un cuvînt, o simplă frază prin care să-i declare că plecarea ei îl mîhnea. Dar Drogo nu voia să ceară nimic, în clipa aceea, într-adevăr, nu se simțea în stare de asta, i s-ar fi părut că rostește o minciună. De aceea tăcu, schițînd un zîmbet vag.

— Ieșim puțin în grădină ? propuse fata, nemaștiind ce să spună. Cred că soarele nu mai dogorește atît de puternic.

Se ridicară de pe divan. Maria tăcea, parcă așteptînd ca Drogo să vorbească, și-l privea poate cu o anumită afecțiune. Dar cînd văzu grădina, gîndul lui Giovanni zbură la pajiștile sărăcicioase ce înconjurau Fortăreața ; și acolo, sus, începea să se apropie primăvara, fire de iarbă cutezătoare răsăreau printre pietre. Chiar în zilele acelea poate, cu sute de ani în urmă, năvăliseră tătarii. Drogo spuse :

— E o căldură teribilă pentru aprilie. Să vezi că va ploua din nou.

Acestea fură cuvintele lui, și Maria schiță un surîs ușor, dezolat.

— Da, e prea cald, răspunse cu o voce obosită, și amîndoi înțelesesă că totul se sfîrșise.

Acum erau din nou departe unul de altul, între ei se căsca o prăpastie și în zadar întindeau mîinile pentru a se regăsi, căci distanța sporea cu fiecare minut.

Drogo își dădea seama că încă o mai iubea pe Maria și lumea din care făcea parte ; dar toate aceste lucruri care

alcătuiseră viața lui de altădată erau acum foarte departe de el ; o lume diferită, unde locul său fusese ocupat cu ușurință, și care îl considera acum străin de ea, deși cu părere de rău ; dacă s-ar fi reîntors în mijlocul ei, l-ar fi făcut să se simtă stingher — chipuri noi, alte obiceiuri, glume noi, un alt limbaj, cu care el nu era familiarizat.

Asta nu mai era viața lui, el apucase pe un alt drum, și ar fi fost stupid și inutil să se întoarcă înapoi.

Și pentru că Francesco nu mai venea, Drogo și Maria își luară rămas-bun cu o cordialitate exagerată, fiecare închizînd în adîncul sufletului gânduri tainice. Maria îi strînse mîna îndelung, uitîndu-se țintă în ochii lui — o invitație poate să nu plece așa, s-o ierte, să încerce totuși o reîntoarcere la ceea ce era pierdut ?

O privi și el țintă, și-i spuse :

— La revedere, sper să ne mai vedem înainte să pleci.

Apoi, cu pași gravi, fără să-și întoarcă privirile, se îndreptă spre poartă, făcînd să scrițâie — în liniștea ce se așternuse — pietrișul de pe alee.

XX

Patru ani de serviciu la Fortăreață erau de-ajuns, de obicei, pentru a da dreptul la un transfer automat într-o altă localitate, dar Drogo, pentru a evita să fie mutat într-o garnizoană prea îndepărtată și ca să rămînă în orașul său, solicitase o întrevvedere cu caracter privat comandantului Diviziei. Mai cu seamă mama sa fusese aceea care insistase pentru această întrevvedere, spunea că trebuie să te zbați într-un fel dacă vrei să nu fii dat uitării, căci, desigur, nimeni n-o să se îngrijească de el, Giovanni, dacă el nu va mișca nici un deget ; și avea să nimerească probabil la vreo altă garnizoană nenorocită de frontieră. Și tot mama fusese cea care obținuse, cu ajutorul unor

prieteni, ca generalul să-l primească pe fiul ei cu toată bunăvoința.

Generalul îl aștepta într-un cabinet imens, așezat la un birou mare, fumînd ; era o zi oarecare, poate ploioasă, sau poate doar înnorată. Generalul era bătrîior și-l cercetă pe locotenentul Drogo, prin monoclu, cu un aer binevoitor.

— Doream să te văd, vorbi primul generalul, ca și cum el fusese acela care ceruse întrevvedere. Vroiam să știu cum mai merg treburile acolo sus, la Fortăreață. Filimore e bine, nu ?

— Cînd am plecat eu, domnul colonel se simțea foarte bine, excelență, răspunse Drogo.

Generalul tăcu un moment. Apoi clătină din cap pînă tește :

— Eh, dar știu că ne-ați dat ceva bătaie de cap voi cei de acolo de la Fortăreață !... Da... da... povestea aia cu frontierele. Și istoria cu locotenentul acela, acum nu-mi mai amintesc numele, a supărat-o teribil pe alteța-sa.

Drogo tăcea, neștiind ce să răspundă.

— Da, locotenentul acela... continuă generalul, monologînd. Cum îl chema ? Un nume care aducea cu Arduino, mi se pare ?

— Angustina se numea, excelență.

— A, da, Angustina, ah, ce mai figură ! Pentru o încăpăținare stupidă să compromită linia de frontieră... Nu știu cum au... eh, s-o lăsăm baltă ! conchise el scurt, ca pentru a-și dovedi propria-i generozitate.

— Dar, dacă îmi îngăduiți, excelență, îndrăzni să-i atragă atenția Drogo. Știți, Angustina e cel care-a murit !

— Se prea poate, e posibil, s-ar putea să ai dreptate, acum nu-mi amintesc exact, făcu generalul, ca și cum ar fi fost un amănunt fără nici un fel de importanță. În orice caz, alteța-sa a fost foarte supărată, chiar foarte supărată. Tăcu și-și ridică privirea întrebătoare spre Drogo. Dumneata te afli aici — spuse pe un ton diploma-

tic, plin de subînțelesuri — dumneata te afli deci aici pentru a fi transferat în oraș, nu-i așa ? Toți aveți mania orașului, toți, și nu înțelegeți că tocmai în garnizoanele îndepărtate înveți să fii cu adevărat soldat.

— Aveți dreptate, excelență, făcu Drogo, căutînd să-și supravegheze tonul și cuvintele. De fapt, eu am făcut deja patru ani...

— Patru ani, la vîrsta dumitale ! Ce înseamnă patru ani ?... replică rîzînd generalul. Oricum, eu nu-ți fac nici un reproș... spuneam doar așa, ca tendință generală nu e poate cea mai potrivită pentru a oțeli spiritul cadrelor de conducere... Se întrerupse, ca și cum ar fi pierdut firul gîndurilor. Se concentră o clipă, apoi continuă : În orice caz, dragă locotenente, vom încerca să facem tot ce ne stă în putință ca să fii satisfăcut. Deocamdată o să cerem să ni se aducă dosarul dumitale.

În așteptarea documentelor, generalul reluă discuția :

— Fortăreața... — spuse. Fortăreața Bastiani, ia să vedem puțin... dumneata știi, locotenente, care-i punctul slab al Fortăreței Bastiani ?

— N-aș putea să vă răspund, excelență, răspunse Drogo. Poate e puțin prea izolată.

Generalul avu un surîs ușor, de îngăduință.

— Că idei năstrușnice vă faceți voi, tinerii ! exclamă. Puțin prea izolată ! Îți mărturisesc că nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte una ca asta. Punctul slab al Fortăreței — vrei să ți-l spun eu ? — constă în faptul că are prea mulți oameni, prea mulți oameni !

— Prea mulți oameni ?

— Și tocmai de aceea — continuă generalul fără să remarcă întreruperea locotenentului — tocmai de aceea s-a hotărît să se schimbe regulamentul. Chiar, ce spun cei de la Fortăreață în legătură cu asta ?

— Despre ce anume, excelență ? Scuzați-mă !

— Păi, ce-am vorbit pînă acum ? ! Despre noul regulament, ți-am spus doar, repetă plictisit generalul.

— N-am auzit vorbindu-se absolut nimic, vă spun drept, absolut nimic, răspunse Drogo uluit.

— Așa e, poate nu s-a comunicat încă în mod oficial — admise generalul, îmbunat — dar credeam că, oricum, știai : în general, militarii sînt maeștri neîntrîcuți în a afla cei dintîi noutățile.

— Un nou regulament, excelență ? întrebă Drogo, plin de curiozitate.

— O reducere a efectivului corpului de ofițeri, garnizoana redusă aproape la jumătate, explică scurt celălalt. Prea mulți oameni, am spus-o mereu, trebuie să introducem un spirit nou în Fortăreața asta !

În clipa aceea intră adjutantul cu un vraf mare de dosare în brațe. Începu să le răsfoiască pe o masă, scoase unul dintre ele, cel al lui Giovanni Drogo, și îl înmînă generalului, care îl parcurse cu un ochi versat.

— Totul e în regulă, spuse. Dar lipsește cererea de transfer, mi se pare.

— Cererea de transfer ? întrebă Drogo. Credeam că nu mai e necesar după patru ani...

— De obicei, nu, răspunse generalul, evident plictisit că trebuie să dea explicații unui subaltern. Dar cum de data asta e vorba de o reducere atît de masivă a corpului de ofițeri, și cum toți vor să plece, trebuie să ținem seama de ordinea cererilor.

— Dar nimeni nu știe încă nimic la Fortăreață, excelență, nimeni nu a cerut încă transferul.

Generalul se adresă adjutantului :

— Căpitane — îl întrebă — mai sînt cereri de transfer de la Fortăreața Bastiani ?

— Vreo douăzeci, cred, excelență, răspunse căpitanul.

Ce tîlhărie, se gîndi Drogo, năucit. Camarazii lui i-au tănuțit acest lucru, ca să i-o poată lua înainte. Chiar și Ortiz îl înșelase într-un mod atît de josnic !

— Scuzați-mă dacă insist — îndrăzni Drogo, cînd realizează cît de serioasă era problema — dar mi se pare că patru ani de serviciu neîntrerupt ar trebui să conteze mai mult decît o simplă chestiune de prioritate.

— Cei patru ani ai dumitale sînt egali cu zero, dragă locotenente, replică generalul cu răceală, aproape ofensat. Nu înseamnă nimic în comparație cu atîția alții care stau acolo de o viață întreagă. Eu pot să examinez cazul dumitale cu cea mai mare bunăvoință, pot să susțin o aspirație a dumitale absolut firească, dar nu pot să încalc legea, să fiu nedrept... Mai trebuie apoi să ținem seama și de merite...

Giovanni Drogo se făcuse palid.

— Dar în cazul acesta, excelență — întreabă el aproape bîlbîindu-se — în cazul acesta eu risc să rămîn acolo la Fortăreața toată viața ?

— ...să ținem seama și de merite, continuă imperturbabil celălalt, răsfoind mai departe dosarul lui Drogo. Și văd aici, de exemplu, mi-a căzut tocmai acum sub ochi, o muștrare pentru conduită. Muștrare nu e un lucru grav... — (și între timp citea) — dar iată dincoace, caz destul de regretabil, mi se pare, o sentinelă ucisă din greșeală...

— Din păcate, excelență, nu eu...

— Eu nu-s obligat să ascult justificările dumitale, cred că mă înțelegi, dragă locotenente, spuse generalul întrerupîndu-l. Eu citesc numai ce este consemnat în raport și admit chiar că e vorba de un adevărat ghinion, i se poate întîmpla desigur oricui... dar sînt și camarazi de-ai dumitale care au știut să evite asemenea nenorociri... Eu sînt dispus să fac tot ce este posibil, am consimțit să te primesc personal, vezi bine, dar acum... Măcar dacă ai fi făcut cererea de transfer acum o lună... Foarte ciudat că dumneata nu ai fost informat... un dezavantaj considerabil, într-adevăr.

Tonul amabil de la început dispăruse. Generalul scanda acum fiecare cuvînt cu pedanterie, ca de la înălțimea unei

catedre, și în vorbele lui se simțea o ușoară nuanță de plictiseală și ironie. Drogo își dădu seama că făcuse o figură de imbecil, înțelese că fusese tras pe sfoară de camarazii lui, că generalul trebuie să-și fi făcut despre el o impresie mai mult decît proastă, și că nu se mai putea aștepta la nimic.

Nedreptatea aceasta îl făcea să simtă o arsură puternică în piept, în dreptul inimii. „Aș putea să și plec, să-mi dau demisia, se gîndi. La urma urmei, n-am să mor de foame, și sînt încă destul de tînăr.“

Generalul îi făcu un semn familiar cu mîna :

— Bine, la revedere, locotenente, și fruntea sus.

Drogo înțepeni în poziție de drepti, își pocni călcîiele, se retrase mergînd de-a-ndaratele spre ușă și în prag mai salută o dată.

XXI

Pasul unui cal urcă prin strunga pustie, răsfrîngînd în tăcerea cheilor un nesfîrșit ecou, tufișurile din vîrfurile stîncilor stau neclintite, încremenite sînt și firavele fire de iarbă îngălbenită, iar norii trec pe cer cu o neobișnuită încetineală. Pasul calului urcă agale pe drumul alb, colbuit ; Giovanni Drogo se întoarce la Fortăreață.

Da, e chiar el, acum că s-a apropiat poate fi recunoscut mai bine. Și pe chipul lui nu se citește nici un fel de durere deosebită. Nu s-a revoltat, deci, nu și-a dat demisia, a trecut peste nedreptatea ce i s-a făcut fără să crîcnească, și acum se întoarce la slujba lui obișnuită. În tainița sufletului său încearcă chiar o timidă satisfacție pentru faptul că a evitat o cotitură bruscă în viață, că se putea întoarce absolut neschimbat la vechile-i obiceiuri. Și Drogo se leagănă în iluzia unei glorioase revanșe, cu o scadență lungă, crede că mai are încă în față o imensitate de timp disponibil, și renunță astfel la lupta mărunță pen-

tru viața de fiecare zi. Va veni o zi când toate polițele acestea vor fi achitate cu virf și îndesat, se gîndește el. Dar între timp, alții îl ajung din urmă, își dispută pasul cu aviditate pentru a ajunge cei dintîi, mulți îl întrec în goană fără măcar să le pese, și-l lăsă în urmă. El îi privește cum dispar în zare, uluit, năpădit de îndoieli stranii : și dacă s-a înșelat într-adevăr ? Dacă el nu e decît un om de rînd, căruia pe bună dreptate nu i se cuvine decît un destin mediocru ?

Giovanni Drogo urca spre Fortăreața solitară, întocmai ca în ziua aceea de septembrie, ziua aceea atît de îndepărtată. Numai că acum, pe celălalt versant al defileului nu se mai vedea nici un alt ofițer, iar la pod, acolo unde cele două drumuri se uneau, nu-i mai venea în întîmpinare căpitanul Ortiz.

De data aceasta Drogo mergea singur și reflecta la sensurile vieții. Se întorcea la Fortăreață pentru a rămîne acolo cine știe cîtă vreme încă, tocmai în zilele acelea cînd mulți dintre camarazii săi o părăseau pentru totdeauna. Camarazii săi fuseseră mai descurcăreți, se gîndea Drogo, dar, la urma urmei, nu era exclus ca ei să fi fost realmente mai buni ca el : ba poate că tocmai așa se explicau lucrurile.

Pe măsură ce trecuse timpul, fortificația își pierduse importanța. Cîndva, fusese poate o garnizoană de prim ordin, sau cel puțin considerată ca atare. Acum, efectivul ei fiind redus la jumătate, nu mai era decît o fortificație de centură, exclusă, din punct de vedere strategic, din orice plan de război. Era menținută numai pentru a nu lăsa punctul acela de frontieră complet fără garnizoană. Iar în ceea ce privește podișul dinspre nord, dintr-acolo nu se presupunea nici o amenințare, cel mult putea să se ivească, prin trecătoare, vreo caravană de nomazi. Cum avea să fie oare de acum înainte viața, acolo, sus ?

Meditînd la toate acestea, Drogo ajunsese după-amiază la liziera ultimului podiș, și Fortăreața îi răsări deodată

în față. Acum ea nu mai ascundea, ca prima dată, taine neliniștitoare. Intr-adevăr, nu era decît o cazarmă de graniță, o cetățuie ridicolă, ale cărei ziduri n-ar fi rezistat mai mult de cîteva ore la tirul unei artilerii moderne. Cu timpul, avea să fie lăsată în paragină, cîteva creneluri căzuseră de pe acum, și un contrafort se prăbușea, surpîndu-se, fără ca nimeni să se îngrijească să fie reparat. Așa se gîndea Drogo, stînd neclintit la marginea podișului și urmărind cu privirea obișnuitele sentinele care patrulau de colo-colo pe zidurile de apărare. Steagul de pe acoperiș spînzura moale, nici un coș nu scotea fum, și pe întreaga esplanadă nu se zărea nici țipenie de om.

Ce viață plictisitoare îl aștepta ! Probabil că jovialul Morel avea să plece printre primii și, de fapt, lui Drogo n-avea să-i mai rămîină nici un prieten bun. Și apoi, veșnic același serviciu de gardă, aceleași partide de cărți, aceleași escapade în satul cel mai apropiat, pentru a bea cîte ceva și a face dragoste la întîmplare, cu cine se nimearea. Ce mizerie ! se gîndea Drogo. Și totuși, o urmă de vrajă rătăcea încă de-a lungul crenelurilor gîlbuielor redute, un mister se încăpățîna să plutească acolo sus, în colțurile șanșurilor de apărare, la umbra forturilor — senzația inefabilă a unor întîmplări viitoare.

Multe se schimbaseră la Fortăreață. În așteptarea atîtor plecări iminente, domnea peste tot o mare fierbere. Încă nu se știa exact cine erau cei desemnați să plece, și ofițerii, care ceruseră aproape toți transferul, trăiau într-o așteptare plină de nesiguranță, uitînd de preocupările de altădată. Chiar și Filimore — de el se știa cu certitudine — avea să părăsească Fortăreața, și asta contribuia la perturbarea ritmului serviciului. Neliniștea îi cuprinsese pînă și pe soldați, dat fiind că un mare număr dintre companii — încă nu fusese fixat — trebuia să coboare la șes. Gărzile se făceau fără nici un chef, adesea, la ora schimbului, plutoanele nu erau pregătite, în sufle-

tele tuturor se întărise convingerea că toate precauțiile acelea erau stupide și inutile.

Părea evident că speranțele de odinioară, iluziile războinice, așteptarea dușmanului care trebuia să năvălească dinspre nord nu fuseseră decât un pretext pentru a da un sens vieții. Acum, că se ivise posibilitatea de a reintra într-o existență obișnuită, toate istoriile acelea erau considerate exagerări copilărești, nimeni nu voia să admită că a crezut vreodată în ele, și nu ezitau să facă tot felul de glume pe socoteala lor. Nu-i mai interesa decât să plece de acolo. Fiecare dintre camarazii lui Drogo puseseră în mișcare tot felul de prietenii influente pentru a dobândi prioritate, și fiecare, în adâncul sufletului, era convins că va reuși.

— Și tu ? îl întreba pe Giovanni, cu oarecare bunăvoință, camarazii care îi tăinuiseră senzaționala noutate, pentru a putea să i-o ia înainte și să aibă un concurent mai puțin. Și tu ? îl întreba.

— Eu va trebui, probabil, să mai rămân aici câteva luni, le răspundea Drogo.

Iar ceilalți se grăbeau să-l încurajeze ; la dracu ! doar o să fie transferat și el, mai mult ca sigur, n-are rost să fie atît de pesimist, și altele de acest fel.

Dintre toți, numai Ortiz nu părea să se fi schimbat deloc. Ortiz nu ceruse să fie transferat ; de mulți ani nu se mai interesase de problema asta, iar știrea că efectivul garnizoanei avea să fie redus ajunsese la el abia la urmă, după ce o aflaseră toți ceilalți, așa că nu-l putuse avertiza pe Drogo la timp. Ortiz asista indiferent la toată fierberea aceea, ocupîndu-se cu același zel de treburile Fortăreței.

Pînă cînd, într-o zi, plecările începură în mod efectiv. În curtea interioară se auzi un continuu uruit de căruțe încărcate cu mobilier de cazarmă, iar companiile se aliniau rînd pe rînd pentru a-și lua foile de drum. De fiecare dată, colonelul cobora din biroul său, pentru a le trece

în revistă, și le spunea soldaților cîteva cuvinte de bunăramas, cu glas monoton și stins.

Ofițerii care trăiseră acolo sus atîția ani, și care sute și sute de zile în șir n-au conținut să scruteze, de pe terasele redutelor, pustietatea nordului, care obișnuiau să poarte interminabile discuții asupra probabilității sau improbabilității unui atac neașteptat din partea dușmanului, ei bine, mulți dintre acești ofițeri plecau acum surîzători, făcînd insolent cu ochiul camarazilor rămași pe loc, și se îndreptau în fruntea companiilor lor spre trecătoare, înțepeniți în șa, într-o atitudine arogantă și nici măcar nu-și întorceau capul să mai arunce o ultimă privire Fortăreței lor.

Numai lui Morel, cînd, într-o dimineață însorită, în mijlocul curții, prezentă colonelului comandant plutonul său gata de plecare, și, salutînd, lăsă sabia în jos, numai lui i se împăienjeniră ochii, iar glasul său, în vreme ce dădea ordinele de rigoare, avu un tremur ușor. Rezemat de un zid, Drogo urmărea scena și îi zîmbi prietenește cînd camaradul său trecu prin fața lui călare, îndreptîndu-se spre ieșire. Poate era ultima dată cînd se vedeau, și Giovanni își duse mîna dreaptă la chipiu, salutîndu-l reglementar.

Apoi, intră repede într-unul din coridoarele Fortăreței, reci chiar și în timpul verii, care deveneau din zi în zi mai pustii. La gîndul că Morel plecase, rana provocată de nedreptatea suferită i se redeschisese pe neașteptate, și-l durea. Giovanni porni să-l caute pe Ortiz, și-l întîlni tocmai cînd ieșea din biroul său, cu un teanc de hîrtii sub braț. Il ajunse din urmă și merse alături de el.

— Bună ziua, domnule maior.

— Bună ziua, Drogo, răspunse Ortiz oprindu-se în loc. E ceva nou ? Sau dorești ceva de la mine ?

Intr-adevăr, Drogo voia să-l întrebe ceva. Era o chestiune de ordin general, absolut nimic urgent, totuși ea îl obseda de cîteva zile.

— Iertați-mă, domnule maior, zise el. Vă mai aduceți aminte că atunci când am sosit la Fortăreață, acum patru ani și jumătate, maiorul Matti mi-a spus că nu rămân aici decît voluntarii ? Că dacă vreunul dorește să plece, e absolut liber s-o facă ? Vă aduceți aminte că v-am vorbit despre asta ? După spusele maiorului Matti, era de-ajuns să cer un examen medical, mai mult ca să existe un pretext, o formalitate, numai că asta l-ar fi mîhnit întrucîtva pe colonel, spunea el.

— Da, vag, îmi amintesc, făcu Ortiz cu o umbră de plictiseală. Dar, scuză-mă, dragul meu Drogo, eu, acum...

— O clipă, domnule maior... Vă aduceți aminte că pentru a nu comite o impolitețe m-am resemnat să rămân aici patru luni ? Dar dacă aș fi vrut, aș fi putut să plec imediat, nu-i așa ?

Ortiz spuse :

— Înțeleg, dragul meu Drogo, dar dumneata nu ești singurul...

— Atunci — îl întrerupse Drogo iritat — atunci înseamnă că toate cîte mi s-au spus nu erau decît povești ? Deci nu este adevărat că dacă aș fi vrut, aș fi putut să plec de aici ? Toate, povești de adormit copiii ?

— Oh, făcu maiorul. Nu cred asta... Nu-ți băga în cap una ca asta...

— De ce negați, domnule maior ? replică Giovanni. Vreți să pretindeți că maiorul Matti spunea adevărul ?

— Și mie mi s-a întîmplat cam același lucru, zise Ortiz privind în pămînt stingherit. Și eu mă gîndeam pe atunci la o carieră strălucită.

Se aflau pe unul din marile coridoare, și glasurile lor răsunau trist printre ziduri, atît de gol și pustiu era locul.

— Deci nu-i adevărat că toți ofițerii au venit aici la cerere ? Deci toți au fost obligați să rămînă pe loc, ca și mine, sau poate nu-i așa ?

Ortiz tăcea, răsucind distrat vîrfurile săbiei într-o crăpătură a pardoselei de piatră.

— Și cei care spuneau că chiar ei au vrut să rămînă aici, toate-s numai baliverne, deci ? insistă Drogo. Dar de ce n-a avut nici unul curajul să spună adevărul ?

— Poate că nu e chiar așa cum spui dumneata, răspunse Ortiz. Mai este și cîte unul care a preferat într-adevăr să rămînă, puțini, admit, dar totuși a mai existat cîte unul...

— Cine ? Arătați-mi și mie măcar unul, făcu Drogo dezlănțuit, apoi tăcu brusc. Oh, iertați-mă, domnule maior, adăugă, nu m-am gîndit la dumneavoastră, bineînțeles, știți cum se întîmplă în asemenea discuții, persoanele de față sînt excluse...

Ortiz zîmbi :

— Nu, n-o spuneam pentru mine, dacă vrei să știi. Probabil că și eu am rămas aici din oficiu !

Cei doi făcură cîteva pași împreună, mergînd unul lîngă altul, și trecură prin fața ferestrelor înguste și înalte, închise cu gratii : de acolo se zărea esplanada goală din spatele Fortăreței, munții dinspre miazăzi, ceața apăsătoare ce învăluia trecătoarea.

— Și atunci, reluă Drogo după o pauză, atunci de unde atîta entuziasm, toate istoriile acelea despre tătari ? Deci nimeni n-a sperat vreodată cu adevărat ?

— Nici vorbă că au sperat, spuse Ortiz. Ba chiar au crezut, efectiv.

Drogo clătină din cap :

— Eu, unul, nu pot să înțeleg, zău...

— Ce vrei să-ți spun ? făcu maiorul. Sînt lucruri ceva mai complicate. Aici, sus, ne aflăm cu toții într-un fel de exil, trebuie totuși să găsești o supapă, trebuie neapărat să sperî în ceva. A început unul să-și bage în cap povestea asta și ceilalți s-au apucat și ei să vorbească despre tătari ; cine știe cine o fi fost primul...

Drogo spuse :

— Poate și din pricina ținutului, prin forța lucrurilor, tot privind mereu la deșertul acela...

— Desigur, și ținutul... Pustiul acela, negurile acelea din zare, munții aceia, nu se poate nega... Și locul a contribuit, desigur — tăcu o clipă, gânditor, apoi continuă, ca și cum ar fi vorbit cu sine însuși — tătarii... tătarii... La început pare o prostie, firește, apoi însă sfârșești prin a crede, tot aia e, cel puțin multora li s-a întâmplat așa, efectiv.

— Dar dumneavoastră, domnule maior, iertați-mă, dumneavoastră credeți...

— Cu mine e cu totul altceva, spuse Ortiz, la vârsta mea... Eu nu mai am veleități de carieră, mă mulțumesc cu un post liniștit... Dumneata însă, locotenente, dumneata ai toată viața în față. Într-un an, un an și jumătate cel mult, dumneata vei fi transferat.

— Iată-l pe Morel, ferice de el ! exclamă Drogo oprindu-se la o fereastră.

Se vedea într-adevăr plutonul îndepărtându-se pe esplanadă. Pe terenul arid și pîrjolit de soare, soldații se deslușeau limpede ; deși împovărați de ranițe, călcau vioi, plini de speranțe.

XXII

Ultima companie care trebuia să plece se aliniasă în curte ; toți se gîndeau că a doua zi viața garnizoanei reduse avea să intre într-un ritm normal, toți doreau cu nerăbdare să se sfîrșească o dată acea veșnică poveste a scenelor de despărțire, furia aceea de a-i vedea pe alții plecînd.

Compania tocmai se aliniasă și era așteptat locotenent-colonelul Nicolosi să o treacă. În revistă, cînd Giovanni Drogo, care asista la scenă, îl văzu ivindu-se pe locotenentul Simeoni, cu o expresie stranie întipărită pe chip.

Locotenentul Simeoni se afla la Fortăreața de trei ani și părea un tînar cumsecade, puțin cam pedant, respec-

tuos cu superiorii și mare amator de exerciții fizice. Pătrunzînd în curtea interioară, Simeoni privea în jurul său aproape speriat, căutînd pe cineva căruia să-i poată împărtăși un anumit lucru. Probabil că-i era tot una pe cine ar fi găsit, căci nu avea prieteni foarte apropiați.

Văzîndu-l pe Drogo, care îl urmărea cu privirea, se apropie de el :

— Vino să vezi, îi spuse el încet. Hai repede, vino să vezi.

— Ce anume ? întrebă Drogo.

— Sînt de gardă la reduta a treia, am fugit de acolo pentru cîteva clipe ; dacă ai puțin timp liber, vino. Se petrece un lucru pe care nu izbutesc să-l înțeleg.

Și gifia ușor, ca și cum ar fi alergat.

— Unde ? Ce s-a întîmplat ? întrebă Drogo plin de curiozitate.

— Așteaptă puțin, spuse Simeoni. Așteaptă să plece compania.

În clipa aceea o trompetă sună de trei ori și soldații luară poziție de drepți, căci se apropia comandantul Fortăreței.

— Așteaptă pînă ce vor pleca, spuse din nou Simeoni, observînd că pe Drogo începuse să-l cam irite tot misterul acela, aparent fără nici o noimă. Cel puțin să-i văd ieșind pe poartă. De cinci zile tot vreau să vorbesc despre asta, dar trebuia mai înainte să-i văd pe toți plecați.

În sfîrșit, după scurtul discurs al lui Nicolosi și ultimele note intonate de fanfară, compania echipată pentru un marș lung părăsi cu pași solemnii Fortăreața, îndreptîndu-se spre trecătoare. Era o zi de septembrie ; cerul era cenușiu și trist.

Abia atunci Simeoni îl tîri pe Drogo prin lungile coridoare pustii, pînă la intrarea redutei a treia. Trecură pe lîngă corpul de gardă și ajunseră pe terasa zidului de apărare.

Locotenentul Simeoni scoase o lunetă și-l rugă pe Drogo să privească spre acel mic triunghi de podiș pe care munții din fața lor îl lăsau descoperit.

— Despre ce-i vorba ? întrebă Drogo.

— Întii privește, n-aș vrea să mă înșel. Întii privește și spune-mi dacă vezi ceva.

Sprijinindu-se cu coatele pe parapet, Drogo cercetă cu atenție deșertul, și prin luneta lui Simeoni putu distinge foarte clar pietrele, depresiunile, tufișurile rare de arbuști, deși erau extraordinar de departe.

Drogo exploră metru cu metru triunghiul de deșert vizibil de la Fortăreață și tocmai era gata să spună că nu, că nu izbutește să vadă nimic, când undeva foarte departe în zare, acolo unde orice imagine dispărea în permanenta cortină de neguri, i se păru că zărește o mică pată neagră care se mișca.

Stătea încă sprijinit cu coatele de parapet și privea prin lunetă, când își simți inima bătându-i nebunește. „Exact ca acum doi ani, se gândi, când am crezut că năvălesc dușmanii“.

— Vorbești de pata aia mică, neagră ? întrebă Drogo.

— Sînt cinci zile de cînd am văzut-o, dar n-am vrut să spun nimănui.

— De ce ? întrebă Drogo. De ce ți-era teamă ?

— Dacă vorbeam, s-ar fi putut să se suspende plecările. Vezi bine, după ce ne-au rîs în nas, Morel și ceilalți ar fi rămas pe loc ca să profite de ocazie. E bine să fim cît mai puțini.

— Ce ocazie ? Dar ce crezi că ar putea să fie ? O fi ca și data trecută, vreo patrulă de recunoaștere, sau poate niște păstori, sau pur și simplu vreun animal.

— O urmăresc de cinci zile, spuse Simeoni. Dacă ar fi fost păstori, ar fi plecat de-acolo în timpul ăsta, la fel și dacă ar fi fost un animal. E ceva care se mișcă, dar rămîne totuși aproape în același punct.

— Și atunci, ce ocazie ai vrea să fie ?

Simeoni îl privi pe Drogo zîmbind ca și cum s-ar fi întrebat dacă putea să-i dezvăluie secretul. Apoi spuse :

— Construiesc un drum, cred eu, un drum militar. De data asta e ceva serios. Acum doi ani au venit să exploreze terenul, acum însă vor năvăli cu adevărat.

Drogo rîse din toată inima.

— Ce fel de drum vrei să construiești ? Vezi să nu vină cineva ! După tot ce s-a întîmplat ultima dată, tot nu te-ai învățat minte ?

— Poate tu ești puțin miop, spuse Simeoni. Poate nu ai vederea foarte bună, dar eu reușesc să disting precis : au început să lucreze la terasament. Ieri, în plin soare, se vedea foarte clar.

Drogo clătină din cap, surprins de atîta încăpăținare. Deci Simeoni nu obosise să tot aștepte ? Și se temea să-și dezvăluie secretul, ca și cum ar fi fost o comoară. Se temea să nu i-l fure cineva ?

— Cîndva — spuse Drogo — cîndva aș fi crezut și eu. Dar acum îmi pari pur și simplu un visător. Dacă aș fi în locul tău, aș tăcea chitic. Altfel, or să ridă toți de tine.

— Construiesc o șosea, replică Simeoni uitîndu-se la Drogo compătimitor. Vor trebui să treacă luni de zile, se înțelege, dar de data asta e ceva serios.

— Și chiar dacă ar fi așa, zise Drogo, chiar dacă ar fi așa cum spui, crezi că dacă ar construi într-adevăr o șosea pentru a aduce artileria dinspre nord, Fortăreața ar fi lăsată fără apărare ? Lucrul s-ar ști imediat la Statul Major, l-ar fi știut de ani de zile.

— Statul Major nu ia niciodată în serios Fortăreața Bastiani ; pînă ce n-au să tragă în ea, nimeni nu va da crezare acestor istorii. Cînd se vor convinge însă, va fi prea tîrziu.

— Poți să spui orice vrei, repetă Drogo. Dar dacă drumul ăsta s-ar construi într-adevăr, Statul Major ar fi foarte bine informat — de asta poți fi absolut sigur.

— Statul Major primește mii de informații, dar din o mie numai una singură e bună. Așa că nu mai crede în

nici una. Și, de altfel, mi se pare inutil să mai discutăm. Ai să vezi dacă lucrurile nu se vor petrece așa cum îți spun eu.

Erau singuri pe terasa zidului de apărare. Sentinelele, mult mai rare decât altădată, patrulau alene pe porțiunea stabilită. Drogo privi din nou spre miazănoapte; stîncile, deșertul, negurile din zare, totul îi părea golit de sens.

Mai tîrziu, stînd de vorbă cu Ortiz, lui Drogo îi fu dat să afle că de fapt faimosul secret al locotenentului Simeoni era cunoscut de toți. Nimeni însă nu-i dădea importanță. Ba mulți chiar se mirau că un tînar serios ca Simeoni pusese din nou în circulație asemenea povești.

Și-apoi, în zilele acelea aveau cu totul alte probleme la care trebuiau să se gîndească. Reducerea efectivului militar îi obliga să rărească — pe terasele zidurilor de apărare — forțele disponibile și ei continuau să încerce diferite formule pentru a realiza, cu mijloace mult reduse, un serviciu de pază aproape la fel de eficient ca și înainte. Fusesse necesar să se renunțe la anumite corpuri de gardă, altele să fie prevăzute cu mai mult armament, a fost necesar să se reorganizeze din nou companiile și să fie împărțite din nou pe dormitoare.

Pentru prima dată de la construirea Fortăreței, unele încăperi au fost închise și baricadate. Croitorul Prosdocimo s-a văzut nevoit să renunțe la trei ajutoare, pentru că nu mai avea destul de lucru. Uneori se întîmpla să intri în încăperi imense sau birouri complet goale, pe pereții cărora se vedeau suprafețele albe lăsate de mobilele sau tablourile ce fuseseră luate de acolo.

Punctul acela mic și negru, care se mișca la capătul extrem al podișului, continua să fie luat în rîs. Destul de puțini fură cei care împrumutară luneta de la Simeoni pentru a vedea și ei, dar și acești cîțiva declarară că n-au descoperit nimic. Chiar Simeoni însuși, văzînd că nimeni nu-l ia în serios, evita să mai vorbească despre

descoperirea lui și, din prudență, făcea și el tot felul de glume pe socoteala ei, fără să se formalizeze.

Pîna cînd, într-o seară, Simeoni apărură iar în camera lui Drogo și îl chemă să vină cu el. Se lăsase deja întunericul și garda fusese schimbată. Pichetul — redus și el acum — de la Reduta Nouă se întorsese la Fortăreață, care se pregătea de stingere; o altă noapte irosită în zadar.

— Vino să vezi, tu care nu vrei să crezi, hai, vino să vezi, îi spuse Simeoni. Ori eu am halucinații, ori chiar se vede o lumină.

Porniră împreună. Urcară pe zidul de apărare, la înălțimea celei de a patra redute. În întuneric, Simeoni îi încredință luneta lui Drogo, pentru ca acesta să poată privi.

— E întuneric, făcu Giovanni, ce-i fi vrînd să văd pe beznă asta ?

— Privește, insistă Simeoni. Ți-am spus, n-aș vrea să fie o halucinație. Privește într-acolo unde ți-am arătat data trecută și spune-mi dacă vezi ceva.

Drogo duse luneta la ochiul drept, o îndreptă spre nordul îndepărtat, văzu în întunericul des o lămină, un punct infinitesimal, care sclișea cu intermitențe, acolo unde începea negura.

— O lumină ! exclamă Drogo. Văd un punct mic luminos... Așteaptă (și continua să-și potrivească luneta)... nu izbutesc să-mi dau bine seama dacă sînt mai multe, sau e unul singur; în anumite momente parcă ar fi două.

— Ai văzut ? făcu Simeoni triumfător. Deci, tot eu sînt cretinul ?

— Și ce-i cu asta ? ! replică Drogo, deși nu foarte conșvins. În fond, ce însemnătate poate să aibă lumina aia ? S-ar putea să fie o sațră de țigani, sau niște păstori.

— E lumina de la șantier, făcu Simeoni. Șantierul pentru construirea drumului cel nou, ai să vezi dacă n-am dreptate.

Cu ochiul liber, oricît părea de straniu, lumina nu se putea zări. Nici măcar sentinelele (și doar erau printre ei vînători iscusîți) nu izbuteau să vadă nimic.

Drogo își potrivea din nou luneta, căută lumina îndepărtată, o privi cîteva clipe, apoi ridică luneta în sus și începu să cerceteze, din curiozitate, stelele. Nenumărate, ele umpleau fiecare colț de cer și erau nespuse de frumoase. Spre răsărit, însă, unde luna sta gata să răsară, ivind o vagă luminozitate, se vedeau mult mai puține.

— Simeoni, strigă Drogo, nemaivăzîndu-și camaradul alături.

Dar celălalt nu răspunse; probabil coborîse scara îngustă, ca să inspecteze culoarul extern al zidului de apărare.

Drogo privi în jur. În întuneric nu se putea distinge decît terasa superioară a spațiului de apărare gol, conturul fortificațiilor, umbra neagră a munților. Se auziră cîteva bătăi de orologiu. Era ceasul cînd ultima sentinelă dinspre aripa dreaptă ar fi trebuit să strige: „All'erta! All'erta!” și, din soldat în soldat, chemarea să alerge de-a lungul întregului zid: „All'erta... All'erta”. Apoi apelul ar fi făcut cale întoarsă, și s-ar fi stins la poalele stîncilor abrupte. Acum, cînd posturile de sentinelă fuseseră reduse la jumătate — se gîndi Drogo — datorită mai puținelor repetări strigătul avea să facă tot acel drum mult mai repede. Însă tăcerea domnea mai departe.

Atunci, pe neașteptate, Drogo fu năpădit de închipuiri dintr-o lume de vis îndepărtată: un palat pe țărmul unei mări, într-o noapte blîndă de vară; se vedea înconjurat de ființe grațioase, ascultînd muzică, imagini ale unei fericiri la care tinerețea îi îngăduia să viseze nestîngerit, în timp ce marea, foarte departe, în zare, spre răsărit, devenea lucioasă și neagră, și cerul începea să devină și el palid din pricina zorilor ce se iveau pe negîndite. Să lase nopțile să se scurgă așa, în neștire, să nu-și caute un refugiu în somn, să nu se teamă că e tîrziu, să lase soarele să răsară, să savureze dinainte timpul ce-i

sta în față, nesfîrșit, să nu se neliniștească pentru nimic. Din tot ce era frumos în lumea asta, Giovanni se încapățîna să dorească acest neverosimil, ireal palat pe țărmul mării, muzica, irosirea orelor, așteptarea zorilor. Oricît de nesăbuită era, i se părea că năzuința asta exprima cel mai intens o anumită liniște lăuntrică pe care o pierduse. De la o vreme, într-adevăr, o teamă, pe care nu izbutea s-o deslușească, îl urmărea fără încetare: impresia că într-o zi avea să-și dea seama că e prea tîrziu, că ceva foarte important avea să se petreacă și să-l ia prin surprindere.

Discuția cu generalul, acolo jos, în oraș, îi lăsase puține speranțe în privința unui transfer apropiat și-a unei cariere strălucite, dar Giovanni știa totuși că nu putea să rămînă toată viața între zidurile Fortăreței. Mai devreme sau mai tîrziu, trebuia să se întîmple ceva hotărîtor. Apoi, deprinderile cotidiene îl prindeau în ritmul lor obișnuit și Drogo nu se mai gîndea la ceilalți, la camarazii care plecaseră la timp, la vechii lui prieteni care deveniseră bogați și celebri, ci se consola văzîndu-i pe ceilalți ofițeri trăind ca și el în același exil, fără a-i trece prin minte că ei puteau fi cei slabi sau cei învinși — ultimul exemplu de urmat.

Și Drogo amîna luarea unei hotărîri din zi în zi, de altfel se simțea încă tînăr, abia împlinise douăzeci și cinci de ani. Totuși, acea vagă neliniște îl urmărea mereu, și iată, acum se mai ivise și povestea asta cu lumina de pe podișul dinspre nord; s-ar fi putut întîmpla ca Simeoni să aibă dreptate.

Puțini erau cei care vorbeau la Fortăreață despre asta; li se părea un lucru fără nici o importanță, ce nu putea să-i privească în nici un fel. Dezamăgirea pricinuită de iluzia războiului mult așteptat, dar care nu avusese loc, era încă proaspătă, cu toate că nimeni nu avusese niciodată curajul s-o mărturisescă. Și prea proaspătă era durerea umilitoare de a-și vedea camarazii plecînd și de a rămîne

puțini și dați uitării, ca să păzească zidurile acelea inutile. Reducerea efectivului garnizoanei demonstrase foarte limpede că Statul Major nu mai acorda nici o importanță Fortăreței Bastiani. Iluziile, atât de ușoare și dorite odinioară, erau acum respinse cu furie. Pentru a nu fi luat peste picior, Simeoni prefera să tacă.

Și, de altfel, în nopțile următoare, lumina cea stranie nu se mai văzu, și nici ziua nu se mai putu distinge vreo mișcare la celălalt capăt al podișului.

Majorul Matti, care urcase din curiozitate pe terasa fortificației, ceru să i se aducă luneta lui Simeoni, și cercetă și el deșertul, dar în zadar.

— Ține-ți, te rog, luneta, locotenente ! îi spuse apoi sec lui Simeoni. Poate ar fi mai bine ca în loc să-ți obosești ochii privind aiurea, să ai ceva mai multă grijă de oamenii dumitale. Am văzut o sentinelă fără bandulieră. Du-te să te convingi, trebuie să fie cea de colo, din fund.

Alături de Matti se afla și locotenentul Madera, care mai târziu istorisi întâmplarea la popotă, în hohotele de râs ale celorlalți. Și cum nici unul nu mai voia altceva decât să facă așa fel încât zilele să se scurgă cât mai comod posibil, povestea drumului de la miazănoapte fu dată repede uitării.

Numai cu Drogo continuă Simeoni să discute despre acel mister. Într-adevăr, timp de patru zile nu se mai văzuseră nici lumini, nici pete mișcătoare, dar în cea de a cincea zi ele se iviră din nou. Desigur, cețurile nordului — încerca să-i explice Simeoni — înaintează sau se retrag în funcție de anotimp, vînt și temperatură ; în acele patru zile ele coboriseră înspre sud, învăluind presupusul șantier.

Și nu numai că apărură din nou punctul acela luminos, dar după vreo săptămînă Simeoni pretinse că s-ar fi deplasat din loc, înaintînd în direcția Fortăreței. De data asta, Drogo protestă : cum e posibil, în bezna nopții, fără nici

un punct de reper, să constăți o asemenea deplasare, chiar dacă ea s-ar fi petrecut cu adevărat ?

— Iată, îi explică Simeoni, încăpățînat. Admiți, așadar, că dacă lumina s-ar fi deplasat, lucrul n-ar putea fi demonstrat cu certitudine. Deci, eu pot tot atât de bine să susțin că s-a deplasat, pe cît poți tu să spui că a rămas pe loc. De altfel, ai să vezi, am de gînd să urmăresc zi de zi punctișoarele acelea care se deplasează ; ai să vezi că, încetul cu încetul, ele înaintează.

De a doua zi, se apucară să privească împreună, folosind pe rînd luneta. În realitate, nu se vedeau decît trei sau patru pete minuscule, care se deplasau cu o teribilă încetineală. Era destul de greu să-ți dai seama de acele mișcări. Trebuia să iei două-trei puncte de reper, umbra unei stînci, vîrfurile unei coline, și să fixezi distanțele proportionale. Abia după mai multe minute se vedea că această proporție era modificată. Semn că punctul acela mic își schimbase poziția.

Era într-adevăr extraordinar faptul că Simeoni putuse să-și dea seama de asta încă de la început. Nu se putea însă exclude nici alternativa că fenomenul acela se repeta de ani de zile, sau chiar de secole ; putea să se afle acolo vreun sat sau vreo fîntînă, în apropierea căreia poposeau caravanele și nimeni pînă atunci, la Fortăreață, nu se slujise de o lunetă atât de puternică cum era cea a lui Simeoni.

Deplasarea acelor mici pete se făcea aproape mereu, pe aceeași linie, în sus și-n jos. Simeoni se gîndea că poate erau căruțe folosite la transportul blocurilor de piatră și al pietrișului : „Oamenii, spunea el, sînt prea mici ca să poată fi văzuți de la o asemenea distanță“.

De obicei se distingeau numai trei sau patru puncte ce se mișcau simultan. „Admițînd că ar fi fost căruțe, argumenta Simeoni, pe lîngă cele trei care se mișcau trebuia să mai fie cel puțin alte șase care stăteau pe loc, pentru a fi încărcate sau descărcate, și aceste șase nu puteau fi

identificate, deoarece se confundau cu celelalte mii de puncte imobile ale peisajului. Deci, doar în acea porțiune erau manevrate vreo zece vehicule, probabil trase de câte patru cai fiecare, așa cum se obișnuia la transporturile grele. Oamenii — proporțional — trebuiau să fie vreo sută.“

Aceste socoteli, făcute la început aproape în joacă, ca un fel de prinsoare, deveniră, cu timpul, unicul element interesant din viața lui Drogo. Și în ciuda faptului că Simeoni — fiind o natură total lipsită de veselie și foarte pedantă — nu era cine știe ce simpatic, Giovanni își petrecea aproape toate orele libere cu el, și mai cu seamă seara, în încăperile rezervate ofițerilor, cei doi ședeau treji pînă la ore tîrzii, discutînd.

Simeoni își făcuse un calcul estimativ. Presupunînd totuși că lucrările ar fi înaintat încet și că distanța ar fi fost chiar și mai mare decît cea acceptată în general de toți, șase luni ar fi fost de-ajuns, spunea el, pentru ca șoseaua să ajungă pînă la o bătaie de tun de Fortăreață. „După toate probabilitățile, raționa el, dușmanii aveau să se oprească în spatele unei depresiuni care tăia în lung deșertul.“

Această depresiune se confunda de obicei cu restul podișului, avînd aceeași culoare, dar uneori umbrele serii sau bancurile de ceață îi dezvăluiau prezența. Cobora spre nord și nu se știa dacă e abruptă, nici cît de adîncă. Necunoscută era deci și zona pe care ea o ascundea vederii celui care privea de la Reduta Nouă (de pe zidurile Fortificației, depresiunea nu se putea zări din pricina munților din față). De pe buza acestei depresiuni, pînă la poalele munților, acolo unde se înălța conul stîncos pe care se afla Reduta Nouă, deșertul se întindea uniform și neted, întrerupt numai de cîte o crăpătură, de mormane de ruine, de mici zone de jnepăriș.

„Ajungînd cu construcția drumului pînă sub acea depresiune — presupunea Simeoni — dușmanii ar fi putut, fără

dificultăți, să străbată porțiunea care le mai rămînea aproape dintr-o răsufare, profitînd de o noapte înnoată. Terenul era destul de neted și solid pentru a permite chiar și artileriei să înainteze cu ușurință pe el“.

„Cele șase luni prevăzute în linii mari — adăugă locotenentul — puteau totuși să fie șapte, opt sau poate mult mai multe, după împrejurări“. Și aici, Simeoni enumera cauzele posibile ale unei întîrzieri: o eroare în calculul distanței globale ce trebuia străbătută; existența altor depresiuni de teren, ce nu se puteau vedea de la Reduta Nouă, unde lucrările ar fi fost mai lungi și mai dificile; o încetinire progresivă a ritmului de construcție, pe măsură ce străinii se îndepărtau de sursa de aprovizionare, complicații cu caracter politic, care ar fi determinat suspendarea operațiilor de construcție pentru o anumită perioadă; zăpada, care ar fi putut paraliza chiar și total lucrările, pentru două sau mai multe luni; ploile, care ar fi transformat podișul într-o adevărată mlaștină. Acestea erau obstacolele cele mai importante. Simeoni ținea cu tot dinadinsul să le expună cu meticulozitate, unul cîte unul, pentru a nu lăsa impresia că e un fantezist maniac.

Și dacă drumul nu ar fi fost construit cu nici un fel de scop agresiv? Dacă, de pildă, ar fi fost construit în scopuri agricole, pentru cultivarea nesfîrșitei întinderi, pînă atunci sterile și nelocuite? Sau dacă, pur și simplu, lucrările se opriseră după un kilometru sau doi? întreba Drogo.

Simeoni clătina din cap. Deșertul era mult prea arid pentru a putea fi cultivat, răspundea el. Și de altfel, Regatul nordului avea imense pajiști părăsite, care nu mai serveau decît ca pășuni; terenul acela n-ar fi fost cîtuși de puțin propice pentru o asemenea inițiativă.

Și-apoi, era absolut sigur că străinii construiau un drum? Simeoni îl tot asigura că, în anumite zile senine, aproape de amurg, cînd umbrele se alungeau foarte mult, izbutise să distingă panglica dreaptă a caldarîmului. Drogo

însă nu izbutise s-o vadă, oricâte eforturi făcuse. Cine putea să jure că fișia aceea dreaptă nu era o simplă denivelare de teren? Mișcarea acelor misterioase punctișoare negre și lumina din timpul nopții nu erau nicidecum edificatoare, poate existaseră acolo dintotdeauna și poate că pînă atunci nimeni nu le văzuse, deoarece erau învăluite de neguri (fără să mai punem la socoteală faptul că vechile lunete, folosite pînă atunci la Fortăreață, erau foarte slabe).

Intr-o zi, în vreme ce Drogo și Simeoni stăteau astfel de vorbă, începu să ningă. „Nici nu s-a terminat bine vara, fu primul gând al lui Giovanni, și iată că a și venit iarna.“ Într-adevăr, i se părea că abia se întorsese din permisie și că nici măcar nu avusese vreme să se acomodeze îndeajuns cu viața de la Fortăreață. Și totuși, pe calendar se vedea scris 25 noiembrie — trecuseră luni întregi.

Foarte deasă, zăpada cădea din înalt, depozitîndu-se pe terase și învăluindu-le într-o mantie albă. Privind-o, Drogo simți și mai acută obișnuita-i neliniște, în zadar încerca s-o alunge, gîndindu-se la vîrsta lui încă tînă, la mulțimea anilor care-i mai rămîneau în față. Inexplicabil, timpul se pornise să alerge din ce în ce mai repede, înghițind zilele una după alta. Abia apuca să arunce o privire în jur, că se și lăsa noaptea, soarele dispărea la orizont pentru a se ivi iar de partea cealaltă, aruncîndu-și lumina peste întinderile acoperite de zăpadă.

Ceilalți, camarazii săi, păreau că nu-și dau seama. Își făceau serviciul obișnuit, fără entuziasm, ba chiar se bucurau cînd pe ordinele de zi apărea numele unei luni noi, aproape ca și cum ar fi cîștigat ceva. Deci, aveau cu atît mai puțin de petrecut încă la Fortăreața Bastiani, își spuneau ei. Își aveau deci un țel al lor, nu importa dacă mărunț ori glorios, și știau să se mulțumească cu el.

Chiar și maiorul Ortiz, care împlinise cincizeci de ani, asista apatic la goana săptămînilor și lunilor. Renunțase

la marile speranțe de altădată. „Încă vreo zece ani — spunea — și după aceea pot să mă retrag.“ Avea să se întoarcă acasă, într-un vechi orașel de provincie, explica el, unde trăiau cîteva rude de-ale sale. Drogo îl privea cu simpatie, dar fără să izbutescă să-l înțeleagă. Ce avea să facă oare Ortiz, acolo, printre civili, singur și fără nici un țel?

— Am izbutit să mă resemnez, spunea maiorul, parcă ghicind gîndurile lui Drogo. An de an, am învățat să doresc tot mai puțin. Dacă totul va merge bine, mă voi întoarce acasă cu grad de colonel.

— Și după aceea? întrebă Drogo.

— După aceea, nimic! făcea Ortiz, cu un zîmbet resemnat. După aceea voi continua să aștept... răsplata datoriei împlinite, încheia el în glumă.

— Dar aici, la Fortăreață, nu credeți că... în acești zece ani...

— Un război? Dumneata mai visezi încă la un război? Tot nu ne-am învățat minte?

Pe podișul dinspre nord, acolo unde începeau negurile veșnice, nu se mai vedea acum nimic suspect: chiar și luminițele din timpul nopții dispăruseră. Iar Simeoni era mai mult decît satisfăcut. Asta demonstra că el avusese dreptate — nu era vorba, deci, nici de un sat, nici de o șatră de țigani, ci într-adevăr de construcția unui drum, de lucrări pe care căderea zăpezii le întrerupsese.

XXIII

Iarna coborîse peste Fortăreață de cîteva zile, cînd pe ordinul de zi, afișat pe un zid al curții interioare, se putu citi o comunicare neobișnuită.

— *Alarme regretabile și zvonuri false* — scria.

„În baza dispoziției ferme a Comandamentului superior, subofițerii, gradații și soldații sînt invitați să nu dea

crezare, să nu repete și să nu difuzeze în nici un fel zvonuri alarmante, lipsite de orice temei, privitoare la prezumtive pericole de agresiuni împotriva granițelor noastre. Aceste zvonuri, mai mult decât inoportune pentru evidente motive disciplinare, pot să tulbure raporturile normale de bună înțelegere cu statul vecin și să întrețină în rândurile trupeî o inutilă stare de nervozitate, dăunătoare bunului mers al serviciului. Ca urmare, dispun ca serviciul de pază, asigurat de sentinele, să se efectueze cu mijloacele normale, și, mai ales, să nu se recurgă la instrumente optice neprevăzute în regulamente și care, adesea, folosite fără discernământ, pot prilejui, cu ușurință, erori și false interpretări. Oricine se află în posesia unor asemenea instrumente va trebui să le înregistreze la Comandamentul de unitate respectiv, care va lua măsuri ca instrumentele amintite să fie retrase din uz și ținute în custodie.“

Urmau dispozițiile obișnuite pentru pichetul de gardă din ziua aceea și semnătura comandantului, locotenent-colonelul Nicolosi.

Era evident că ordinul de zi, adresat în mod formal trupeî, îi viza în realitate pe ofițeri. Nicolosi atinsese în felul acesta un dublu scop : de a nu jigni pe nimeni și de a pune întreaga Fortăreață la curent cu noile dispoziții. Desigur, nici unul dintre ofițeri n-ar mai fi îndrăznit să exploreze deșertul, în prezența sentinelor, cu lunete proprii neprevăzute de regulament. Instrumentele cu care erau înzestrate diferite redute erau vechi, practic inutile, ba chiar câteva se și pierduseră.

Cine oare îi denunțase ? Cine înștiințase Comandamentul general, din oraș ? Toți se gândiră, instinctiv, la Matti ; numai el ar fi putut face asta, el, care veșnic era cu regulamentul în mână pentru a sufoca orice lucru plăcut, orice tentativă de afirmare personală.

Majoritatea ofițerilor făcuseră haz pe seama dispoziției. Comandamentul general — spuneau — nu se dezmințea,

venind cu această dispoziție cu o întârziere de doi ani. Și, în fond, cine se gîndea la invazie dinspre nord ? Ah, da, Drogo și Simeoni ; pur și simplu uitaseră de ei. Totuși, părea de necrezut ca ordinul acela de zi să fi fost dat anume pentru ei doi. „Un băiat atît de cumsecade ca Drogo — se gîndeau ei — nu putea desigur să dăuneze nimănui, chiar dacă ar fi stat cît era ziua de lungă cu o lunetă în mînă, contemplînd deșertul.“ Chiar și Simeoni era considerat inofensiv.

Giovanni însă avu certitudinea instinctivă că ordinul locotenent-colonelului Nicolosi îl viza în mod direct. Din nou lucrurile se desfășurau în așa fel, încît se îndreptau exact împotriva lui. Și ce crimă făcea dacă ședea cîteva ceasuri cercetînd cu privirea deșertul ? De ce să-i interzică această plăcere ? Gîndindu-se la asta, se simțea cuprins de o furie cumplită. Și el, care se și pregătise sufletește să aștepte primăvara : de îndată ce se va topi zăpada — nădăjduia — avea să apară din nou, în zarea îndepărtată a nordului, misterioasa lumină, micile puncte negre aveau să înceapă iar să se miște în sus și-n jos, reînnoindu-i speranța.

Toată viața lui lăuntrică era de fapt concentrată în speranța aceea, și alături de el nu mai rămăsese decît Simeoni, ceilalți nici nu se gîndeau la asta, nici măcar Oltiz, sau croitorul-șef Prosdocimo. Acum într-adevăr era minunat, căci rămăseseră doar ei singuri, nutrinđ în taină un secret, nu ca în trecut, înainte de a fi murit Angustina, cînd toți se uitau unii la alții ca niște conspiratori, cu un soi de avidă rivalitate.

Numai că acum li se interzicea folosirea lunetei. Simeoni, scrupulos cum era, n-avea să mai îndrăznească, desigur, să se folosească de ea. Chiar dacă lumina se va aprinde din nou în zarea negurilor veșnice, chiar dacă se va relua acel du-te-vino al minusculor pete, ei nu vor mai putea s-o știe, cu ochiul liber nimeni nu și-ar fi putut da seama, nici măcar cele mai bune sentinele — vînători

iscușiți care zăreau corbul de la o distanță mai mare de un kilometru.

În ziua aceea, Drogo murea de nerăbdare să audă părerea lui Simeoni, dar aștepta pînă seara, pentru a nu bate la ochi, căci cu siguranță s-ar fi găsit cineva care să se ducă să raporteze imediat. De altfel, nici Simeoni nu venise înainte de amiază la popotă și Giovanni nu-l zărise pe nicăieri.

Simeoni apărui în sfîrșit la prînz, dar mai tîrziu ca de obicei, după ce Drogo se așezase la masă. Mîncă în goană, se ridică înaintea lui Drogo, și se îndreptă grăbit spre o masă de joc. Îi era poate teamă să se întâlnească față în față cu Drogo ?

Nici unul din ei nu era de serviciu în seara aceea. Giovanni se așează pe un fotoliu, lîngă ușa sălii de joc, pentru a-și aborda camaradul la ieșire. Și observă cum Simeoni, în timpul jocului, îl privea din cînd în cînd cu coada ochiului, căutînd să nu fie văzut.

Simeoni jucă pînă foarte tîrziu, mult mai tîrziu decît de obicei, cum nu mai făcuse niciodată pînă atunci. Continua să arunce cîte o privire spre ușă, în speranța că Drogo va obosi tot așteptînd. La sfîrșit, cînd toți părăsiră sala, trebui să se ridice și el și să se îndrepte spre ieșire ; Drogo se apropie încet de el.

— *Ciao*, Drogo ! spuse Simeoni, zîmbind stînenit. Nu te văzusem, unde ai fost ?

Se îndreptaseră spre unul din acele triste coridoare ce străbăteau, de-a lungul, tot corpul Fortăreței.

— M-am apucat să citesc ceva, spuse Drogo. Nici nu mi-am dat seama că s-a făcut atît de tîrziu.

Merseră o vreme tăcuți, în lumina slabă a rarelor felinare dispuse simetric pe cei doi pereți. Grupul celorlalți ofițeri se îndepărtase și nu se mai auzeau decît vocile lor confuze răzbătînd din penumbra îndepărtată. Era noaptea tîrziu și era frig.

— Ai citit ordinul de zi ? întrebă Drogo deodată. Ai văzut povestea aia cu falsele alarme ? De ce l-or fi dat ? Și cine s-o fi țînind oare de denunțuri ?

— De unde-ai vrea să știu eu ? răspunse aproape cu brutalitate Simeoni, oprindu-se la capătul unei scări care ducea la etaj. Urci și tu pe-aici ?

— Și luneta ? insistă Drogo. N-o vom mai putea folosi, cel puțin...

— Am și predat-o la Comandament, îl întrerupse Simeoni, distant. Mi s-a părut că-i mai bine așa. Mai ales că erau cu ochii pe noi.

— Puteai să mai aștepți, cred. Măcar trei luni, pînă cînd se va topi zăpada ; nimeni nu s-ar mai fi gîndit la asta și am fi putut explora din nou podișul. Cum să mai vezi drumul de care spui, fără lunetă ? !

— Ah, drumul ! și în glasul lui Simeoni se simțea un fel de compătimire. Pînă la urmă m-am convins că într-adevăr aveai dreptate.

— Că într-adevăr aveam dreptate ? Cum adică ?

— În sensul că nu se construiește nici un drum, trebuie să fie vreun sat sau vreo șatră de țigani, cum spuneai tu.

Deci lui Simeoni îi era atît de teamă, încît acum nega absolut totul ? De teama vreunei șicane nu mai avea curajul să vorbească nici măcar cu el, cu Drogo ? Giovanni își privi camaradul țintă în ochi. Coridorul rămăsese cu desăvîrșire pustiu, nu se mai auzea nici un glas, umbrele celor doi ofițeri se proiectau monstruoase de o parte și de alta, legănîndu-se.

— Nu mai crezi, spui ? întrebă Drogo. Ești cu adevărat convins că te-ai înșelat ? Și atunci toate calculele pe care le făceai ?

— Așa, ca să mai treacă timpul, zise Simeoni, încercînd s-o dea pe glumă. Sper că nu le-ai luat în serios ? !

— Ți-e frică, spune adevărul ! îi replică Drogo pe un ton malițios. Din pricina ordinului de zi, spune adevărul, acum ți-e frică de orice.

— Nu știu ce ai astă-seară, răspuse Simeoni. Nu înțeleg ce vrei să spui. Cu tine nu se poate face nici o glumă, iei totul în serios, parcă ai fi un copil, zău..

Drogo tăcu și rămase locului, privind-l. Stătura cîteva clipe muți, pe coridorul sumbru, dar tăcerea era prea apăsătoare.

— Eh, eu mă duc să mă culc, încheie Simeoni. Noapte bună! — și o apucă în sus pe scara luminată și ea la fiecare palier de un felinar slab. Simeoni urcă primul rînd de trepte, apoi dispăru după colț; un timp nu se mai văzu decît umbra lui proiectată pe zid, pînă cînd dispăru și ea. „Ce vierme!“ se gîndi Drogo.

XXIV

În vremea aceasta, timpul gonia nebunește; bătaia lui neazuită scandează tot mai repede viața: nu, nu ne putem opri în loc nici măcar o clipă, nici măcar pentru a arunca o privire fugară înapoi. „Oprește-te, oprește-te!“ am vrea să strigăm, dar ne dăm seama că ar fi în zadar. Totul, absolut totul este trecător: anotimpurile, oamenii, norii; și nu slujește la nimic să te cramponezi cu disperare de pietre, să rezisti pe vîrfurile vreunei stînci — degetele obosește se desprind, brațele cad inerte pe lîngă trup, sîntem tîrîți din nou de suvoiul ce pare lent, dar nu se oprește niciodată.

Din zi în zi, Drogo simțea sporind în el această misterioasă prăbușire și în zadar încerca s-o oprească în loc. În viața aceea liniară de la Fortăreață îi lipseau cu desăvîrșire punctele de reper, iar orele lunecau pe lîngă el înainte să apuce chiar să le mai numere. Mai era apoi speranța aceea tainică de dragul căreia Drogo își irosea cei mai frumoși ani din viață. Pentru a o întreține, el îi sacrifică cu ușurință luni după luni și niciodată nu era de-ajuns. Iarna, lunga iarnă de la Fortăreață nu fu decît un fel de

avans. Și după ce se sfîrșise și iarna, Drogo tot mai continua să aștepte.

O dată cu vremea frumoasă — se gîndea el — străinii aveau să reia lucrările de construcție a drumului. Dar nu mai dispunea de luneta lui Simeoni, cu ajutorul căreia putea să-i zărească. Cu toate acestea, o dată cu avansarea lucrărilor — dar cine putea ști cît va mai dura pînă atunci — străinii aveau să se apropie, și într-o bună zi aveau să poată fi văzuți cu ajutorul vechilor lunete rămase în păstrare la cîteva corpuri de gardă.

Drept care, Drogo reveni asupra scadenței așteptării sale, stabilind-o nu la primăvară, ci cîteva luni mai tîrziu, bineînțeles în ipoteza că drumul s-ar fi construit cu adevărat. Și trebuia să se gîndească la toate acestea pe ascuns, deoarece Simeoni, temîndu-se de cine știe ce urmări neplăcute, nici nu mai vroia să audă despre asemenea povești, iar ceilalți camarazi și-ar fi bătut joc de el, fără a mai vorbi de superiori, care dezaprobau energic asemenea fantezii.

La începutul lunii mai, oricît scrută deșertul cu lunetele obișnuite de care putea dispune, Giovanni nu izbuti să distingă nici un semn de activitate umană: nu se zărea nici măcar lumina aceea din timpul nopții, și se știe doar că focurile se văd cu ușurință chiar și de la distanțe imense.

Încetul cu încetul, credința îi slăbea. E greu să crezi în ceva atunci cînd nu poți să-ți împărtășești speranța nimănui, cînd ești absolut singur. Și Drogo își dădu seama că oamenii, oricît de mult s-ar iubi între ei, rămîn întotdeauna cumplit de singuri, de izolați: dacă unul suferă, durerea este în întregime numai a sa, nimeni altul nu poate să ia asupra-și nici măcar o fărîmă din ea; cînd unul suferă, ceilalți nu simt durerea lui, oricît de mare ar fi iubirea ce-i leagă, și aici se află pricina înșingurării omului în viață.

Credința începea să i se știrbească, și nerăbdarea îi sporea, pe măsură ce simțea cum bătaie. orologiului devin tot mai repezi. De la un timp, i se întâmpla să lase să se scurgă zile în șir fără să arunce măcar o privire spre nord (deși uneori îi plăcea să se amăgească, căutînd să se convingă singur că pur și simplu uitase, cînd de fapt o făcea înadins, pentru a avea măcar o umbră de probabilitate în plus data viitoare).

Pînă cînd, în sfîrșit, într-o seară — dar cît timp trebuise să treacă — în lentila lunetei se ivi o lumină tremurătoare, o lumină slabă, ce părea o pîlpîire muribundă, dar care, judecînd după distanță, trebuia să fi fost o iluminare în toată legea.

Era în noaptea de șapte iulie. Drogo își aminti ani în șir de nespusa bucurie care i-a inundat deodată sufletul, de dorința nestăvilită de a alerga să strige în gura mare, pentru ca să afle toată lumea, precum și de orgoliosul efort de a nu sufla o vorbă nimănui, din teama superstițioasă că lumina ar putea muri.

În fiecare seară, Drogo, aflat pe terasa cea mai înaltă a fortificației, aștepta neliniștit, ceasuri în șir, și în fiecare seară părea că lumina se apropie puțin și se face tot mai mare. De multe ori trebuie să fi fost doar o iluzie, izvorită din dorință, alteori însă se vedea într-adevăr un progres, astfel că, pînă la urmă, veni și noaptea cînd o sentinelă o zări chiar cu ochiul liber.

Apoi începu să se întrezărească și ziua; pe fundul lăptos al deșertului se distingeau o forfotă de puncte mici, negre, întocmai ca și cu un an înainte, numai că luneta aceasta era mult mai slabă, ceea ce însemna că străinii se apropiaseră extrem de mult.

În septembrie lumina presupusului șantier putea fi distinsă clar, în nopțile senine, chiar și de către cei care aveau o vedere obișnuită. Încetul cu încetul, militarii începură să vorbească iar de podișul dinspre nord, de

străini, de acele ciudate mișcări și lumini ce se puteau observa noaptea. Mulți recunoșteau că era vorba într-adevăr de construirea unui drum, dar nu izbuteau să-și explice în ce scop: ipoteza unei lucrări militare li se părea absurdă. De altfel, lucrările păreau să înainteze cu o încetineală extraordinară, judecînd după distanța imensă care mai rămînea.

Și totuși, într-o seară cineva aduse vorba pe departe despre război, și speranțe stranii începură să se involbuzeze iar între zidurile Fortăreței.

XXV

La mai puțin de un kilometru distanță de Fortăreață, se zărește un stîlp înfipt la marginea depresiunii care taie de-a lungul podișul dinspre nord. De acolo, pînă la conul stîncos pe care se află Reduta Nouă, deșertul se întinde neted și compact, astfel încît să permită unei artilerii să înainteze în voie. Un stîlp stă înfipt pe marginea superioară a depresiunii, singular semn omenesc, ce se vede bine chiar și cu ochiul liber de la înălțimea Redutei Noi.

Pînă acolo ajunseseră străinii cu drumul lor. Faimoasa lucrare este în sfîrșit terminată, dar cu ce preț teribil. Locotenentul Simeoni făcuse un calcul estimativ, spusese șase luni. Dar șase luni n-au fost de-ajuns pentru construcția drumului; nici șase luni, nici opt, nici zece. Drumul este acum terminat. Convoaiele dușmane pot să înainteze dinspre nord în galop strîns, pentru a lua cu asalt zidurile Fortăreței; după aceea nu le-ar mai rămîne decît să străbată ultima porțiune, cîteva sute de metri, pe un teren neted și solid, dar toate acestea costaseră scump. A fost nevoie de cincisprezece ani, cincisprezece ani nesfîrșiți, care totuși trecuseră ca un vis.

Privind în jur, nimic nu pare schimbat. Munții au rămas absolut aceiași, pe zidurile Fortăreței se văd mereu aceleași pete, poate doar vreuna mai nouă, dar de dimensiuni neglijabile. La fel este cerul, la fel Deșertul Tătarilor, cu excepția aceluia stîlp negricios de pe buza depresiunii, precum și a panglicii drepte a faimosului drum, care cînd se vede, cînd nu se vede, după lumină.

Pentru munți, cincisprezece ani fuseseră mai puțin decît nimic, chiar și pentru bastioanele fortului n-au însemnat mare lucru. Dar pentru oameni, ei au constituit un drum lung, deși e greu de înțeles cum au putut să treacă atît de repede. Chipurile sînt tot aceleași, mai mult sau mai puțin, obiceiurile nu s-au schimbat, nici serviciile de gardă, nici subiectele discuțiilor pe care ofițerii le poartă în fiecare seară.

Și totuși, dacă privești mai îndeaproape, recunoști pe chipuri semnele anilor. Apoi, garnizoana a fost din nou redusă numeric, lungi porțiuni ale zidului de apărare nu mai sînt supravegheate și accesul se face fără parola de ordine, pichetele de sentinele fiind distribuite doar în punctele-cheie; s-a hotărît chiar să se închidă Reduta Nouă și să se trimită acolo, doar din zece în zece zile, cîte un pluton de inspecție; atît de puțină importanță dă acum Comandamentul superior Fortăreței Bastiani.

Construirea drumului pe podișul dinspre nord nu a fost într-adevăr luată în serios de către Statul Major. Unii spuneau că n-ar fi decît una dintre obișnuitele neînțelegeri provenind de la comandamentele militare, alții afirmau că cei din capitală sînt, desigur, mai bine informați; părea evident însă că drumul nu are nici un scop agresiv; de altfel, nici nu aveau la dispoziție o altă explicație, deși aceasta era destul de puțin convingătoare.

Viața la Fortăreață devenise tot mai monotona și solitară; locotenent-colonelul Nicolosi, maiorul Monți, locotenent-colonelul Matti ieșiseră la pînsie. Garnizoana era acum comandată de locotenent-colonelul Ortiz, și, de altfel,

toți ceilalți, în afară de croitorul-șef Prosdocimo, rămas tot sergent-major, fuseseră avansați în grad.

Intr-o splendidă dimineață de septembrie, Drogo, căpitantul Giovanni Drogo, urca din nou către drumul abrupt care duce de la șes la Fortăreața Bastiani. Avusese permisie o lună, dar după douăzeci de zile se și întorcea înapoi; orașul îi devenise complet străin, vechii lui prieteni își făcuseră o situație, ocupau poziții importante, iar cînd îl întâlneau, îl salutau în grabă, ca pe un ofițer oarecare. Chiar și casa lui, pe care Drogo continua totuși s-o îndrăgească, îi umplea sufletul de tristețe ori de cîte ori o revedea. O găsă de fiecare dată mai pustie, camera mamei era goală pentru totdeauna, frații săi veșnic plecați — unul se căsătorise și locuia într-un alt oraș, un altul continua să călătorească, din încăperi lipsea orice semn de viață familială, glasurile răsunau strident și în zadar se deschideau ferestrele spre soare.

Drogo urca așadar încă o dată Valea Fortăreței și avea cincisprezece ani mai puțin de trăit. Cu toate acestea, nu simțea că s-a schimbat cîne știe cît, timpul zburase atît de repede încît sufletul său nu ajunsese să îmbătrînească. Și pe măsură ce neliniștea tulbure a ceasurilor care treceau sporea cu fiecare zi, Drogo se încăpățîna în iluzia că ceea ce era mai important avea să înceapă abia de acum încolo. Giovanni își aștepta răbdător ziua lui norocoasă, care nu venise însă niciodată, nu se gîdea că viitorul s-a scurtat îngrozitor, că nu mai e ca altădată, cînd timpul ce-l avea în față putea să-i pară nesfîrșit, o comoară ineputabilă, pe care putea s-o irosească fără să riște nimic.

Și totuși, într-o zi și-a dat seama că de la o vreme nu se mai ducea să călătorească pe esplanada din spatele Fortăreței. Ba mai mult, și-a dat seama că nu mai avea nici chef s-o facă și că în ultimele luni (cine știe de cînd, exact) nu mai urca scările în goană, două cîte două. „Prostii“, se gîdea; fizicește se simțea neschimbat, totul putea fi luat oricînd de la început, nu exista nici umbră de

îndoială ; să se pună la încercare ar fi însemnat o probă ridicolă și inutilă.

Nu, din punct de vedere fizic Drogo nu se simțea mai rău ; dacă ar fi început să călărească din nou, sau să alerge pe scări, ar fi putut s-o facă foarte bine, dar nu asta era lucrul cel mai important. Grav era faptul că nu mai simțea dorința s-o facă, că după-masa prefera mai curînd să moșăie la soare decît să hoinărească pe esplanada plină de pietre. Or, tocmai asta contează, tocmai asta marchează anii care s-au scurs.

Oh, dacă s-ar fi gîndit la asta în prima seară cînd a urcat scările încet, treaptă cu treaptă ! Se simțea puțin obosit, e adevărat, un cerc dureros îi încheșta templele, și n-avea nici un chef de obișnuita partidă de cărți (și altădată, de altfel, renunțase uneori să urce scările în goană, din pricina unor indispoziții trecătoare și întîmplătoare). Nu avusese însă nici cea mai vagă bănuială că seara aceea a fost nespus de tristă pentru el, că pe acele trepte, tocmai în ceasul acela, se sfîrșea tinerețea lui, că în ziua următoare, fără nici un motiv anume, n-avea să se mai întoarcă la vechile-i deprinderi, și nici poimîine, nici mai tîrziu, niciodată.

În timp ce Drogo călărea, meditănd, pe drumul abrupt, sub soarele puternic, iar animalul, puțin obosit, mergea la pas, un glas îl strigă de pe partea cealaltă a trecătorii.

— Domnule căpitan ! se auzi strigat și, întorcînd capul, zări pe celălalt drum, de partea opusă a văii, un tînăr ofițer călare ; nu-l recunoscuse, dar i se păru că distinge gradele de locotenent și se gîndi că trebuie să fie tot un ofițer de la Fortăreață, care, ca și el, se întorcea din permisie.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Giovanni oprindu-se după ce răspunse la salutul reglementar al celui alt ; ce motiv putea să aibă acel locotenent pentru a-l striga și încă atît de dezinvolt.

Cum celălalt nu-i răspunse, Drogo repetă „ce s-a întîmplat“, cu un glas mai ridicat, de data asta ușor iritat.

Stînd drept în șa, necunoscutul își duse mîinile pîlnie la gură și strigă cu toată puterea :

— Nimic, voiam să vă salut.

Lui Giovanni explicația i se păru stupidă, aproape ofensatoare, ceva ce putea fi luat drept o glumă de prost-gust. Încă o jumătate de oră de mers călare, pînă la pod, și apoi cele două drumuri se contopeau. Ce nevoie era deci de toată ieșirea asta necontrolată ? !

— Cine-i acolo ? strigă, la rîndul lui, Drogo.

— Locotenentul Moro, veni răspunsul, sau mai exact acesta era numele care i se păru căpitanului că-l aude. „Locotenentul Moro ?“ se întrebă Giovanni.

La Fortăreață nu era nimeni cu un asemenea nume. Poate vreun nou subaltern, care venea să-și ia serviciul în primire ?

Abia atunci îl izbi, cu un dureros ecou în suflet, amintirea îndepărtatei zile în care el, pentru prima dată, urcase la Fortăreață ; își aminti de întîlnirea sa cu căpitanul Ortiz, chiar în același punct al trecătorii, de nerăbdarea sa de a vorbi cu o ființă apropiată, de stînjenitorul dialog purtat de o parte și de alta a defileului.

Intocmai ca în ziua aceea — se gîndi el — cu deosebirea că rolurile se inversaseră, și acum el, Drogo, era bătrînul căpitan care urca pentru a suta oară la Fortăreața Bastiani, în timp ce locotenentul cel nou era un oarecare Moro, absolut necunoscut. Drogo înțelese cum o întreagă generație își trăise traiul în acel răstimp, că el ajunsese acum dincolo de culmea vieții, trecînd de partea celor bătrîni, acolo unde în ziua aceea îndepărtată i se păruse că se găsea Ortiz. Și la ceva mai mult de patruzeci de ani, fără să fi făcut nimic deosebit în viață, fără copii, într-adevăr singur pe lume, Giovanni privea în jurul său înspăimîntat, simțind cum apune propriu-i destin.

Vedea prăpăstii năpădite de tufişuri, văi umede, creste îndepărtate şi golaşe îngrămădindu-se spre cer, impasibilul chip al munţilor ; şi de cealaltă parte a trecătorii, acel locotenent nou, timid şi dezorientat, care îşi făcea iluzia, desigur, că nu va rămîne la Fortăreaţă decît cîteva luni, şi visa o carieră strălucită, fapte de arme glorioase, iubiri romantice.

Lovi cu mîna grumazul animalului, care-şi întoarse capul îndărăt, prietenos, dar desigur nu putea să-l înţeleagă. Drogo simţea cum i se strînge inima ; adio, vise ale unor vremi îndepărtate, adio bucurii ale vieţii. Soarele strălucea limpede şi binevoitor pentru oameni, un aer înviorător cobora dinspre munţi, pajiştile răspîndeau o mireasmă plăcută, glasuri de păsări însoţeau murmurul torentului. O zi fericită pentru oameni, se gîndi Drogo, şi se mira că nimic nu se deosebea, în aparenţă, de cîteva minunate dimineţi ale tinereţii sale. Calul porni din nou la drum. O jumătate de oră mai tîrziu, Drogo văzu podul unde se întîlneau cele două drumuri, se gîndi că peste puţină vreme avea să stea de vorbă cu locotenentul cel nou şi se simţi năpădit de tristeţe.

XXVI

De ce acum, cînd drumul fusese terminat, străinii dispăruseră ? De ce oameni, cai şi căruţe străbătuseră din nou marele podiş pînă ce se pierduseră în negurile dinspre nord ? Oare toată acea muncă să fi fost în zadar ?

Intr-adevăr, echipele de lucrători de la terasament fuseseră văzute îndepărtîndu-se una cîte una, pînă cînd deveniseră din nou nişte punctişoare minuscule care nu se mai zăreau decît cu ajutorul lunetei, întocmai ca în urmă cu cincisprezece ani. Drumul era acum deschis soldaţilor, armata putea să înainteze, să ia cu asalt Fortăreaţa Bastiani.

Armata însă nu fu văzută înaintînd. De-a lungul Deşertului Tătarilor rămînea doar panglica şoselei, unic indiciu de rînduială omenească în acel ţinut părăsit din vremuri străvechi. Armata nu porni la asalt, totul părea lăsat în suspensie, cine ştie pentru cîţi ani.

Şi podişul rămase neschimbat, neclintite negurile dinspre nord, împietrită viaţa cazonă a Fortăreţei, sentinelele repetau veşnic aceiaşi paşi de la un punct la altul al zidului de apărare, neschimbată era ciorba de cazan a trupei, o zi aidoma celeilalte, repetîndu-se la infinit, ca paşii soldatului ce patrulează. Şi totuşi, timpul zbura ; fără să-i pese de oameni, se vîntura de colo-colo prin lume, ucigînd tot ce era frumos ; şi nimeni nu izbutea să fugă de el, nici măcar copiii abia născuţi, care nu aveau încă un nume.

Iar chipul lui Giovanni începea să se acopere de zbîrcituri, părul îi încăruncea, pasul îi devenea mai puţin sprînten ; torentul vieţii îl aruncase la o parte, înspre bulboanele periferice, deşi în fond el nu avea nici măcar cincizeci de ani. Fireşte, Drogo nu mai făcea serviciul de gardă, ci avea un birou chiar la comandament, alături de cel al locotenent-colonelului Ortiz.

Cînd cobora întinericul, numărul mic al oamenilor de gardă nu mai era de-ajuns pentru a împiedica noaptea să devină stăpîna absolută a Fortăreţei. Porţiuni întinse de zid rămîneau nesupravegheate şi pe acolo pătrundeau gîndurile întinericului, tristeţea de a fi singur. Într-adevăr, vechea Fortăreaţă părea o insulă izolată, înconjurată de vaste întinderi pustii : la dreapta şi la stînga lanţurile de munţi, spre sud lunga trecătoare nepopulată, iar de cealaltă parte, podişul Tătarilor. Zgomote stranii, cum nu se mai auziseră niciodată, răsunau în orele cele mai tîrzii de-a lungul labirintelor fortificaţiilor, iar inimile sentinelor începeau să bată puternic. De la o extremitate la cealaltă a zidului de apărare se mai propaga încă strigătul „All'erta ! all'erta !“, dar soldaţii făceau un teribil

efort ca să și-l transmită, atât de mare era distanța care-i despărțea unul de altul.

În vremea aceea, Drogo asistă la primele frământări ale locotenentului Moro, ca la o fidelă reproducere a propriei tinereți. La început, și Moro fusese înspăimântat, se dusese la maiorul Simeoni, care-l substituia pe Matti, dar fusese convins să rămână acolo patru luni și sfârșise prin a fi și el momit; și Moro începuse să scruteze cu prea multă insistență podișul dinspre nord, cu drumul său nou și nefolosit, de unde s-ar fi putut ivi speranța unui război. Drogo ar fi vrut să-i vorbească, să-i spună să fie atent, să plece de acolo cât mai are timp; cu atât mai mult cu cât Moro era un băiat simpatic și scrupulos. Dar întotdeauna intervenea vreun fleac oarecare care-i împiedica să discute, și, de altfel, totul ar fi fost, probabil, inutil.

Întorcînd una după alta paginile cenușii ale zilelor, paginile negre ale nopților, în sufletul lui Drogo și al lui Ortiz (și poate chiar și în al altor bătrîni ofițeri) sporea teama că nu vor mai apuca ziua cînd va izbucni războiul. Insensibili la distrugerile pe care le poartă cu sine scurgerea anilor, străinii nici nu se gîndeau să se miște, ca și cum ar fi fost nemuritori, și nu le păsa dacă și iroseau în joacă perioade lungi din viață. Fortăreața dispunea în schimb doar de niște bieți oameni, lipsiți de apărare împotriva acțiunii corozive a timpului, și al căror ultim soroc se apropia. Date care cîndva părușeră neverosimile — atât erau de îndepărtate — se înfățișau acum pe neașteptate la orizontul apropiat, amintind neîndurătoarele scadențe ale vieții. De fiecare dată, pentru a putea continua să rezisti, trebuia să-ți construiești un nou sistem filozofic, să găsești noi termeni de comparație, să te consolezi cu gîndul că alții o duc și mai rău.

Apoi, într-o zi chiar și Ortiz trebui să iasă la pensie (și pe podișul dinspre nord nu se zărea nici cel mai mic semn de viață, nici măcar o lumină minusculă). Locotenent-colonelul Ortiz dădu în primire consemnele noului coman-

dant, Simeoni, adună întreaga trupă în curtea interioară, exceptînd, bineînțeles, pichetele aflate în serviciul de gardă, ținu cu multă greutate un discurs, se urcă pe calul său, ajutat de ordonanță, și ieși pe poarta Fortăreței. Era escortat de un locotenent și de doi soldați.

Drogo îl însoți pînă la marginea esplanadei, unde-și luură rămas-bun. Era în dimineața unei splendide zile de vară, pe cer treceau nori ale căror umbre zugrăveau straniu peisajul. Coborînd de pe cal, locotenent-colonelul Ortiz se retrase ceva mai la o parte cu Drogo, și amîndoi tăceau, neștiind cum să-și ia rămas bun. Apoi, se auziră primele cuvinte, rostite cu greu și banale, atât de deosebite și de sărace față de ceea ce purtau în inimă.

— De-acum, viața se va schimba și pentru mine, zise Drogo. Parcă îmi vine să plec și eu de-aici. Aproape c-aș vrea să-mi dau demisia.

— Tu ești încă tînăr, replică Ortiz. Ar fi o prostie. Tu mai ai încă timp.

— Timp pentru ce ?

— Pentru un război. Ai să vezi. Nu vor trece nici măcar doi ani (așa spunea, dar în inima sa spera să nu fie astfel, în realitate își dorea ca Drogo să se întoarcă acasă ca și el, fără să fi trăit marele eveniment; i s-ar fi părut o cumplită nedreptate. Și adevărul este că-i era prieten lui Drogo și că-i dorea tot binele).

Dar Giovanni nu spuse nimic.

— Ai să vezi, nici nu vor trece doi ani, te rog, crede-mă, insistă Ortiz, așteptînd să fie contrazis.

— Ce tot vorbești de doi ani ? rosti, în sfîrșit, Drogo. Vor trece secole și tot nu se va întîmpla nimic. Drumul e părăsit, pustiu, dinspre nord nu va veni niciodată nimeni — și deși acestea fuseseră cuvintele sale, glasul inimii îi spunea cu totul altceva; absurd, refractar la trecerea anilor, se păstra neștirbit în el, încă din timpul tinereții, acel presentiment întunecat al unor întîmplări fatale, o tul-

bure credință că partea bună a vieții avea să înceapă abia de-acum încolo.

Tăcură din nou, dîndu-și seama că subiectul îi îndepărta unul de celălalt. Dar ce anume puteau să-și spună, ei, care trăiseră alături aproape treizeci de ani între aceleași ziduri, nutrind aceleași visuri ? Cele două drumuri pe care afita vreme le străbătuseră împreună se despărteau acum, apucînd-o unul într-o parte și unul în cealaltă, și îndepărtîndu-se spre ținuturi necunoscute.

— Ce soare ! spuse Ortiz, și privea cu ochii înceteșoși, de vîrstă, zidurile Fortăreței pe care o părăsea pentru totdeauna ; ele îi păreau veșnic aceleași, cu neschimbata lor culoare gălbuie, desprinse parcă dintr-un roman cava-leresc. Le privea îndelung, și nimeni în afară de Drogo nu ar fi putut să înțeleagă mai bine cît de mult suferea.

— E cald, într-adevăr, răspunse Giovanni, amintindu-și de Maria Vescovi, de dialogul din ziua aceea îndepărtată, din salon, în timp ce picurau, melancolice, acordurile pianului.

— O zi caldă, într-adevăr, adăugă Ortiz, și cei doi se priviră zîbind — un instinctiv semn de înțelegere care voia să spună că amîndoi cunoșteau foarte bine semnificația acelor cuvinte stupide.

Tocmai atunci un nor îi învăluisese cu umbra lui, pentru cîteva minute întreaga esplanadă se întunecă și, prin contrast, sinistra splendoare a Fortăreței strălucea, scăldată încă în lumina soarelui. Două păsări mari se roteau deasupra primei redute. Se auzi în depărtare, aproape imperceptibil, un sunet de trompetă.

— Ai auzit ? Trompeta ! spuse bătrînul ofițer.

— Nu, n-am auzit, minți Drogo, dîndu-și vag seama că în felul acesta îi face plăcere prietenului.

— Poate m-oi fi înșelat. Sîntem într-adevăr prea departe, admise Ortiz cu voce tremurătoare, apoi adăugă cu greutate : Îți amintești de prima zi cînd ai ajuns aici și te-ai spriat ? Nu vroiai să rămi, îți amintești ?

Drogo nu reuși să spună decît :

— Cît timp a trecut... dar cuvintele îi înghețară pe buze.

Apoi Ortiz spuse din nou ceva, lăsîndu-se purtat de gîndurile sale.

— Cine știe, murmură, poate într-un război aș fi putut să fiu bun la ceva. S-ar fi putut întîmpla să izbutesc să mă fac util. Într-un război ; căci în rest, zero, așa cum s-a văzut.

Norul se îndepărtase, trecuse dincolo de Fortăreață, și-acum aluneca peste dezolatul podiș al Tătarilor, tot mai departe spre nord, tăcut. Adio, adio ! Ieși din nou soarele, și umbrele celor doi oameni se alungiră din nou pe pămînt. Calul lui Ortiz și caii escorte, aflați la vreo douăzeci de metri mai încolo, băteau cu copita în piatră, fremătînd de nerăbdare.

XXVII

O nouă filă se întoarce ; trec luni și ani. Cei care au fost cîndva colegi de școală cu Drogo sînt aproape obosiți de muncă, au acum bărbi stufoase și cărunte, merg cu gravitate prin oraș și sînt salutați respectuos, copiii lor sînt oameni în toată firea ; cîte unul e deja bunic. Vechilor prieteni ai lui Drogo, stînd în pragul casei pe care și-au construit-o, le place să privească îndelung, satisfăcuți de propria lor carieră, cum curge mai departe fluviul vieții, și se distrează căutîndu-și cu privirile în vîrtejul mulțimii propriii copii, îndemnîndu-i să se grăbească, să-i întreacă pe ceilalți, să sosească primii. Giovanni Drogo însă mai așteaptă încă, deși speranța i se stinge cu fiecare minut.

Acum, într-adevăr, s-a schimbat vizibil. Are cincizeci și patru de ani, e maior și ajutor de comandant al meschinei garnizoane de la Fortăreață. Pînă nu de mult nu era cine

știe ce schimbat, se putea spune chiar că e încă tânăr. Din când în când, deși cu efort, făcea câteva curse călare, pe esplanadă, mai mult ca un exercițiu fizic.

Apoi a început să slăbească, pe față i s-a așternut o tristă culoare galbenă, mușchii și-au pierdut elasticitatea. Tulburări hepatice, spunea doctorul Rovina, acum foarte bătrîn, care se încăpățînase să-și sfîrșească zilele acolo sus. Dar hapurile doctorului Rovina nu aveau nici un efect. Dimineata, Giovanni se trezea cu o deprimantă oboseală și durere de cap. Stînd apoi în biroul său, abia aștepta să se facă seara, cînd se putea în sfîrșit cufunda într-un fotoliu sau întinde în pat. Tulburări hepatice, agravate de o epuizare generală, spunea doctorul, deși era foarte ciudat să vorbești de o epuizare, cu viața pe care o ducea Giovanni. Oricum, era ceva trecător, frecvent la vîrsta aceea, afirma doctorul Rovina, o stare ce se prelungea ceva mai mult, poate, dar nu erau de prevăzut nici un fel de complicații.

Astfel, în viața lui Giovanni Drogo se ivi o așteptare suplimentară, speranța vindecării. De altfel, nu se arăta nerăbdător. Deșertul dinspre nord era tot pustiu, nimic nu lăsa să se întrevadă o eventuală năvălire a dușmanului.

— Ai o mină mai bună, îi spuneau aproape în fiecare zi camarazii, dar în realitate Drogo nu simțea nici cel mai mic semn de însănătoșire.

Intr-adevăr, durerile de cap și chinuitoarele tulburări digestive de la început dispăruseră; nu-l mai supăra nici o durere anume, dar puterile îl lăsau din ce în ce mai mult. Simeoni, comandantul Fortăreței, îl sfătuia adesea:

— Ia-ți o permisie, du-te să te odihnești, ți-ar face bine să stai o vreme într-o localitate pe malul mării.

Și cum Drogo îi spunea că nu, că începuse să se simtă mai bine, că prefera să rămînă acolo, Simeoni clătina din cap reprobator, ca și cum Giovanni, din ingratitudine, ar fi respins un sfat prețios, corespunzător într-un totuși spiritului regulamentului, bunului mers al garnizoanei, și care

era în avantajul său personal. Căci Simeoni izbutea, uneori, să facă astfel încît să fie regretat chiar și Matti, atît de cumplit făcea să apese asupra celorlalți propria-i virtuoașă scrupulozitate.

Despre orice ar fi vorbit, cuvintele sale, în aparență foarte cordiale, aveau întotdeauna o vagă nuanță de muștrare pentru toți ceilalți, ca și cum numai el singur ar fi îndeplinit îndatoririle tuturor, pînă la ultima sentinelă, ca și cum numai el singur ar fi fost stîlpul Fortăreței și numai el s-ar fi îngrijit să remedieze nesfîrșitele neajunsuri care altfel ar fi dus totul de ripă. E drept că și Matti, în timpurile sale de glorie, fusese întrucîtva așa, dar mult mai puțin ipocrit; Matti nu se sfia să-și dezvăluie uscăciunea sufletească și anumite grosolănii spuse cu cruzime nu displăceau soldaților.

Din fericire, Drogo se împrietenise cu doctorul Rovina și izbutise să și-l facă, într-un fel, complice pentru a putea rămîne acolo. O presimțire nelămurită îi spunea că dacă ar fi părăsit atunci Fortăreța, din pricina bolii, n-avea să se mai întoarcă niciodată acolo. Gîndul acesta era o pricină de adîncă neliniște. În urmă cu douăzeci de ani, ar fi dorit într-adevăr să ducă o viață facilă și strălucitoare de garnizoană, cu manevre estivale, cu exerciții de tir, cu întreceri de călărie, teatre, vizite, femei frumoase. Dar acum, ce-i mai rămăsese? Nu mai avea decît puțini ani pînă să fie scos la pensie, cariera lui era sfîrșită, în cel mai bun caz ar fi putut obține un post la vreun comandament, unde să-și poată încheia serviciul. Îi mai rămîneau puțini ani, ultima rezervă, poate că înainte de retragere ar mai fi apucat totuși evenimentul sperat. Își irosise cea mai frumoasă parte din viață și acum vroia cel puțin să aștepte pînă în ultimul minut.

Pentru a grăbi vindecarea, Rovina îi recomandă să se cruțe cît mai mult, să stea toată ziua în pat și să ceară să i se aducă în cameră hîrțiile de rezolvat. Aceasta se în-

împla într-un martie rece și ploios, însoțit de fantastice surpări de teren în munți. Stînci întregi se prăbușeau pe neașteptate, din cauze necunoscute, prăvălindu-se în hăuri și zgomote lugubre se auzeau în noapte, uneori chiar ore în șir.

În sfîrșit, încet-încet începu să se apropie vremea frumoasă. Zăpada din trecătoare se și topise, dar cețuri umede stăruiau deasupra Fortăreței. Era nevoie de un soare puternic pentru a le alunga, căci înfățișarea văilor era jalnică din pricina iernii. Dar într-o dimineață, cînd se trezi din somn, Drogo văzu strălucind pe podeaua de lemn o frumoasă rază de soare și simți că venise primăvara.

Se lăsă legănat de speranța că o dată cu timpul frumos aveau să-i revină și lui puterile. Chiar și în vechile grinzi, primăvara reînvie un crîmpei de viață, dovadă nenumăratele trosnete care populează acele nopți. Totul pare să se trezească la viață, un val de sănătate și de bucurie se revarsă peste lume.

Iată la ce se gîndea cu insistență Drogo, încercînd să-și aducă aminte fragmente din operele unor autori iluștri în legătură cu acest subiect, pentru a se îmbărbăta. Ridicîndu-se din pat, se îndreptă clătîindu-se spre fereastră. Simți un început de amețală, dar se consolă gîndindu-se că întotdeauna se întîmplă așa cînd te ridici din pat după ce ai zăcut mai multă vreme, chiar și atunci cînd ești complet vindecat. Într-adevăr, senzația de amețală dispăru curînd și Drogo putu să vadă strălucirea soarelui.

O bucurie fără margini părea să se reverse peste lume. O bucurie pe care Drogo n-o putea constata nemijlocit, din pricina zidului ce se afla în fața lui, dar o intuia fără nici o greutate. Pînă și vechile ziduri, pămîntul roșietic din curtea interioară, băncile de lemn decolorat, o șaretă goală, un soldat care trecea alene, totul părea împăcat cu sine. Cine știe cum arăta lumea, dincolo de acele ziduri?

Se simți ispitit să se îmbrace, să stea la aer pe un fotoliu, să-l bată puțin soarele, dar un frison ușor îl sperie, îndemnîndu-l să se întoarcă în pat. „Totuși, astăzi mă simt mai bine, într-adevăr mai bine“, se gîndi, convins că nu-și făcea iluzii.

Minunata dimineață de primăvară se înstăpînea în liniște și dîra de soare de pe podea începea să se deplaseze. Drogo o urmărea din cînd în cînd, și nu avea nici un chef să examineze hîrtoagele îngrămădite pe masa de lîngă pat. Pretutindeni domnea o liniște neobișnuită pe care rarele semnale de trompetă, ca și bufniturile cisternei, nu izbuteau s-o destrame. Temîndu-se că n-avea să-i poarte noroc, Drogo nu acceptase să-și schimbe camera, nici măcar după ce fusese înaintat la gradul de maior; iar acum, susurul rezervorului devenise o obișnuință veche și nu-l mai deranja cîtuși de puțin.

Drogo urmărea o muscă care se oprise pe podea, chiar în conul razei de soare, vietate ciudată în anotimpul acela, care cine știe cum izbutise să supraviețuiască peste iarnă. O urmărea cum mergea cu prudență, cînd cineva bătu la ușă.

Era un ciocănit mai altfel decît cele obișnuite, cum remarcă Giovanni. Desigur, nu putea fi ordonanța, nici căpitănelul Corradi de la secretariat, care obișnuia să ceară permisiunea de a intra, nici vreun altul dintre vizitatorii obișnuți.

— Intră, spuse Drogo.

Ușa se deschise și în prag se ivi bătrînul croitor-șef Prosdocimo, gîrbov de-a binelea acum, într-un veșmînt straniu, care cîndva trebuie să fi fost o uniformă de sergent-major. Se apropie de Drogo, gîfîind puțin, și făcu un semn cu arătătorul mîinii drepte, spre ceva de dincolo de ziduri.

— Vin ! Vin ! exclamă în surdină, ca și cum ar fi dezvăluit un mare secret.

— Cine anume vine ? făcu Drogo, uimit că-l vede pe croitorul-șef atât de agitat. „Să te ții acum, m-am aranjat — se gândi — asta o să înceapă iar cu palavrele lui și o să mă toace la cap cel puțin vreo oră“.

— Vin pe drumul cel nou, cu voia lui Dumnezeu, pe drumul dinspre nord. Toți s-au dus pe terasă să-i vadă.

— Pe drumul dinspre nord ? Soldați ?

— Batalioane după batalioane ! strigă ca ieșit din minți bătrînelul, strîngînd pumnii. De data asta nu ne mai înșelăm, și apoi a venit și o depeșă de la Statul Major prin care ne anunță că ne trimit întăriri. Războiul ! Războiul ! strigă, și nu puteai să-ți dai seama bine dacă nu era și puțin înspăimîntat.

— Zici că se și văd ? întrebă Drogo. Se văd chiar și fără lunetă ? (Se ridicase în capul oaselor pe pat, năpădit de o cumplită tulburare.)

— Dumnezeu, și încă cum ! ? Se văd tunurile, au numărât pînă acum optsprezece !

— Și în cît timp ar putea să atace, cît timp le mai trebuie încă ?

— Ah, cu drumul pe care l-au construit, înaintează repede ; aș zice că în două zile vor fi aici, în maximum două zile !

„Ah, patul ăsta blestemat ! își spuse Drogo. Iată-mă imobilizat aici de boală.“ Nu-i trecu nici o clipă prin minte că Prosdocimo ar fi putut să-i spună baliverne. Deodată, simțise că totul e adevărat, își dăduse seama că pînă și aerul se schimbase într-un anumit fel, pînă și lumina soarelui.

— Prosdocimo, rosti el cu greutate. Du-te și cheamă-l pe Luca, ordonanța mea, ar fi inutil să sun. Trebuie să fie la secretariat, așteaptă să i se dea hîrtille, du-te repede, te rog.

— Haideți sus, domnule maior, îl îndemnă Prosdocimo, îndepărtîndu-se. Nu vă mai gândiți la boala asta afurisită, veniți și dumneavoastră sus pe terasă să vedeți.

Ieși cu pași sprinteni, uitînd să închidă ușa ; zgomotul pașilor săi se auzi depărtîndu-se pe coridor, apoi se lăsă din nou tăcerea.

„Dumnezeule, ajută-mă să mă simt mai bine, te implor, cel puțin pentru șase-șapte zile !“ murmură Drogo, fără a izbuti să-și stăpînească emoția. Se gândi să se scoale imediat din pat, cu orice preț, să se ducă pe terasă, să fie văzut de Simeoni, să observe toți că el nu lipsește de la datorie, că e la postul său de comandă, că își va asuma toate răspunderile, ca de obicei, ca și cum nu ar fi fost bolnav.

Bang ! Un suflu de vînt de pe coridor făcu să se trîntească ușa cu un zgomot supărător. În liniștea imensă, zgomotul răsună puternic și dușmănos, ca un răspuns la rugăciunea lui Drogo. Și oare de ce nu mai venea o dată ordonanța, cît îi trebuia imbecilului ăluia ca să urce cîteva trepte ?

Fără să-l mai aștepte, Drogo coborî din pat și fu cuprins de un val de amețelă, care totuși, încet-încet, îi trecu. Acum se găsea în fața oglinzii și-și privea înspăimîntat fața galbenă și suptă. „Din pricina bărbii arăt atât de rău“, încercă să se liniștească Giovanni. Și cu pași nesiguri, încă în cămașă de noapte, începu să se învîrtească prin odaie, căutîndu-și briciul. „Dar de ce nu vine o dată Luca ?“

Bang ! făcu din nou ușa, trîntită de curent. „Să te ia dracu !“ bombăni Drogo și se îndreptă spre ea ca și cum s-o închidă. În momentul acela auzi pașii ordonanței care se apropia.

Ras și complet îmbrăcat — deși simțea cum se bălăbănește în uniforma mult prea largă — maiorul Giovanni

Drogo ieși din cameră și o porni pe coridorul care-i păru mult mai lung ca de obicei. Luca mergea alături de el și puțin mai înapoi, gata să-l susțină, văzînd prea bine că ofițerul abia se ținea pe picioare. Valurile de amețală reveneau brusc și de fiecare dată Drogo trebuia să se oprească, sprijinindu-se de zid. „Mă macin prea mult, obișnuita mea nervozitate, se gîndi. În general, însă, mă simt mai bine.“

Intr-adevăr, amețeaua trecu și Drogo ajunse pe terasa cea mai înaltă a Fortului, unde numeroși ofițeri scrutau cu luneta triungiul de podiș vizibil, lăsat liber de munți. Orbit de strălucirea intensă a soarelui, cu care nu mai era obișnuit, Giovanni răspunse zăpăcit la salutarile ofițerilor prezenți. I se păru, dar poate era numai o impresie, că subalternii îl salutau cu o anumită indiferență, aproape ca și cum el nu ar mai fi fost superiorul lor direct, arbitrul, într-un anumit sens, al vieții lor cotidiene. Îl considerau oare deja un om sfîrșit ?

Gîndul acesta neplăcut i se risipi repede, și în locul lui se ivi din nou preocuparea majoră : ideea războiului. Primul lucru pe care-l observă Drogo fu spirala de fum subțire care se ridica deasupra acoperișului Redutei Noi ; deci fusese repus în funcție serviciul de gardă, se și luaseră așadar măsuri excepționale, comandamentul era în plină activitate, fără ca nimeni însă să-i fi cerut părerea și lui, locțiitorului comandantului. Dimpotrivă, nici măcar nu îl preveniseră. Dacă Prosdocimo nu s-ar fi dus să-l cheme, din proprie inițiativă, Drogo ar fi zăcut încă în patul lui, fără să aibă habar de cele ce se întîmplau.

Îl năpădi o furie dureroasă și amară, ochii i se împăienjeniră, trebui să se sprijine de parapetul terasei, și o făcu controlîndu-se la maximum, pentru ca ceilalți să nu-și dea seama în ce hal ajunsese cu adevărat. Se simțea îngrozitor de singur, ca printre dușmani. Mai era, într-adevăr, cîte

un tînăr locotenent, ca Moro, care-i era devotat, dar ce conta pentru el sprijinul subalternilor ?

În momentul acela auzi luîndu-se poziție de drepti. Cu pași precipitați înaintă spre el locotenent-colonelul Simeoni, roșu la față.

— Te caut peste tot de mai mult de o jumătate de oră, exclamă, adresîndu-i-se lui Drogo. Nu mai știam ce să fac. Trebuie să luăm anumite hotărîri.

Se apropie de el cu o cordialitate exagerată, încruntîndu-și sprîncelele, ca și cum ar fi fost foarte preocupat și nerăbdător să cunoască și părerile lui Drogo. Giovanni se simți dezarmat. Furia lui se topi dintr-o dată, deși știa foarte bine că Simeoni îl minte. Desigur, Simeoni își făcuse socoteala că Drogo nu poate să se miște, și nu se mai gîndise în nici un fel la el, hotărîse totul de unul singur, urmînd să-l informeze abia după aceea, cînd totul avea să fie executat ; mai tîrziu însă, cînd i se adusese la cunoștință că Drogo se învîrte prin Fortăreață, pornise în căutarea lui, nerăbdător să-i demonstreze buna sa credință.

— Am aici un mesaj de la generalul Stazzi, spuse Simeoni, prevenind orice întrebare a lui Drogo și conducîndu-l ceva mai la o parte, pentru ca ceilalți să nu-i poată auzi. Sînt gata să sosească două regimente, înțelege ? Și unde Dumnezeu am să le pun ?

— Două regimente ? Întăriri ? făcu Drogo uluit.

Simeoni îi înmînă mesajul. Generalul anunța că temîndu-se de eventuale provocări dușmane, ca măsură de securitate, fuseseră trimise, pentru a întări garnizoana Fortăreței, două regimente, și anume regimentul șaptesprezece de infanterie și un al doilea de geniu, cu o unitate de artilerie ușoară ; de îndată ce va fi posibil, să se restabilească serviciul de gardă, conform vechiului regulament, adică cu efectivul complet, și să se ia măsuri pentru încartiruirea ofițerilor și soldaților. O parte, bineînțeles, aveau să fie instalați în tabără.

— Intre timp, am trimis un pluton la Reduta Nouă. Am făcut bine, nu-i așa ? adăugă Simeoni, fără a-i lăsa timp lui Drogo să răspundă. I-ai văzut, nu ?

— Da, da, ai făcut bine, răspunse Giovanni cu un mare efort.

Cuvintele lui Simeoni îi ajungeau la urechi ca un sunet îndepărtat și ireal, lucrurile din jurul lui se clătinau în mod neplăcut. Drogo se simțea rău, o sfârșeală cumplită puse dintr-o dată stăpânire pe el, toată voința lui se afla concentrată doar în efortul de a se ține pe picioare. „Ah, Dumnezeu, ah, Dumnezeu ! imploră el în gând, ajută-mă puțin !“

Pentru a-și ascunde leșinul, ceru să i se dea o lunetă (era faimoasa lunetă a locotenentului Simeoni) și începu să privească spre nord, sprijinindu-se cu coatele de parapet, și asta îl mai ajuta oarecum să se țină pe picioare. O, dacă dușmanii ar mai fi așteptat măcar puțin, ar fi fost de-ajuns o săptămână pentru ca el să se poată înzdrăveni, doar așteptaseră atîția ani, nu puteau să mai întîrzie cîteva zile încă, numai cîteva zile ?

Privi prin lunetă triumghiul de deșert care se vedea ; spera să nu zărească nimic, și cînd colo, o fișie neagră străbătea de-a curmezișul suprafața albicioasă a podișului, și fișia se mișca, era o forfotă compactă de oameni și convoaie care înaintau spre Fortăreață. Cu totul altceva decît sărmanele coloane de militari apărute atunci cînd delimitaseră frontiera. În sfîrșit, era armata nordului, și cine știe...

În momentul acela lui Drogo i se păru că imaginea din lunetă începe să se rotească nebunește, că e din ce în ce mai întunecată, apoi cade vertiginos în întuneric. Leșinat, Drogo se prăbuși moale peste parapet, ca o fantomă. Simeoni îi veni în ajutor ; sprijinind trupul golit de puteri, simți, prin stofa uniformei, scheletul descarnat al oaselor lui Giovanni.

XXVIII

Trecu o zi și o noapte. Maiorul Giovanni Drogo zăcea în pat, din cînd în cînd ajungea pînă la el doar zgomotul ritmic al cisternei și nimic altceva, deși în tot restul Fortăreței neliniștea și agitația creșteau clipă de clipă. Izolat de toate, Drogo stătea încordat să-și asculte pulsațiile propriului trup, să vadă dacă nu cumva forțele pierdute începeau să-i revină. Doctorul Rovina îi spusese că avea să fie o chestiune de puține zile. Dar de cîte, în realitate ? Oare, cînd aveau să sosească dușmanii, avea să poată cel puțin să se ridice în picioare, să se îmbrace, să se trască pînă pe terasa fortificației ? Din cînd în cînd se dădea jos din pat — de fiecare dată i se părea că se simte ceva mai bine — se ducea fără să se sprijine pînă în fața oglinzii, dar aici, imaginea sinistră a feței sale tot mai pămîntie și cu obrăzii scofilciți ucidea noile speranțe. Năucit de amețală, se întorcea clătînîndu-se la pat, și îl blestema pe medic, care nu izbutea să-l vindece.

Raza de soare de pe podea făcuse un ocol destul de mare, trebuia să fie cel puțin ora unsprezece, zgomote neobișnuite se înălțau din curte, și Drogo zăcea nemișcat, cu privirile ațintite în tavan, cînd în cameră intra locotenent-colonelul Simeoni, comandantul Fortăreței.

— Cum te simți, întrebă cu vioiciune. Puțin mai bine ? Dar ești destul de palid, știi ?

— Știu, răspunse Drogo cu răceală. Cei dinspre nord au mai înaintat ?

— Au înaintat, nu glumă ! spuse Simeoni. Artileria se află deja pe buza depresiunii și acum încep să se instaleze... iar tu să mă ierți că nu am venit mai devreme, dar dacă ai ști... s-a transformat totul într-un infern. După-masă ne sosesc primele întăriri, abia acum am găsit cinci minute libere...

Drogo vorbi, și se miră auzind cum îi tremură vocea :

— Măine sper să mă dau jos din pat, aş putea să te ajut puțin.

— A, nu, nu, nu te mai gîndi la asta acum, îngrijește-te să te faci bine, și să nu cumva să crezi că te-am uitat. Dimpotrivă, am chiar o veste bună, îndrăzni Simeoni să spună. Astăzi va veni o trăsură splendidă să te ia. Război — nerăzboi, prietenii înaintea de orice !

— O trăsură să mă ia ? De ce să mă ia ?

— Sigur că da, va veni să te ia. Doar n-oi fi vrînd să stai veșnic aici, în cămăruța asta, în oraș ai să te poți trata mai bine, ai să vezi, într-o lună ai să te pui din nou pe picioare. Și nu-ți mai face griji în legătură cu ceea ce se petrece aici, cea mai mare parte a pregătirilor s-a și făcut.

O furie cumplită răscoli brusc inima lui Drogo. El, care renunțase la tot ce fusese mai bun în viață în așteptarea acestei înfruntări cu dușmanul, care de mai mult de treizeci de ani se hrănise cu acea unică credință, era alungat tocmai acum, cînd în sfîrșit începuse războiul ?

— Trebuia cel puțin să-mi ceri părerea, răspunse cu o voce tremurînd de furie. Nu mă mișc de aici. Vreau să rămîn pe loc... Sînt mai puțin bolnav decît crezi tu, măine mă dau jos din pat...

— Nu te agita, pentru Dumnezeu, așa n-o să facem nimic, dacă te agiți o să te simți și mai rău, replică Simeoni cu un surîs forțat, de înțelegere. Dar mi s-a părut că ar fi fost mult mai bine, chiar și Rovina spune...

— Ce anume spune Rovina ? Rovina ți-a spus să chemi trăsura ?

— Nu, nu. N-am vorbit cu Rovina despre trăsura, dar el spune că ți-ar face bine să schimbi aerul.

• Drogo se gîndi atunci să-i vorbească lui Simeoni ca unui prieten adevărat, să-și deschidă sufletul în fața lui, așa cum ar fi făcut cu Ortiz ; la urma urmei, și Simeoni era un om.

— Ascultă, Simeoni, începu el schimbînd tonul. Tu știi că toți am rămas aici la Fortăreață cu speranța... E greu să explici dar tu știi foarte bine — și, într-adevăr, nu izbutea să se facă înțeles : cum oare să faci un asemenea om să priceapă anumite lucruri ? — dacă n-ar fi existat această posibilitate...

— Nu înțeleg, spuse Simeoni cu vădită plictiseală. („Acum mai devine și patetic ? se gîndi. Boala să-l fi ramolit în asemenea hal ?“)

— Dar nu se poate să nu înțelegi, insistă Giovanni. Au trecut mai mult de treizeci de ani de cînd stau aici și aștept... și între timp am ratat destule ocazii. Treizeci de ani înseamnă ceva, și totul pentru a-i aștepta pe acești dușmani. Nu poți să preținzi acum... Nu poți să-mi preținzi acum să plec. Nu-mi poți cere așa ceva. Am oarecare drept să rămîn, mi se pare...

— Bine, replică Simeoni iritat. Credeam că-ți fac un serviciu, și tu îmi răspunzi în felul acesta ! Într-adevăr, nu merita osteneala. Am trimis doi curieri speciali. Am întîrziat marșul unei baterii anume pentru a lăsa să treacă trăsura.

— Dar nu-ți reproșez nimic ție, făcu Drogo. Dimpotrivă, îți sînt recunoscător. Tu ai făcut-o cu cele mai bune intenții, înțeleg — (oh, ce chin, se gîndea, să fii obligat să-ți reprimi sentimentele față de canală asta) — și de altfel, trăsura poate să rămînă aici. Acum nici nu mă simt în stare să fac o asemenea călătorie, adăugă el imprudent.

— Mai adineauri spuneai că măine ai să părăsești patul, și-acum spui că nici măcar nu poți să te urci în trăsura, fartă-mă, dar nu știi nici tu singur bine ce vrei...

Drogo încercă s-o dregă.

— O, nu, e cu totul altceva. Una este să faci o asemenea călătorie, și alta să urci pînă pe terasa zidului de apărare, așa putea chiar să-mi aduc un taburet ca să stau jos dacă mă simt slăbit — (se gîndise să spună un „scaun“, dar

lucrul putea să pară ridicol) — de acolo pot să supraveghez serviciul, pot cel puțin să văd.

— Rămii, rămii atunci, spuse Simeoni ca pentru a termina discuția. Dar nu știu unde or să doarmă ofițerii care vor sosi, doar nu pot să-i culc pe coridoare, și nici în pivniță ! În camera asta ar fi putut foarte bine să încapă trei paturi...

Drogo îl privi încremenit. Până acolo ajunsese deci Simeoni ? Voia să-l expedieze de acolo doar pentru a avea o cameră liberă ? Numai pentru asta ? Deci nu de solitudine și prietenie era vorba. Trebuia s-o fi înțeles încă de la început, se gândi Drogo, nici nu puteai să te aștepti la altceva de la o asemenea canalie.

Și cum Drogo tăcea, Simeoni, încurajat, insistă.

— Trei paturi pot să încapă foarte bine aici. Două de-a lungul peretelui și unul în colțul acela. Vezi, Drogo, dacă mă ascuți — preciză, fără nici un fel de menajament — dacă mă ascuți, în fond îmi ușurezi sarcina, în timp ce, dacă rămii aici, iartă-mă că ți-o spun, nu văd cum anume ai putea fi de folos, în starea în care te afli.

— Bine, îl întrerupse Giovanni, am înțeles. Acum ajunge, te rog, a început să mă doară și capul.

— Scuză-mă, spuse celălalt, scuză-mă dacă insist, dar aș vrea să clarific pe loc chestiunea asta. Trăsura se află pe drum. Rovina este de acord cu plecarea, aici rămîne liberă o cameră, tu ai să te vindeci mai repede și, în fond, chiar și eu, ținîndu-te aici bolnav, îmi iau pe cap o mare răspundere, dacă se întâmplă vreo nenorocire ? Mă obligi să-mi asum o mare răspundere, ți-o spun sincer.

— Ascuți, răspunse Drogo, dar își dădea seama cît de absurd era să mai lupte ; între timp urmărea raza de soare care începuse să urce de-a lungul peretelui de lemn, alungindu-se pieziș. Iartă-mă că-ți spun nu, dar prefer să rămîn aici. Tu n-ai să ai nici un neajuns, ți-o garantez. Dacă vrei, îți dau o declarație scrisă. Du-te, Simeoni, lasă-mă în pace, poate nu mai am mult timp de trăit,

lasă-mă să stau aici, sînt mai mult de treizeci de ani de cînd dorm în camera asta...

Celălalt tăcu un moment, își privi cu dispreț camaradul bolnav, avu un surîs răutăcios și apoi întrebă cu o voce mînioasă :

— Și dacă ți-aș cere-o în calitate de superior ? Dacă ceea ce ți-am spus ar fi un ordin, ce-ai mai putea să răspunzi ? — și aici făcu o pauză, savurînd impresia produsă. De data aceasta, dragă Drogo, nu dai deloc dovadă de obișnuitul tău spirit militar, îmi pare rău că trebuie să ți-o spun, dar la urma urmelor tu te duci la adăpost, cine știe cîți n-ar vrea să facă schimb cu tine. Admit chiar că lucrul acesta nu-ți face plăcere, dar nu poți avea absolut totul în viață, trebuie totuși să știi să te resemnezi... Deci, îți trimit ordonanța să-ți pregătească bagajele, pe la două trăsura ar trebui să fie aici. Ne vedem mai tîrziu...

Spunîndu-i acestea, plecă în grabă, anume pentru a nu-i lăsa lui Drogo timp să găsească un nou argument. Închise ușa grăbit, se îndepărtă pe coridor cu pași sprinteni, ca omul satisfăcut de sine, care stăpînește perfect situația.

În urma lui rămase o tăcere apăsătoare. Plici ! făcu dincolo de zid apa din cisternă. Apoi, în cameră nu se mai auzi decît respirația greoaie a lui Drogo, aducînd întru-cîtva cu un suspin. Afară soarele strălucea puternic, pînă și pietrele începeau să se încălzească, zgomotul torentului lunecînd printre pereții abrupti se auzea îndepărtat, uniform, dușmanii se adunau sub ultima treaptă a depresiunii din fața Fortăreței, pe șoseaua ce străbătea podișul mai înaintau încă trupe și furgoane. Pe zidurile de apărare ale fortificației totul era pregătit — munițiile suficiente, soldații bine dispuși, armele verificate. Toate privirile erau ațintite spre nord, chiar dacă nu se vedea încă nimic din pricina munților din față (numai de la Reduta Nouă se putea urmări bine absolut tot ce se întîmpla). La fel ca în zilele acelea îndepărtate, cînd veni-

seră străinii pentru delimitarea frontierelor, la fel ca atunci, toți erau cu sufletul la gură, lăsându-se năpădiți când de teamă, când de bucurie. Oricum, nimeni nu mai avea timp să-și amintească de Drogo, care acum se îmbrăca ajutat de Luca și se pregătea de plecare.

XXIX

Ca trăsură, era într-adevăr aspectuoasă, ba putea să pară chiar exagerată pentru acel drum de țară. Se putea crede că aparține unui senior bogat, dacă pe uși nu s-ar fi văzut stema unui regiment. Pe capră erau doi soldați, vizitiul și ordonanța lui Drogo.

Nimeni, în zăpăceala de la Fortăreață, unde și începuseră să sosească primele eșaloane de întăriri, nu dădu prea multă atenție unui ofițer slab, cu fața scofilcită și gâlbuie, care cobora încet scările, se îndrepta spre gangul de la intrare și ieșea afară, unde îl aștepta trăsura.

Pe esplanada inundată de soare, se vedea în clipa aceea înaintînd un lung șir de soldați, de cai și de măgari venind dinspre vale. Deși obosiți din pricina marșului forțat, pe măsură ce se apropiau de Fortăreață, soldații grăbeau pasul, iar trompeții, aflați în frunte, fură văzuți cum scoteau husele de pînză cenușie de pe instrumente, ca și cum s-ar fi pregătit să cînte.

Între timp, cîțiva ofițeri ieșiră să-l salute pe Drogo, dar numai foarte puțini, și n-o mai făceau la fel ca altădată. Toți știau, sau cel puțin așa făcea impresia, că Drogo pleacă pentru totdeauna și că de-acum încolo el nu mai însemna nimic în ierarhia Fortăreței. Locotenentul Moro și încă vreo cîțiva veniră să-i ureze drum-bun; fu totuși un salut de rămas-bun foarte scurt, rostit cu acea afecțiune vagă pe care o au de obicei tinerii față de vechile generații. Cineva îi spuse lui Drogo că domnul comandant Simeoni îl roagă să mai aștepte puțin, în clipa aceea era

extrem de ocupat, domnul maior să fie atît de bun să mai aibă răbdare cîteva minute, căci domnul comandant are să vină negreșit.

Dar de îndată ce se urcă în trăsură, Drogo dădu ordin de plecare. Ceruse să fie coborît coșul trăsorii pentru a putea să respire mai bine; își înfășurase picioarele în două sau trei pături de culoare închisă, ce făceau să iasă și mai puternic în evidență strălucirea săbiei.

Hurducîndu-se pe pietre, trăsura se îndepărtă pe esplanada prundoasă, drumul lui Drogo îndreptîndu-se astfel spre ultima țintă. Stînd răsucit într-o parte pe bancheta trăsorii, — capul bălăbănindu-i-se la fiecare hurducătură a roților — Drogo privea țintă la zidurile galbene ale Fortăreței, care se făceau din ce în ce mai scunde.

Acolo, în ținutul acela își irosise întreaga sa existență izolată de lume, se chinuise mai mult de treizeci de ani în așteptarea dușmanului, și acum, cînd străinii năvăleau în sfîrșit, acum era pur și simplu alungat de acolo. Asta în timp ce camarazii lui, acei care duseseră o viață ușoară și plăcută jos, în oraș, iată-i urcînd acum prin trecătoare cu surîsuri trufașe, disprețuitoare, pentru a se acoperi de glorie.

Ochii lui Drogo fixau, ca niciodată pînă atunci, zidurile gâlbui ale Fortăreței, contururile geometrice ale forturilor și pulberăriilor. Lacrimi amare îi lunecau încet pe pielea zbircită, totul se sfîrșea îngrozitor de trist, și nu-i mai rămînea într-adevăr nimic.

Nimic, absolut nimic nu-i mai rămînea lui Drogo, era singur pe lume, bolnav, și fusese alungat întocmai ca un lepros. Blestemații, blestemații, își spunea. Dar, de fapt, era mai bine să se resemneze, să nu se mai gîndească la nimic, altfel o insuportabilă furie îi clocotea în piept, sufocîndu-l.

Soarele începuse să coboare încet spre apus, deși mai avea încă o cale lungă de străbătut. Cei doi soldați de pe capră sporovăiau liniștiți, fără să le pese că rămîn pe

loc sau pleacă. Luau viața așa cum se nimerea și nu-și frământau mintea cu gânduri absurde. Trăsura, excelent construită, făcută parcă anume pentru a transporta un bolnav, se unduia la fiecare denivelare a terenului ca o balanță delicată. Iar Fortăreața, în ansamblul panoramei, devenea din ce în ce mai mică și mai teșită, deși zidurile sale străluceau nespuse de straniu în acea după-amiază de primăvară.

„Poate că e ultima oară când o mai văd, se gândi Drogo când trăsura ajunse la marginea esplanadei, acolo unde drumul începea să se afunde în trecătoare. Adio, Fortăreață!” își spuse. Dar cum se simțea parcă puțin năucit, Drogo nu avu nici măcar curajul să ceară să fie opriți caii, pentru a mai arunca o ultimă privire spre vechea cetățuie care abia acum, după secole, avea să-și înceapă adevărata viață.

O clipă încă în ochii lui Drogo mai dăinuia imaginea zidurilor îngălbenite, a bastioanelor întortocheate, a misterioaselor redute, a stîncilor laterale, negre acum din pricina dezghețului. Și i se păru — dar fu o frîntură infinitesimală de timp — că zidurile s-ar fi alungit pe neașteptate spre cer, strălucind de lumină, apoi orice perspectivă fu retezată cu brutalitate de stîncile acoperite de vegetație printre care se afunda drumul.

Pe la cinci ajunse la un mic han, acolo unde drumul șerpuia pe un versant al defileului. În înalt, ca un miraj, se avîntau haotice creste acoperite de iarbă și pămînt roșu, munți pustii unde poate nu pusese niciodată picioarul vreoaia omenească. Jos, în vale, se învîltoarea torentul.

Trăsura se opri în piațeta mică din fața hanului chiar în timp ce trecea un batalion de pușcași. Drogo văzu chipuri tinere, roșii de transpirație și de oboseală, ochi care-l fixau cu mirare. Numai ofițerii îl salutară. Auzi pe careva

dintre cei care se îndepărtaseră spunînd: „Călătorește comod, Bătrînelul!”

Nu urmă însă nici un hohot de rîs. În vreme ce ei se duceau să lupte, el, ca un laș, cobora la șes. Ce ofițer ridicol, își spuneau probabil acei soldați, numai dacă nu cumva îi citiseră pe față că și el se ducea să moară.

Nu izbutea să scape de acea vagă stare de uluire, ase-mănătoare cu o ceață, datorită poate legănatului trăsorii, poate bolii, sau poate pur și simplu durerii de a vedea cît de trist i se sfîrșește viața. Nu-i mai păsa acum de nimic, absolut de nimic. Ideea de a se reîntoarce în orașul său, de a se învîrți cu pași tîrșiți prin vechea casă pustie, sau de a zăcea într-un pat vreme de nesfîrșite luni de plictiseală și singurătate, îl înspăimînta. Nu avea nici o grabă să ajungă. Hotărî să petreacă noaptea la han.

Așteptă să se scurgă întregul batalion și praful ridicat de soldați să se așeze din nou pe urmele pașilor lor, ca uruitul furgoanelor să fie acoperit de glasul torentului. Apoi coborî încetîșor din trăsură, sprijinindu-se de umărul lui Luca.

În prag ședea o femeie care împletea absorbită un ciorap, iar la picioarele ei, într-un leagăn rustic, dormea un copil. Drogo privi uluit la acel somn uimitor, atît de diferit de cel al oamenilor mari, atît de delicat și adînc. În ființa aceea nu se înfiripaseră încă vise tulburi, sufletul acela micuț plutea, nepăsător, fără dorinți sau remușcări, într-un văzduh pur și nespuse de liniștit. Drogo se opri în loc, contemplînd îndelung copilul adormit, și o tristețe sfîșietoare îi pătrunse în suflet. Încercă să se închi-puie pe el însuși cufundat în somn, un alt Drogo, copil, pe care el nu-l putuse nicicînd cunoaște. Apoi își alcătui un tablou sinoptic al propriului său trup amortit în chip animalic, înfiorat de temeri obscure, cu respirație greoaie, gura întredeschisă și căzută. Cu toate acestea, și el dormise cîndva aidoma celui prunc, și el fusese cîndva gra-

țios și inocent, și poate un bătrîn ofițer bolnav se opri să-l privească, cu o uimire plină de amărăciune.

„Sărmane Drogo !“ își zise, și-și dădea seama câtă slăbiciune vădea, dar, la urma urmei, era atît de singur pe lume, și în afară de el însuși nimeni altcineva nu-l mai iubea.

XXX

Se trezi stînd într-un fotoliu mare, într-o cameră de dormit ; și era o seară minunată, iar prin fereastră pătrundea o adiere înmiresmată. Drogo privea absent cerul care devenea tot mai albastru, umbrele vineții ale defileului, crestele scîldate încă în soare. Fortăreața era departe acum, nu se mai zăreau nici măcar munții care o înconjurau.

Și chiar pentru oamenii nu foarte norocoși, seara aceea trebuia să fie cu adevărat fericită. Giovanni se duse cu gîndul la orașul învăluit în amurg, la dulcile neliniști proprii acelui anotimp, la perechile tinere care se plimbau pe bulevarde de-a lungul rîului, la ferestrele luminate de unde se auzeau acordurile pianelor, la fluieratul unui tren îndepărtat. Își imaginează apoi focurile aprinse de tabăra dușmană în mijlocul podișului dinspre nord, felinarele Fortăreței care se legănau în vînt, noaptea de veghe, atît de minunată, dinaintea bătăliei. Toți, într-un fel sau altul, aveau un motiv, fie chiar neînsemnat, să spere — toți, în afară de el.

De jos, din cîrciuma hanului, se auzi cîntînd un om, apoi doi într-un glas, un fel de cîntec popular de dragoste. În înaltul cerului, acolo unde albastrul bolții devenea mai adînc, sclipiră trei sau patru stele. Drogo era singur în cameră, ordonanța coborîse să bea ceva, prin unghere și pe sub mobile se îngrămădeau umbre neliniștitoare.

O clipă, Giovanni păru că nu mai poate să reziste (la urma urmei nu-l vedea nimeni, absolut nimeni pe lume n-avea să știe), o clipă, maiorul Drogo simți că durerea împovăratore a sufletului său e gata să irumpă în lacrimi.

Și în clipa aceea, din ungherele cele mai tănuite ale ființei sale izbucni limpede și cutremurător un nou gînd : moartea.

I se păru că fuga nestăvilită a timpului s-ar fi oprit în loc, ca și cum vraja s-ar fi destrămat. Involburarea devenise în ultima vreme și mai intensă, apoi, pe neașteptate, n-a mai fost nimic, lumea încremenise într-o apatie orizontală, iar limbile orologiilor alergau în zadar. Drumul lui Drogo se sfîrșise ; iată-l acum pe țărnul singuratic al unei mări cenușii și uniforme, iar în jurul său nu se vedea nimic, nici măcar o casă, nici un arbore, nici un om, totul era aidoma, din vremuri imemoriale.

Dinspre îndepărtatele hotare simțea înaintînd înspre el o umbră tot mai mare și concentrică, poate nu mai era decît o chestiune de ore, poate de săptămîni sau de luni ; dar înseși lunile și săptămînilor nu reprezintă mai nimic atunci cînd ne despart de moarte. Viața deci se încheiase într-un fel de farsă, pentru că totul fusese pierdut, din pricina unui pariu hazardat.

Afară, cerul deveni de un albastru intens, spre apus mai zăbovea totuși o diră de lumină, plutind peste culmile vineții ale munților. În cameră pătrunsesse întunericul și nu se mai distingeau decît contururile amenințătoare ale mobilelor, albul patului, spada strălucitoare. Drogo își dădea seama că n-avea să se mai cîntească de acolo.

Astfel, învăluit în umbre, în vreme ce din încăperea de jos se auzeau acele cîntece duioaseacompaniate de acordurile unei ghitare, Giovanni Drogo simți înfiripîndu-i-se în suflet o ultimă speranță.

El, care era singur pe lume și bolnav, alungat de la Fortăreață ca un balast supărător, el, care rămăsese în urma tuturor, el, cel timid și slab, îndrăzni să-și imagineze că încă nu se sfîrșise totul; poate că, într-adevăr, venise și pentru el ceasul cel mare, cea ocazie unică, bătălia finală care putea să însemne răsplata întregii vieți.

Într-adevăr, ultimul dușman înainta acum spre Giovanni Drogo. Nu oameni asemeni lui, chinuți ca și el de ambiții și dureri, alcătuiți din carne pe care o puteai răni, ci o ființă atotputernică și crudă: nu trebuia să lupte pe zidurile redutelor, în mijlocul bubuiturilor și al strigătelor înflăcărâte, sub un cer albastru de primăvară, nu alături de prieteni a căror prezență îți îmbărbătează sufletul, nu în mirosul înepător al pulberii și al împușcăturilor, nici în făgăduința gloriei. Totul avea să se petreacă în odaia unui han necunoscut, la lumina unei lumînări, în cea mai deplină singurătate. Nu era o bătălie din care să se întoarcă încununat cu lauri, într-o dimineată însorită, întâmpinat de surîsul femeilor tinere. Nău era nimeni care să-l vadă, nimeni care să-i spună: bravo!

Oh, e o bătălie mult mai aspră decît cea la care visase cîndva. Chiar și războinicii cei mai încercați n-ar dori s-o înfrunte. E drept, poate fi minunat să mori sub cerul liber, în focul luptei, cu trupul încă tînăr și viguros, în glasuri triumfale de trompetă; mai trist e, desigur, să mori din pricina unei răni, după chinuri îndelungi, într-un salon de spital; și mai dureros încă e să sfîrșești în patul tău, înconjurat de bocete duioase, lumini palide și flacoane de medicamente. Dar nimic nu este mai greu decît să mori într-un ținut străin și necunoscut, într-un pat oarecare de han, bătrîn și urîțit, fără să lași pe nimeni în urma ta pe lume.

Curaj, Drogo, asta e ultima carte, ieși în întâmpinarea morții ca un adevărat soldat, așa fel încît existența ta

ratată cel puțin să sfîrșească bine. Răzbună-te, în sfîrșit, pe soartă; nimeni nu-ți va cînta osanele, nimeni nu te va socoti erou sau ceva asemănător, dar tocmai din pricina asta merită osteneala s-o faci. Pășește cu pas hotărît în împărăția întinericului, elegant ca la o paradă, și zîmbește chiar, dacă izbutești. La urma urmei, conștiința nu-ți este prea împovărată și Dumnezeu va ști să te ierte.

Așa își spunea Giovanni în sine sa — ca pe o rugăciune — simțind cum se strînge tot mai mult în jurul său cercul cel de pe urmă al vieții. Și din șipotul amar al celor petrecute în trecut, din dorințele spulberate, din durerile îndurate, izvora acum o forță lăuntrică, la care niciodată n-ar fi îndrăznit să năzuiască. Cu o bucurie de nespus, Giovanni Drogo își dădu seama, pe neașteptate, că e absolut liniștit, aproape nerăbdător să ia de la capăt greaua încercare. Ah, nu se poate cere totul de la viață? Așa, deci, Simeoni? Numai că de data asta, Drogo o să-ți facă o mică demonstrație.

Curaj, Drogo! Și Giovanni încercă să se stăpînească, să se țină tare, să ia în glumă gîndul acela cutremurător. Își adună tot curajul, într-un efort disperat, ca și cum ar fi pornit la un asalt de unul singur împotriva unei armate întregi. Și deodată vechile temeri se risipiră, obsesiile îl părăsiră, moartea își pierdu chipul înspăimîntător, preschimbîndu-se în ceva simplu și firesc, supunîndu-se legilor firii.

Biet om ros de boală și de ani, maiorul Giovanni Drogo păși curajos spre imensul portal negru și-și dădu seama că obloanele cădeau, deschizînd drum larg luminii.

Și toată acea trudă irosită pe zidurile Fortăreței, acea îndelungă explorare a podișului dinspre nord, dorința de a face carieră, nesfîrșirii ani de așteptare, i se părură acum ceva meschin și fără noimă.

Nu mai avea nici un motiv să-l invidieze pe Angustina. Da, desigur, Angustina murise pe creasta unui munte, în

plină furtună, murise într-un fel demn de el, într-adevăr cu eleganță. Dar mult mai temerar era să încerci să sfârșești ca un viteaz în condițiile în care se afla Drogo, mincat de boală, exilat printre oameni necunoscuți.

Îl supăra doar faptul că trebuie să se ducă pe lumea cealaltă cu trupul acela mizerabil, cu oasele ieșindu-i în afară, cu pielea gălbejită și flască. Angustina a murit neschimbat — se gîndea Giovanni — imaginea lui, în ciuda anilor care trecuseră, rămăsese aceea a unui tînăr înalt și delicat, cu un chip distins, care plăcea atît de mult femeilor : acesta e privilegiul său. Dar cine poate ști oare dacă și el, Drogo, după ce va fi pășit pragul cel negru, nu va putea ajunge iar cel de odinioară, nu frumos (pentru că frumos nu fusese niciodată), dar strălucind de acea prospețime pe care ți-o dă tinerețea. Ce bucurie, își spunea Drogo la gîndul acesta, ca un copil, simțindu-se în mod straniu liber și fericit.

Dar deodată un alt gînd îi veni în minte. Și dacă totul nu e decît o amăgire ? Dacă tot curajul său nu e decît un fel de beție ? Dacă totul nu se datorează decît acelui minunat apus, aerului înmiresmat, dispariției durerii fizice cîntecelor care răzbăteau de la catul de jos ? Și peste cîteva minute, peste o oră poate, va trebui să redevină iar Drogo cel de mai înainte, slab și înfrînt ?

Nu, n-are rost să te mai gîndești acum la toate astea, Drogo, să te mai frămînti atît, ce era mai important a fost împlinit. Chiar dacă te vor chinui din nou durerile, chiar dacă nu vei mai auzi cîntecele mîngîietoare, iar din această splendidă noapte s-ar înălța neguri fetide, sfîrșitul va veni oricum.

În odaia năpădită de întuneric, numai cu mare greutate se mai putea distinge albul patului ; restul e cufundat în beznă. Peste puțin ar trebui să răsară luna.

• Oare Drogo va mai apuca s-o vadă sau se va săvîrși înainte ? Ușa camerei tresăre cu un scîrțîit ușor. Poate

e o pală de vînt, un simplu vîrtej de aer din aceste nopți neliniștite de primăvară. Sau poate e chiar Ea, care a intrat cu pas tăcut și acum tocmai se apropie de fotoliul lui Drogo.

Făcîndu-și curaj, Giovanni își îndreaptă puțin bustul, își aranjează cu mîna gulerul uniformei, mai aruncă o privire dincolo de fereastră, o privire fugară spre ultimele stele din dreptul său. Apoi, în întuneric, deși nimeni nu-l vede, zîmbește.

POVESTIRI

CEI ȘAPTE MESAGERI

De cînd am pornit să explorez regatul tatălui meu, zi cu zi mă îndepărtez tot mai mult de oraș, iar veștile care-mi sosesc sînt tot mai rare.

Am început călătoria curînd după vîrsta de treizeci de ani și au trecut mai bine de opt ani, mai exact, opt ani, șase luni și cincisprezece zile de cînd tot merg fără răgaz. La plecare, credeam că în cîteva săptămîni o să ajung cu ușurință la hotarele regatului, dar mereu am dat peste oameni și locuri noi ; și pretutindeni, oameni care vorbeau limba mea și ziceau că sînt supușii mei.

Uneori mă bate gîndul că busola geografului meu a luat-o razna și că, tot crezînd că înaintăm spre miazăzi, în realitate ne-am învîrtit în jurul aceleiași punct, fără să sporim în vreun fel distanța care ne desparte de capitală ; iată cum s-ar explica de ce n-am ajuns încă la ultimul hotar.

Mai des însă mă frămîntă bănuiala că acest hotar nu există, că regatul se întinde fără nici o limită și că, oricît aș înainta, n-am să pot ajunge niciodată la capăt.

Am pornit la drum după vîrsta de treizeci de ani, prea tîrziu poate. Prietenii, chiar și familia mea, își băteau joc de proiectul meu socotindu-l o irosire inutilă a celor mai frumoși ani din viață. De fapt, puțini dintre cei ce-mi erau devotați au consimțit să mă însoțească.

Deși eram ușuratic — mult mai ușuratic decât acum ! — am avut grijă să pot comunica, în timpul călătoriei, cu cei dragi, și am ales șapte din cei mai buni călăreți ai escortei, care să-mi servească drept mesageri.

Credeam, în neștiința mea, că șapte aveau să fie chiar prea mulți. Cu timpul însă mi-am dat seama că, dimpotrivă, erau ridicol de puțini ; și doar nici unul din ei nu s-a îmbolnăvit vreodată, nici n-a căzut în mâinile bandiților, nici nu i s-a prăpădit calul. Toți șapte m-au slujit cu o stăruință și un devotament pe care nu știu dacă voi izbuti vreodată să le răsplătesc. Ca să-i deosebesc mai ușor, le-am dat nume cu inițiale luate la rînd, după alfabet : Alessandro, Bartolomeo, Caio, Domenico, Ettore, Federico, Gregorio.

Neobișnuit să mă aflu departe de casă, l-am expediat pe cel dintîi, Alessandro, chiar din seara celei de a doua zile de călătorie, după ce străbătusem vreo optzeci de leghe. În seara următoare, pentru a-mi asigura continuitatea legăturilor, l-am trimis pe al doilea, apoi pe al treilea, apoi pe al patrulea, la rînd, pînă în cea de-a opta zi a călătoriei, cînd a plecat Gregorio. Primul încă nu se înapoiase.

Ne-a ajuns din urmă în seara zilei a zecea pe cînd ne pregăteam tabăra pentru noapte, într-o vale nelocuită. Am aflat de la Alessandro că viteza lui fusese mai mică decât cea prevăzută ; eu socotisem că, mergînd singur, pe un cal excelent, ar putea parcurge, în același interval de timp, o distanță de două ori mai mare decât cea acoperită de noi ; cînd colo străbătuse doar o dată și jumătate mai mult ; în vreme ce noi, într-o zi, făceam patruzeci de leghe, el nu putuse face mai mult de șaizeci.

Așa s-a întîmplat și cu ceilalți. Bartolomeo, plecat spre oraș în a treia seară a călătoriei, s-a înapoiat în a cinci-sprezecea ; Caio, plecat în a patra, s-a întors abia în a douăzecea. Am constatat curînd că trebuia să înmulțesc cu cinci zilele care se scurseseră pînă în acel loc pentru a ști cînd ne va ajunge din urmă mesagerul.

Pe măsură ce ne îndepărtam de capitală, drumul parcurs de trimiși se făcea tot mai lung. După cincizeci de zile de mers, intervalul dintre sosirile mesagerilor a început să sporească simțitor ; pe cînd înainte soseau la tabără tot la cinci zile, acum intervalul ajunsese de douăzeci și cinci ; glasul orașului meu devenea astfel tot mai slab ; treceau săptămîni întregi fără ca să primesc nici un fel de veste.

După șase luni — tocmai trecuserăm dincolo de munții Fasani — intervalul dintre sosirile mesagerilor a ajuns la patru luni. Îmi aduceau deci numai vești învechite ; plicurile erau boțite, uneori cu pete de umezeală din pricina nopților petrecute sub cerul liber de cei care mi le aduceau.

Continuam să mergem mai departe. Zadarnic încercam să mă conving că norii care pluteau în văzduh erau asemeni celor din copilăria mea, că cerul orașului îndepărtat nu se deosebea de cupola albastră sub care mă aflu, că aerul era același, suflarea vîntului la fel, glasul păsărilor aidoma. În realitate, norii, cerul, aerul, vîntul, păsările îmi păreau noi și diferite ; și mă simțeam străin.

Înainte, înainte ! Pribegii întîlniți pe întinsul cîmpiilor îmi spuneau că hotarul nu era departe. Eu îmi îndemnam oamenii să nu se oprească, înăbușind cuvintele deznădăjduite care li se iveau pe buze. Trecuseră patru ani de la plecare ; ce lungă trudă ! Capitala, casa mea, tatăl meu ajunseseră ciudat de depărtați, uneori nici nu-mi mai venea să cred că există. Acum, între aparițiile succesive ale mesagerilor se scurgeau cîte douăzeci de luni de tăcere și de singurătate. Îmi aduceau scrisori stranii, îngălbenite de timp, și în ele găseam nume uitate, expresii neobișnuite pentru mine, sentimente pe care nu izbuteam să le înțeleg. În dimineața următoare, după o singură noapte de odihnă, în vreme ce porneam iar la drum, trimisul pleca în direcția opusă, ducînd spre oraș scrisorile pe care le pregătisem de multă vreme.

Au trecut așa opt ani și jumătate. Astă-seară mîncam singur în cortul meu, cînd a intrat Domenico ; izbutea încă să mai zîmbească, deși era frînt de oboseală. Nu-l mai văzusem de aproape șapte ani. În toată perioada asta atît de lungă el gonise mereu, străbătînd cîmpii, păduri și pustiuri, schimbînd cine știe de cîte ori calul, ca să-mi aducă acel teanc de plicuri pe care pînă acum n-am avut poftă să le deschid. Domenico s-a dus să se culce, pentru ca mîine, în zori, să plece iar la drum.

Va pleca pentru ultima oară. Am socotit pe cîrnelul că, dacă totul va merge bine, eu continuîndu-mi drumul așa ca pînă acum, iar el pe al său, nu-l voi mai putea vedea pe Domenico decît după treizeci și patru de ani. Eu voi avea atunci șaptezeci și doi. Dar încep să mă simt obosit și nu-i exclus ca moartea să mă secere între timp. Așadar, poate că n-am să mai apuc să-l revăd.

După treizeci și patru de ani (chiar mai devreme, mult mai devreme), Domenico va zări pe neașteptate focurile taberei mele și se va întreba de ce oare în acel răstimp am făcut atît de puțin drum. Ca și în seara asta, inimosul mesager va intra în cortul meu cu scrisorile îngălbenite de ani, pline de vești absurde dintr-o vreme apusă ; dar se va opri în prag, văzîndu-mă întins nemișcat pe patul de campanie, între doi soldați cu faclă, mort.

Pleacă totuși, Domenico, și nu-mi spune că sînt crud ! Du ultimul meu salut orașului în care m-am născut. Tu ești singura legătură care mi-a mai rămas cu lumea care într-o vreme a fost și a mea. Mesajele cele mai recente mi-au dat de știre că multe lucruri s-au schimbat, că tatăl meu a murit, că tronul i-a revenit fratelui meu mai mare, că pe mine mă socotesc pierdut, că au construit palate înalte de piatră acolo unde înainte erau stejarii sub care mă duceam de obicei să mă joc. Dar e tot vechea mea patrie.

Tu ești ultima mea legătură cu ei, Domenico. Al cincilea mesager, Ettore, care mi se va întoarce, cu voia lui Dumnezeu, după un an și opt luni, nu va mai putea pleca

pentru că nu ar mai avea timp să se înapoieze. După tine — tăcerea, Domenico, doar dacă n-oi da în sfîrșit de mult doritul hotar. Dar cu cît înaintez mai mult, cu atît mă conving că nu există acel hotar.

Nu există hotar, bănuiesc eu, cel puțin în sensul în care sîntem noi obișnuiți să gîndim. Nu există ziduri despărțitoare, nici văi, nici munți care să zăgăzuiescă trecerea. Probabil că voi trece hotarul fără să bag măcar de seamă, și voi merge mereu înainte, neștiutor.

De aceea aș vrea ca Ettore și ceilalți, trimiși în urma lui, cînd vor ajunge iarăși la mine, să nu mai ia drumul spre capitală, ci să plece înainte, precedîndu-mă, astfel încît să pot ști dinainte ce mă așteaptă.

De la un timp, pe-nserat mă mistuie focul unei neli-niști stranii, dar nu mai e părerea de rău după bucuriile rămase în urmă, cum se întîmpla la începutul călătoriei, ci mai degrabă nerăbdarea de a cunoaște ținuturile neștiute spre care mă îndrept.

Îmi dau seama — și n-am mărturisit-o nimănui pînă acum — îmi dau seama cum din zi în zi, cu cît înaintez spre nesigura țintă, pe cer iradiază o lumină neobișnuită, așa cum n-am văzut niciodată pînă acum, nici măcar în vis ; și cum vegetația, munții, apele pe care le trecem par alcătuite dintr-o substanță diferită de aceea a noastră, iar aerul poartă prevestiri pe care nu le pot desluși.

O nouă speranță mă va îmboldi mîine dimineață și mai departe, către acei munți neexplorați pe care umbrele nopții îi ascund acum. Voi porni încă o dată la drum, în vreme ce Domenico va dispărea la orizont în partea cealaltă, pentru a duce în orașul atît de îndepărtat inutilul meu mesaj.

ATACUL MARELUI CONVOI

Arestat pe un drum de țară și condamnat doar pentru contrabandă — deoarece nu-l recunoscuseră — Gaspere Planetta, căpetenie de bandiți, a stat trei ani la pușcărie.

Cînd a ieșit de acolo, era de nerecunoscut. Boala îl măcinase, îi crescuse barba, părea mai degrabă un bătrînel decît faimosul brigand, cel mai bun trăgător din cîți se cunoșteau, care nu greșea niciodată ținta.

Cu bulendrele într-o boccea, a pornit la drum spre Monte Fumo, fostul lui cuib, unde îi rămăseseră tovarășii.

Era o duminică de iunie, cînd pătrunse în valea la capătul căreia se afla casa lor. Potecile din pădure nu se schimbaseră : ici, o rădăcină ieșită în afară, colo, un bolovan cu o înfățișare deosebită de care își aducea bine aminte. Totul, la fel ca înainte.

Fiindcă era sărbătoare, bandiții se adunaseră în casă. Cînd se apropie, Planetta auzi vorbă și rîsete. Ca niciodată pe vremea lui, ușa era încuiată.

Bătu de două-trei ori. Înăuntru se făcu tăcere. Apoi un glas întrebă :

— Cine-i ?

— Vin de la oraș, răspunse el. Vin din partea lui Planetta.

Voia să le facă o surpriză, dar cînd îi deschiseră ușa și îi ieșiră înainte, Gaspere Planetta își dădu îndată seama că nu-l recunoșteau. Numai bătrînul lor cîine, Tromba, acum numai piele și os, se gudură pe lîngă el scheunînd de bucurie.

La început, vechii lui tovarăși, Cosimo, Marco, Felpa și chiar trei-patru figuri noi se strînseră în jurul lui, întrebîndu-l de Planetta. Le spuse că îl cunoscuse la închisoare, că Planetta avea să fie eliberat peste o lună, și pînă una-alta îl trimisese pe el acolo ca să afle cum merg treburile.

Curînd însă bandiții nu se mai interesară de noul-venit și găsiră felurite pretexte pentru a-l lăsa în plata Domnului. Numai Cosimo rămase să mai schimbe o vorbă cu el, dar fără să-l recunoască.

— Și cînd s-o întoarce, ce are de gînd să facă ? întrebă referindu-se la fostul lor șef, acum închis.

— Ce are de gînd ? zise Planetta. Vrei să zici că aici nu se mai poate întoarce ?

— Ei, ba da, nu zic nu, dar mă gîndeam și eu așa, din punctul lui de vedere. Aici, lucrurile s-au cam schimbat. Și, vezi bine, o să vrea iar să poruncească, dar nu știu, zău...

— Adică, ce nu știi ?

— Nu știu dacă Andrea o să se învoiască... O să facă gură, nici vorbă.. Din partea mea, n-are decît să se întoarcă, noi doi ne-am înțeles întotdeauna bine...

Gaspere Planetta află astfel că noul șef era Andrea, unul din tovarășii lui de altădată, și tocmai acela care pe atunci părea cel mai nătărău.

Tocmai atunci se deschise ușa și intră chiar Andrea, care se opri în mijlocul odăii. Planetta îl știa un lungan molatic. Acum avea în fața lui o namilă de bandit, cu o figură aspră și niște mustăți grozave.

Cînd află de la noul-venit, pe care nici el nu-l recunoscuse, despre Planetta, exclamă :

— Aha, așa ? Dar cum de n-a izbutit să fugă ? N-o fi chiar așa de greu. Și Marco a fost închis, dar n-a stat decât șase zile. Nici lui Stella nu i-a trebuit multă vreme pînă să fugă. Tocmai el, care era șef, tocmai el n-a fost în stare să se descurce.

— Nu mai e ca altădată, ca să zic așa, spuse Planetta cu un zîmbet viclean. Acum e plin de paznici, au pus alte gratii și nu ne lăsau niciodată singuri. Și apoi, el s-a îmbolnăvit.

Așa vorbi. Dar, pînă una-alta, pricepuse că a rămas pe dinafară, că un șef de bandiți nu trebuie să se lase prins și, cu atît mai puțin, să stea la pîrnaie ca un zezec oarecare, pricepuse că e bătrîn, că locul său fusese luat de alții, că vremea lui a trecut.

— Mi-a spus, continuă cu glas stins, el, care de obicei era vesel și senin, Planetta mi-a spus că și-a lăsat aici calul, un cal alb zicea, pe care îl cheamă Polăk, mi se pare, și are o umflătură sub un genunchi.

— Avea, vrei să zici că avea, i-o reteză Andrea cu aroganță, parcă bănuind că îl avea chiar pe Planetta în față. Dacă i-a murit calul, n-om fi noi de vină...

— Mi-a spus, continuă calm Planetta, că a lăsat aici niște haine, o lanternă, un ceas.

Și în acest timp zîmbea ușor și se apropia încet-încet de fereastră ca toți să-l poată vedea bine.

Și într-adevăr îl văzură toți bine, recunoscuseră în bătrînul slăbănog ceea ce rămăsese din șeful lor, din faimosul Gaspere Planetta, din cel mai bun trăgător, care nu greșea niciodată ținta.

Cu toate acestea nici unul nu suflă vorbă. Nici Cosimo nu îndrăzni să zică nimic. Toți se prefăcură că nu-l recunosc, fiindcă era de față Andrea, noul șef, de care se temeau. Iar Andrea începu s-o scalde.

* — De lucrurile lui nu s-a atins nimeni, spuse Andrea, trebuie să fie acolo, într-o lădiță. Despre haine nu știu nimic. Le-o fi purtat careva.

— Mi-a spus, continuă împerturbabil Planetta, de data asta fără să mai zîmbească, mi-a spus că și-a lăsat aici pușca, pușca lui cu lunetă.

— Pușca lui e aici, zise Andrea, și poate veni să și-o ia.

— Îmi spunea, continuă Planetta, îmi spunea mereu : cine știe cum or fi umblînd cu pușca mea, cine știe ce fier vechi o să găsesc cînd m-oi întoarce. Ținea grozav de mult la pușca lui.

— Am folosit-o eu cîteodată, recunosc Andrea cu o ușoară sfidare în glas, dar nu cred că i-am prăpădit-o din atît.

Gaspere Planetta se așeză pe o banchetă. Simțea obișnuita lui febră, nu mare lucru, dar destul ca să-i îngreuneze capul.

— Auzi, i se adresează lui Andrea, ai putea să mi-o arăți ?

— Mișcă, răspunse Andrea făcînd semn unuia din bandiții noi pe care Planetta nu-i cunoștea, mișcă, du-te dincolo și ad-o.

I se aduse lui Planetta pușca. O cercetă pe-ndelete, cu un aer preocupat, și treptat păru să se liniștească. Mîngîie cu mîinile țeava.

— Bine, zise după o pauză lungă, și mi-a mai spus că a lăsat aici niște muniții. Îmi amintesc chiar bine : praf de pușcă, șase pungi, și optzeci și cinci de gloanțe.

— Hai, spuse Andrea cu un aer plictisit, hai, duceți-vă de i le aduceți. Și mai e ceva ?

— Mai e și asta, zise Planetta, cu cel mai mare calm, sculîndu-se de pe bancă, apropiindu-se de Andrea și luîndu-i de la cîngătoare un pumnal lung virît în teacă. Mai e și asta, repetă, cuțitul lui de vînătoare ; și se așeză iar.

Urmă o tăcere lungă și apăsătoare. În cele din urmă Andrea o curmă :

— Atunci, bună seara, zise, pentru a-i da de înțeles lui Planetta că acum putea să plece.

Gaspere Planetta ridică ochii măsurînd statura vînjoasă a lui Andrea. Nu era chip să-l înfrunte, slăbit și obosit

cum se simțea. De aceea se ridică încet, așteptă să i se dea și celelalte lucruri ale lui, puse totul în traistă și își saltă pușca pe umăr.

— Atunci, bună seara, domnilor, zise luînd-o către ușă.

Bandiții rămaseră muți, împietriți de uluială, pentru că niciodată nu și-ar fi închipuit că Gaspore Planetta, faimosul brigand, ar putea pleca așa, lăsîndu-se umilit în felul acela. Doar Cosimo își mai reveni puțin și îndrăzni să spună cu glas stins, lăsînd la o parte orice prefăcătorie : „Noroc bun“ !

Planetta porni spre pădure, în umbra înserării, fluierînd un cîntecel voios.

Așa s-a întîmplat cu Planetta, care acum nu mai era căpetenie de bandiți, ci doar Gaspore Planetta, fiul defunctului Severino, om la patruzeci și opt de ani, fără domiciliu stabil. Un domiciliu avea totuși, o mică baracă pe Monte Fumo, făcută parte din lemn, parte din piatră, în inima deșului, unde se adăpostea pe vremuri, cînd se învîrteau prea mulți jandarmi pe acolo.

Planetta își regăsi adăpostul, aprinsé focul, numără bănuții pe care îi avea (puteau să-i ajungă pentru cîteva luni) și începu să trăiască singur.

Dar într-o seară, cum sta el lîngă foc, ușa se deschise brusc și apărură un flăcău, cu o pușcă. Să tot fi avut vreo șaptesprezece ani.

— Ce cauți ? întrebă Planetta fără să se cîntească de la locul lui.

Flăcăul avea un aer îndrăzneț, semăna cu el, cu Planetta, așa cum fusese în urmă cu treizeci de ani.

— Aici stau cei de pe Monte Fumo ? De trei zile îi tot caut.

* Băiatul se numea Pietro. Povesti fără șovăială că voia să se facă și el bandit. Trăise mereu ca un vîgăbont și se gîndea la asta de cîțiva ani, dar ca să te faci bandit aveai

nevoie măcar de o pușcă, și trebuise să aștepte o vreme, acum însă furase una, și încă o pușcă bunișoară.

— Ai nimerit bine, îi spuse Planetta vesel. Eu sînt Planetta.

— Planetta șeful, vrei să zici ?

— Da, firește, chiar el.

— Păi nu erai la pușcărie ?

— Am fost, ca să zic așa, rosti cu un zîmbet șmecheresc Planetta. Am stat trei zile. N-au fost în stare să mă țină mai mult.

Flăcăul îl privi cu entuziasm.

— Și vrei să mă ții pe lîngă tine ?

— Să te țin pe lîngă mine ? făcu Planetta. Ei, la noapte dormi aici, apoi mîine om mai vedea.

Au rămas împreună. Planetta n-a vrut să-l dezamăgească pe băiat, l-a lăsat să creadă că tot el era șeful, i-a spus că așa îi plăcea lui să trăiască singur și să fie cu ceilalți doar cînd era nevoie. Băiatul îl credea tot puternic și aștepta de la el lucruri mari.

Dar zilele treceau și Planetta nu se mișca. Cel mult, dădea cîte o raită ca să vîneze. În rest, sta tot timpul pe lîngă foc.

— Șefule, zicea Pietro, cînd mă iei cu tine să facem vreo treabă ?

— Păi, răspundea Planetta, zilele astea o să punem noi ceva serios la cale. Îi chem și pe ceilalți, o să ai de ce să te bucuri.

Dar zilele continuau să treacă în zadar.

— Șefule, zicea băiatul, am aflat că mîine, pe drumul din vale trece cu trăsura un negustor, un oarecare domn Francesco, trebuie că are buzunarele pline.

— Un oarecare Francesco ? făcea Planetta fără să arate vreun interes. Păcat, tocmai el, îl cunosc bine de multă vreme. Mare vulpoi, să știi, cînd pleacă la drum, nu ia cu el nici măcar un scud, abia dacă-și pune hainele, de frică ce-i e de hoți.

— Șefule, zicea băiatul, am dibuit că mâine trec două căruțe pline cu bunătați, numai de-ale gurii, ce zici, șefule?

— Zău? făcea Planetta, de-ale gurii? și o lăsa baltă, ca și cum n-ar fi fost ceva demn de el.

— Șefule, zicea băiatul, mâine e sărbătoare în sat, mișună o mulțime de oameni, trec căruțe după căruțe, multe-or să se întoarcă noaptea. N-ar fi ceva de făcut pe-acolo?

— Cînd e lume, răspundea Planetta, mai bine să nu te viți. În zilele de sărbătoare se învîrtesc atîția jandarmi pe-acolo. Nu merită să riști. Chiar într-o zi ca asta m-au înhățat pe mine.

— Șefule, rosti băiatul după cîteva zile, spune drept, tu ai ceva! Nu-ți mai arde să te miști. Nici măcar la vîntoare nu mai vrei să vii. Pe ceilalți nu vrei să-i vezi. Aș jura că ești bolnav, cred că și ieri aveai febră, mereu stai în preajma focului. De ce nu-mi spui pe față?

— S-ar părea că nu mă simt bine, îi răspundea Planetta, dar nu e chiar așa cum crezi tu. Dacă ții neapărat să-ți spun adevărul, măcar să nu mă mai bați atît la cap, află că nu face să trudești ca să aduni doar cîteva galbeni. E-o prostie. Dacă mă mișc, apoi să merite osteneala. Uite, am hotărît, ca să zic așa, să aștept Marele Convoi.

Vorbea de Marele Convoi care o dată pe an, exact la 12 septembrie, ducea spre Capitală o mare cantitate de aur, toate impozitele strînse peste an din provinciile din Sud. Trecea, însoțit de sunete de goarnă, pe șoseaua principală, în tropotul gîrzii armate. Marele Convoi imperial, cu furgonul lui masiv de fier, plin de monede, virite în sumedenie de săculețe. Bandiții îl visau în nopțile lor bune, dar de o sută de ani nimeni nu izbutise să-l atace fără să-și primească pedeapsa. Treisprezece bandiți muriseră, douăzeci înfundaseră pușcări. Nimeni nu mai cuteza să se gîndească la el; și apoi, din an în an venitul impozitelor creștea, iar garda armată sporea și ea. Cavalerie

înaintea și în urma furgonului, patru călări pe lături, apoi vizitii și curierii călări, și ei înarmați, precum și slujbașii.

În frunte mergea un fel de ștafetă, cu gornști și drapel. La oarecare distanță veneau douăzeci și patru de călăreți, înarmați cu puști, pistoale și săbii. Apoi venea furgonul de fier, cu stema imperială în relief, tras de șaisprezece cai. Douăzeci și patru de călăreți și în spate, alți doisprezece de fiecare parte. O sută de mii de ducăți de aur, o mie de uncii de argint, totul strîns pentru visteria imperială.

Fabulosul convoi trecea peste văi și dealuri în goana cailor. În urmă cu o sută de ani, Luca Toro avusese curajul să-l atace și avusese un noroc miraculos. Fusese prima încercare și escorta se speriasă. Luca Toro dispăruse apoi cu prada undeva în Orient și se pusese pe-un trai boieresc.

După cîteva ani, mai încercaseră și alți bandiți: Giovanni Traistă, Neamțul, Sergio Șobolanul, Contele, Șeful celor treizeci și opt, ca să pomenim doar de cîteva. Toți, în dimineața următoare, zăceau întinși pe marginea șoselei, cu capul zdrobit.

— Marele Convoi? Vrei cu adevărat să-ți încerci norocul? Întrebă flăcăul uimit.

— Chiar așa, vreau să încerc. Dacă izbutesc, m-am căpătit pentru toată viața.

Așa vorbi Gaspare Planetta, dar în sinea lui nici gînd n-avea s-o facă. Ar fi fost curată nebunie să atace Marele Convoi, chiar să fi fost douăzeci de oameni, darmită singur!

O spusese în glumă, dar băiatul o luă în serios și îl privi pe Planetta cu admirație.

— Și, spune-mi, cîți o să fiți?

— Apoi, o să tot fim vreo cînșpe.

— Și cînd?

— Mai e vreme, răspundea Planetta, trebuie să-i întreb și pe ceilalți. Cu așa ceva nu e de glumit.

Dar, ca și-altădată, zilele zburau una după alta și pădurile începură să bată în ruginiu. Băiatul aștepta cu nerăbdare. Planetta îl lăsa să creadă, iar în serile lungi, petrecute lângă foc, discuta despre marele proiect și îi făcea și lui plăcere. Uneori ajungea chiar să creadă că totul ar putea fi adevărat.

La 11 septembrie, în ajun, băiatul hoinări pînă spre înnoptat. Cînd se întoarse, era întunecat la față.

— Ce e ? întrebă Planetta, așezat ca de obicei lângă foc.

— E că azi am dat ochi cu tovarășii tăi.

Urmă o tăcere lungă și nu se mai auzeau decît trosnele focului și, de afară, zvonul vîntului care sufla prin hățiş.

— Și, rosti în cele din urmă Planetta cu un ton care voia să pară glumeț, ți-au spus tot, ca să zic așa ?

— Da, răspunse băiatul. Mi-au spus tot.

— Bine, adăugă Planetta, și se făcu iarăși tăcere în odaia plină de fum, luminată doar de foc.

— Mi-au spus să mă duc la ei, se încumetă într-un tîrziu băiatul. Mi-au spus că au o mulțime de planuri.

— Așa e, aprobă Planetta, ai fi un prost dacă nu te-ai duce.

— Șefule, întrebă atunci Pietro cu o voce înecată de plîns, de ce nu mi-ai spus adevărul ? La ce bun toate poveștile alea ?

— Ce povești ? replică Planetta, dîndu-și toată osteneala să vorbească cu obișnuitul lui ton voios. Ți-am spus eu vreodată povești ? Te-am lăsat să crezi, și atîta tot. N-am vrut să te dezamănesc. Asta-i tot, cum s-ar zice.

— Nu-i adevărat ! spuse băiatul. M-ai ținut aici cu tot felul de făgăduieli și numai ca să-ți bați joc de mine. Mîine, știi bine...

— Ce e mîine ? întrebă Planetta, acum iar liniștit. Vrei să zici, Marele Convoi ?

— Păi da, și eu să te cred ca un prost ! bombăni supărat băiatul. Cum de n-am priceput că, bolnav cîm ești, nu știi

ce-ai fi putut face... Tăcu cîteva clipe, apoi încheie cu voce înecată : Mîine-am să plec.

A doua zi însă Planetta se sculă cel dintîi. Se ridică din așternut fără să-l trezească pe băiat, se îmbracă în pripă și își luă pușca. Pietro se deșteptă doar cînd celălalt sta să treacă pragul.

— Șefule, îl întrebă, mai mult din obișnuiță, unde te duci la ceasul ăsta, aș putea să știu și eu ?

— Ai putea să știi, da, băiete, răspunse Planetta zîmbind. Mă duc să aștept Marele Convoi.

Băiatul, fără o vorbă, se întoarse pe partea cealaltă, vrînd parcă să spună că e sătul de poveștile acelea stupide.

Cu toate astea nu erau povești. Ca să-și țină făgăduiala, chiar dacă o făcuse în glumă, Planetta, acum că rămăsese singur, porni să atace Marele Convoi.

Destul îl batjocoriseră ceilalți. Măcar băiețandrul ăsta să știe cine e Gaspare Planetta. Dar nu, nici de băiat nu-i păsa. O făcea de fapt pentru el însuși, ca să se simtă din nou cel de altădată, chiar dacă pentru ultima oară. N-avea să-l vadă nimeni, poate nimeni n-o s-o afle vreodată, dacă îl omorau pe loc ; dar asta n-avea importanță. Era o tainică întîlnire numai a lui cu puternicul Planetta de altădată. Un fel de prinsoare pentru o faptă disperată.

Pietro îl lăsă pe Planetta să plece. Mai tîrziu însă îl cuprinse îndoiala : să fi pornit oare Planetta cu adevărat într-acolo ? Era o îndoială slabă și absurdă, dar cu toate acestea Pietro se sculă și porni să-l caute. Planetta îi arătase de cîteva ori locul potrivit pentru atacarea Convoiu-lui. Avea să se ducă acolo, să vadă.

Se făcuse ziuă, dar nori mari de furtună brăzdau cerul. Totul era scăldat într-o lumină cenușie. Din cînd în cînd se auzea cîte o pasăre cîntînd. Apoi se așternea iar tăcerea.

Pietro coborî în fugă prin hățişuri, către fundul văii, pe unde trecea șoseaua. Cînd ajunse la mărăcinișul de jos,

înantă cu grijă în direcția unui grup de castani, unde ar fi trebuit să se afle Planetta.

Intr-adevăr, Planetta era acolo, ascuns în spatele unui trunchi, unde își făcuse un mic parapet din ierburi și crengi, ca să fie sigur că nu va putea fi văzut. Se afla pe un fel de cocoasă care domina un cot ascuțit al șoselei : o porțiune care suia pieptiș și unde caii erau nevoiți să încetinească. Din locul acela s-ar fi putut trage de minune.

Băiatul se uită în jos la câmpia dinspre sud, care se pierdea în zare, tăiată în două de șosea. Văzu în depărtare un nor de praf care se mișca.

Era norul de praf stîrnit de-a lungul șoselei de Marele Convoi.

Planetta își potrivea arma cu cea mai deplină liniște, cînd auzi ceva mișcînd în preajma lui. Se întoarse și îl văzu pe băiat cu pușca pitit chiar după copacul de alături.

— Șefule — spuse băiatul gîfîind —, Planetta, hai de-aici. Ai înnebunit ?

— Taci, răspunse zîmbind Planetta, deocamdată n-am înnebunit. Întoarce-te îndărăt imediat.

— Ești nebun, Planetta, ascultă ce-ți spun. Crezi c-au să-ți vină tovarășii, dar n-o să vină, mi-au spus mie, nici gînd de-așa ceva.

— Or să vină, ai să vezi c-or să vină, e vorba doar să-i mai așteptăm un pic. Țasta-i năravul lor, să vină întotdeauna cu întîrziere.

— Planetta, imploră băiatul, hai odată de-aici ? Aseară glumeam, nu vreau să plec de la tine.

— Știu, mi-am dat seama, zîmbi blajin Planetta. Dar acum ajunge, hai du-te, grăbește-te, n-ai ce căuta aici.

— Planetta, insistă băiatul. Nu vezi că e o nebunie ? Nu vezi ce mulți sînt ? Ce vrei să faci de unul singur ?

• — Pe Dumnezeuul meu, pleacă ! strigă cu glas înăbușit Planetta, pierzîndu-și pînă la urmă răbdarea. Nu-ți dai seama că dacă mai stai, mă nenorocești ?

În acel moment, la capătul șoselei începură să se distingă călăreții Marelui Convoi, furgonul, drapelul.

— Pleacă, și-o spun pentru ultima oară, zise iar Planetta, furios. Și băiatul se urni în sfîrșit, o luă înapoi, tîrîndu-se printre mărăcini, pînă cînd dispăru.

Planetta auzi limpede tropotul cailor, aruncă o privire spre norii plumburii care stăteau gata să plesnească, văzu trei-patru corbi în văzduh. Marele Convoi își încetinea mersul, căci începea urcușul.

Planetta stătea cu degetul pe trăgaci, cînd băgă de seamă că băiatul se întorsese tîrîș, postîndu-se iarăși înapoia copacului.

— Ai văzut ? șopti Pietro.. Ai văzut că n-au venit ?

— Ticălosule ! murmură Planetta cu zîmbet stăpînit, fără să se clintească. Ticălosule, acum stai locului, nu mai ai timp să te miști, atenție, că începe greu.

Trei sute, două sute de metri, Marele Convoi se apropia. Începea să se distingă stema în relief pe laturile prețiosului chervan, se auzeau vocile călăreților care vorbeau între ei.

Deodată însă băiatului începu să-i fie frică. Își dădu seama că e o faptă nebunească, din care era cu neputință să scape.

— Ai văzut că n-au venit ? șopti pe un ton disperat. Pentru Dumnezeu, nu trage.

Dar Planetta nu se sinchisea.

— Atenție, murmură vesel, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele tînărului. Domnilor, începe reprezentația.

Planetta potrivea cătarea, formidabila lui cătare, care nu putea da greș. Dar în aceeași clipă, dinspre partea cealaltă a văii răsună sec o împușcătură.

— Vînători ! comentă în glumă Planetta, în timp ce în jur se răspîndea un ecou înspăimîntător. Vînători ! nu te teme. Ba chiar e mai bine, o să iasă o mică zăpăceală.

Dar nu erau vînători. Gaspere Planetta auzi alături de el un geamăt. Întoarse capul și-l văzu pe băiat dînd drumul puștii și lunecînd pe spate la pămînt.

— M-au lovit, se văită, mămucă !

Nu erau vânători cei care trăsese, ci călăreți din escorta Convoilui, însărcinați să preceadă furgonul, risipiți pe coaste, de-a lungul văii, pentru a preîntîmpina orice atac. Toți erau trăgători de elită, selecționați la întreceri. Aveau puști cu lunetă.

Unul dintre pușcași, în vreme ce scruta cu atenție pădurea, îl văzuse pe băiat mișcîndu-se printre tufișuri. Îl văzuse apoi căzînd la pămînt, și pe urmă îl zărise și pe bătrîn.

Planetta înjură printre dinți. Se ridică prudent în genunchi, ca să vină în ajutorul băiatului. Urmă o nouă împușcătură.

Glonțul porni drept peste strîmta vale, pe sub norii de furtună, și devie puțin în jos, după legile traiectoriei. Fusese trimis spre cap, dar nimeri în piept, trecînd pe lîngă inimă.

Planetta căzu ca fulgerat. Se lăsă o liniște de neînchipuit, cum nu mai auzise niciodată. Marele Convoi se opri. Furtuna nu se hotăra să pornească. Corbii erau acolo, în văzduh. Se roteau, așteptînd.

Băiatul întoarce capul și zîmbi :

— Aveai dreptate, bălbăi. Au venit și ceilalți. I-ai văzut, sefule ?

Planetta nu avu putere să răspundă, dar cu un ultim efort își întoarce privirea spre locul unde arăta Pietro.

În spatele lor, într-o rașite a pădurii, apăruseră vreo treizeci de călăreți, cu pușca în bandulieră. Păreau străvezii ca un nor, dar cu toate acestea se detașau clar pe fundalul întunecat al pădurii. Ai fi zis că sînt bandiți, după ciudătenia îmbrăcămînții și după figurile lor semețe.

Și, într-adevăr, Planetta îi recunoscuse. Erau foștii lui tovarăși, bandiții morți, care veniseră să-l ia. Chipuri arse de soare, brăzdate de cicatrici lungi, cu mustăți enorme și fioroase ca de general, cu bărbile răvășite de vînt, cu ochi încruntați și tăioși, cu mîinile în șolduri, cu pînteni

uriași, nasturi mari, auriți, chipuri cinstite și dragi, colbuite de încăierări.

Iată-l pe inimosul Paolo, cel cam greoi la minte, ucis la atacul Morii. Iată-l pe Pietro cel de Fier, care niciodată n-a știut să stea călare ca lumea, iată-l pe Giorgio Lunganul, iată-l pe Frediano¹, care-a crăpat de frig, toți bunii și vechii lui tovarăși, pe care i-a văzut murind unul cîte unul. Și zdrhonul ăla mustăcios cu o pușcă lungă cît el, călare pe-o mîrtoagă albă, nu era oare Contele, vestitul șef de bandă, căzut și el în luptă pentru Marele Convoi ? Da, chiar el era. Contele, cu fața luminată de-o nemaipomenită căldură și mulțumire. Și se înșela oare Planetta, sau ultimul din stînga, care se ținea drept și trufaș, se înșela oare sau era chiar Marco Grande ? El, cel mai vestit dintre vechile căpetenii ? Marco Grande, cel spînzurat în capitală, în prezența împăratului și a patru regimente înarmate ? Marco Grande care chiar și după cincizeci de ani era încă pomenit în șoaptă ? Chiar el era, prezent și el ca să-l cîntească pe Planetta, ultimul șef viteaz și fără noroc.

Toți acești morți stăteau tăcuți, vizibil impresionați, dar așteptînd cu aceeași bucurie ca Planetta să se miște.

Încet-încet, Planetta și băiatul se ridicară într-adevăr în picioare, nu în carne și oase ca înainte, ci străvezii, aidoma celorlalți și totuși asemănători cu ei înșiși.

Aruncînd o privire bietului său trup care zăcea ghemuit la pămînt, Gaspard Planetta dădu din umeri parcă spunîndu-și că puțin îi pasă și ieși în lumină, nepăsător acum în fața oricăror împușcături. Se apropie de vechii tovarăși și se simți cuprins de o mare mulțumire.

Tocmai se pregătea să-i salute pe fiecare în parte, cînd observă chiar în primul șir un cal bine înșeuat, dar fără călăreț. Instinctiv, înainte zîmbind.

— Ca să zic așa, exclamă, minunîndu-se de tonul foarte ciudat al noului său glas. Ca să zic așa, n-o fi ăsta Polăk al meu, mai voinic ca oricînd ?

¹ De la *freddo* = frig.

Era în adevăr Polăk, calul lui drag, și, recunoscându-și stăpînul, scoase un fel de nechezat, n-am cum să-i zic altfel, fiindcă glasul cailor morți e mult mai dulce decît cel știut de noi.

Planetta îl bătuse cu palma de cîteva ori peste crupă și gustă dinainte frumusețea apropiatului galop, alături de prietenii credincioși, către tărîmul bandiților morți, pe care încă nu-l cunoștea, dar nu putu să și-l închipuie decît scaldat în soare, într-o mireasmă primăvărată, cu drumuri lungi, albe, fără praf, care duceau spre minunate aventuri.

Sprîjinindu-și stînga de oblîncul șei, gata să încalece, Gaspere Planetta zise :

— Mulțumesc, băieți ! și se strădui să nu se lase copleșit de emoție. Pe legea mea că...

Aici se întrerupse, fiindcă își aduse aminte de băiat, care, și el doar o umbră, stătea deoparte, așteptînd, cu sfiala pe care ți-o dă tovarășia unor fapte abia cunoscute.

— Ah, iartă-mă, îi spuse Planetta. Și întorcîndu-se către bandiți, adăugă : Uite, am și-un băiat curajos. N-avea decît șaptespe ani, ar fi ieșit un om neînfricat.

Zîmbind, care mai mult, care mai puțin, umbrele înclinară ușor capul, ca pentru a-i zice bun venit.

Planetta tăcu și se uită în jur nehotărît. Ce să facă ? Să plece, călare, alături de tovarășii lui, lăsîndu-l pe băiat singur ? Își mai mîngîie puțin calul, tuși cu înțeleș, apoi îi spuse băiatului :

— Ia hai, încalecă tu. Distrează-te, că așa-i drept. Hai, hai, fără mofturi, adăugă cu prefăcută seriozitate, văzînd că băiatul nu îndrăznea să primească.

— Dacă ții neapărat..., exclamă în sfîrșit băiatul, vizibil măgulit.

* Și cu o sprinteneală pe care el însuși nu și-ar fi bănuțit-o, neobișnuit cum fusese pînă atunci cu călăria, sări în șa.

Bandiții își fluturară pălăriile, salutîndu-l pe Gaspere Planetta ; unul îi făcu cu ochiul ca pentru a-i spune la revedere. Apoi dădură toți pînteni cailor și porniră în galop.

Plecară ca din pușcă, depărtîndu-se printre copaci. Era uimitor cum se avîntau în desigurile pădurii și le străbăteau în goană. Căii păseau ca pe puf, într-un galop minunat. Chiar de departe, cîteva bandiți, printre care și băiatul, tot își mai fluturau pălăriile.

Rămas singur, Planetta aruncă o privire în jur. Se uită în treacăt și doar cu coada ochiului la trupul acum inutil al lui Planetta, care zăcea sub copac. Își îndreptă apoi privirile spre șosea.

Convoiul rămăsese încă pe loc, dincolo de cotitură, și nu se putea zări. Pe șosea, șase sau șapte călăreți din escortă stăteau nemișcați și priveau spre Planetta. Oricît ar părea de necrezut, văzuseră tot ce se întîmplase : umbra bandiților morți, saluturile, iureșul galopului. Căci există zile de septembrie, cu nori de furtună, cînd nicăieri nu stă scris că nu se pot întîmpla asemenea lucruri.

Cînd Planetta, rămas singur, întoarse capul, comandantul micii unități își dădu seama că e privit. Atunci se îndreptă în șa și salută militarmente, cum se salută soldații între ei.

Planetta își atinse borul pălăriei, cu un gest aproape neobservat dar prietenos, și buzele îi schițară un zîmbet.

Apoi mai ridică o dată din umeri, a doua oară în ziua aceea. Făcu stînga-mprejur, întoarse spatele călăreților, își viră mîinile în buzunar și porni fluierînd ușor — da, domnilor, fluierînd un marș militar. O luă în direcția în care dispăruseră tovarășii săi, spre tărîmul bandiților morți pe care el nu-l cunoștea, dar pe care avea tot dreptul să-l bănuiască mai bun decît acesta.

Călăreții îl văzură tot mai șters, mai mic și străveziu ; păsea ușor și sprinten, în contrast cu silueta lui de om bătrîn, cu acel mers sărbătoresc pe care-l au oamenii doar la douăzeci de ani, cînd sînt fericiți.

ȘAPTE ETAJE

După o zi de călătorie cu trenul, Giuseppe Corte ajunse într-o dimineață de martie în orașul unde se afla vestitul sanatoriu. Avea puțină febră, totuși ținu să facă pe jos drumul de la gară pînă la sanatoriu, cu mica valiză în mînă.

Deși avea doar o foarte ușoară formă incipientă, Giuseppe Corte fusese sfătuit să recurgă la acel sanatoriu, unde nu se trata decît exclusiv boala de care suferea și el. Faptul garanta o excepțională competență a medicilor și cea mai rațională și eficientă instalație de aparaturi.

Cînd zări clădirea de departe — și o recunoscu pentru că văzuse fotografia într-un prospect de reclamă — Giuseppe Corte fu cît se poate de plăcut impresionat. Edificiul alb cu șapte etaje era brăzdat de intrînduri regulate care îi dădeau un vag aspect de hotel. Era înconjurat cu o centură de copaci înalți.

După o vizită medicală sumară, în așteptarea unei examinări mai atente, Giuseppe Corte se văzu instalat într-o cameră primitoare de la etajul al șaptelea și ultimul. Mobilele erau de culoare deschisă și elegante ca și tapiseria, fotoliile erau de lemn, pernele îmbrăcate cu țesături policrome. Vederea se deschidea spre unul din cele mai frumoase cartiere ale orașului. Totul era liniștit, ospitalier și reconfortant.

Giuseppe Corte se virî numaidecît în pat, aprinse lampa mică de la căpătîi și începu să citească o carte pe care o adusese cu sine.

După scurtă vreme intră o infirmieră ca să-l întrebe dacă are vreo dorință.

Nu dorea nimic, dar intră bucuros în vorbă cu tînăra fată, cerîndu-i unele informații despre sanatoriu. Află astfel un amănunt ciudat, dar caracteristic celui spital. Bolnavii erau repartizați pe etaje, după gradul de gravitate. Al șaptelea, adică ultimul, era pentru formele foarte ușoare. Al șaselea era destinat bolnavilor nu grav dar nici de neglijat. La al cincilea se îngrijeau afecțiunile mai serioase și așa mai departe, de la un etaj la altul. La al doilea erau cei foarte grav bolnavi. La primul, cei pentru care nu mai era nici o speranță.

Acest sistem original, pe lîngă faptul că ușura mult serviciul, făcea ca un bolnav ușor să nu poată fi tulburat de vecinătatea unui coleg în agonie, și asigura la fiecare etaj o atmosferă omogenă. Pe de altă parte, îngrijirea putea fi astfel gradată în mod perfect.

Reieșea de aici că bolnavii erau împărțiți în șapte caste progresive. Fiecare etaj era ca o mică lume în sine, cu regulile ei particulare, cu tradițiile ei speciale. Și cum fiecare sector era încredințat unui alt medic, în metodele de îngrijire se vedeau anumite deosebiri, fie și minime, dar precise, cu toate că directorul-general imprimase instituției o orientare fundamentală unică.

După ce plecă infirmiera, Giuseppe Corte, avînd impresia că îi trecuse febra, se duse la fereastră și privi afară, nu pentru a contempla panorama orașului, deși era nouă pentru el, ci cu speranța de a zări, prin geamuri, alți bolnavi de la etajele inferioare. Structura clădirii, cu intrînduri adînci, făcea posibil acest gen de distracție. Giuseppe Corte își concentra mai cu seamă atenția asupra ferestrelor de la primul etaj, care păreau foarte îndepărtate, și care se

zăreau doar pieziș. Dar nu putu vedea nimic interesant. Cele mai multe erau ermetic baricadate de rulourile lor gri.

Corte observă că la o fereastră vecină cu a lui stătea un om. Cei doi se priviră mult, cu simpatie crescîndă, dar nu știau cum să rupă tăcerea. În sfîrșit, Giuseppe Corte își luă inima în dinți și zise :

— Și dumneata ești aici de curînd ?

— A, nu, răspunse celălalt, sînt aici de două luni... Tăcu cîteva clipe și pe urmă, neștiind cum să continue discuția, adăugă : Mă uitam jos spre fratele meu.

— Fratele dumitale ?

— Da, lămuri necunoscutul. Am intrat amîndoi o dată, un caz cu adevărat neobișnuit, dar lui îi merge din ce în ce mai rău, a și ajuns la al patrulea.

— Al patrulea, ce anume ?

— La al patrulea etaj, explică individul, și pronunță cele două cuvinte cu atîta milă și oroare, încît Giuseppe Corte rămase aproape înspăimîntat.

— Dar sînt chiar așa de bolnavi cei de la etajul al patrulea ? întrebă cu prudență.

— Ei, Doamne, spuse celălalt dînd încet din cap, nu sînt încă în stare disperată, dar, oricum, nici veseli n-au de ce să fie.

— Păi atunci, mai întrebă Corte cu dezinvoltură, ca unul ce vorbește în glumă despre lucruri tragice ce nu îl privesc, atunci, dacă la al patrulea bolnavii se prezintă atît de grav, pe cine mai pun la primul ?

— O, la primul sînt numai muribunzii. Acolo medicii nu mai au nimic de făcut. Doar preotul mai are treabă... Și, firește...

— Dar sînt puțini la primul etaj, îl întrerupse Giuseppe Corte, grăbit parcă să primească o confirmare, văd că aproape toate camerele sînt închise.

— Sînt puțini acuma, dar azi-dimineață erau destui, răspunse necunoscutul, zîmbind cu subînțeles. Acolo unde sînt rulourile lăsate, cineva a murit de curînd. De altfel,

nu vezi că la celelalte etaje toate obloanele sînt deschise ? Dar scuza-mă, adăugă retrăgîndu-se încet, parcă începe să se facă frig. Eu mă vîr în pat. Cu bine, cu bine...

Omul dispăru din pervaz și fereastra fu închisă cu energie ; înăuntrul se aprinse apoi o lumină. Giuseppe Corte mai rămase cîtva timp nemișcat la fereastră, fixînd rulourile coborîte de la primul etaj. Le fixa cu o intensitate morbidă, căutînd să-și închipuie tainele funebre ale aceluia înfricoșător prim etaj unde bolnavii erau duși să moară ; și se simțea ușurat, știindu-se atît de departe de el. Între timp, asupra orașului coborau umbrele serii. Una cîte una, sutele de ferestre ale sanatoriului se luminau, de departe ai fi putut să crezi că e vorba de un palat în plină sărbătoare. Doar la primul etaj, acolo jos, în adîncul abisului, zeci și zeci de ferestre rămîneau oarbe și întunecate.

Rezultatul vizitei medicale generale îl liniști pe Giuseppe Corte. Înclinat din fire să vadă totul în negru, se și așteptase în sinea lui la un verdict sever și n-ar fi rămas surprins dacă medicul i-ar fi declarat că trebuie să-l transfere cu un etaj mai jos. În adevăr, febra nu dădea semne să cedeze, cu toate că starea generală se menținea bună. Cînd colo, medicul îi adresă cuvinte cordiale și încurajatoare. Un început de boală exista — îi spuse — dar foarte ușor ; în două sau trei săptămîni probabil că totul are să treacă.

— Atunci, rămîn la etajul al șaptelea ? întrebase cu teamă Giuseppe Corte în acea clipă.

— Firește ! îi răspunsese medicul bătîndu-l prietenește pe umăr. Unde credeaî că va trebui să mergi ? Poate la al patrulea ? întrebă rîzînd, ca pentru a pomeni de ipoteza cea mai absurdă.

— Mai bine așa, mai bine așa, spuse Corte. Știi, cînd omul e bolnav, tot la rău se gîndește...

Giuseppe Corte rămase deci în camera care-i fusese rezervată de la început. În rarele după-amieze cînd îi era îngăduit să se scoale, făcu cunoștință cu cîțiva dintre to-

varășii lui de sanatoriu. Urmă în mod scrupulos tratamentul, își dădu toată osteneala să se însănătoșească repede, dar cu toate astea starea lui părea să rămână staționară.

Trecuseră vreo zece zile, când sora-șefă de la etajul șapte veni la Giuseppe Corte. Voia să-i ceară o favoare cu totul prietenească : a doua zi trebuia să intre în spital o doamnă cu doi copii ; erau două camere libere, chiar alături de a lui, dar lipsea a treia. N-ar vrea domnul Corte să se mute în altă cameră, tot atât de confortabilă ?

Firește, Giuseppe Corte nu avu nici o obiecțiune : pentru el, o cameră sau alta era același lucru ; poate va avea parte de o altă infirmieră, mai drăguță.

— Vă mulțumesc din inimă, spuse atunci sora-șefă cu o ușoară plecăciune. De la o persoană ca dumneavoastră, vă mărturisesc, nu mă miră un asemenea gest cavaleresc. Dacă nu aveți nimic împotrivă, într-o oră vom proceda la strămutare. A, știți, va trebui să coboriți la etajul de dedesubt, adăugă cu voce scăzută ca și cum ar fi fost vorba de un amănunt cu totul neglijabil. Din păcate la etajul nostru nu sînt alte camere libere. Dar e un aranjament cu totul provizoriu — se grăbi să precizeze, văzînd că pacientul, ridicîndu-se brusc în capul oaselor, era gata să deschidă gura pentru a protesta — un aranjament absolut provizoriu. De cum s-o libera o cameră, și cred că asta va fi peste două-trei zile, vă veți putea întoarce aici.

— Vă mărturisesc, zise Giuseppe Corte zîmbind, pentru a demonstra că nu e un copil, vă mărturisesc că treaba asta nu-mi place deloc.

— Dar mutarea nu are nici un temei medical ; înțeleg foarte bine ce vreți să spuneți ; e vorba doar de o amabilitate față de o doamnă care dorește să nu fie despărțită de copiii săi... Vă rog mult, adăugă rîzînd deschis, nici prin gînd să nu vă treacă că ar fi alte motive !

— Așa o fi, zise Giuseppe Corte, dar mi se pare un semn rău.

Corte trecu astfel la etajul șase și, deși convins că această schimbare nu corespundea cu o agravare a bolii, se simțea prost la gîndul că între el și lumea normală, a oamenilor sănătoși, se interpunea acum un obstacol precis. La etajul șapte, loc de sosire, erai oarecum încă în contact cu societatea omenească ; putea fi chiar considerat ca o prelungire a lumii obișnuite. Dar la al șaselea intrau într-adevăr în corpul autentic al spitalului ; însăși mentalitatea medicilor, a infirmierelor și chiar a bolnavilor era intrucîtva diferită. Se recunoștea că la acest etaj erau primiți bolnavi adevărați, chiar dacă în stare nu tocmai gravă. De la primele conversații cu vecinii de cameră, cu personalul și cu medicii, Giuseppe Corte observă că, în acel sector, etajul al șaptelea era considerat ca un fel de glumă, fiind rezervat bolnavilor diletanți, suferind mai mult de idei fixe ; doar de la al șaselea, cum s-ar spune, începeai cu adevărat să fii bolnav.

În orice caz, Giuseppe Corte înțelese că pentru a se întoarce sus, la locul care-i revenea pentru caracteristicile bolii lui, avea să întîmpine cu siguranță oarecari dificultăți ; pentru a reveni la etajul șapte, trebuia să pună în mișcare un organism complex, deși părea un efort minim ; dar nu încăpea îndoială că dacă el n-avea să sufle o vorbă, nimeni nu s-ar fi gîndit să-l transfere din nou la etajul superior, al celor „cvasisănătoși“.

De aceea, Giuseppe Corte își puse în gînd să insiste pentru drepturile lui și să nu cedeze momelilor obișnuitei. Față de tovarășii de sector ținea mult să precizeze că se afla printre ei doar pentru cîteva zile, că el însuși consimțise să coboare un etaj pentru a face un serviciu unei doamne, și că de îndată ce va rămîne liberă o cameră, avea să se întoarcă sus. Ceilalți îl ascultau fără interes și încuviințau din cap cu foarte puțină convingere.

Părerea lui Giuseppe Corte fu pe deplin confirmată de opinia noului medic. Admitea și el că Giuseppe Corte putea foarte bine să fie repartizat la etajul șapte; forma lui era ab-so-lut u-șoa-ră — și scanda această definiție pentru a-i da mai multă greutate — dar, în fond, considera că la etajul al șaselea Giuseppe Corte ar putea fi poate mai bine îngrijit.

— Hai să lăsăm poveștile astea! intervenea bolnavul cu hotărîre. Chiar dumneavoastră mi-ați spus că locul meu e la etajul șapte; deci, vreau să mă întorc acolo.

— Nu zice nimeni altfel, insista medicul. Eu vă dădeam un simplu sfat, nu de me-dic, ci de a-de-vă-rat pri-e-ten! Forma dumneavoastră, repet, e foarte ușoară, n-aș exagera spunînd că nici măcar nu sînteți bolnav, dar, după părerea mea, se deosebește de formele analoge printr-o extensiune ceva mai mare. Adică, intensitatea răului este minimă, dar amploarea pare considerabilă; procesul distructiv al celulelor — Giuseppe Corte auzea pentru prima oară, acolo în sanatoriu, acea sinistă expresie — procesul distructiv al celulelor e abia într-o fază incipientă, ba poate că nici n-a început măcar, dar tinde, zic numai *tinde*, să atingă simultan mai multe părți ale organismului. Iată de ce, după părerea mea, dumneavoastră puteți fi îngrijit mai eficace aici, la al șaselea, unde metodele terapeutice sînt mai speciale și mai intense.

Într-o zi i se aduse la cunoștință că directorul-general al sanatoriului, după ce se consultase îndelung cu colaboratorii săi, hotărîse o schimbare în subîmpărțirea bolnavilor. Gradul fiecăruia din ei — cum s-ar spune — era coborît cu o jumătate de punct. Admițînd că la fiecare etaj bolnavii ar fi împărțiți, după gravitatea stării lor, în două categorii (această subîmpărțire se făcea efectiv de către medicii respectivi, dar exclusiv pentru uzul intern), cea inferioară se transfera din oficiu cu un etaj mai jos. De pildă, jumătatea bolnavilor de la etajul șase, cei cu forme ceva mai avansate, trebuiau să treacă la al

cincilea; iar cei mai puțin ușor atinși de la al șaptelea, să treacă la al șaselea. Știrea îi făcu plăcere lui Giuseppe Corte, fiindcă într-un cadru atît de complex de transferări, întorcerea lui la etajul șapte avea să fie mai ușoară.

Cînd însă îi vorbi, în treacăt, infirmierei de această speranță a lui, avu o surpriză amară. Adică, află că avea să fie transferat; dar nu la al șaptelea, ci la un etaj mai jos. Pentru cauze pe care infirmiera nu știa să i le explice, el fusese inclus în jumătatea celor mai „gravi“ dintre pacienții etajului șase și de aceea trebuia să coboare la al cincilea.

Cînd se trezi din ameteala neplăcutei surprize, Giuseppe Corte își ieși din fire; strigă că își bat joc de el, că nici nu vrea să audă de alte transferări, că are să plece acasă, că drepturile-s drepturi și că administrația spitalului nu poate neglija cu atîta nerușinare diagnosticele medicilor.

În timp ce încă mai vocifera, veni medicul să-l liniștească. Îl sfătui pe Corte să se calmeze dacă nu voia să-i crească febra, îl lămuri că fusese o neînțelegere, cel puțin în parte. Admise încă o dată că s-ar fi convenit ca Giuseppe Corte să fie trimis la al șaptelea, dar adăugă că are despre cazul său o părere puțin diferită, chiar dacă absolut personală. De fapt, într-un anumit sens, se înțelege, boala lui putea fi considerată și de gradul șase, dată fiind amploarea manifestărilor ei. Dar nici el nu izbutea să-și explice cum de Corte fusese înregistrat în jumătatea inferioară a etajului șase. Probabil secretarul direcțiunii, care chiar în dimineata aceea îi telefonase cerîndu-i poziția clinică exactă a lui Giuseppe Corte, greșise transcrierea. Sau, mai degrabă, direcțiunea „aggravase“ dinadins un pic opinia lui, socotindu-l un medic expert dar prea indulgent. În sfîrșit, îl sfătui pe Corte să nu se îngrijoreze, să accepte fără proteste transferul: ceea ce conta era boala, nu locul în care ajungea un bolnav.

În privința îngrijirii — mai spuse medicul — Giuseppe Corte n-ar fi avut de ce să regrete; medicul de la etajul

cinci avea desigur mai multă experiență; era aproape o lege ca priceperea doctorilor să sporească progresiv, cel puțin după opinia direcțiunii, pe măsură ce coborai. Camera era tot atît de comodă și elegantă. Priveliștea la fel de largă: doar de la etajul al treilea în jos perspectiva era limitată din pricina copacilor de centură.

Sub influența febrei de seară, Giuseppe Corte asculta minuțioasele argumente cu o oboseală crescîndă. La sfîrșit, își dădu seama că îi lipseau puterea și mai cu seamă pofta de a reacționa la nedreapta transferare. Și, fără să mai protesteze, se lăsă dus cu un etaj mai jos.

După ce se văzu la etajul cinci, singura lui consolare, mărunta ce-i drept, era de a ști că, după părerea unanimă a medicilor, a infirmierelor și bolnavilor, el era, în acel sector, cel mai puțin grav dintre toți. În definitiv, se putea considera, în cadrul acelui etaj, indiscutabil cel mai fericit. Pe de altă parte însă îl chinuia gîndul că de acum înainte între el și lumea oamenilor normali se așezaseră două bariere.

Pe măsură ce se apropia primăvara, aerul era tot mai cald, dar Giuseppe Corte nu mai simțea nici o plăcere, ca în primele zile, să stea la fereastră; cu toate că o astfel de teamă era curată prostie, cînd vedea ferestrele de la primul etaj, mai toate mereu închise, și care acum erau mult mai aproape, se simțea cuprins de o stranie înfiorare.

Boala lui părea staționară. La trei zile de cînd se afla la etajul cinci, pe gamba dreaptă îi apărură însă un fel de eczemă, care nu dădu semne de ameliorare în zilele următoare. Medicul îi spuse că e o afecțiune fără nici o legătură cu boala principală; o neplăcere care i se poate întîmpla și unui om perfect sănătos. Ca să treacă mai repede, s-ar fi recomandat un tratament intens cu raze digamma.

— Și aici nu se pot face raze digamma? întrebă Giuseppe Corte.

— Ba da, răspunse cu satisfacție medicul, spitalul nostru dispune de toate instalațiile. Ar fi însă un inconvenient...

— Care? făcu Corte cu o vagă presimțire.

— Inconvenient, vorba vine, se corectă doctorul, voiam să spun că instalația de raze se află numai la etajul patru și personal nu v-aș sfătui să faceți de trei ori pe zi un asemenea drum.

— Și atunci?

— Atunci ar fi mai bine ca, pînă trece erupția, să binevoiți a coborî la al patrulea.

— Destul! urlă exasperat Giuseppe Corte. M-am săturat de atîta coborît! Chiar de-ar fi să crăp, la al patrulea nu mă duc!

— Cum doriți, spuse medicul cu îngăduință, ca să nu-l irite, dar țineți seama că eu, ca medic curant, vă interzic să coborîți la tratament de trei ori pe zi.

Din păcate, în loc să treacă, eczema se întindea tot mai mult. Giuseppe Corte nu mai avea liniște și se tot sucea și se răsucea în pat. O ținu așa, furios, vreme de trei zile, pînă cînd trebui să cedeze. Îl rugă el însuși pe medic să-i prescrie tratamentul cu raze și să fie transferat la etajul de mai jos.

Acolo, Corte observă, cu o plăcere nemărturisită, că reprezenta o excepție. Ceilalți bolnavi din sector se aflau hotărît într-o stare foarte gravă și nu se puteau scula din pat nici măcar pentru un minut. El, în schimb, își putea permite luxul să se ducă singur de la camera lui la sala de raze, stîrnind uimirea și feliicitările infirmierelor.

Cînd vorbi cu noul medic, preciză cu insistență situația lui cu totul specială. Un bolnav care, de fapt, avea dreptul la etajul al șaptelea, dar se afla acum la al patrulea. De îndată ce-i va trece erupția, era hotărît să se întoarcă sus. N-avea să mai admită pentru nimic în lume vreun nou pretext. El care, pe bună dreptate, ar fi putut încă să se afle la al șaptelea.

— Al șaptelea, al șaptelea! exclamă zîbind medicul, care abia îl examinase. Cum exagerează bolnavii! Mă grăbesc și eu să vă spun că puteți fi mulțumit de starea

dumneavoastră ; după cîte văd din fişa clinică, agravări serioase nu s-au produs. Dar de aici pînă la a vorbi de etajul şapte — iertaţi-mi sinceritatea puţin cam brutală — e oarecare diferenţă ! Dumneavoastră vă număraţi printre cazurile mai puţin îngrijorătoare, sînt de acord, dar sînteţi totuşi un bolnav !

— Atunci, întrebă Giuseppe Corte, şi faţa i se înroşi gotcă, dumneavoastră la ce etaj m-aţi pune ?

— Deh, nu e uşor de spus, nu v-am făcut decît un examen sumar ; ca să mă pot pronunţa, ar trebui să vă urmăresc măcar o săptămînă.

— Bine, insistă Corte, dar aţi putea să o ştiţi măcar cu aproximaţie.

Ca să-l liniştească, medicul se prefăcu că se concentrează un moment meditănd şi pe urmă, dînd din cap în semn de aprobare faţă de ceea ce spunea, zise tărăgănat :

— Ei, Doamne ! numai aşa, ca să vă fac pe plac, uite, eu unul cred că, în fond, am putea să vă punem la al şaselea ! Da, da ! adăugă, parcă pentru a se convinge pe sine însuşi. Al şaselea ar fi mai nimerit.

Îi spuse acestea, crezînd că bolnavul se va bucura. Cînd colo, pe faţa lui Giuseppe Corte apăru o expresie de spaimă : el îşi dădu seama că medicii de la ultimele etaje îl înşelaseră ; uite că medicul ăsta, evident mai priceput şi mai cinstit — era absolut evident — găsea că ar trebui să stea nu la al şaptelea, ci la al şaselea etaj, şi poate chiar la al cincilea ! Neaşteptata deziluzie îl copleşi. În seara aceea febra i se urcă simţitor.

Vremea petrecută de Giuseppe Corte la etajul al patrulea însemnă pentru el perioada cea mai liniştită de care avu parte din clipa cînd a intrat în spital. Medicul era un om foarte simpatic, prevenitor şi amabil, stătea uneori chiar ceasuri întregi la taifas cu el despre subiectele cele mai variate. Giuseppe Corte vorbea şi el foarte bucurat, abor-

dînd împliniri din viaţa lui obişnuită de avocat şi om de lume. Căuta să se convingă că mai ţine încă de lumea oamenilor sănătoşi, că e încă legat de lumea afacerilor, că-l interesează cu adevărat problemele publice. Căuta, dar nu izbutea. În mod invariabil, pînă la urmă, conversaţia revenea mereu asupra bolii.

Dorinţa unei ameliorări oarecare ajunsese aproape o obsesie. Din păcate, tratamentul cu raze, deşi izbutise să oprească extinderea erupţiei, nu putea s-o suprimă. În fiecare zi, Giuseppe Corte vorbea îndelung cu medicul despre asta, făcînd eforturi pentru a părea optimist, ba chiar ironic, dar fără să reuşească.

— Spune-mi, doctore, zise într-o zi, cum stăm cu procesul distructiv al celulelor mele ?

— Ah, ce cuvinte nesuferite ! Îl certă în glumă doctorul. De unde le-aţi învăţat ? Nu e frumos, nu e frumos, mai cu seamă pentru un om bolnav ! Să nu vă mai aud vorbind aşa !

— S-a făcut, ripostă Corte, dar în felul ăsta nu mi-aţi răspuns la întrebare.

— Ei bine, vă răspund îndată, spuse amabil doctorul. Procesul distructiv al celulelor, ca să folosesc şi eu oribila dumneavoastră expresie, este, în cazul dumneavoastră, minim, absolut infim. Aş fi însă tentat să-l calific drept obstinat.

— Obstinat, vreţi să spuneţi cronic ?

— Nu mă obligaţi să spun ceea ce n-am spus. Vreau să spun numai obstinat. De altfel, aşa e în majoritatea cazurilor. Uneori, afecţiuni chiar foarte uşoare au nevoie de îngrijiri energice şi îndelungate.

— Dar spuneţi-mi, doctore, cînd am să pot spera într-o ameliorare ?

— Cînd ? Pronosticurile în asemenea cazuri sînt destul de anevoioase... Dar ascultaţi, adăugă după o pauză meditativă, văd că la dumneavoastră gîndul vindecării a ajuns

o idee fixă... dacă nu m-aş teme c-o să vă înfuriaţi, ştiţi ce v-aş sfătui ?

— Spuneţi-mi, doctore, spuneţi-mi...

— Ei bine, vă voi spune lucrurile în termenii cei mai clari. Dacă eu, atins de boala asta, în formă chiar foarte uşoară, aş nimeri în acest sanatoriu — care e poate cel mai bun din câte există — aş cere singur să fiu repartizat din prima zi — chiar din prima zi, înţelegeţi ? — la unul din etajele cele mai de jos. Aş cere să mă pună de-a dreptul la...

— La primul ? sugeră Corte cu un zîmbet forţat.

— A, nu ! La primul, nu ! răspunse ironic medicul. Asta, nu ! Dar la al treilea sau chiar la al doilea cu siguranţă. La etajele de jos tratamentul se face mult mai bine, v-o garantez, aparatele sînt mai complexe şi mai puternice, personalul e mai priceput. Şi-apoi, dumneavoastră ştiţi cine-i suflul acestui spital ?

— Nu e profesorul Dati ?

— Ba da, profesorul Dati. El este inventatorul tratamentului care se practică aici, el a proiectat întreaga instalaţie. Ei bine, el, maestrul, stă, ca să zic aşa, între primul şi al doilea etaj. De acolo radiază forţa lui conducătoare. Dar vă asigur totuşi, influenţa lui nu trece dincolo de etajul al treilea : mai departe, s-ar zice că pînă şi ordinele lui se fărîmîtează, îşi pierd din consistenţă, deviază ; inima spitalului e jos, şi jos trebuie să stai ca să ai cea mai bună îngrijire.

— În cazul acesta, murmură Giuseppe Corte, cu un tremur în glas, dumneavoastră mă sfătuiţi...

— Şi mai ţineţi seama de ceva, continuă netulburat doctorul, ţineţi seama că în cazul dumneavoastră n-ar trebui neglijată erupţia. Un lucru fără nici o importanţă, recunosc, dar destul de plictisitor, care, durînd prea mult, v-ar putea afecta „moralul“ ; şi dumneavoastră ştiţi ce importantă e starea psihică pentru vindecare. Tratamentul

cu raze pe care vi l-am făcut eu s-a dovedit doar pe jumătate eficace. Cauza ? S-ar putea să fie o simplă întîmplare, dar s-ar putea şi ca razele să nu fie destul de eficiente. Ei bine, la etajul al treilea aparatele de raze sînt mult mai puternice. Probabilităţile de a vă vindeca eczema ar fi mult mai mari. Şi vedeţi ? O dată pornită vindecarea, pasul cel mai greu e făcut. Cînd începe să se vadă o ameliorare, e greu să mai dai pe urmă înapoi. Cînd vă veţi simţi cu adevărat mai bine, n-o să fie nici o piedică să urcaţi iar aici la noi, sau chiar mai sus, după „meritele“ pe care le veţi avea, chiar la al cincilea, la al şaselea, pînă şi la al şaptelea îndrăznesc să zic...

— Dar dumneavoastră credeţi că asta ar putea grăbi însănătoşirea ?

— Nu încape îndoială. V-am spus ce aş face eu în locul dumneavoastră.

Cam aşa îi vorbea doctorul în fiecare zi lui Giuseppe Corte. Pînă la urmă veni momentul cînd bolnavul, sătul de suferinţa pe care i-o pricinuia eczema, în ciuda instinctivei lui opoziţii de a părăsi etajul acela, se hotărî să urmeze sfatul medicului şi se mută cu un etaj mai jos.

Observă imediat că la etajul al treilea domnea o voieşie deosebită, evidentă şi la medic, şi la infirmiere, cu toate că acolo erau trataţi bolnavi într-o stare destul de îngrijorătoare. Băgă chiar de seamă că din zi în zi această veselie sporea ; după ce se împrieteni puţin cu infirmiera, întrebă din curiozitate cum de erau toţi atît de veseli.

— A, nu ştiţi ? răspunse infirmiera. Peste trei zile plecăm în concediu.

— Cum : plecăm în concediu ?

— Păi da. Etajul trei se închide pentru două săptămîni şi personalul pleacă la plimbare. Concediul de odihnă e repartizat pe rînd la fiecare etaj.

— Şi bolnavii ? Ce faceţi cu ei ?

— Cum sînt relativ puțini, din două etaje se face unul singur.

— Cum adică ? Puneți laolaltă pe bolnavii de la al treilea și de la al patrulea ?

— Nu, nu, îl lămuri infirmiera, de la al treilea și de la al doilea. Cei de aici vor trebui să coboare jos.

— Să coboare la al doilea ? Îngînă Giuseppe Corte, palid ca un cadavru. Va trebui deci să cobor la al doilea ?

— Bineînțeles. Ce vi se pare atît de ciudat ? Cînd ne vom întoarce, peste cincisprezece zile, vă veți înapoia în camera asta. Nu văd de ce v-ați speria.

Dar Giuseppe Corte — un instinct tainic îl avertiza — fu cuprins de o teamă cumplită. Cum însă nu putea împiedica personalul să plece în concediu, și convins fiind că noul tratament cu raze îi făcea bine — eczema dispăruse aproape cu desăvîrșire — nu se încumetă să se opună la această nouă mutare. Pretinse totuși, fără a se sinchisi de glumele infirmierelor, ca pe ușa noii sale camere să fie pus un bilet pe care să scrie : „Giuseppe Corte, de la etajul al treilea, mutat aici temporar“. Lucrul acesta nu avea precedent în istoria sanatoriului, dar medicii nu se opuseră, socotind că unui temperament atît de nervos cum era Corte, chiar și o contrazicere mărunță putea să-i provoace un șoc serios.

În definitiv, era vorba de o așteptare de cincisprezece zile, nici mai mult, nici mai puțin. Giuseppe Corte începuse să le numere cu o patimă neobosită, stînd ceasuri întregi nemișcat în pat, cu ochii țintă la mobile, care la etajul al doilea nu mai erau atît de moderne și vesele ca la etajele superioare, dar aveau dimensiuni mai mari și linii mai solemne și severe. Din cînd în cînd își ațintea auzul, părăindu-i-se că surprinde, la etajul de dedesubt, etajul „muribunzilor, sectorul „condamnaților“, vași horcăieli de agonie.

Toate acestea contribuiau firește să-l descurajeze. Și moralul scăzut părea să-i agraveze starea, febra tindea să crească, slăbiciunea generală se accentua. De la fe-reastră — acum venise vara și geamurile erau aproape mereu deschise — nu se mai zăreau acoperișurile și nici casele din oraș, ci doar zidul verde al copacilor care împrejmuiuau clinica.

După șapte zile, într-o după-masă, pe la două, intrară pe neașteptate sora-șefă și trei infirmieri care împingeau un pătuț pe rotile.

— Gata pentru mutare ? Întrebă cu un ton ușor glumeț sora-șefă.

— Ce mutare ? întrebă cu glas gîuit Giuseppe Corte. Ce glume mai sînt și astea ? Nu se întorc peste șapte zile cei de la etajul trei ?

— Ce etajul trei ? spuse sora-șefă, ca și cum n-ar fi înțeles. Eu am primit dispoziție să vă duc la primul, uitați-vă, și îi arătă un formular tipărit pentru trecerea la etajul inferior, semnat chiar de profesorul Dati.

În clipa aceea spaima, furia turbată a lui Giuseppe Corte izbucniră în strigăte furioase care se făcură auzite în tot sectorul.

— Mai încet, vă rugăm, mai încet, îl implorau infirmierii, mai sînt și bolnavi care nu se simt bine !

Dar nici gînd să-l potolească.

În cele din urmă, veni medicul care conducea sectorul, un om foarte gentil și politicos. Se informă, cercetă formularul, îi ceru lămuriri lui Corte. Apoi se întoarse supărat către sora-șefă, declarînd că fusese o eroare, el nu dăduse nici o dispoziție de acest fel, de la o vreme domnește o debandadă iusuportabilă, el nu mai e ținut la curent cu nimic... În sfîrșit, după ce o muștrului bine, se adresă foarte politicos bolnavului, cerîndu-i scuze insistente.

— Din păcate însă, adăugă medicul, profesorul Dati a plecat chiar acum o oră pentru un scurt concediu, nu se

întoarce decît peste două zile. Sînt profund dezolat, dar nu putem trece peste dispozițiile sale. Dînsul are să fie cel dinlîi care să regrete, vă asigur... o asemenea eroare ! Nu pricep cum s-a putut întîmpla !

Între timp, pe Giuseppe Corte îl apucase un tremur care-ți inspira milă. Puterea de stăpînire îl părăsise cu desăvîrșire. Groaza îl copleșea ca pe un copil. Hohotele lui de plîns răsunau în cameră, lente șiperate.

Ajunse astfel, datorită acelei odioase erori, la ultimul liman. În sectorul muribunzilor, el care, în fond, după stadiul bolii sale, așa cum recunoscuseră pînă și cei mai severi medici, avea dreptul să fie repartizat la al șaselea etaj. dacă nu chiar la al șaptelea ! Situația era atît de grotescă încît, în anumite clipe, lui Giuseppe Corte îi venea aproape să rîdă în bătaie de joc, fără nici un control.

Întins în pat, în vreme ce căldura după-amiezii învăluia domol orașul, se uita afară la verdele copacilor, stăpînit de impresia că a ajuns într-o lume ireală, alcătuită din pereți absurzi, îmbrăcați în plăci sterilizate, din coridoare mortuare glaciale, cu albe siluete umane lipsite de suflăt. Îi trecu prin minte că pînă și copacii pe care îi zărea pe fereastră nu erau adevărați ; pînă la urmă se și convinse de asta, cînd văzu că frunzele nu se mișcau deloc.

Ideea asta îl tulbură atît de mult, încît o sună pe infirmieră și îi ceru ochelarii lui de miop, pe care în pat nu-i folosea ; abia atunci izbuti să se liniștească puțin : cu ajutorul lor putu să se convingă că zărea copaci adevărați și că frunzele erau din cînd în cînd ușor clătinate de vînt.

După ce plecă infirmiera, trecu un sfert de oră de liniște desăvîrșită. Șase etaje, șase ziduri îngrozitoare se înălțau acum deasupra lui Giuseppe Corte — chiar dacă dintr-o eroare formală — copleșindu-l cu greutatea lor implacabilă. În cîți ani — da, în ani trebuia socotit — în cîți ani va izbuti să suie iar pînă la marginea acelei prăpăstii ?

Dar cum se face că încăperea devenea deodată atît de întunecoasă ? Ziua era încă în toi. Cu un suprem efort, Giuseppe Corte, paralizat parcă de o ciudată toropeală, se uită la ceasul de pe noptieră. Era trei și jumătate. Întoarce capul în partea cealaltă și văzu cum rîlourile de la fereastră, ascultînd de o misterioasă comandă, coborau încet, stăvilind pătrunderea luminii.

ȘI TOTUȘI BATE CINEVA LA UȘA

Doamna Maria Gron intră în holul de la parterul vilei cu coșulețul de lucru în mână. Aruncă o privire în jur ca să cerceteze dacă toate sînt în ordine, puse coșulețul pe o măsuță, se apropie de un vas plin cu trandafiri și-i mirosi cu delicatețe. În cameră se mai aflau soțul ei, Stefano, băiatul lor, Federico, zis Fedri, amîndoi așezați lîngă cămin, fata lor, Giorgina care citea, și un vechi prieten al casei, Eugenio Martora, medic, fumîndu-și țigara de foi.

— Toți sînt *fanés*, trecuți, murmură vorbînd de una singură și mîngîie în treacăt florile cu mîna.

Cîteva petale se desprinseseră și căzură.

Din colțul unde stătea citind, Giorgina strigă :

— Mamă !

Se făcuse noapte și, ca de obicei, obloanele ferestrelor mari și înalte fuseseră închise. Totuși, de afară răzbătea ropotul neîntrerupt al ploii. În fundul camerei, către vestibulul de la intrare, o impunătoare draperie roșie acoperea deschizătura larg arcuită. La ora aceea, din cauza luminii slabe care ajungea pînă acolo, draperia părea neagră.

— Mamă ! zise Giorgina. Știi cîinii ăia doi de piatră din parc, de la capătul aleii de stejari ?

— Ce-ți veni să-ți amintești de cîinii de piatră, draga mea ? răspunse mama cu o indiferență politicoasă, luîndu-și iar coșulețul de lucru și așezîndu-se la locul ei obișnuit, lîngă un abajur.

— Azi-dimineață, o lămuri drăgălașa fetișcană, cînd veneam cu mașina acasă, i-am văzut în căruța unui țaran, tocmai lîngă pod.

În tăcerea din încăpere glasul subțire al Giorginei se auzi deosebit de clar. Doamna Gron, care frunzărea un ziar, își arcui buzele într-un zîmbet prudent și se uită în fugă la soțul ei, parcă sperînd ca el să n-o fi auzit.

— Asta-i bună ! exclamă doctorul Martora. Atîta mai lipsea : ca țaranii să înceapă să fure statui. Or fi devenit colecționari de antichități !

— Și ce-ai făcut ? întrebă tatăl adresîndu-se fetei.

— I-am spus lui Berto să oprească și să coboare ca să-i întreb...

Doamna Gron își încrêți puțin nasul ; făcea așa ori de cîte ori se aborda un subiect neplăcut și trebuiau luate măsuri. Povestea cu cei doi cîini de piatră ascundea ceva și ea înțelese : ceva neplăcut care trebuia deci trecut sub tăcere.

— Ei da, chiar eu am dispus să fie luați de acolo, încercă ea să pună capăt discuției. Mi se par grozav de antipatici.

Dinspre cămin se ridică vocea tatălui, o voce joasă și șovăitoare, poate de bătrînețe, poate de îngrijorare :

— Cum așa ? Cum așa ? De ce ai pus să-i ia de acolo, dragă ? Erau două sculpturi antice, două piese găsite la săpături...

— Nu m-am exprimat bine, spuse doamna pe un ton și mai amabil. („Ce proastă am fost, se gîndea între timp, nu puteam găsi un pretext mai bun ?“) Am spus, ce-i drept, să fie luați, dar așa, într-o doară, mai mult în glumă, firește...

— Dar stai să vezi, mămico, insistă fata. Berto l-a întrebă pe țaran și i-a spus că a găsit cîinele jos pe malul rîului...

Se opri fiindcă i se păru că ploaia încetase. Când se făcu însă liniște, se auzi iarăși ropotul statornic, adînc, care îi făcea să se simtă copleșiți de teamă, deși nici unul din ei nu-și dădea seama de asta.

— De ce zici „ciinele”? Întrebă tînărul Federico, fără să se întoarcă spre ea. N-ai spus că erau amîndoi?

— Of, Doamne, ce pedant ești! replică Giorgina rîzînd. Eu am văzut doar unul, dar probabil că era și celălalt.

— Nu vād, nu vād motivul, replică Federico.

Rîse și doctorul Martora.

— Ia spune-mi, Giorgina, ce carte citești? Întrebă pe neașteptate doamna Gron, profitînd prompt de pauză. E ultimul roman al lui Massin, despre care îmi vorbeai? Aș vrea să-l citesc și eu cînd îl termini. Dacă nu-ți spun din vreme, îl împrumuți numaidecît prietenelor. Pe urmă nu mai apucă omul nimic. Ah! mie îmi place Massin, e atît de original, atît de straniu... Frida mi-a făgăduit astăzi...

Dar soțul ei o întrerupse, întrebînd:

— Și ce-ai făcut atunci, Giorgina? Sper că i-ai spus măcar să-l întrebe cum îl cheamă! Iartă-mă, Maria, adăugă, scuizîndu-se pentru întrerupere.

— Doar nu era să-ncep să mă cert pe stradă, răspunse fata. Era unul de-ai lui Dall'Oca. A spus că el nu știe nimic, că a găsit sculptura jos la rîu.

— Și ești sigură că era unul din ciinii noștri?

— Cît se poate de sigură. Ți-aduci aminte că Fedri și cu mine le-am vopsit urechile în verde?

— Și cel pe care l-ai văzut avea urechile verzi? Întrebă tatăl, care ca de obicei judeca destul de încet.

— Exact așa, urechile verzi, confirmă Giorgina. Bine-înțeleș, acum sînt puțin decolorate.

• Din nou interveni mama.

— Ascultați, întrebă cu o politețe de-a dreptul exagerată, vi se par chiar atît de interesanți ciinii aceia de

piatră? Nu știu, zău, iartă-mă dacă ți-o spun, Stefano, dar nu mi se pare că merită să facem atîta caz...

• De afară — ai fi zis că chiar dinapoia draperiei — răzbātu, împreună cu zgomotul ploii, un bubuit surd și prelung.

— Ați auzit? exclamă imediat domnul Gron. Ați auzit?

— Un tunet, nu? Un simplu tunet. Zău, Stefano, întotdeauna ești nervos în zilele ploioase, se grăbi să explice soția.

Tăcură toți, dar liniștea nu putea dura mult. Un gînd străin, nepotrivit cu acel palat aristocratic, intrase parcă și plutea în penumbra vastei încăperi.

— L-a găsit jos la rîu! comentă tatăl întorcîndu-se la povestea cu ciinii. Cum se poate să fi ajuns jos la rîu? Doar n-o fi zburat!

— Și de ce nu! făcu doctorul Martora vesel.

— De ce nu... ce anume, doctore? Întrebă doamna Maria, bănuitoare; în general, nu-i plăceau spiritele vechiului lor prieten.

— Vreau să zic: de ce ar fi exclus ca sculptura să fi zburat? Rîul trece chiar pe-acolo, puțin mai jos. La urma urmei, un salt de douăzeci de metri nu e mare lucru.

— Ce lume, ce lume! Încercă iar Maria Gron să înlăture subiectul cu ciinii, ca și cum ar fi tăinuit lucruri necuviincioase. La noi, statuile încep să zboare, și știți ce spune aici în ziar? În apele din lava s-a descoperit un soi de pești vorbitori.

— Mai spune și „Economisiți timpul“, adăugă prost inspirat Fedri, care avea și el în mînă un ziar.

— Cum, ce zici? Întrebă cu o teamă vagă tatăl, neînțelegînd bine.

— Da, așa scrie aici: „Economisiți timpul“. În bilanțul unui om de afaceri ar trebui să figureze și timpul atît la activ, cît și la pasiv, după caz.

— La pasiv, da, aș zice la pasiv, cu ploidica asta! propuse Martora amuzat.

Chiar atunci se auzi soneria de la intrare, dincolo de draperia grea. Așadar, cineva sosea din noaptea ostilă, cineva răzbise opreliștile ploii care potopea pământul, răpăia pe acoperișuri, devora malurile râului, făcându-le să se năruie în hălci mari, în timp ce copaci măreți se prăbuseau cu pedestalul lor de pământ în afunduri de rișe, trosnind, ca nu peste mult să se ivească pentru o clipă cu o sută de metri mai departe, răsuciți de vîltori; râul, care înghițise marginile bătrînului parc, cu balustradele lor de fier din secolul al optsprezecelea, și băncile, și cei doi cîini de piatră.

— Cine o fi? zise bătrînul Gron, scoțîndu-și ochelarii cu ramă de aur. Și la ora asta se vine? O fi omul acela cu subscripțiile, pariez, funcționarul de la parohie, de cîteva zile, unde te duci te împiedici de el. Victimele inundației! Unde or fi victimele astea? Ni se cer mereu bani, dar eu unul n-am văzut nici o victimă! Parcă... Cine-i? Cine-i? întrebă încet pe valetul care apăruse de după draperie.

— Domnul Massigher, anunță valetul.

Doctorul Martora se bucură:

— O, a venit simpaticul nostru prieten! Chiar zilele trecute am stat de vorbă cu el... Bravo, tinerelul ăsta știe ce vrea!

— O fi inteligent cît poțtești, dragă Martora, spuse doamna, dar calitatea asta mă impresionează cel mai puțin. Oamenii ăștia care nu fac altceva decît să discute... Mărturisesc, discuțiile nu sînt pe gustul meu... Nu zic de Massigher, care e un băiat de treabă... Tu, Giorgina, adăugă mai încet, fă-mi plăcerea ca după ce-i spui bunăseara să te duci la culcare. E tîrziu, draga mea, știi doar.

— Dacă Massigher ți-ar fi mai simpatic, răspunse fata cu îndrăzneală, încercînd s-o ia pe un ton de glumă, dacă ți-ar fi mai simpatic, pariez că acum n-ăr mai fi tîrziu, pariez.

— Isprăvește, Giorgina, nu mai vorbi prostii, știi... O, bună seara, Massigher! Nu mai speram să te vedem astăzi... De obicei vii mai devreme...

Tînrul, cu părul cam răvășit, se opri în prag, privindu-i pe amfitrioni cu uimire.

— Cum, dumneavoastră nu știți? Apoi înaintă, puțin cam încurcat. Bunăseara, doamnă Maria, spuse fără să răspundă la reproș. Bunăseara, domnule Gron, bună Giorgina, bună Fedri, ah, iartă-mă, doctore, așa cum stai în umbră, nu te văzusem...

Părea tulburat, mergea de la unul la altul salutînd, nerăbdător parcă să le dea o veste importantă.

— Ați auzit, așadar? se hotărî, în sfîrșit, văzînd că nimeni nu-l întreabă... Ați auzit că digul...

— O, da, interveni Maria Gron cu cea mai desăvîrșită dezinvoltură. Furtună mare, așa e?

Și zîmbi închizînd puțin ochii, invitîndu-l pe musafir să înțeleagă că trebuie să tacă (pare imposibil, gîndea între timp, îi cam lipsește simțul oportunității!).

Dar Gron se și ridicase din fotoliu.

— Spune, Massigher, ce-ai aflat? Vreo noutate poate?

— Ce noutate? interveni în grabă soția. Nu te înțeleg, dragă, astă-seară ești atît de nervos...

Massigher rămase descumpănit.

— Da, admise căutînd un subterfugiu, nici o noutate după cîte știu. Numai că de pe pod se vede...

— Ce mai! Îmi închipui, se vede râul revărsat, spuse doamna Maria, ajutîndu-l să iasă din încurcătură. Un spectacol impunător, îmi imaginez... Îți mai amintești, Stefano, de Niagara? Cîți ani au trecut de atunci...

Aici, Massigher se apropie de stăpîna casei și, profitînd de faptul că Giorgina și Federico începuseră să vorbească ceva între ei, îi șopti:

— Doamnă, doamnă, — și ochii îi străluceau — râul a ajuns pînă aici, jos, nu e prudent să mai stai, nu auziți cum...

— Ți-aduci aminte, Stefano ? continuă ea ca și cum n-ar fi auzit nimic. Ți-aduci aminte ce frică le era celor doi olandezi ? N-au vrut nici măcar să se apropie, ziceau că e un risc inutil, că poți fi luat de ape...

— Deh, replică soțul, se pare că s-a întâmplat și așa ceva. Unii care s-au aplecat prea mult, o amețeală, poate...

Părea să se fi liniștit. Își pusese iar ochelarii pe nas și se așezase din nou lângă cămin, întinzând mâinile spre foc ca să și le încălzească.

Atunci, pentru a doua oară, se auzi acel bubuit surd și îngrijorător. Acum părea să vină de-a dreptul din fundul pământului, din depărtatele goluri ale pivnițelor. Pînă și doamna Gron rămase fără voia ei cu urechea ciulită.

— Ați auzit ? exclamă tatăl, încruntându-se puțin. Spune, Giorgina, ai auzit ?

— Am auzit, da, însă nu pricep, răspunse fata pälînd.

— Dar e un tunet ! replică autoritar mama. E un tunet ca toate tunetele... ce vreți să fie ?... Doar n-or fi cumva duhuri !

— Asta n-a fost zgomot de tunet, Maria, spuse soțul clătînd din cap. Părea că vine de aici, de dedesubt.

— Dragul meu, știi doar că de cîte ori e furtună, ai zice că se dărîmă casa, insistă doamna. Cînd e furtună, în casa asta se aud tot felul de zgomote... Massigher, și dumneata ai auzit — era doar un tunet, nu-i așa ? Încheie, încredințată că musafirul nu va îndrăzni s-o contrazică.

Acesta zîmbi resemnat, o resemnare politicoasă, și răspunse evaziv :

— Ați pomenit de duhuri, doamnă... Chiar astă-seară, străbătînd grădina, am avut o impresie stranie, mi se părea că vine cineva în urma mea... am auzit niște pași ca... niște pași foarte deslușiți pe pietrișul aleii...

— Și, firește, zornăit de oase și horcăituri, așa e ? sugeră doamna Gron.

— Nicidecum oase, doamnă, pur și simplu pași, probabil că erau chiar ai mei, adăugă, uneori se produc ecouri ciudate.

— Așa da ; bravo Massigher... Sau poate șobolani, dragul meu, nu crezi că erau șobolani ? Omul nu trebuie să fie romantic ca dumneata, altfel, cine știe ce mai aude...

— Doamnă, încercă iar tînărul Massigher în șoaptă, aplecîndu-se spre ea. Cum de nu auziți, doamnă ? Rîul e aici dedesubt, nu-l auziți ?

— Nu, nu-l aud, nu aud nimic, răspunse ea tot în șoaptă, dar cu hotărîre. Apoi, mai tare : Dar știi că nu ești deloc amuzant cu poveștile astea ale dumitale ?

Tînărul nu știu ce să-i răspundă. Încercă doar să rîdă scurt, atît de absurdă i se părea încăpățînarea doamnei.

„Așadar, dumneata nu vrei să crezi ?“ gîndi cu asprime ; dar pînă și în gînd îi spunea, instinctiv, tot dumneata. „Lucrurile neplăcute nu te privesc, așa e ? Ți se pare o grosolanie să vorbești despre ele ? Prețioasa dumitale lume le-a respins întotdeauna, așa e ? Aș vrea să văd pînă unde o să ajungă imunitatea dumitale disprețuitoare !“

— Ascultă, ascultă, Stefano, zicea ea în timpul asta, pornită împotriva lui. Massigher susține că a întîlnit duhuri, aici afară, în grădină, și o spune serios... Frumos exemplu dau tinerii aceștia !

— Domnule Gron, n-aș vrea să credeți... și rise forțat, înroșindu-se. Eu n-am spus asta, eu...

Se întrerupse, ascultînd. Și în liniștea care se așternu, i se păru că, pe lîngă răpăitul ploii, un alt zgomot începea să crească, amenințător și sumbru. Stătea în picioare, în conul de lumină al unei lămpi albastrii, cu gura întredeschisă, nu speriat, ci absorbit și parcă vibrînd, deosebindu-se în chip ciudat de tot ce îl înconjură, oameni și lucruri. Giorgina îl privea cu încîntare.

Dar nu-ți dai seama, tinere Massigher ? Nu te simți destul de sigur în impunătoarea casă a Gronilor ? Cum de te poți îndoi ? Nu-ți ajung aceste bătrîne ziduri solide,

această liniște atât de controlată, aceste figuri impasibile? Cum îndrăznești să jignești atîta demnitate cu stupidele tale spaima tinerești?

— Parc-ai fi posedat de diavol, observă prietenul său Fedri. Arăți ca un pictor... Ce Dumnezeu, nu puteai să te piepteni astă-seară? Te rog să ai grijă altă dată... știi că mama ține la asta, și izbucni în rîs.

Tatăl interveni, cu vocea lui plîngăreată :

— Ei, facem un *bridge*? Mai avem încă timp, să știți. Doar o partidă și pe urmă mergem la culcare. Giorgina, fii bună, adu-ne cutia cu cărți.

Tocmai atunci apărură valetul, cu un aer nelinistit.

— Ce s-a mai întîmplat? întrebă stăpîna, ascunzîndu-și cu greu enervarea. A mai venit cineva?

— A venit Antonio, administratorul... Ar vrea să vorbească cu cineva dintre dumneavoastră, zice că e ceva important.

— Vin eu, da, eu, spuse repede Stefano și se ridică grăbit, parcă temîndu-se să nu i-o ia altul înainte.

Într-adevăr, soția îl opri :

— Nu, nu, nu, tu stai aici. Cu umezeala de afară... știi doar... reumatismul tău. Stai aici, dragă. O să meargă Fedri să vadă ce este.

— Trebuie să fie iar una din veșnicele lui povești, spuse tînărul pornind spre draperie.

Se auziră apoi de departe voci neclare.

— Jucați aici? întrebă în vremea asta stăpîna casei. Giorgina, ia te rog vasul acela. Și pe urmă du-te să te culci, draga mea, s-a făcut tîrziu. Și dumneata, doctore Martora, ce faci, dormi?

Prietenul tresări, încurcat :

— Dacă dorm? Ei da, puțin, și rîse. Căldura căminului, și vîrsta...

— Mamă, strigă dintr-un colț fata. Mamă, nu mai găsesc cutia cu cărți, era aici în casetă ieri.

— Deschide bine ochii, dragă. N-o vezi acolo pe consolă? Voi nu găsiți niciodată nimic...

Massigher așeză cele patru scaune, apoi începu să amestece un pachet de cărți. Între timp se întoarse Federico. Tatăl întrebă molatic :

— Ce voia Antonio?

— Eh, nimic! răspunse vesel băiatul. Obişnuitele temeri ale țăranilor. Spun că e pericol din cauza rîului, cică și casa ar fi amenințată, închipuie-ți. Voiau să mă duc să văd, închipuie-ți, pe o vreme ca asta! S-au adunat toți acolo și acum se roagă și trag clopotele, le auziți?

— Fedri, propuse atunci Massigher. N-ai vrea să mergem amîndoi să vedem? Doar cinci minute. Ce zici?

— Și partida, Massigher? interveni doamna. Vrei să-l lași în pană pe doctorul Martora? Ca să veniți plouați ca niște pui de găină?

Drept care cei patru începură să joace, Giorgina plecă la culcare, iar mama se așeză într-un colț cu broderia ei în mînă.

Între timp, bufniturile auzite cu puțin înainte deveniră mai frecvente. Era ca și cum un corp greu ar fi căzut într-o borbă adîncă, plină de mîl, așa suna : un bufnet urît în măruntaiele pămîntului. De fiecare dată lăsa în urmă o senzație de neliniste, mîinile jucătorilor întirziau pe cărți, li se tăia respirația, dar pe urmă totul trecea.

Nimeni — s-ar fi zis — nu îndrăznea să vorbească despre asta. Doar doctorul Martora observă la un moment dat :

— Trebuie să fie o cloacă, aici dedesubt. E un fel de conductă străveche care dă în rîu. Vreo revărsare poate...

Ceialți nu suflară o vorbă.

Aici e cazul să observăm puțin privirile nobilului domn Gron. Ele erau îndreptate mai cu seamă spre micul evantai de cărți din mîna stîngă, dar treceau și dincolo de marginea cărților, pînă la capul și umerii lui Martora, așezat în fața lui, și ajungeau chiar la extremitatea holu-

lui, acolo unde pardoseala lustruită dispărea sub franjurile draperiei. Acum însă ochii lui Gron nu mai întinzau asupra cărților și nici asupra figurii cumsecade a prietenului, ci priveau cu insistență spre capătul holului, în josul draperiei; și se dilatau tot mai mult, aprinzându-se de o lumină stranie.

Pînă cînd, din gura bătrînului domn ieși un sunet înăbușit, copleșit de o nespusă dezolare, ce exprima doar un: „Uite“. Nu se adresa nici fiului, nici doctorului, nici lui Massigher în mod special. Rostea doar acest: „Uite“, dar în așa fel încît stîrnea spaimă.

Auzindu-l, se uită și ceilalți, chiar și doamna, care ședea cu multă demnitate în colțul ei, atentă la broderie. Și, dinspre marginea de jos a draperiei întunecate, văzura înaintînd încet, lunecînd pe pardoseală, ceva negru și inform.

— Stefano, Stefano, pentru Dumnezeu, de ce vorbești cu vocea asta? exclamă doamna Gron sculîndu-se în picioare și pornind spre draperie: Nu vezi că e apă?

Nici unul din cei patru jucători nu se sculase încă.

Era într-adevăr apă. Se strecurase în vilă prin cineștie ce spărtură sau fereștrică, trecuse ca un șarpe, lunecînd pe aici, pe colo, prin coridoare, pînă apăruse în hol, unde, din pricina semiobscurității, părea neagră. Era un fleac, lăsînd deoparte ultrajul direct. Dar dincolo de acel biet firicel de apă, scursoare de lighean, nu mai era și altceva? Să fi fost oare absolut singura neplăcere? N-o mai fi și vreun susur de pîrîiaș pe pereți, vreo băltoacă printre dulapurile înalte din bibliotecă, picurul unor stropi molatici din tavanul salonului de alături (căzînd pe platoul mare de argint dăruit de Prinț la nuntă, cu mulți ani în urmă)?

Tînarul Federico strigă:

— Cretinii ăia au uitat o fereastră deschisă!

— Dă fuga și închide-o; hai, du-te, îi spuse tată-său. Dar doamna se opuse:

— Nicidecum, stai liniștit aici, o să vină careva, sper!

Trase cu nervozitate de șnurul clopoțelului și se auzi clinchetul îndepărtat. În același timp, straniile bufnituri se înteteau cu o grabă necruțătoare, zguduind aripile clădirii. Încruntat, bătrînul Gron nu pierdea din ochi limba de apă de pe pardoseală: se umfla încet pe margini, se revărsa cîtiva centimetri, se oprea un timp, se umfla din nou pe margini, apoi iar făcea un pas înainte, și tot așa. Massigher depunea cărțile cu o ușoară bătaie, ca să-și ascundă încordarea, presimțind și alte lucruri ieșite din comun. Iar doctorul Martora clătina încet din cap, gest ce putea să însemne: ce vremuri, ce vremuri, nu te mai poți încrede în servitorimea de azi! sau, tot așa de bine: acum nu mai e nimic de făcut, ați înțeles prea tîrziu!

Așteptară cîteva clipe; nici un semn de viață nu venea din celelalte camere. Massigher prinse curaj:

— Doamnă, vă spusese eu că...

— Doamne sfinte! Iar dumneata, Massigher! răspunse Maria Gron fără să-l lase măcar să termine. Pentru un fleac de apă de pe podea! O să vină îndată Ettore să șteargă. Iar păcătoasele alea de ferestre! De fiecare dată pătrunde apa în casă! Ar trebui reparate închizătoarele!

Dar Ettore nu se arătă, și nici vreun altul dintre numeroșii servitori. Noaptea devenise dușmănoasă și apăsătoare. Misterioasele bubuituri se transformară acum într-un uruit aproape continuu, asemănător cu o rostogolire de butoaie undeva la temelia casei. Răpăitul de afară al ploii nici nu se mai auzea, acoperit de noul zgomot.

— Doamnă! strigă deodată Massigher cît se poate de hotărît, sărînd în picioare. Unde s-a dus Giorgina? Dați-mi voie să mă duc s-o chem.

— Ce s-a mai întîmplat, Massigher? și pe fața Mariei Gron se așternu din nou cea mai degajată expresie de uimire. Toți sînteți grozav de nervoși astă-seară. Ce vrei cu Giorgina? Fă-mi te rog plăcerea și las-o să doarmă.

— Să doarmă ! replică tânărul pe un ton aproape batjocoritor. Să doarmă ! Uite, uite...

Din vestibulul ascuns de draperie, năvăli în hol, ca dintr-o cavernă înghețată, o pală violentă de vînt. Draperia se umflă ca o velă, răsucindu-se la margini, așa încît lumina din cameră putu să treacă dincolo și să se reflecte în apa revărsată pe jos.

— Fedri, ce naiba, fugi și închide, izbucni tatăl, ce naiba, strigă servitorii, strigă-i !

Dar tânărul părea aproape amuzat de acest lucru neprevăzut. Pornind în fugă spre vestibulul întunecat, striga într-una :

— Ettore ! Ettore ! Berto ! Sofia ! Striga numele servitorilor, dar vocea lui se pierdea fără ecou prin coridoarele pustii. Tată ! se mai auzi glasul lui Federico. Pe aici nu e lumină. Nu pot vedea nimic... Doamne, ce s-a întîmplat !

În cameră, toți erau în picioare, speriați de strigătul neașteptat. Acum, apa părea să șiroiască în mod inexplicabil, din întreaga vilă. Iar vîntul, ca și cum zidurile s-ar fi căscat, trecea prin odăi în sus și în jos, ca turbat, făcînd să se clatine lămpile, răvășind hîrtii și ziare, răsturnînd florile.

Federico se întoarse. Era alb ca varul și tremura puțin :

— Doamne ! repeta mașinal. Doamne, ce s-a întîmplat !

Mai trebuia oare precizat că riul ajunsese pînă dedesubt, mîncînd malul, cu furia lui oarbă și necruțătoare ? Că zidurile din partea aceea erau gata să se năruie ? Că servitorii se împrăștiaseră toți în noapte și că probabil curînd avea să se stingă lumina ? Nu erau oare de-ajuns, pentru a explica totul, paloarea lui Federico, exclamațiile lui înspăimîntate (el, care de obicei era atît de sobru și sigur de sine !), groaznicul vuiet care creștea, creștea din adîncile abisuri ale pămîntului ?

— Să plecăm repede, să plecăm, e și mașina mea afară, ar fi o nebunie... spuse doctorul Martora, dintre toți cel mai calm.

Curînd, însoțită de Massigher, apăru și Giorgina, înfoclită într-o haină groasă ; plîngea încet, discret, aproape fără să scoată un sunet. Tatăl începu să scotocească într-o casetă, adunînd hîrțiile de valoare.

— O, nu ! nu ! izbucni în sfîrșit doamna Maria, exasperată. Nu vreau ! Florile mele, lucrurile mele frumoase, nu vreau, nu vreau !

Buzele îi tremurau ușor, fața i se contractase aproape pînă la descompunere, gata să se dea bătută. Dar, cu un ultim efort miraculos, zîmbi. Masca mondenă îi reveni pe față, intactă, ca și farmecul ei atît de rafinat.

— N-am să uit, doamnă, avu cruzimea să spună Massigher, urînd-o din tot sufletul. N-am să uit niciodată vila asta a dumneavoastră. Ce frumoasă era în nopțile cu lună !

— Repede o haină, doamnă ! insistă Martora întorcîndu-se spre stăpîna casei. Și tu, Stefano, ia ceva mai gros. Să plecăm pînă mai avem lumină.

Cît despre domnul Stefano Gron, am putea afirma cu mîna pe inimă că nu-i era nici măcar frică. Absent, strîngea la piept mapa de piele cu hîrțiile de valoare. Federico se învîrtea prin cameră plescîind prin apă, fără să-și poată veni în fire.

— S-a sfîrșit, s-a sfîrșit ! repeta într-una.

Lumina electrică începu să slăbească.

Și deodată, mai fioros și mai aproape decît cele dinainte, se auzi un bubuit prelung, catastrofal. Un clește de gheață strînsese inima Gronilor.

— Nu ! nu ! începu iar să strige doamna. Nu vreau, nu vreau !

Palidă și ea ca o moartă, cu o cută aspră brăzdată pe față, porni cu pași iuți spre draperia care se zbătea, dînd din cap în semn că nu, nu va îngădui, că acum are să vină ea însăși și apa nu va mai îndrăzni să treacă.

O văzură dînd la o parte marginea fluturîndă a draperiei cu un gest de furie, și dispărînd dincolo de ea în beznă, ca și cum s-ar fi repezit să gonească o gloată de cerșetori

inoportuni pe care servitorii nu erau în stare s-o alunge. Să fi crezut oare, în trufia ei aristocratică, că se va putea opune prăpădului, că va intimida abisul ?

Dispăruse dincolo de draperie, și cu toate că vuietul de iad creștea neconținut, păru să se face liniște.

Deodată Massigher zise :

— Bate cineva la ușă :

— Cineva să bată la ușă ? întrebă Martora. Cine vrei să fie ?

— Nimeni, răspunse Massigher. Acuma, firește, nu mai e nimeni. Și totuși bate cineva la ușă, absolut sigur. Un mesager, poate, un spirit, un suflet venit să ne avertizeze. Doar e o casă de aristocrați. Uneori, cei de pe lumea cealaltă obișnuiesc să fie atenți cu asemenea case.

MANTAUĂ

După o nesfârșită așteptare, tocmai când nu mai era nici o speranță, Giovanni se întoarse acasă. Încă nu bătuse ceașul două, maică-sa strângea masa, era o zi cenușie de martie și cîrduri de ciori zburau pretutindeni.

Apăru pe neașteptate în prag, și mamă-sa strigă :

— Vai, dragul mamei ! dînd fuga să-l îmbrățișeze.

Anna și Pietro, cei doi frați mult mai mici decît el, începură și ei să strige de bucurie. Venise clipa de luni și luni de zile așteptată, atît de des visată în dulcele somn din zori și care avea să le aducă iar fericirea.

El însă nu scoase aproape nici un cuvînt, atît de greu îi venea să-și stăpînească plînsul. Își puse sabia grea pe un scaun ; pe cap mai avea încă vechea capelă îmblănită.

— Stai să te văd, îi spuse mama printre lacrimi, trăgîndu-se puțin îndărăt, să văd cît ești de frumos. Dar ești cam palid, să știi.

Era într-adevăr destul de palid și părea istovit. Își scoase capela, înaintă pînă în mijlocul odăii și se așeză. Ce ostenit, ce ostenit era, parcă îi venea greu și să zîmbească.

— Da' scoate-ți mantaua, băiete, spuse mama și se uită la el ca la o minune, cît pe ce să se piardă cu firea ; ce înalt se făcuse, ce frumos și mîndru ! (deși era cam prea palid). Scoate-ți mantaua, dă-o încoace, nu vezi ce cald e ?

Giovanni făcu instinctiv o mișcare bruscă de apărare, strângându-și mantaua pe el, poate de teamă că aveau să i-o scoată cu sila.

— Nu, nu, lasă, răspunse evaziv, mai bine n-o scot, tot trebuie să plec curînd.

— Trebuie să pleci ? Te întorci după doi ani și vrei să pleci numaidecît ? spuse ea dezolată, văzînd cum reîncepea brusc, după atîta bucurie, veșnica mîhnire a mamelor. Trebuie să pleci numaidecît ? Și nu mănînci ceva ?

— Am mîncat, mamă, răspunse băiatul cu un zîmbet blajin, și se uită în jur sorbind din ochi penumbra atît de dragă a odăii. Ne-am oprit la un birt, cîțiva kilometri mai încolo...

— Aha, n-ai venit singur ? Și cu cine ești ? Vreun camarad de regiment ? Poate băiatul Menei ?

— Nu, nu, e unul întîlnit pe drum. Mă așteaptă afară.

— Te așteaptă aici ? Și de ce nu i-ai spus să intre ? L-ai lăsat în mijlocul drumului ?

Se duse la fereastră și, dincolo de gardul scund, de șipci, ce înconjura grădina de zarzavat, zări pe șosea un om care pășea alene de colo-colo ; era înfofolit tot în manta și dădea impresia unei momii negre. Și deodată în sufletul ei scaldat de învolburările bucuriei se trezi o vagă îngrijorare, tainică și dureroasă.

— Mai bine nu, răspunse el scurt. S-ar plictisi, e o fire mai ciudată.

— Dar un pahar de vin ? Pot să-i duc, nu, un pahar de vin ?

— Lasă, mamă. E un om cam sucit, ar fi în stare să se supere.

— Dar cine e ? De ce umbli cu el ? Ce vrea de la tine ?

— Nu-l cunosc bine, spuse el încet și adîncit în gînduri. L-am întîlnit în timpul călătoriei. A venit cu mine, asta e tot.

Parcă se ferea și dorea să vorbească despre altceva. Iar mama, ca să nu-l supere, schimbă numaidecît vorba, dar pe fața ei frumoasă începea să se stingă raza de fericire.

— Ascultă, zise, îți închipui ce-o să se bucure Marietta cînd o afla că te-ai întors ! Cum o să mai sară în sus de bucurie ! Pentru ea voiai să ieși ?

Băiatul schiță doar un zîmbet, cu expresia omului care ar vrea să fie vesel dar nu poate, din pricina unei poveri ascunse.

Mama nu mai știa ce să creadă : de ce stă acolo, mai degrabă trist, ca atunci, în ziua cînd a plecat ? Acum se întorsese acasă, îl aștepta o viață nouă, o mulțime de zile libere, fără nici o grijă, atîtea seri frumoase petrecute cu ai lui, un șir nesfîrșit care se pierdea undeva dincolo de munți, în nemărginirea anilor viitori. S-a terminat cu nopțile de chin, cînd în zare apăreau vîlvătai de foc și te mistuia gîndul că poate și el e acolo, că zace țepăn pe pămînt, cu pieptul străpuns de gloanțe, printre ruinele însingurate. Se întorsese, în sfîrșit, mai bărbat, mai frumos, și ce bucurie pentru Marietta ! Curînd avea să vină primăvara și se vor cununa la biserică, într-o dimineață de duminică, plină de flori și dangăte de clopot. Atunci de ce sta fără vlagă și absent, fără să ridă, de ce nu povestea ceva despre lupte ? Și mantaua ? De ce și-o tot strîngea pe el cînd în casă era atît de cald ? Poate fiindcă sub ea uniformă era ruptă și plină de noroi ? Dar de ce să se rușineze de ea ? Credea că se isprăvise cu zbulciul, și cînd colo, uite, se și ivise o nouă îngrijorare.

Cu chipul ei blajin, aplecat puțin într-o parte, îl privea grijulie, atentă să nu-l supere, să-i ghicească orice dorință. Sau o fi cumva bolnav ? Ori numai istovit de atîta hărțuială ? De ce nu vorbea, de ce nu se uita măcar la ea ?

Intr-adevăr, Giovanni nu se uita la ea, părea chiar să-i evite privirile, ca și cum s-ar fi temut de ceva. Și în vremea asta cei doi frați mai mici îl contemplau tăcuți, cu o stranie sfială.

— Giovanni, murmură ea nemaiputînd răbda. În sfîrșit, te-ai întors, în sfîrșit, te-ai întors. Stai puțin, să-ți fac o cafea.

Se duse repede la bucatărie. Iar Giovanni rămase cu cei doi frățiori. Dacă s-ar fi întîlnit pe drum, nici nu s-ar fi recunoscut; cît se schimbaseră în acești doi ani. Acum se priveau în tăcere, nu știau ce să-și spună, dar din cînd în cînd zîmbeau împreună, toți trei, parcă dintr-o veche deprindere pe care n-o uitaseră.

Mama se întoarse aducînd cafeaua aburindă și o bucată mare de turtă. El goli pe nerăsuflăte ceașca, mestecă parcă în silă turta. „De ce? Nu-ți mai place? Altădată te prăpădeai după ea!” ar fi vrut să-i spună mama, dar nu scoase un cuvînt, ca să nu-l necăjească.

— Giovanni, îi propuse însă, nu vrei să-ți vezi odaia? Ți-am făcut un pat nou, știi? Am pus să spoiască pereții, ai și o lampă nouă, vino să vezi... Dar nu vrei să-ți scoți totuși mantaua aia?... Nu ți-e prea cald?

Soldatul nu răspunse, dar se sculă de pe scaun pornind spre camera de alături. Mișcările lui aveau un fel de înțetinelă greoaie, parcă n-ar fi avut doar douăzeci de ani. Mama o luase repede înainte, ca să deschidă obloanele (pătrunse însă numai o lumină sură, lipsită de veselie).

— Ce frumos! spuse el din prag cu un entuziasm vlăguit, văzînd mobilele noi, perdeluțele imaculate, pereții albi, totul proaspăt și curat.

Dar, cum mama se apleca să aranjeze cuvertura de pe pat, și ea nouă-nouă, privirea i se opri pe umerii ei plîpînzi, o privire plină de nespusă tristețe și pe care ceilalți n-aveau cum s-o vadă. Anna și Pietro stăteau într-adevăr în spatele lui, cu mutrițele radioase, așteptîndu-se la o mare izbucnire de bucurie și surpriză. Cînd colo, nimic.

— Ce frumos e! Îți mulțumesc, mamă, spuse el iar, și nimic mai mult.

Privirea îi rătăcea neliniștită, de parc-ar fi vrut să pună capăt unei conversații penibile. Dar mai cu seamă se uita

mereu, vizibil preocupat, spre fereastra prin care se vedea, dincolo de gîrdulețul verde de șipci, un om care pășea alene de colo-colo.

— Ești mulțumit, Giovanni, ești mulțumit? întrebă mama dornică să-l vadă fericit.

— O, da, e foarte frumos, răspunse băiatul (dar de ce se încăpățîna să nu-și scoată mantaua?) și se silea într-una să zîmbească.

— Giovanni, se rugă ea. Ce ai? Ce ai, Giovanni? Tu îmi ascunzi ceva, de ce nu vrei să vorbești?

Băiatul își tot mușca buza și parcă avea un nod în gît.

— Mamă, răspunse după un timp cu o voce ștearsă, mamă, eu trebuie să plec acum.

— Trebuie să pleci? Dar te întorci numaidecît, nu? Te duci la Marietta, nu-i așa? Spune drept, te duci la Marietta? Încercă ea să glumească, deși era îngrijorată.

— Nu știu, mamă, răspunse el cu același ton reținut și amar; o și pornise spre ușă, luîndu-și capela îmblănită. Nu știu, dar acum trebuie să plec, mă așteaptă omul acela.

— Dar te întorci mai tîrziu? Te întorci? Peste două ceasuri ai să fii aici, nu? Am să-l chem și pe unchiul Giulio și pe mătușă-ta, îți închipui ce-o să se bucure... Caută să vii ceva mai devreme, pînă nu pun masa...

— Mamă, spuse iar băiatul, ca și cum ar fi implorat-o să nu întrebe mai mult, să tacă, pentru numele lui Dumnezeu, să nu-i sporească suferința. Acum trebuie să plec, mă așteaptă omul acela, a fost chiar prea răbdător.

Apoi se uită la ea cu o privire care-i sfîșia inima.

Cînd ajunse lîngă ușă, frățiorii, tot veseli, se îmbulziră în jurul lui, și Pietro ridică o pulpană a mantalei ca să vadă cum era îmbrăcat frate-său pe dedesubt.

— Pietro, Pietro! ce faci! Astîmpără-te, Pietro! strigă mama, temîndu-se că Giovanni o să se supere.

— Nu, nu! strigă și soldatul, dîndu-și seama de gestul băiețelului. Dar era prea tîrziu. Pulpanele mantalei militare se desfăcuseră o clipă.

— Vai, Giovanni, dragul mamei, ce ți-au făcut ? bilbli mama ducîndu-și mîinile la tîmple. Giovanni, ăsta e sînge !

— Trebuie să plec, mamă, repetă el cu o hotărîre disperată. Adio, Anna, adio, Pietro, rămii cu bine, mamă !

Deschise ușa și ieși ca împins de vînt. Străbătu grădina aproape în goană, deschise porțița, doi cai plecară în galop, sub cerul mohorît, dar nu înspre sat, nu, ci peste pajiști, spre nord, înspre munți. În galop întins.

Abia atunci înțelese, în sfîrșit, și mama, iar un gol imens, pe care nici veacurile nu l-ar mai fi putut umple vreodată, îi pătrunse în suflet. Înțelese de ce nu și-a dezbrăcat mantaua, înțelese tristețea băiatului și, mai cu seamă, cine era necunoscutul care se plimba de colo-colo pe drum, cine era acel om înspăimîntător și atît de răbdător. Atît de milostiv și răbdător încît să-l însoțească pe Giovanni pînă acasă (înainte de a-l lua cu sine pentru totdeauna), ca să-și îmbrățișeze mama ; să aștepte atîta vreme dincolo de gard, în picioare, el, stăpînul lumii, în colbul drumului, ca un cerșetor flămînd.

PANICĂ LA SCALA

Fiind vorba de primul spectacol cu opera *Uciderea pruncilor* de Pierre Grossgemüth (primă audiție în Italia), bătrînul maestru Claudio Cottes nu ezită să-și pună fracul. Ce-i drept, era spre sfîrșitul lunii mai, cînd, după părerea unora mai intransigenți, stagiunea la Scala din Milano merge spre declin, cînd, de regulă, se oferă publicului, alcătuit în bună parte din turiști, spectacole de mare succes, fără cine știe ce pretenții, alese din repertoriul tradițional cu care se merge la sigur ; și n-are importanță dacă dirijorii nu sînt chiar cei mai vestiți, iar cîntăreții, de obicei elemente formate în vechea rutină a instituției, nu trezesc curiozitate. În perioada aceasta, rafinații își îngăduie în ținută anumite derogări care ar produce scandal la Scala în lunile mai solemne ; doamnele consideră aproape de bun-gust să nu se arate în *toilettes* de seară, ci să vină în simple rochii de după-amiază, iar bărbații în bleumarin sau gri închis, cu cravate colorate, ca și cum ar fi vorba de o vizită la niște prieteni. Cîte un abonat, din snobism, merge pînă acolo încît nici nu catadicsește să se arate, dar nu cedează altcuiva locul său din lojă sau fotoliu de orchestră, care rămîne astfel gol (și cu atît mai bine dacă cunoscuții vor binevoi să bage de seamă).

Dar în seara aceea era spectacol de gală. În primul rînd, *Uciderea pruncilor* constituia în sine un eveniment, din

cauza polemicilor pe care le stîrnise lucrarea în multe centre din Europa, în urmă cu cinci luni, cînd fusese reprezentată la Paris. Se spunea că în această operă (la drept vorbind, după definiția autorului, era vorba de un „oratoriu popular, pentru cor și soliști, în douăsprezece părți“), compozitorul alsacian, unul din cei mai mari șefi de școală ai epocii moderne, pornise, deși în vîrstă, pe o cale nouă (după multe altele pe care le schimbase), creînd forme și mai surprinzătoare și îndrăznețe decît cele precedente, totuși, cu intenția declarată de a „scoate drama muzicală din recea izolare unde alchimistii caută să o țină în viață cu rețete alambicate, și să o readucă spre me-leagurile uitate ale adevărului“ : adică, după spusele admiratorilor săi, o rupsesse cu trecutul apropiat, întorcîndu-se (dar trebuia să înțelegi cum) către glorioasa tradiție a secolului al optsprezecelea : cineva îi găsise, chiar tangențe cu tragedia greacă.

Interesul cel mai mare era suscitât în orice caz de implicațiile cu caracter politic. Trăgîndu-se dintr-o familie de origine evident germană, el însuși cu aspect aproape prusac, deși acum chipul îi era înnobilit parcă de vîrstă și de frecventarea artei, Pierre Grossgemüth, stabilit de multă vreme lângă Grenoble, avusese, în timpul ocupației germane, o comportare dubioasă. Nu fusese în stare să refuze cînd nemții îl invitaseră să dirijeze un concert în scop de binefacere ; pe de altă parte, se spunea, ajutase cu dărnicie pe partizanii din regiune. Făcuse, adică, tot ce putuse pentru a nu trebui să ia o atitudine fățișă, trăind închis în frumoasa lui vilă, de unde, în lunile cele mai critice dinaintea eliberării, nu se mai auzea nici măcar obișnuitul sunet tulburător al pianului. Dar Grossgemüth era un mare artist și perioada lui critică n-ar mai fi fost dezgropată dacă n-ar fi compus și nu i s-ar fi reprezentat *Uciderea pruncilor*. Cea mai obișnuită interpretare a acestui oratoriu — pe libretul inspirat din episodul biblic, al unui foarte tînăr poet francez, Philippe Lasalle — era că ar fi o alegorie

a masacrelor săvîrșite de naziști, cu identificarea lui Hitler în figura întunecată a lui Irod. Unii critici îl atacaseră totuși pe Grossgemüth, învinuindu-l că, sub masca iluzoriei și superficialei analogii antihitleriste, făcea aluzie la crimele săvîrșite de învingători, de la răfuielele mărunte petrecute în fiecare tîrg, pînă la spînzurătorile din Nürenberg. Alții mergeau însă și mai departe : *Uciderea pruncilor* voia să fie, după ei, un fel de profecie, făcînd aluzie la o viitoare revoluție și la masacrele respective ; așadar, o condamnare anticipată a unei astfel de revolte și un avertisment către cei care ar fi avut puterea s-o înăbușe la timp : într-un cuvînt, un pamflet în spirit de-a dreptul medieval.

Cum era de așteptat, Grossgemüth respinsese insinuările prin cîteva cuvinte seci : *Uciderea pruncilor* trebuia considerată, la nevoie, o mărturie de credință creștină, și nimic altceva. Dar la premiera de la Paris fusese omor, iar ziarele polemizaseră îndelung pe marginea ei, cu înflăcărare și venin.

La aceasta se mai adăuga curiozitatea pentru dificila realizare muzicală, interesul pentru unele scene — care se anunțau senzaționale — și pentru coregrafia concepută de Johan Monclár, adus anume de la Bruxelles. Ca să poată urmări repetițiile, Grossgemüth se afla de o săptămînă la Milano cu soția și secretara ; și, bineînțeles, avea să asiste la reprezentație. Pe scurt, toate acestea dădeau spectacolului un caracter excepțional. Ba chiar, în toată stagiunea nu avusese loc nici o *soirée* atît de importantă. Cei mai de seamă critici și muzicieni din Italia veniseră la Milano, iar de la Paris sosise un mic grup de grossgemüthieni fanatici. Șeful poliției prevăzuse un serviciu de ordine special, pentru eventualitatea izbucnirii unui scandal.

Dar o serie de funcționari, ca și numeroși agenți de poliție destinați la început teatrului Scala, fură trimiși în ultimul moment altundeva. O altă amenințare, cu mult mai îngrijorătoare, se ivise către sfîrșitul acelei

zile. Din diferite părți se anunțase ca iminentă, poate chiar pentru acea noapte, o acțiune violentă din partea grupării Morzilor. Conducătorii acestei mari mișcări nu făceau un secret din faptul că scopul lor final era de a răsturna ordinea constituită și de a instaura „noua dreptate”. Simp-tome de agitație mai fuseseră și în lunile precedente. Acum se desfășura o ofensivă a Morzilor împotriva legii cu privire la migrațiunea internă, care urma să fie aprobată de Parlament. Pretextul putea servi pentru o tentativă hotărâtoare.

În tot timpul zilei, grupuri mici de oameni cu înfățișare hotărâtă și aproape provocatoare fuseseră observați prin piețele și străzile din centru. Nu purtau nici insigne, nici drapele, nici pancarte, nu erau încolonați, nu încercau să formeze cortegii. Dar era foarte ușor de ghicit cam ce hram purtau. Nimic deosebit, la drept vorbind, căci manifestații ca aceasta, inofensive și în surdină, se repetau frecvent de ani de zile. Iar forța publică închisese și de data asta ochii. Informațiile secrete ale Prefecturii însă treceau temereea că peste puține ore s-ar putea trece la o manevră în stil mare pentru cucerirea puterii. Roma fusese imediat informată, poliția și carabinieri puși în stare de alarmă, unitățile armatei erau și ele în alertă. Cu toate acestea, nu era exclus ca totul să nu fie decît o falsă alarmă. Se mai întîmplase și altădată. Morzii înșiși răspîndeau asemenea zvonuri, era un joc care le făcea plăcere.

Cum se întîmplă însă adesea, o senzație de pericol, vagă și nemărturisită, se răspîndise prin oraș. Nu era justificată de nici un fapt concret, nici măcar de zvonuri care să se refere la ceva precis, nimeni nu știa nimic, totuși în aer domnea o tensiune vădită. Ieșind în seara aceea de la slujbă, mulți burghezi grăbeau pasul spre casă, scrutînd cu teamă de-a lungul străzilor, nu cumva să apară din *tund o masă întunecată care să bareze drumul. Nu pentru prima oară era amenințată liniștea cetățenilor; unii începuseră să se obișnuiască. Tocmai de aceea cei mai mulți

continuau să-și vadă de treburile de parcă ar fi fost o seară ca toate celelalte. Un fapt observat de majoritatea lor era că, deși presimțirea că s-ar fi putut întîmpla lucruri deosebite, iscată din cine știe ce indiscreții, începuse să se strecoare ici și colo, nimeni nu vorbea despre asta. Oamenii continuau totuși să stea la taclale seara, deși pe un ton puțin diferit de cel obișnuit, cu subînțelesuri ascunse, să-și spună *ciao* ori la revedere fără comentarii, să-și dea întîlnire pe a doua zi, pe scurt, preferau să nu pomenească deschis despre ceea ce, într-un fel sau altul, îi preocupa, ca și cum faptul acesta ar fi putut rupe vraja, aduce su-părare, atrage nenorocire; așa cum pe navele angajate în luptă e o lege să nu se rostească nici măcar în glumă ipoteza unor torpilări sau bombe la bord.

Maestrul Claudio Cottes, om naiv și, în unele privințe, obtuz, pentru care, în afară de muzică, nu exista nimic pe lume, era, fără îndoială, dintre cei ce n-aveau habar de asemenea griji. Străin de origine (deși puțini o știau), se stabilise de foarte tînăr în Italia, în anii de aur, la începutul secolului, cînd prodigioasa lui precocitate de virtuos îi adusese în scurtă vreme celebritatea. O dată temperate primele manifestări de fanatică admirație ale publicului, rămăsese totuși un admirabil pianist, poate mai mult delicat decît viguros, care întreprindea periodic turnee în cele mai importante orașe europene pentru cîte un ciclu de concerte, invitat de cele mai cunoscute societăți filarmonice; aceasta pînă către anii '40. Îi plăcea mai cu seamă să amintească de numeroasele succese repurtate în sta-giunile simfonice de la Scala. Obținînd cetățenia italiană, se însurase cu o milaneză și ocupase cu multă conștiinciozitate, la Conservator, catedra de pian pentru clasele superioare. Acum se considera milanéz și trebuie să recunoaștem că puțini, în acel mediu, știau să vorbească dialectul locului mai bine decît el.

Deși pensionar — nu mai avea decît sarcina onorifică de membru în comisie la unele sesiuni de examene ale

Conservatorului — Cottes continua să trăiască numai pentru muzică, frecventa exclusiv muzicieni și melomani, nu lipsea de la nici un concert și urmarea, cu un fel de timiditate înfrigurată, manifestările fiului său Arduino, de douăzeci și doi de ani, compozitor, un talent promițator. Spunem timiditate, pentru că Arduino era un băiat cu o fire foarte închisă, prea puțin înclinat spre confidențe și efuziuni, de o sensibilitate de-a dreptul exagerată. De când rămăsese vădov, bătrînul Cottes se simțea, ca să zicem așa, dezarmat și stînjinit în fața lui. Nu îl înțelegea. Nu știa ce fel de viață duce. Își dădea seama că sfaturile lui, chiar în privința muzicii, cădeau în gol.

Cottes nu fusese niciodată un om foarte arătos. Acum, la șaiszeci și șapte de ani, era un bătrîn frumos, dintre aceia despre care se zice că sînt decorativi. Cu vîrsta, voga lui asemănare cu Beethoven se accentuase; flatat de asta, poate fără să-și dea seama, își îngîrșea cu plăcere părul alb, lung și mătăsos care îi dădea o aureolă de „artist”. Un Beethoven lipsit de tragism, ba chiar blajin, cu zîmbetul pe buze, sociabil, dispus aproape întotdeauna să găsească totul în ordine; „aproape”, fiindcă în privința pianistilor rar i se întîmpla să nu strîmbe din nas. Era singura lui slăbiciune și i se trecea ușor cu vederea.

— Ce zici, maestre? îl întrebau prietenii în timpul pauzelor.

— Eu zic că e foarte bine. Dar dacă s-ar afla Beethoven aici? răspundea. Sau: Cum așa? Dumneata nu l-ai ascultat? Ai adormit cumva? sau alte asemenea glume nevinovate, de modă veche, chiar dacă era vorba de Backhaus, Cortot sau Gieseking.

Această firească bonomie — faptul că, din pricina vîrstei, se vedea acum exclus din viața artistică activă, nu îl actrise deloc — îl făcea simpatic tuturor și îi asigura, din partea direcțiunii teatrului Scala, un regim de favoare. În timpul stagiunii de Operă nu se producea niciodată pianisti, iar prezența la parter a complezentului Cottes în

serile mai îndoielnice constituia un mic nucleu de optimism asigurat. Măcar pe aplauzele lui personale se putea conta oricînd; și era de presupus că exemplul unui concertist altădată celebru va îndemna pe mulți nemulțumiți să se modereze, pe cei nehotărîți să aprobe, pe cei rezervați să se manifeste mai limpede. Asta fără a mai pune la socoteală aspectul său foarte „scalier” și vechile-i merite de pianist. Numele său figura așadar pe zgîrcita listă secretă a „abonaților permanenți și fără plată”. În dimineața fiecărei zile de premieră, plicul cu biletul de fotoliu apărea fără greș în cutia lui de scrisori, în strada Passione, 7. Numai pentru premierele la care se prevedeau încasări slabe, îi soseau două bilete, unul pentru el, altul pentru fiul său. Dar Arduino nu ținea prea mult la asta; prefera să se descurce singur, cu prietenii, asistînd la repetițiile generale, unde nu ai obligația să vii bine îmbrăcat.

Chiar și acum, Cottes-junior ascultase în ajun ultima repetiție a operei *Uciderea pruncilor*. De altfel, vorbise la dejun cu tatăl său despre ea, în termeni foarte nebuloși, după cum îi era obiceiul. Pomenise de unele „interesante soluții tonale”, de o „polifonie foarte profundă”, de „vocalizele mai mult deductive decît inductive” (aceste ultime cuvinte rostite cu o strîmbătură de dispreț) și așa mai departe. Cu naivitatea lui, tatăl nu izbutise să priceapă dacă lucrarea e bună sau nu. Dar nici nu insistase să afle. Tineretul îl obișnuise cu limbajul lui enigmatic, în fața căruia rămăsese și de data asta intimidat.

Acum era singur în casă. Femeia de serviciu, care venea doar pentru cîteva ore, plecase. Arduino lua masa în oraș și pianul era, slavă Domnului, mut. Acest „slavă Domnului” se afla cu siguranță în inima bătrînului concertist; dar el n-ar fi îndrăznit niciodată să-l rostească tare. Cînd băiatul său compunea, pe Claudio Cottes îl cuprîndea o cumplită neliniște. Cu o speranță aproape organică, aștepta din clipă în clipă ca, din acele acorduri aparent inexplicabile, să iasă în sfîrșit ceva asemănător cu muzica.

Își dădea seama că e o slăbiciune pe care trebuia s-o înfringă, că nu se putea merge o veșnicie tot pe drumuri bătute. De altfel, mereu își spunea că tocmai plăcutul trebuie evitat, acest semn al neputinței, decrepitudinii, al sentimentalismului perimat. Știa că arta nouă trebuie să-i facă pe auditori să sufere și că acesta era semnul — ziceau ei — vitalității sale. Dar nu se putea stăpîni. Ascultînd din camera alăturată, din cînd în cînd își împreuna mîinile frîgîndu-și degetele pînă le făcea să trosnească, de parcă cu acest efort i-ar fi ajutat băiatului să se „descătușeze“. Băiatul însă nu se descătușa; notele se încălceau trudnic tot mai mult, acordurile întruneau sunete și mai ostile, totul rămînea în suspensie, sau deodată se prăbușea vertical în și mai disonante ciocniri. Dumnezeu să-l înțeleagă. Decepționate, mîinile tatălui se despreunau și își făceau de lucru, ușor tremurătoare, aprinzînd o țigară.

Cottes era singur, se simțea bine, prin ferestrele deschise pătrundea un aer cald. Era opt și jumătate, dar soarele mai strălucea încă. În timp ce se îmbrăca, sună telefonul.

— Maestrul Cottes este acasă? întrebă o voce necunoscută.

— Da, eu sînt, răspunse.

— Maestrul Arduino Cottes?

— Nu, eu sînt Claudio, tatăl.

Legătura fu întreruptă.

Se întoarse în dormitor și telefonul sună iar.

— Dar Arduino nu e acasă? întrebă aceeași voce dinainte, cu un ton aproape supărător.

— Nu, nu-i acasă! răspunse tatăl, căutînd să fie la fel de brutal.

— Cu atît mai rău pentru el, făcu celălalt și închise telefonul.

„Ce apucături! gîndi Cottes. Cine putea fi? Ce soi de prieteni frecventează Arduino? Și ce putea să însemne

acest «cu atît mai rău pentru el»? Conversația îi lăsase o umbră de îngrijorare. Din fericire, îi trecu repede.

Bătrînul artist își admira în oglinda dulapului fracul său de modă veche, larg, atît de potrivit pentru vîrsta lui și în același timp foarte *bohémien*. Inspirîndu-se poate din exemplul legendarului Joachim¹, Cottes, anume pentru a se distinge de conformismul plat, avea cochetăria să îmbrace și o vestă neagră. Exact cum purtau chelnerii. Dar cine ar fi putut, fie și orb, să-l confunde pe el, Claudio Cottes, cu un chelner? Deși îi era cald, își puse un pardesiu subțire, pentru a evita curiozitatea indiscretă a trecătorilor, apoi luă un mic binoclu și ieși din casă, simțindu-se aproape fericit.

Era o seară minunată de început de vară, cînd pînă și Milano izbuteste să pară un oraș romantic: cu străzile liniștite și aproape pustii, cu mireasma teilor care venea din grădini și un corn de lună în mijlocul cerului. Savurînd cu anticipație strălucirea concertului de gală, înțîlnirea cu atîția prieteni, discuțiile, prezența femeilor frumoase, șampania care se va servi probabil la recepția anunțată după spectacol în foaierea teatrului, Cottes o luă pe strada Conservatorului; lungea astfel puțin drumul, dar scăpa de priveliștea, care-i era cît se poate de neplăcută, a Galeriilor acoperite.

Pe drum, maestrul nimeri peste un spectacol ciudat. Un tinerel cu păr lung și cîrlionțat cînta pe trotuar o canțonetă napolitană, ținînd un microfon aproape de gură. Un fir lega microfonul de o cutie cu acumulator, dispozitiv de amplificare și difuzor, din care vocea ieșea stridentă, răsunînd printre case. Era în cîntecul acela un fel de revărsare sălbatică, o furie, și cu toate că rostea cuvinte de dragoste, ați fi zis că tînărul amenința. În jurul său, șapte-opt băiețași ce păreau încîntați, și atîta tot. De o

¹ Joseph Joachim (1831—1907), violonist german de renume internațional.

parte și de alta a străzii, ferestrele erau închise, storurile lăsate, ca și cum nimeni n-ar fi vrut să audă. Să fi fost goale toate acele apartamente ? Sau locatarii se închiseseră înăuntru, prefăcându-se că nu sînt acasă, fiindcă se temeau de ceva ? Cînd trecu Claudio Cottes, cîntărețul spori intensitatea emisiunii pînă ce difuzorul începu să vibreze : era evident o invitație să pună ceva bani pe farfurioara așezată deasupra cutiei. Dar maestrul, neplăcut impresionat, nici el nu-și dădea seama de ce, trecu înainte iuțind pașul. Și o vreme simți în spate apăsarea a doi ochi dușmănoși.

„Bădăran afurisit“, îl ocări în gînd maestrul pe cîntărețul ambulant. Insolența tinerelului îi stricase buna dispoziție. Dar și mai mult îl indispușe, chiar cînd să ajungă la San Babila, o scurtă întîlnire cu Bombassei, un tînăr excelent care îi fusese elev la Conservator dar acum era iarist.

— Vă duceți la Scala, maestre ? îl întrebă observînd între reverele pardesiului cravata albă.

— Nu cumva vrei să faci aluzie, obraznicătură, că la vîrsta mea ar fi timpul... ? spuse el așteptînd cu naivitate un compliment.

— Știți dumneavoastră prea bine că Scala nu s-ar mai numi Scala fără maestrul Cottes. Dar Arduino ? Cum de nu merge și el ?

— Arduino a fost la repetiția generală. Astă-seară era ocupat.

— Aha, înțeleg, zise Bombassei cu un zîmbet insinuant. Astă-seară... poate-a preferat să stea acasă...

— De ce ? întrebă Cottes intuind ceva.

— Sînt prea mulți prieteni pe stradă astă-seară, și tînărul făcu un semn cu capul arătînd spre oamenii care treceau. De altfel, în locul lui, și eu aș face la fel... Dar iertați-mă, maestre, uite că-mi vine tramvaiul... Petrecere plăcută !
• Bătrînul rămase locului descumpănit, îngrijorat, fără să priceapă. Se uită la mulțimea de oameni, dar nu izbuti să descopere nimic neobișnuit : decît poate că erau mai

puțini ca de obicei, iar acei puțini aveau un aer neîngrijit și oarecum nervos. Totuși, deși nu găsi nici un tîlc cuvintelor lui Bombassei, îi veniră brusc în gînd frînturi de amintiri tulburi, jumătăți de fraze, spuse de băiatul său, despre niște tovarăși noi ai lui răsăriți în ultimul timp, despre niște ocupații serale pe care Arduino nu le lămurise niciodată, ocolindu-i întrebările cu vagi explicații. S-o fi vîrît băiatul în vreo încurcătură ? Și ce era deosebit în seara aceea ? Cine erau acei „prea mulți prieteni“ pe stradă ?

Chinuit de aceste gînduri, ajunse în piața Scala. Și iată că acolo, la vederea liniștitoare a forfotei de la ușa teatrului, a doamnelor care zoreau într-o unduire grăbită de trene și voaluri, a mulțimii care stătea să privească, a șirului de automobile splendide, prin ale căror geamuri se zăreau bijuterii, plastroane albe, umeri goi, gîndurile neplăcute i se spulberară. În timp ce se pregătea o noapte amenințătoare, poate chiar tragică, teatrul Scala, impasibil, etala splendoarea vremurilor de odinioară. Niciodată, în ultimele stagiuni, nu se văzuse o armonie atît de deplină și reușită, întrunind oameni, spirite și lucruri. Chiar îngrijorarea care începea să se răspîndească prin oraș sporea probabil animația. Pentru cei ce știau, părea că o întreață lume aurită și nealterată se refugia în scumpa ei citadelă, ca Niebelungii în palatul lor la venirea lui Atila, pentru o ultimă și nebunească noapte de glorie. În realitate, puțini știau. Ba chiar, cei mai mulți aveau impresia, din pricina acelei seri blînde, că o perioadă tulbure luase sfîrșit o dată cu ultima suflare a iernii, și că începea o vară lungă și senină.

Prins în viltoarea mulțimii, aproape fără să-și dea seama, Claudio Cottes se pomeni foarte curînd în sală, sub strălucirea orbitoare a luminilor. Era nouă fără zece și teatrul se și umpluse ochi. Cottes privi în jur, extaziat ca un copil. Zadarnic treceau anii, prima lui senzație, de cîte ori intra în sala aceea, rămînea pură și vie, ca în fața

marilor privești ale naturii. Și mulți alții, cu care schimba în treacăt câte-un salut, simțeau același lucru, știa el bine. Tocmai de-aici izvorăa acel sentiment ca de frățic, un fel de francmasonerie inofensivă, care străinilor, celor ce nu participau la ea, trebuie să le fi părut oarecum ridicolă.

Cine lipsea? Privirea expertă a lui Cottés inspectă, sector cu sector, marele public, găsimdu-i pe toți la locurile lor. Lingă el ședea vestitul medic pediatru Ferro, care mai degrabă ar fi lăsat să moară de crup difteric sute din micii lui pacienți decât să piardă o premieră (de altfel, gândul acesta îi sugeră lui Cottés un nostim joc de cuvinte cu aluzie la Irod și pruncii din Galileea, pe care își propuse să-l plaseze mai târziu). La dreapta, perechea pe care el o botezase „rudele sărace“, soț și soție în vîrstă, în haine de seară, ce e drept, dar uzate și mereu aceleași, care nu lipseau de la nici o premieră, aplaudau orice cu același elan, nu vorbeau cu nimeni, nu salutau pe nimeni, nu schimbau nici măcar între ei o vorbă; de aceea, toți îi socoteau *claqueurs*¹ de lux, nimeriți în partea cea mai aristocratică a parterului pentru a da semnalul aplauzelor. Mai încolo, cunoscutul profesor Schiassi, economistul, vestit pentru faptul că ani de-a rîndul îl urmăse pe Toscanini oriunde s-ar fi dus să dirijeze; și cum pe atunci cam trăgea mîta de coadă, mergea cu bicicleta, dormea prin parcuri și mîncă din proviziile cărate în rucsac, rudele și prietenii îl socoteau cam într-o ureche, totuși îl iubeau. Iată-l și pe inginerul Beccian, specialist în hidraulică, cu avere poate de miliarde, meloman umil și mediocru, care de o lună, de cînd a fost numit consilier la societatea „Cvartetul“ (onoare la care aspira de decenii, tremurînd de emoție ca un îndrăgostit și pentru care făcuse nespuse eforturi diplomatice), ajunsese brusc, atît acasă, cît și la înțepîndere, la un asemenea grad de înfumurare, încît

¹ *Claqueur* — persoană tocmită să aplaude (fr.).

nimeni nu-l mai putea suferi; și dădea verdicte asupra lui Purcell și D'Indy, el, care înainte nu îndrăznea să intre în vorbă nici cu ultimul contrabasist. Iată, lingă mărunțelul ei soț, pe frumoasa Maddi Canestrini, fostă vînzătoare de magazin, care înainte de fiecare spectacol îl puneă pe un profesor de istoria muzicii s-o familiarizeze cu opera respectivă, ca să nu facă vreo gafă; celebrul ei decolteu nu fusese niciodată oferit privirilor cu atîta generozitate, și într-adevăr strălucea în mulțime, observase cineva, ca farul de la Capul Bunei Speranțe. Iată-o și pe prințesa Wurzburg-Montague, cu nasul ei mare ca de pasăre de pradă, venită anume din Egipt cu cele patru fiice. Iată, în loja cea mai de jos a avanscenei, ochii scăpărători ai bărbosului conte Noce, nelipsit la toate operele în care apăreau balerine; și, de cînd îl știau, exprimîndu-și cu fiecare prilej satisfacția prin invariabila formulă: „Ah, ce trup! Ah, ce pulpe!“ Iată într-o lojă de rangul întîii întregul trib Salcetti, veche familie milaneză, care se lăuda că începînd din 1837 nu pierduse nici o premieră de la Scala. Iar în rîndul al patrulea, aproape deasupra avanscenei, bieteles marchize Marizzoni, mama, fiica nemăritată și mătusa, trăgînd cu ochiul, amărîte, la somptuoasa lojă paisprezece din rîndul al doilea, feuda lor, la care trebuiseră să renunțe anul acesta din cauza strîmtorării. Resemnîndu-se la o optime de abonament, acolo sus, la galerie, stăteau țepene și solemne ca niște pupeze, căutînd să rămînă neobservate. Între timp, străjuit de un aghiotant în uniformă, o matahală de prinț indian, despre care nu se prea știa cine știe ce, începuse să moțăie, și egreta de la turban îi se legăna în ritmul respirației, spînzurînd afară din lojă. Nu departe, într-o rochie uluitoare de culoarea focului, decoltată în față pînă la talie, cu brațele goale pe care se încolăcea în zigzag un șnur negru, stătea în picioare, special pentru a fi admirată, o impresionantă femeie de vreo treizeci de ani: o actriță de la Hollywood, se spunea, dar părțile asupra numelui erau diferite. Iar lingă ea

sedea, nemișcat, un copilăș de o rară frumusețe și înspăimântător de palid, care părea că o să moară dintr-o clipă într-alta. În ce privește cele două cercuri rivale, al nobilimii și al burgheziei bogate, renunțaseră amândouă la elegantul obicei de a lăsa avanscenele pe jumătate goale. „Domnișorii” cei mai spilcuți din Lombardia se îngămădeau acolo în grupuri compacte de figuri bronzate, cămăși scrobite, fracuri impecabile. Mai putea fi văzut, confirmând succesul excepțional al serii, și contrar obiceiului, un mare număr de femei frumoase cu *décolletés* teribil de ispititoare. Cottes își puse în gând să reia, în timpul unei pauze, o distracție pe care și-o îngăduia în tinerețe : și anume să contemple, de sus în jos, adâncimea acestor perspective. Și își alege în sinea lui, drept observator, loja din rîndul al patrulea, unde scînteiau smaraldele uriașe ale Flaviei Sol, excelentă contraaltă și bună prietenă.

O singură lojă contrasta cu această strălucire frivolă, asemenea unui ochi tenebros și fix în mijlocul unui freamăt de flori. Era în rîndul al treilea și în ea se aflau trei bărbați între treizeci și patruzeci de ani, doi așezați pe laturi, al treilea în picioare, toți cu haine negre la două rînduri, cravate de culoare închisă, cu chipuri slabe și întunecate. Neclintii, rigizi, străini de tot ce se întîmpla în jurul lor, își așteptau stăruitor privirile asupra cortinei, ca și cum ar fi fost singurul lucru demn de interes ; păreau nu spectatori veniți să se bucure, ci judecători ai unui tribunal sinistru care, după ce au dat sentința, așteaptă executarea ei ; și, așteptînd, preferă să nu se uite la condamnați, nu însă din milă, ci din repulsie. Toți cei care îi observau se simțeau neplăcut impresionați. Cine erau ? Cum își permiteau să întristeze sala cu aspectul lor funerar ? Era o provocare ? Și cu ce scop ? Cînd îi remarcă, maestrul Cottes rămase și el destul de perplex. O, disonanță gravă. Și încercă un vag sentiment de teamă, așa încît nu îndrăzni să-și îndrepte binoclul către ei. În acel moment luminile se stinseră. În întuneric se detașă

reverberația albă care venea de la orchestră și apărură figura descărnată a lui Max Nieberl, dirijorul, specialist în muzică modernă.

Dacă cumva, în seara aceea, se aflau în sală oameni fricoși sau îngrijorați, desigur muzica lui Grossgemüth, izbucnirile Tetrarhului, intervențiile impetuoase și aproape neîntrerupte ale corului cocoțat ca un cîrd de corbi pe un fel de stîncă de formă conică (invectivele sale se prăvăleau ca niște cataracte asupra publicului, făcîndu-l adesea să tresară), scenele halucinante nu erau desigur făcute să-i înșenezeze. Da, era în ele multă impetuozitate, dar cu ce preț ! Instrumentele, instrumentiștii, corul, cîntăreții, corpul de balet (prezent în scenă aproape mereu pentru cele mai minuțioase ilustrări de pantomimă, în timp ce protagoniștii se mișcau doar din cînd în cînd), dirijorul și chiar spectatorii erau supuși celui mai mare efort care li se putea pretinde. La sfîrșitul primei părți, aplauzele explodară nu atît ca o aprobare, cît din nevoia fizică, generală de relaxare. Splendida sală vibra toată. La al treilea val de aplauze, apărură între interpreți silueta impunătoare a lui Grossgemüth, care răspundea cu zimbete scurte și aproape forțate, înclinînd ritmic capul. Claudio Cottes își aminti de cei trei domni și, continuînd să aplaude, ridică ochii spre ei : erau tot acolo, nemișcați și inerti ca și înainte, nu se clintiseră nici cu un milimetru, nu aplaudau, nu vorbeau, nici măcar nu păreau ființe vii. Să fi fost oare manechine ? Rămaseră în aceeași poziție și după ce majoritatea mulțimii se revărsase în foaier.

Chiar în timpul primei pauze, zvonurile cum că afară, în oraș, ar mocni un fel de răzvrătire, începură să circule în rîndurile publicului. Dar aici ele se răspîndiră în surdină, încet-încet, datorită unei rezerve instinctive a oamenilor. Și nu izbuteau, desigur să înăbușe discuțiile aprinse asupra operei lui Grossgemüth, la care luă parte și bătrînul Cottes, fără să exprime păreri, ci cu comentarii hazlii, în dialect. În sfîrșit, se auzi gongul care anunța sfîrșitul an-

tractului. În timp ce cobora scara dinspre Muzeul teatru-lui, Cottes se pomeni alături de un cunoscut al cărui nume nu și-l mai amintea și care, observându-l, îi zîmbi cu o expresie insinuantă.

— Ce bine, iubite maestre, zise, mă bucur că vă văd, tocmai doream să vă spun ceva...

Vorbea rar, pronunțînd cuvintele foarte afectat. Între timp coborau. Se produse o învîlmășeală care îi despărți pentru cîteva clipe.

— Aha, iată-vă, reluă cunoscutul cînd fură iarăși alături, unde ați dispărut? Știți, am crezut o clipă că v-a înghițit pămîntul... Ca pe Don Juan!

Și părăindu-i-se că găsise o comparație foarte spirituală, începu să rîdă cu multă poftă și nu mai isprăvea. Era un domn palid, cu aspect nedefinit, un intelectual de familie bună, scăpătat, ai fi zis, după smochingul demodat, după cămașa neapretată și de un alb îndoielnic, după unghiile tivite cu negru. Bătrînul Cottes aștepta stînjinit. Ajunseseră aproape de capătul scării.

— Așa, continuă, circumspect, cunoscutul întîlnit cine știe unde, trebuie să-mi făgăduiți că veți considera ceea ce vă voi spune drept o comunicare confidențială... strict confidențială, e clar?... N-aș vrea să vă închipuiți cine știe ce grozăvii... N-aș vrea să mă considerați, cum să spun? să mă considerați un reprezentant oficial... un purtător de cuvînt, da, acesta-i termenul folosit astăzi, nu?

— Da, da, spuse Cottes, simțindu-se cuprins de aceeași neliniște care îl încercase după întîlnirea cu Bombassei, dar acum și mai acută. Da... vă asigur că n-am să...

Al doilea gong. Se aflau pe coridorul ce mergea, la stînga, de-a lungul parterului. Erau gata s-o ia pe scărița care urca la fotolii.

Acolo, ciudatul domn se opri.

— Acum trebuie să vă las, zise. Eu nu am loc la stal... Ei bine... cred că-i de-ajuns dacă vă spun atîta: fiul dumneavoastră, muzicianul... ar fi poate mai bine... ceva mai

multă prudentă, iată... nu mai e un copil, așa-i, maestre?... Dar intrați, intrați, că au și stins luminile... Și-așa am vorbit cam prea mult, nu?

Rise, înclină capul fără să-i întindă mîna, apoi porni repede, aproape alergînd, pe covorul roșu al coridorului pustiu.

Bătrînul Cottes intră mașinal în sala întunecată, își ceru scuze, ajunse la locul său. Gîndurile i se învîlmășeau în cap. Ce-o fi învîrtind nebunul ăla de Arduino? Părea că tot orașul știe, în timp ce el, tatăl, nu izbutea nici măcar să-și închipuie. Și cine era acest domn misterios? Unde îi fusese prezentat? Se străduia zadarnic să-și amintească unde-l mai întîlnise. Socoti că putea exclude cercurile muzicale. Atunci unde? Poate în străinătate? În vreun hotel, cu prilejul unei vilegiaturi? Nu, hotărît lucru, nu izbutea să-și amintească. Între timp, pe scenă, înainta cu mișcări de șarpe Martha Witt, provocatoare, cu goliciuni de sălbatic, încarnînd Frica, sau ceva asemănător, care intra în palatul Tetrarhului.

Cu voia lui Dumnezeu se ajunse și la al doilea antract. Cum se aprinseră luminile, bătrînul Cottes îl căută în jur, cu înfrigurare, pe domnul dinainte. Vroia să-l întrebe, să-i ceară lămuriri: nu se putea să-i refuze o explicație. Dar nu-l zări nicăieri. Pînă la urmă, privirea lui, atrasă în chip ciudat, se opri asupra lojei celor trei domni misterioși. Nu mai erau trei, apăruse și un al patrulea, care stătea mai în fund, în smoching și acesta, și la fel de palid. Un smoching demodat (acum Cottes nu se mai sfii să privească cu binoculul), o cămașă neapretată, de un alb îndoielnic. Dar spre deosebire de ceilalți trei, noul-venit rîdea, cu o expresie diabolică. Maestrul Cottes simți un fior în șira spinării.

Se întoarse spre profesorul Ferro, asemenea celui care, gata să se înece, se agață la întîmplare de primul sprijin la îndemînă.

— Iertați-mă, domnule profesor, întrebă în grabă, puteți să-mi spuneți cine sînt cei trei indivizi mohorîți din loja

aceea, acolo în rîndul al treilea, chiar în stînga doamnei în mov ?

— Necromanții aceia ? spuse rîzînd pediatriul. Cine să fie ? ! Statul-major ! Aproape tot Statul-major !

— Statul-major ? Care Stat-major ?

Ferro părea amuzat :

— Dumneavoastră, maestre, sînteți veșnic cu capul în nori. Ferice de dumneavoastră.

— Care Stat-major ? insistă Cottés nerăbdător.

— Păi al Morzilor, ce Dumnezeu !

— Al Morzilor ? repetă ca un ecou bătrînul, năpădit de gînduri și mai negre.

Morzii... Ce nume înspăimîntător. El, Cottés, nu era nici pentru, nici împotriva lor. Nu se pricepea la așa ceva, nu l-au interesat niciodată, știa doar atît că erau periculoși, că era mai bine să nu-i stîrnești. Și nenorocitul ăla de Arduino, care încercase să-i înfrunte, își atrăsese dușmănia lor. De altceva nu putea fi vorba. Așadar, de politică, de intrigi se ocupa descreieratul, în loc să pună puțin bun-simț în compozițiile lui. Era el un tată indulgent, discret, înțelegător cît poțestești ; dar a doua zi avea să-i tragă un perdaf ! Să riște să se ruineze pentru o manie idioată ! În același timp însă renunță la ideea de a-l interoga pe domnul acela. Înțelegea că ar fi fost zadarnic, dacă nu chiar primejdios. Morzii erau oameni care nu știau de glumă. Frumos din partea lor dacă avuseseră delicatețea de a-l preveni. Se uită în spate. Avea impresia că toată sala era cu ochii pe el, dezaprobîndu-l. Infecți indivizi, Morzii ăștia. Și puternici. Inatacabili. La ce bun să te apuci să-i provoci ?

Își reveni cu greu.

— Maestre, nu vă simțiți bine ? îl întrebă profesorul Ferro.

— Cum ?... De ce ?... răspunse trezindu-se treptat la realitate.

— Am văzut că v-ați făcut palid... Se întîmplă uneori, cu căldura asta... Iertați-mă...

— A, nu, dimpotrivă... chiar vă mulțumesc, spuse el. Am avut într-adevăr un moment de slăbiciune... Ce să-i faci, bătrînețea !

Se ridică, pornind spre ieșire. Și așa cum, dimineata, prima rază de soare risipește coșmarurile care l-au obsedat pe om toată noaptea, tot așa, printre coloanele de marmură din foaiier, spectacolul acelei omeniri bogate, pline de sănătate, elegante, parfumate și vii, îl scoase pe bătrînul artist din tenebrele în care descoperirea de mai înainte îl făcuse să se cufunde. Hotărît să se distreze, se apropie de un grup de critici care discutau.

— În orice caz, zicea unul, corurile rămîn, nu se poate nega.

— Corurile sînt pentru muzică ceea ce capetele de bătrîni sînt pentru pictură, spuse altul. Ajungi ușor la efect. Dar de efect nu te poți niciodată feri suficient.

— Bine, bine, spuse un coleg vestit pentru candoarea lui. Dar dacă o ține-o tot așa ?... Muzica de azi nu caută efecte, nu e frivolă, nu e pasională, nu desfată auzul, nu e instinctuală, nu e facilă, nu e ușor accesibilă, toate bune. Dar puteți să-mi spuneți ce mai rămîne ?

Cottés se gîndi la compozițiile fiului său.

A fost un mare succes. Era însă greu de crezut că în sală să se fi aflat vreunul căruia muzica operei să-i fi plăcut cu adevărat. Dar toți țineau să se arate la înălțimea situației, să fie socotiți avangardiști. În privința asta se în-cinsese tacit un fel de întrecere. Și apoi, dacă te apuci să cauți cu tot dinadinsul într-o compoziție orice presupusă frumusețe, genialitate inventivă, sensuri ascunse, atunci autosugestia lucrează nestingherită. Afară de asta : cînd oare se recrease cineva ascultînd opere moderne ? Se știa din capul locului că noii șefi de școală nu vor nicidecum să distreze. Ar fi o gafă de neiertat să li se pretindă așa ceva. Pentru cei ce doreau să se distreze, nu exista oare varietelul, nu existau acele „luna park“ de pe bastioane ? Și

tocmai paroxismul nervos provocat de orchestrația lui Grossgemüth, de vocile încordate mereu în registrul cel mai acut și, mai cu seamă, de corurile percutante, nu erau cîtuși de puțin de lepădat. Fie și în mod brutal, publicul fusese într-un anumit sens emoționat, cum să nu recunoști? Frenesia care se acumula în spectatori și îi constrîngea, de cum se făcea liniște, să bată din palme, să strige bravo, să se agite, nu era un rezultat frumos pentru compozitor?

Adevăratul entuziasm s-a datorat însă ultimei scene, lungă și insistentă, a „oratorului“, acolo unde ostașii lui Irod năvălesc în Betleem în căutarea pruncilor, iar mamele caută să și-i aperse în pragul caselor, pînă cînd sînt înfrînte de dușmani; atunci, cerul se întunecă, și un acord foarte acut al trompetelor vesti, din fundul scenei, salvarea lui Isus. Trebuie spus că scenograful, creatorul costumelor și mai cu seamă Johan Monclar, autorul coregrafiei și inspiratorul întregii mizanscene, izbutiseră să evite orice interpretare îndoielnică; cvasiscandalul de la Paris îi pusese în gardă. Astfel încît Irod nu că ar fi semănat cu Hitler, dar avea o indiscutabilă înfățișare nordică, amintind mai mult de Siegfried decît de stăpînul Galileei. Iar ostașii săi, în special prin forma căștilor, nu îngăduiau nici un fel de echivoc.

— Dar ăsta, spunea Cottés, nu e nicidecum palatul lui Irod. Trebuiau să scrie pe el Oberkommandantur!

Tablourile scenice au plăcut mult. După cum am mai spus, de un efect irezistibil a fost ultimul dans tragic al ucigașilor și al mamelor, în vreme ce corul, pe stîncă lui, cînta cu mult patos. Trucul, ca să zic așa, folosit de Monclar (nu chiar foarte nou) fusese de o extremă simplitate. Ostașii erau toți negri, pînă și la față; mamele toate albe; pruncii erau niște păpuși făcute la strung (după desenul sculptorului Ballarin, cum scria în program), vopsite în roșu aprins și lustruite, iar mulțumită acestei străluciri, emoționanți. Compunerile și descompunerile succesive ale acelor trei elemente, alb, negru și roșu, pe fondul violaceu al

scenei, accelerîndu-se într-un ritm tot mai alert, au fost în mai multe rînduri salutate cu aplauze.

— Ia te uită la Grossgemüth ce radior e! exclamă o doamnă în spatele lui Cottés, cînd autorul veni la rampă.

— Nu-i de mirare, replică el. Are o scăfîrlie de-ai zice că e o oglindă!

Celebrul compozitor era într-adevăr chel (sau ras în cap?) ca în palmă.

Loja Morzilor, din rîndul al treilea, se și golise.

În această atmosferă de satisfacție, pe cînd cea mai mare parte a publicului pleca acasă, *la crème* se revărsă grabnic în foaier pentru recepție. În sala strălucitoare fuseseră așezate prin colțuri vase somptuoase cu hortensii albe și roz, care înainte, în timpul pauzelor, nu apăruseră. La cele două uși, oaspeții erau primiți într-o parte de directorul artistic, maestrul Rossi-Dani, în cealaltă, de administrator, doctorul Hirsch cu soția, urîtă dar amabilă. Puțin înapoia lor, pentru că îi plăcea să-și facă simțită prezența, dar totodată nu voia să afișeze o autoritate pe care nu o deținea în mod oficial, doamna Passalacqua, numită mai frecvent „*donna Clara*“, stătea de vorbă cu venerabilul maestru Corallo. Fostă, cu mulți ani înainte, secretara și mîna dreaptă a maestrului Tarra, pe-atunci director artistic, doamna Passalacqua, rămasă văduvă la mai puțin de treizeci de ani, bogată, înrudită cu cea mai aleasă burghezie industrială milaneză, izbutise să treacă drept indispensabilă pînă și după moartea lui Tarra. Avea, firește, destui dușmani care susțineau că e o intrigantă; dar și ei erau gata să-i aducă omagii ori de cîte ori o întîlneau. Deși probabil fără motiv, era temută. Directorii artistici și administratorii care se succedaseră la Scala intuiseră imediat avantajul de a fi în bune raporturi cu ea. Îi cereau părerea cînd trebuia alcătuit afișul, o consultau în privința alegerii interpreților, iar cînd se iveau anumite conflicte cu autoritățile sau cu artiștii, întotdeauna era chemată pentru a le aplană, treabă la care, trebuie să recunoaștem, era foarte pricepută.

De altfel, pentru a salva aparențele, de foarte mulți ani *donna Clara* era consilieră a Societății autonome, adică avea un fel de rentă viageră, pe care nimeni nu încercase vreodată să i-o dispute. Un singur administrator, numit de fasciști, *commendatore*-le Mancuso, om foarte de treabă dar dezarmat în lupta cu viața, încercase o dată s-o înlăture; după trei luni, nu se știe de ce și cum, a fost înlocuit.

Donna Clara era o femeie urâtică, mărunță, slabă, ștearsă ca aspect, neglijent îmbrăcată. O fractură a femurului, suferită în tinerețe, când căzuse de pe cal, o lăsase puțin șchioapă (de unde și porecla de „diavolița șchioapă” vînturată de clanul potrivit). Totuși, în cîteva minute te uimea inteligența care îi lumina chipul. Deși ar părea ciudat, destul de mulți se îndrăgostiseră de ea. Acum, la peste șazeci de ani, datorită și acelui prestigiu pe care i-l dădea vîrsta, vedea cum, mai mult ca oricînd, îi sporește puterea. În realitate, administratorul și directorul nu erau mai mult decît niște funcționari subordonați ei; dar știa să manevreze cu atîta tact, încît aceștia nu băgau de seamă, ba chiar își dădeau iluzia că sînt un fel de dictatori în teatru.

Lumea intra valuri-valuri. Oameni celebri și respectați, rîuri de sînge albastru, toalete sosite proaspăt de la Paris, bijuterii vestite, buze, umeri și sîni pe care nici ochii cei mai austeri nu-i ocoleau. Dar o dată cu publicul se strecura în sală și ceea ce pînă atunci nălucise doar în fugă prin mulțime, ecou depărtat și de necrezut, fără să o impresioneze prea puternic: frica. Diferitele zvonuri apucau să se întîlnească și, confirmîndu-se unul pe altul, începeau să prindă cheag. Ici și colo, sușoteli, confidențe spuse la ureche, zîmbete sceptice, exclamații de neîncredere ale celor care luau totul în glumă. Între timp, urmat de interpreți, apărură în sală Grossgemüth. Se făcură prezentările, în limba franceză, cu oarecare dificultate. Apoi, compozito-

rul, cu simplitatea de rigoare, fu condus spre bufet. Lîngă el se afla *donna Clara*.

Cum se întîmplă în asemenea cazuri, cunoștințele de limbi străine fură puse la grea încercare.

— *Un chef-d'oeuvre, véritablement, un vrai chef-d'oeuvre!*! repetă într-una doctor Hirsch, administratorul, napolitan, în ciuda numelui, și părea că nu mai știe să spună altceva.

Chiar Grossgemüth, deși stabilit de mulți ani în Franța, nu se arăta prea la largul lui; iar accentul său gutural îl făcea și mai greu de înțeles. La rîndul său, dirijorul, maestrul Nieberl, și el german, știa prea puțin franțuzește. A trebuit să treacă un timp pînă cînd conversația să se anime. Singură mîngîiere pentru cei mai galanți: surpriza că Martha Witt, dansatoarea din Bremen, vorbea destul de bine italiana, ba chiar cu un neașteptat accent bolonez.

În vreme ce lacheii se strecurau prin mulțime oferind pe tăvi șampanie și dulciuri, se formară grupurile.

Grossgemüth vorbea încet cu secretara despre lucruri, pare-se, foarte importante.

— *Je parie d'avoir aperçu Lenotre, îi spunea. Etes-vous bien sûre qu'il n'y soit pas?* ²

Lenotre era criticul muzical de la *Le Monde* care îl forfecase rău după premiera de la Paris; prezența lui în seara asta ar fi însemnat pentru el, Grossgemüth, o formidabilă revanșă. Dar domnul Lenotre nu era acolo.

— *À quelle heure pourra-t-on lire le Corriere della Sera?* ³ întrebă iar șeful de școală pe *donna Clara*, cu insolentă caracteristică celor mari. *C'est le journal qui a le plus d'autorité en Italie, n'est-ce-pas, Madame?* ⁴

¹ O capodoperă, într-adevăr, o adevărată capodoperă (fr.).

² Pariez că l-am văzut pe Lenotre, sînteți chiar atît de sigură că nu este aici? (fr.).

³ La ce oră se va putea citi *Corriere della Sera*? (fr.).

⁴ Este ziarul care are cea mai mare autoritate în Italia, nu-i așa, doamnă? (fr.).

— *Au moins on le dit, răspunse zîmbind donna Clara. Mais jusqu'à demain matin...*¹

— *On le fait pendant la nuit, n'est-ce-pas, Madame ?*²

— *Oui, il paraît le matin. Mais je crois pouvoir vous donner la certitude que ce sera une espèce de panégyrique. On m-a dit que le critique, la maître Frati, avait l'air rudement bouleversé.*³

— *Oh, bien, ça serait trop, je pense.*⁴ Încercă să găsească un compliment. Madame, cette soirée a la grandeur, et le bonheur aussi, de certains rêves... Et, à propos, je me rappelle un autre journal... le Messaro, si je ne me trompe pas...⁵

— *Le Messaro ?* exclamă donna Clara neînțelegînd.

— *Peut-être le Messaggero ?*⁶ sugeră doctorul Hirsch.

— *Oui, oui, le Messaggero je voulais dire...*⁷

— *Mais c'est à Rome, le Messaggero !*⁸

— *Il a envoyé tout de même son critique*⁹, anunță cu un ton triumfal unul pe care din păcate nu-l cunoștea nimeni ; apoi rosti fraza rămasă de pomină și a cărei frumusețe părea că doar Grossgemüth n-o sesizase. *Mainenant il est derrière à téléphoner son reportage !*¹⁰

— *Ah, merci bien. J'aurais envie de le voir, demain, ce Messagero*¹¹, spuse Grossgemüth, aplecîndu-se către secre-

¹ Cel puțin așa se spune. Dar pînă mîine dimineată... (fr.).

² Se tipărește în timpul nopții, nu-i așa, doamnă ? (fr.).

³ Da, apare dimineța. Dar vă pot asigura, cred, că va fi un fel de panegiric. Mi s-a spus că criticul, maestrul Frati, arăta teribil de impresionat (fr.).

⁴ O, dar asta ar fi prea mult, îmi pare (fr.).

⁵ Doamnă, această seară are măreția și totodată fericirea întîlnită doar în vise... Și, apropos, îmi amintesc de un alt ziar... Messaro, dacă nu mă înșel... (fr.).

⁶ Poate Messaggero ? (fr.).

⁷ Da, da, Messaggero voiam să zic (fr.).

⁸ Dar Messaggero apare la Roma (fr.).

⁹ Și-a trimis oricum criticul (fr.).

¹⁰ Acum este înapoi și-și dictează la telefon reportajul (fr.).

¹¹ A, vă mulțumesc mult. Aș dori să-l văd mîine, acest Messagero (fr.).

tară ; și lămuri : *Après tout, c'est un journal de Rome, vous comprenez ?*¹

Tocmai atunci apărură directorul artistic, oferindu-i lui Grossgemüth, în numele Societății autonome a teatrului Scala, într-o cutiuță de atlas albastru, o medalie de aur pe care erau gravate data și titlul operei. Urmară obișnuitele proteste ale sărbătoritului, mulțumirile ; timp de cîteva clipe, uriașul muzician păru emoționat. Apoi cutiuța fu trecută secretarei, care o deschise pentru a o admira și, zîmbind extaziată, îi șopti maestrului :

— *Epatant ! Mais ça, je m'y connais, c'est du ver-meil !*²

Mulțimea invitațiilor era interesată însă de altceva. O preocupa un alt fel de prăpăd decît acela al pruncilor. Faptul că se prevedea o acțiune a Morzilor nu mai era o taină deținută doar de cîteva oameni bine informați. Tre-cînd din gură în gură, vestea ajunsese acum și la cei care, ca și maestrul Cottes, trăiau de obicei cu capul în nori. Dar, ce e drept, puțini o luau în serios. Spuneau :

— Poliția a primit și luna asta întăriri. Numai în oraș sînt peste douăzeci de mii de agenți. Mai sînt și carabinieri-rii... Și armata...

— Armata ! Dar cine poate ști ce o să facă soldații la momentul oportun ? Dacă li s-o da ordin să deschidă focul, o să tragă ?

— Eu am vorbit chiar alaltăieri cu generalul De Matteis. El spune că poate răspunde oricînd de moralul trupelor... Adevărat că armele nu sînt tocmai potrivite...

— Potrivite pentru ce ?

— Potrivite pentru operațiunile de stabilirea ordinii... Ar fi nevoie de mai multe bombe lacrimogene... și mai spunea că, în asemenea cazuri, nimic n-ar putea egala

¹ În definitiv, este un ziar din Roma, înțelegeți ? (fr.).

² Uluitor ! Dar asta, mă pricep, este argint aurit ! (fr.).

cavaleria... Dar de unde să iei acum cavalerie ?... E aproape inofensivă, dar de un efect nemaipomenit...

— Ascultă, dragă, n-ar fi mai bine să plecăm acasă ?

— Acasă ? De ce acasă ? Crezi că acasă am fi mai în siguranță ?

— Doamnă, vă rog din suflet, nu e cazul să exagerăm. Întîi de toate, trebuie să vedem dacă se va întîmpla ceva... și apoi, dacă s-o întîmpla, o să fie poate mîine, sau poimîine. Nu s-a văzut niciodată revoluție care să izbucnească noaptea... casele închise... străzile pustii... pentru forța publică ar fi ca și cum s-ar duce la o petrecere... !

— Revoluție ? Dumnezeu, ai auzit, Beppe ?... Domnul acela a spus că e revoluție... Beppe, spune, ce ne facem ?... Da' vorbește odată, Beppe, trezește-te... ce stai aici ca o mumie ?

— Ați observat ? La actul al treilea, în loja Morzilor nu mai era nimeni.

— Dar nici în loja chesturii și a Prefecturii, dragul meu... și nici în aceea a armatei, nici măcar doamnele lor n-au rămas... dezertare generală... parcă s-ar fi dat un cuvînt de ordine.

— A, cei de la Prefectură nu dorm... știu ei... Guvernul are informatori printre Morzi pînă și în cercurile de la periferie.

Și așa mai departe. Fiecare, în sinea lui, ar fi preferat să se afle acasă la acea oră. Pe de altă parte, nu îndrăzneau să plece. Le era frică să se știe singuri, frică de tăcere, de a nu mai avea vești, de a trebui să aștepte, fumînd în pat, izbucnirea primelor urlete. Pe cînd acolo, printre atîta lume cunoscută, într-un mediu străin de politică, cu atîtea personalități marcante, se simțeau oarecum la adăpost, pe un teren inatacabil, ca și cum Scala ar fi fost un sediu diplomatic. Era oare cu puțință ca toată această lume veche, plăcută, nobilă și civilizată, atît de solidă încă, toți acești oameni inteligenți, toate aceste femei atît de distinse și

iubitoare de lucruri frumoase, era cu puțință să fie nimicîită dintr-o dată ?

Cu cinismul monden care lui i se părea de bun-gust, Teodoro Clissi, un „Anatole France italian“, cum fusese caracterizat cu treizeci de ani mai înainte, încă zdravăn, rumen la față ca un îngerăș veștejit, cu niște mustăți cărunte rămase fidele unui model de intelectual de mult apus, descria în glumă, puțin mai la o parte, ceea ce toți se temeau că s-ar putea întîmpla.

— Prima fază, spunea cu un afectat ton doctoral, apucîndu-și cu mîna dreaptă degetul mare al stîngii, ca atunci cînd îi înveți pe copii să numere, prima fază : ocuparea așaziselor centre nevralgice ale orașului... Și dă Doamne să nu fi ajuns deja acolo, adăugă rîzînd și consultîndu-și ceasul de la mînă. A-doua fază, domnii mei, arestarea elementelor ostile...

— Doamne sfinte, izbucni Mariú Gabrielli, soția banche-rului. Copilașii mei, singuri acasă !

— Nici un copilaș, dragă doamnă, nu vă temeți, spuse Clissi. Asta e vînătoare mare : nici un copilaș, doar adulți, și bine dezvoltăți.

Rîse mulțumit de glumă.

— Și-apoi, acasă n-o ai pe *nurse* ? exclamă frumoasa Ketti Introzzi, gîscă, după cum îi era felul.

Interveni o voce limpede dar totodată ironică :

— Iartă-mă, Clissi, găsești că au chiar atîta haz poveș-tile astea ?

Era Liselore Binni, poate cea mai spirituală tînără doamnă din Milano, simpatică atît datorită figurii ei pline de viață, cît și prin sinceritatea fără margini pe care ți-o poți în-gădui doar dacă ai foarte mult spirit, sau o mare superio-ritate socială.

— Păi, spuse romancierul, puțin cam încurcat, dar con-tinuînd să glumească, mi se pare că trebuie să le îndrumez puțin pe aceste doamne spre noutatea care...

— Ascultă, Clissi, și răspunde-mi : ai vorbi așa aici, astă-seară, dacă dumneata nu te-ai simți în siguranță ?

— De ce în siguranță ?

— O, Clissi, nu mă sili să spun ce știe toată lumea. De altfel, de ce ți-aș reproșa faptul că dumneata ai prieteni buni și printre, cum să zic, și printre revoluționari ?... Dimpotrivă, ai făcut bine, foarte bine... Poate curînd o voi putea constata... Știi foarte bine că te poți socoti scutit de...

— Scutit ? Ce scutire ? spuse el pîlînd.

— La naiba ! Scutit de a fi pus la zid !

Grupul se împrăstie. Clissi rămase aproape singur. Ceilalți făcură cerc, puțin mai departe, în jurul Liselorei. Ca și cum acolo ar fi fost un bivuac, ultimul și disperatul bivuac al lumii sale, doamna Bini se ghemui alene pe jos, desfășurîndu-și printre chiștocuri și pete de șampanie splendidă *toilette* de la Balmain, care costase pe puțin două sute de mii de lire. Și începî să polemizeze aprins cu un acuzator imaginar, luînd apărarea clasei sale. Dar cum nu se afla nimeni care să o contrazică, avea impresia că nu este bine înțeleasă și se îndirjea copilărește, ridicînd capul spre prietenii rămași în picioare.

— Știți sau nu știți cîte sacrificii s-au făcut ? Știți sau nu că nu mai avem nici un ban la bancă ?... Bijuteriile ! Poftim bijuteriile ! și făcea gestul de a-și scoate o brățară de aur cu un topaz de două sute de grame. Mare ispravă ! chiar dacă am da toate tinichelele, la ce ar folosi ?... Nu, nu asta e pricina, și vocea îi tremura de parcă îi venea să plîngă. E numai pentru că ne urăsc... Nu suportă să existe oameni civilizați... nu ne iartă că noi nu mirosim urît ca ei... asta e „noua dreptate“ pe care o vor porcii ăia !...

— Fii mai prudentă, Liselore, o sfătui un tinerel. Nu știi niciodată cine te poate auzi.

— Prudentă, pe naiba ! Crezi că nu știu că bărbatul meu și cu mine sîntem primii pe listă ? Mai trebuie și prudentă acum ? Am avut prea multă prudentă, asta e nenorocirea.

Și acum poate... se întrerupse. Ei, mai bine s-o lăsăm baltă !

Singurul dintre toți care își pierduse imediat capul fusese tocmai maestrul Claudio Cottes. Ca un explorator — ca să facem o comparație de modă veche — care, după ce a navigat la mare distanță de ținutul canibalilor, ca să nu aibă neplăceri, umblînd apoi mai multe zile prin locuri sigure, tocmai cînd nu se mai gîndește la nimic periculos, deodată vede apărînd din tufișuri, în spatele cortului, sute de sulițe de-ale niam-niamilor și zărește, printre ramuri, siluetele veșnicilor înfometați, tot astfel, bătrînul pianist începî să tremure la vestea că Morzii urmau să intre în acțiune. Toate se abătuseră asupra lui în răstimp de cîteva ceasuri : primul semn prevestitor, telefonul acela, apoi cuvintele ambigue ale lui Bombassei, avertismentul celui domn suspect și acum catastrofa iminentă. Imbecilul de Arduino ! Dacă se întîmpla vreo dandana, Morzii aveau să-l închidă printre cei dintîi. Și acum era prea tîrziu ca să mai repare ceva. Apoi, pentru a se liniști, își zise : „Dar dacă domnul de adineaori m-a prevenit, nu este un semn bun ? Nu înseamnă că Arduino e doar suspectat ? Ei și ? ! intervenea atunci în forul său lăuntric o voce care susținea contrariul. Parcă în caz de revoluție mai are cineva timp de asemenea subtilități ! Și cum să nu te gîndești că poate avertismentul o fi fost dat chiar în seara asta, din pură răutate, cînd oricum nu mai era timp pentru Arduino să se pună la adăpost ?“ Scos din fire, bătrînul trecea de la un grup la altul, nervos, îngrijorat, sperînd să prindă vreo veste liniștitoare. Dar vești bune nu erau. Prietenii, obișnuiți să-l vadă mereu jovial și pus pe glume, se mirau că este atît de tulburat. Dar fiecare avea și așa destule pricini de îngrijorare pentru ca să se mai preocupe și de un bătrîn inofensiv, și mai ales de el, care nu avea motive să se teamă de nimic.

Tot rătăcind așa, ca să-și găsească un reazem în ceva care să-i aducă o alinare, dădu pe gît, distrat, unul după

altul, câteva pahare de șampanie, pe care lacheii le ofereau din belșug. Și în capul lui zăpăceala sporea.

Până când îi veni în minte soluția cea mai simplă. Și se miră că nu se gândise mai curînd la ea : să se întoarcă acasă, să-l prevină pe băiat, să-l ascundă la cineva. Nu duceau lipsă de prieteni dispuși să-l găzduiască. Se uită la ceas : unu fără zece. O luă către scară.

Dar, la cîtiva pași de ușă, se pomeni oprit.

— Unde plecați, iubite maestre, la ora asta ? Și de ce arătați așa ? Nu vă simțiți bine ?

Era chiar *donna Clara*, care se desprinsese de grupul mai marcant și stătea acolo lîngă ieșire, împreună cu un tinerel.

— Vai, *donna Clara*, făcu Cottes înviorîndu-se. Unde credeți că m-aș putea duce la ora asta ? La vîrsta mea ? Mă duc acasă, bineînțeles.

— Uite ce e, maestre, și doamna Passalacqua luă un ton strict confidențial. Ascultați-mă pe mine : așteptați încă puțin. Mai bine să nu ieșiți... Afară e o oarecare mișcare, mă înțelegeți ?

— Cum, au și început ?

— Nu vă speriați, iubite maestre. Nu e nici o primejdie. Nanni, vrei tu să-l însoțești pe maestru să ia ceva întăritor ?

Nanni era fiul maestrului Gibelli, compozitor, vechiul său prieten. În timp ce *donna Clara* se depărta ca să mai oprească și pe alții la ieșire, tînărul însoțindu-l pe Cottes la bufet, îl puse la curent. Cu câteva minute înainte sosise avocatul Frigerio, om foarte bine informat întotdeauna, prieten intim cu fratele prefectului. Venise în fugă la Scala să-i prevină să nu se miște nimeni. Morzii se concentraseră în diverse puncte de la periferie și erau gata să se reverse spre centru. Practic vorbind, prefectura era deja înconjurată. Diferite secții ale poliției se aflau izolate și lipsite de autovehicule. Intr-un cuvînt, situația era grea. Nu era recomandabil să ieși de la Scala, mări ales în haină

de seară. Mai bine să aștepte acolo. Desigur că Morzii n-aveau să vină să invadeze teatrul.

Noua veste trecu din gură în gură cu o iuteală uimitoare, avînd asupra invitaților un efect înspăimîntător. Așadar, gata cu glumele. Rumoarea se stinse, oarecare animație continuă numai în jurul lui Grossgemüth, nimeni neștiind cum să procedeze cu el. Soția lui, obosită, plecase de o oră cu automobilul la hotel. Cine și cum să-l însoțească acum pe străzile invadate de mulțime ? Da, era un artist, un om în vîrstă, un străin. De ce s-ar lega de el ? Dar era totuși riscant. Hotelul era departe, în fața gării. Să i se dea poate o escortă de agenți ? Probabil că ar fi fost și mai rău.

Lui Hirsch îi veni o idee :

— Știți ce, *donna Clara*, dacă am putea găsi vreun gran-gur de-al Morzilor... N-ați văzut vreunul pe-aici ?... Ar fi o garanție sigură.

— Ai dreptate, încuviință *donna Clara* și rămase pe gânduri... Da, da, știți că e o idee minunată ?... Și avem noroc... L-am zărit mai adineauri pe unul. Nu chiar de mare calibru, dar, oricum, un deputat. Vreau să spun, Lajanni... Chiar așa, chiar așa, mă duc imediat să văd.

Acest deputat Lajanni era un om slab și neglijent îmbrăcat. În seara aceea purta un smoching demodat, o cămașă de un alb îndoielnic, unghiile tivite cu negru. De obicei însărcinat să trateze chestiuni agare, venea rar la Milano și doar puțini îl cunoșteau, mai mult din vedere. Pînă în clipa aceea, de altfel, în loc să dea fuga la bufet, se dusesse singur-singurel să viziteze muzeul teatrului. Întors nu de mult în foaier, se așezase deoparte pe un divan și fuma o țigară ieftină.

Donna Clara se duse drept la el. Lajanni se ridică în picioare.

— Spune-mi drept, domnule deputat, zise doamna Passalacqua fără nici un preambul. Spuneți-mi drept, dumnea-voastră sînteți aici ca să ne păziți ?

— Să vă păzesc ? Chiar așa ? Și de ce ? exclamă deputatul ridicînd uimit din sprîncene.

— Mă mai întrebați ? Doar trebuie să știți ceva, dumneavoastră care sînteți din tabăra Morzilor !

— O, dacă e vorba de asta... sigur că știu ceva... Și știam chiar dinainte, ca să fiu sincer... Da, cunoșteam planul de luptă, din păcate.

Fără a lua în seamă acel „din păcate“, *donna* Clara continuă cu hotărîre :

— Uite ce este, domnule deputat, înțeleg că poate-o să vă pară puțin comic, dar ne aflăm într-o situație jenantă. Grossgemüth e obosit, vrea să se culce, și nu știm cum să facem ca să-l ducem la hotel. Înțelegeți ? Pe străzi e agitație... Nu poți ști niciodată... o confuzie... un incident... e un moment... Pe de altă parte, cum să facem să-i explicăm situația ? Mi s-ar părea nu tocmai plăcut, cu un străin, și-apoi...

Lajanni o întrerupse.

— Pe scurt, dacă nu mă înșel, ați vrea să-l însoțesc eu, să-l acopăr cu autoritatea mea, așa e ? Ha, ha...

Izbucni în rîs în așa fel încît *donna* Clara rămase uluită. Hohotea făcînd semne din mîna de parc-ar fi spus că își dă seama, da, e foarte urît să rîdă așa, își cere scuze, se simte rușinat, dar lucrul avea prea mult haz. Pînă își reveni și se explică :

— Ultimul, stimată doamnă ! rosti cu accentul lui afectat, încă scuturat de hohotele rîsului. Știți ce înseamnă ultimul ? Ultimul din cîți sînt aici la Scala, inclusiv ușierii și lacheii... ultimul care l-ar putea apăra pe Grossgemüth, ultimul... tocmai eu... Autoritatea mea ? Asta e formidabil ! Dar știți dumneavoastră pe cine din cîți sînt aici de față l-ar curăța Morzii mai întîi ? Știți dumneavoastră ?... Și aștepta răspunsul.

— Nu știu, spuse *donna* Clara.

— Pe subsemnatul, stimată doamnă. Chiar cu mine ar începe răfuiala, cu prioritate absolută.

— Cum s-ar zice, ați căzut în dizgrație ? preciză *donna* Clara, care nu se sfia să vorbească deschis.

— Chiar așa.

— Și așa, deodată, chiar în seara asta ?

— Da. Se întîmplă și din astea. Exact între actul al doilea și al treilea, în timpul unei scurte discuții. Dar cred că mi-o pregăteau de cîteva luni.

— În orice caz, văd că nu v-ați pierdut buna-dispoziție.

— O, noi ăștia ! lămuri cu amărăciune în glas. Ne așteptăm întotdeauna la ce e mai rău... A ajuns o obsesie... Altfel, e jale...

— Deh ! Misiunea mea a dat greș, pare-se. Mă iertați... și multe urări de bine, dacă credeți că e cazul, adăugă din mers *donna* Clara întorcînd capul spre el.

— Nimic de făcut, îl anunță apoi pe administrator. Domnul deputat n-are trecere nici de doi bani, cum se zice... Nu vă faceți griji... De Grossgemüth mă ocup eu...

Invitații urmăriseră întîlnirea de la oarecare distanță, aproape în tăcere, și prinseseră din zbor cîteva fraze. Dar nici unul nu holbă ochii atîta cît bătrînul Cottés : cel despre care auzea acum că e deputatul Lajanni, nu era altul decît domnul misterios care îi vorbise de Arduino.

Discuția *donnei* Clara și purtarea ei degajată cu deputatul Morzilor, faptul că se oferise chiar ea să-l însoțească pe Grossgemüth pînă la hotel, au stîrnit destule comentarii. Așadar, gîndea lumea, e totuși puțin adevăr în ceea ce se șoptea de cîtăva vreme : *donna* Clara se avea bine cu Morzii. Cu aerul că nu se amestecă în politică, se descurca și cu unii, și cu alții. Lucru firesc, de altfel, dacă știai ce fel de femeie e. Puteai crede oare că *donna* Clara, pentru a-și păstra situația, nu prevăzuse toate ipotezele și nu-și asigurase și printre Morzi prietenii necesare ? Multe doamne erau indignate. Bărbații, în schimb, se arătau înclinați să o compătimească.

Dar plecarea lui Grossgemüth cu doamna Passalacqua, punînd capăt recepției, spori neliniștea generală. Orice

pretext monden pentru a mai rămîne acolo dispăruse. Ficțiunea cădea. Mătăsuri, *décolletés*, fracuri, bijuterii, tot echipamentul petrecerii căpătă deodată tristețea jalnică a măștilor la sfîrșitul carnavalului, cînd se reia apăsătoare viață de toate zilele. Dar de data asta n-aveau să urmeze păsămile. Ceva cu mult mai de temut îi aștepta o dată cu apropiata dimineață.

Cîțiva ieșiră pe terasă pentru a vedea ce e pe afară. Piața era pustie, automobilele stăteau inerte, negre ca niciodată, părăsite. Dar șoferii? Dormeau nevăzuți pe banchetele din spate? Sau fugiseră ca să ia parte și ei la rebeliune? Numai globurile lampadelor străluceau normal. Totul dormea. Trăgeau cu urechea să prindă vreun zgomot depărtat care s-ar apropia, zvon de tumult, împușcături, uruit de furgoane. Dar nu se auzea nimic.

— Sîntem nebuni, sau ce Dumnezeu? strigă unul. Ia gîndiți-vă: dacă văd toată luminația asta? Un adevărat far ca să-i atragem aici!

Intrară înăuntru, închiseră chiar ei obloanele, în vreme ce unul se repezise să-l caute pe electrician. Puțin după aceea, luminile din foaier fură stinse. Ușierii aduseră o duzină de sfeșnice și le așezară pe jos. Fapt care le împovăra și mai mult sufletele ca o prevestire rea.

Cum canapele erau puține, bărbații și femeile începură să se așeze pe jos, așternîndu-și mai întîi pardesiele, ca să nu se murdărească. În fața unei cămăruțe, lîngă muzeu, unde se afla un telefon, se formă o coadă. Cottes își așteptă și el rîndul, ca să încerce măcar atît: să-l prevină pe Arduino de pericol. Nimeni în jurul lui nu mai glumea, nimeni nu mai pomenea de opera lui Grossgemüth.

Așteptă aproape trei sferturi de ceas. Cînd se văzu singur în încăpere (aici nefiind ferestre, lumina electrică era aprinsă), greși de două ori formînd alt număr, atît de tare îi tremurau mîinile. În sfîrșit, auzi apelul. Îi păru un sunet prietenos, un glas liniștitor de acasă de la el. Dar de ce nu răspundea nimeni? Arduino să nu se fi întors încă? Era

tîrziu, trecuse de ora două. Dacă l-or fi prins Morzii? Șe silea să-și stăpînească îngrijorarea. Doamne, de ce nu răspunde nimeni? Ah, în sfîrșit!

— Alo, alo! auzi vocea somnoroasă a lui Arduino. Cine e, Cristoase, la ceasul ăsta?

— Alo, alo! rosti tatăl. Dar pe dată îi păru rău. Făcea mai bine să nu-l fi chemat: fiindcă în clipa asta îi veni în gînd că telefonul putea să fie supravegheat. Ce să-i spună acum? Să-l sfătuiască să fugă? Să-i explice ce se petrecea? Și dacă ăia ascultau?

Căută un pretext oarecare. De exemplu, să vină imediat la Scala ca să perfecteze un concert cu compozițiile lui. Nu, fiindcă Arduino ar fi trebuit să iasă din casă. Un pretext banal, atunci? Să-i spună că și-a uitat portmoneul și că e îngrijorat? Și mai rău. Băiatul nu ar fi aflat ce trebuia, iar Morzii, care desigur ascultau, ar fi intrat la bănueli.

— Auzi, auzi... spuse ca să cîștige timp. Poate era mai bine să-i spună că își uitase cheia de la poartă: singura justificare plauzibilă pentru un telefon la acea oră tîrzie. Auzi, repetă, am uitat cheia acasă. Peste douăzeci de minute o să fiu jos. Îl cuprinse un val de groază. Dacă Arduino avea să coboare să-l aștepte și să iasă în stradă? Poate că trimiseseră pe cineva ca să-l ridice și acela pindea în drum. Nu, nu, se corectă, să nu cobori pînă nu sosesc eu. O să fluier. „Ce idiot, își zise iar, asta înseamnă să-i învâț pe Morzi mijlocul cel mai ușor de a-l înhăța.“ Ascultă-mă bine, spuse, ascultă-mă bine... nu cobori pînă cînd n-o să mă auzi fluierînd tema din *Simfonia romantică*... O știi, nu?... Ne-am înțeles? Ai grijă.

Inchise telefonul ca să evite orice întrebare primejdioasă. Ce tîmpenie, ce încurcătură făcuse! În timp ce Arduino continua să n-aibă habar de pericol, Morzii fuseseră alertați. Poate că printre ei exista vreun meloman care să cunoască simfonia cu pricina. Poate, cînd va ajunge acasă, avea să-i găsească pe dușmani așteptînd în stradă. Mai

prostește nici că putea să procedeze. Atunci, să-i mai telefoneze o dată și să vorbească deschis? Dar în clipa aceea se deschise ușa și apărură figura speriată a unei fetișcane. Cottes ieși ștergându-și sudoarea.

În foaier, la lumina slabă a lumînărilor, găsi o atmosferă și mai încărcată. Doamne, ghemuite pe divane una lângă alta și zgribulite, suspinau. Unele își scosese ră bijuteriile mai bătătoare la ochi virându-le în poșete, altele, în picioare în fața oglinzilor, își modificau coafurile, făcându-le mai puțin agresive, altele își potravisera în așa chip capele și vălurile încît parcă erau niște penitente.

— E îngrozitoare așteptarea asta, mai bine să se termine o dată, oricum o fi!

— Nu, asta nu... și eu care parcă presimțeam ceva... Chiar astăzi trebuia să plecăm la Tremezzo, pe urmă Giorgio a spus că e păcat să pierdem premiera lui Grossgemüth, eu zic, bine, dar sîntem așteptați, nu e nimic, zice el, aranjăm cu un telefon, dar eu n-aveam chef, și-acum poftim, și migrena asta... Ah, capul...

— Ei, iartă-mă, dar nu te mai văita atîta, pe tine o să te lase în pace, tu nu ești compromisă...

— Știi că Francesco, grădinarul meu, zice că a văzut cu ochii lui listele negre? El e înscris la Morzi... zice că sînt mai bine de patruzeci de mii de nume numai din Milano.

— Dumnezeule, e cu puțință o asemenea infamie?...

— Mai sînt vești noi?

— Nu, că nu se știe nimic.

— Vine cineva?

— Nu, ziceam că nu se știe nimic.

Cîte una își ținea mîinile împreunate ca din întîmplare și se ruga, alta șușotea iute-iute, fără întrerupere, la urechea unei prietene, ca apucată de frenezie. Și apoi bărbații întinși pe jos, mulți fără pantofi, cu gulerele descheiate, cravatele albe atîrnînd desfăcute, fumînd, cîscînd, sfoarănd, vorbind încet, scriind cine știe ce cu creioane de aur pe dosul programului... Vreo patru, cinci, privind prin cră-

păturile obloanelor, făceau de strajă, gata să semnaleze noutățile de afară. Iar într-un colț, deputatul Lajanni, singur, palid, puțin adus de spate, cu ochii holbați, fuma Naționale.

Dar în timpul absenței lui Cottes, situația asediaților se cristalizase pe neașteptate. Cu puțin înainte de a se duce el să telefoneze, inginerul Clementi, proprietarul fabricii de robinete, fusese văzut vorbind cu administratorul Hirsch și apoi trăgîndu-l la o parte. Tot discutînd, o luaseră către muzeul teatrului și acolo au stat cîteva minute pe întuneric. Pe urmă Hirsch a reapărut în foaier, s-a dus, pe rînd, la patru persoane să le șoptească ceva și acestea l-au urmat; erau scriitorul Clissi, soprana Borri, un oarecare Prosdoci, comerciant de textile, și tînărul conte Martoni. Grupul s-a dus la inginerul Clementi, care rămăsese dincolo, în întuneric, și s-a înfiripat un fel de consfătuire. Un ușier, fără să dea vreo explicație, a venit apoi să ia unul din sfeșnicele din foaier și l-a dus în sălița muzeului, unde se retrăsese ră aceștia.

Mișcarea, la început neobservată, a trezit curiozitate, ba chiar alarmă; nu trebuia mult, în acea stare de spirit, pentru a-i face pe oameni bănuitori. Cîte unii, cu aerul că nimeresc acolo din întîmplare, se duceau să arunce o privire; dintre aceștia, nu toți se întorceau în foaier. Într-adevăr, Hirsch și Clementi, orientîndu-se după figurile care apăreau la ușa odăiței, întrerupeau discuția sau îl invitau pe noul-venit, într-un mod foarte atabil, să intre. În scurtă vreme grupul separatiștilor număra vreo treizeci.

Cum persoanele erau cunoscute, n-a fost greu de priceput. Clementi, Hirsch și compania încercau să facă opinie separată, să se grupeze cu anticipație de partea Morzilor, să dea de înțelese că nu aveau nimic de împărțit cu bogătanii corupți rămași în foaier. Despre unii se știa că și în alte ocazii se arătaseră, probabil mai mult din teamă decît din convingere, blînzi sau indulgenți față de puternica sectă. De inginerul Clementi nu s-au mirat, cu toată mentali-

tatea lui de patron despotic, căci se ştia că unul din fiii săi, un degenerat, ocupa chiar un post de conducere în rîndurile Morzilor. Cu puţin înainte, tatăl fusese văzut întrînd în cămăruţa cu telefonul, iar cei care stăteau afară la rînd au trebuit să aştepte mai bine de un sfert de oră. Se presupunea că, văzîndu-se în pericol, Clementi ceruse prin telefon ajutor fiului său şi acesta, nevrînd să se expună personal, îl sfătuisese să acţioneze singur, întrunind un fel de comitet favorabil Morzilor, aproape un fel de consiliu revoluţionar al teatrului Scala, pe care apoi Morzii, venind la faţa locului, aveau să-l recunoască în mod tacit şi, ceea ce era şi mai important, să-l cruţe. La urma urmelor, observă cineva, sîngele apă nu se face.

Dar în privinţa multor alţi separatişti aveai de ce să rămii uluit. Erau eşantioane tipice ale categoriei celei mai dispreţuite de Morzi ; chiar lor sau, oricum, unora ca ei li se puteau imputa multe din belelele care le ofereau foarte des Morzilor ocazii prielnice de agitaţie. Şi iată-i acum grupîndu-se pe neaşteptate de partea duşmanilor, renegîndu-şi tot trecutul, totul în afară de frazele sforăitoare rostite cu cîteva minute mai înainte. Evident că de mult aveau legături în tabăra potrivnică, fără să se uite la cheltuieli, pentru a-şi asigura o porţiţă de scăpare la momentul oportun ; dar pe ascuns, prin interpuşi, astfel încît să nu se facă de ruşine în lumea elegantă pe care o frecventau. Venind însă ceasul primejdiei, se grăbiseră să se dea pe faţă, fără să le mai pese de salvarea aparenţelor : ducă-se dracului relaţiile, prietenii alese, locul în societate, acum era vorba de viaţă.

Manevra, începută întîi în surdina, ajunsese curînd să ia forme publice, tocmai cu scopul de a lămuri poziţiile respective. În săliţa muzeului se aprinse din nou lumina electrică şi se deschise fereastra ca să se vadă bine de afară, iar Morzii, cînd vor sosi în piaţă, să înţeleagă imediat că aveau acolo prieteni siguri.

Revenind aşadar în foaier, maestrul Cottes îşi dădu seama de cele petrecute, observînd reverberaţia albă care, reflectată din oglindă în oglindă, venea dinspre muzeu, şi auzind ecoul discuţiei care avea loc acolo. Totuşi, nu înţelegea cauza. De ce în muzeu aprinseseră iar lumina şi în foaier nu ? Ce se întîmpla ?

— Ce fac aia de acolo ? întrebă în sfîrşit cu voce tare.

— Ce fac ? strigă cu glăsciorul ei simpatic Liselore Bini, ghemuită pe jos, cu spatele rezemat de şoldul soţului ei. Fericiţi cei nevinovaţi, iubite maestre !... Au înfiinţat celula Scalei, machiavelii aia ! Nu au pierdut timpul. Grăbiţi-vă, maestre, doar cîteva minute şi apoi înscriserile se încheie. Oameni de treabă, ştiţi ? Ne-au informat că vor face totul pentru a ne salva... Acum îşi împart plăcintele, legiferează, ne-au autorizat să aprindem iar lumina... duceţi-vă să-i vedeţi, maestre, că merită osteneala... Sînt drăguţi, ştiţi... nişte porci mari, scîrboşi !
— ridică glasul — jur că, dacă nu se întîmplă nimic...

— Hai, Liselore, linişteşte-te, îi spuse soţul care, cu ochii închişi, zîmbea, amuzîndu-se ca şi cum tot ce se întîmpla ar fi fost o aventură sportivă cu totul neobişnuită.

— Şi *donna Clara* ? întrebă Cottes simţind cum i se încălcesc gîndurile.

— A, mereu la înălţime, şontoroaga !... A ales soluţia cea mai genială, deşi mai obositoare... *Donna Clara* face mişcare, înţelegeţi. Se plimbă încoace şi încolo. Două vorbe ici, două vorbe colo, şi tot aşa, oricum ar merge lucrurile, ea este aranjată... nu se tulbură, nu se pronunţă... nu se aşază... puţin pe aici, puţin pe acolo... face naveta... nepreţuita noastră preşedintă !

Era adevărat. Revenind la Scala după ce îl condusesese pe Grossgemüth la hotel, Clara Passalacqua domina încă, împărţindu-se cu imparţialitate între cele două tabere. Şi de aceea se prefăcea că nu cunoaşte scopul acelei întruniri aparte, ca şi cum ar fi socotit-o un capriciu al invitaţilor. Dar aceasta o silea să circule mereu fiindcă oprirea

Într-un loc echivala cu o alegere declarată. Se tot vîntură, încercînd să îmbărbăteze femeile mai abătute, făcea rost de scaune, și cu multă istețime oferi un nou rînd de tratații abundente. Ea însăși circula șchiopătînd cu tăvile și cu sticlele, astfel încît să obțină un succes personal în ambele tabere.

— Ps, ps, făcu între timp unul din observatorii postai înapoia obloanelor și arătă către piață. Cîțiva dădură fuga să vadă. Prin fața Băncii Comerciale, venind dinspre strada Case Rotte, trecea un cîine : o corcitură, pare-se, și, cu capul plecat, strecurîndu-se chiar pe lîngă zid, dispăru pe strada Manzoni.

— Pentru atîta lucru ne-ai chemat, pentru un cîine ?

— Păi... credeam că în urma cîinelui...

Astfel situația asediaților începu să devină grotescă. Afară, străzile pustii, tăcere, liniște absolută, cel puțin în aparență. Acolo, înăuntru, o atmosferă apăsătoare : zeci și zeci de oameni bogați, stimaiți și puternici, care îndurau resemnați acel soi de rușine pentru o primejdie care nu se știa dacă e reală.

O dată cu scurgerea ceasurilor, oboseala și amorțea trupurilor sporeau, totuși cîțiva începură să simtă cum li se limpezesc mințile. Dacă Morzii declanșaseră ofensiva, era foarte ciudat că în piața Scala nu ajunsese încă nici măcar o ștafetă. Și ar fi fost dureros să înduri atîta teamă pe de pomană. Avocatul Cosenz, altădată celebru pentru cuceririle sale amoroase și socotit încă de unele femei bătrîne un om periculos, se îndreptă în lumina tremurătoare a lumînărilor, cu o cupă de șampanie în mînă, către grupul unde se aflau doamnele cele mai distinse.

— Permiteți-mi, dragi prieteni, declamă cu o voce înșușantă, s-ar putea, zic s-ar putea ca mîine seară mulți dintre noi cei de-aici de față să se găsească — folosesc un eufemism — într-o situație critică... (urmă o pauză). Dar s-ar putea, și nu știu care dintre cele două ipoteze e mai demnă de luat în seamă, s-ar putea ca mîine seară

tot orașul să se prăpădească de rîs gîndindu-se la noi. O clipă. Nu mă întrerupeți... Să cîntărim în liniște faptele. Ce anume ne face să credem că pericolul e atît de iminent ? Să enumerăm argumentele. Primul : dispariția, la actul al treilea, a Morzilor, a prefectului, a chestorului, a reprezentanților armatei. Dar cine poate garanta — să mi se ierte ofensa — că nu erau sătui de muzică ? Al doilea, zvonurile, venite din diferite părți, că se pregătea o rebeliune. Al treilea, care ar fi faptul cel mai grav : vestile aduse se zice, repet, se zice, de distinsul meu coleg Frigerio ; care însă a plecat imediat după aceea, iar apariția lui aici trebuie să fi fost foarte scurtă de vreme ce aproape nimeni dintre noi nu l-a văzut. N-are a face. Să admitem totuși : Frigerio a spus că Morzii începuseră ocuparea orașului, că Prefectura era asediată, etcetera... Eu întreb : De la cine a avut Frigerio, la unu noaptea, aceste informații ? E oare cu puțință ca niște știri atît de secrete să-i fi fost comunicate în toiul nopții ? Și de cine ? Și cu ce scop ? În orice caz, aici prin împrejurimi nu s-a observat nici un symptom suspect, și sînt orele trei trecute. Nu s-au auzit zgomote de nici un fel. Într-un cuvînt, e cazul să avem oarecare dubii.

— Și de ce la telefon nu izbutește nimeni să afle vesti ?

— Just, continuă Cosenz după ce mai sorbi o înghițitură de șampanie. Al patrulea element îngrijorător este, ca să zicem așa, surzenia telefonică. Cei care au încercat să vorbească cu Prefectura sau cu Chestura spun că n-au izbutit sau că în orice caz n-au putut obține informații. Ei bine, dacă dumneavoastră ați fi funcționari și la unu noaptea o voce necunoscută sau nesigură v-ar întreba cum merg treburile publice, ați răspunde ? Aceasta, țineți seama, în timp ce trăim o etapă politică foarte delicată. Și ziarele, e adevărat, au fost foarte reticente. Diferiți prieteni de pe la redacții s-au mărginit la generalități. Unul, Bertini, de la *Corriere*, mi-a răspuns textual : „Pînă

acum nu se știe nimic precis". „Dar neprecis ?" am întrebat eu. A răspuns : „Neprecis este că nu se știe nimic". Am insistat : „Dar pe voi vă preocupă ?" Mi-a răspuns „N-aș zice, sau cel puțin pînă acum".

Făcu o pauză. Toți îl ascultau cu dorința nebună de a-i putea împărtăși optimismul. Fumul țigărilor îmbîcsea aerul, amestecat cu un vag miros de sudoare omenească și de parfumuri. Un zvon de voci agitate veni dinspre ușa muzeului.

— În concluzie, spuse Cosenz, în privința știrilor telefonice, sau mai degrabă a lipsei știrilor, nu mi se pare că este cazul să ne alarmăm prea mult. Probabil că nici la ziare nu se știe mare lucru. Asta înseamnă că temuta revoluție, dacă există, nu s-a conturat încă bine. Vă puteți închipui că Morzii, o dată stăpîni pe oraș, ar lăsa să apară *Il Corriere della Sera* ?

Cîtiva riseră, în tăcerea generală.

— Nu am terminat. Al cincilea element îngrijorător ar putea fi separatismul celor de acolo, și arată către muzeu. Haida de ! credeți că sînt așa de imbecili încît să se compromită astfel dacă n-ar avea siguranța absolută că Morzii vor învinge ? Dar eu îmi mai zic : în cazul cînd rebeliunea n-ar reuși, admitînd că ar avea loc o rebeliune, n-o să ducă ei lipsă de pretexte plauzibile pentru a justifica acel complot în sediul lor separat. Gîndiți-vă, singura dificultate va fi doar pe care să-l aleagă : încercare de camuflare, de exemplu, tactică de dublu joc, grijă pentru viitorul teatrului Scala și așa mai departe... Ascultați-mă pe mine : aceștia, mîine...

Avu o clipă de nesiguranță. Rămase cu brațul ridicat fără să termine. În acea foarte scurtă pauză, de la o depărtare greu de apreciat, veni un vuiet : zgomotul unei explozii care se repercută în inimile celor de față.

— Doamne, Doamne, gemu Mariu Gabrielli, aruncîndu-se în genunchi. Copilașii mei !

— Au început ! strigă alta cu un accent isteric.

— Tăceți, tăceți, nu s-a întîmplat nimic ! Nu mai faceți pe muieruștile ! interveni Liselore Bini.

Atunci ieși din rînduri maestrul Cottes. Cu o figură înspăimîntată, cu pardesiul pe umeri și mîinile cramponate de reverele fracului, îl privi în ochi pe avocatul Cosenz și anunță solemn :

— Eu plec.

— Unde, unde vă duceți ? întrebare laolaltă mai multe voci cu o vagă speranță.

— Acasă mă duc. Unde vreți să mă duc ? Aici nu mai pot sta.

Și o porni spre ieșire. Dar se clătina, de-ai fi zis că e beat mort.

— Tocmai acum ? Nu se poate, nu, mai așteptați. Cîrînd se face ziuă ! strigară după el. Dar degeaba.

Doi îi luminară calea pînă jos, unde îi deschise un portar somnoros.

— Telefonati-ne, a fost ultima recomandare.

Cottes porni fără să răspundă.

În foaiere, lumea dădu fuga la ferestre, chiorîndu-se prin crăpăturile obloanelor. Ce avea să se întîmple ? Il văzură pe bătrîn trecînd peste șinele de tramvai, cu pași nesiguri, mai-mai să se poticnească, îndreptîndu-se către rondul din mijlocul pieții. Trecu de primul șir de automobile staționînd acolo, pătrunse în zona liberă. Deodată se prăbuși pe neașteptate înainte, ca și cum i-ar fi dat cineva un brînci. Dar afară de el nu se vedea în toată piața nici țipenie. Se auzi bufnitura. Rămase lungit pe asfalt, cu brațele întinse, cu fața în jos. De departe, părea un cărăbuș uriaș, strivit.

Celor care văzuseră scena le pierise răsufklarea. Rămăseră acolo, năcuți de spaimă, fără o vorbă. Apoi se auzi un țipăt groaznic de femeie.

— L-au omorît !

În piață totul rămînea nemișcat. Nimeni, din automobilele parcate acolo, nu ieși în ajutorul bătrînului. Totul

părea mort, iar sus în foaier domnea apăsarea unei spaime imense.

— Au tras în el. Am auzit când au tras, spuse unul.

— Ce tot spui, o fi fost zgomotul căderii.

— Am auzit când s-a tras, pot să jur. Revolver automat. Mă pricep eu.

Nimeni nu-l contrazise. Rămaseră așa, unii așezați și fumînd cu disperare, alții întinși pe jos, alții lipiți de obloane, zgîindu-se afară. Simteau cum se apropie primejdia : concentric, de la porțile orașului către ei.

Pînă cînd o licărire slabă de lumină cenușie căzu pe palatele adormite. Un biciclist singuratic trecu scîrțîind. Se auzi un zgomot ca de tramvaie depărtate. Apoi apărură un omuleț gîrbovit, împingînd o roabă. Cu o liniște desăvîrșită, omul porni să măture, începînd de la capătul străzii Marino. Bravo ! A fost de ajuns să tragă de cîteva ori cu tîrnul. O dată cu hîrțile și cu gunoaietele, mătura și teama. Iată un alt biciclist, apoi un muncitor, o camionetă. Milano se trezea încet-încet.

Nu se întîmplase nimic. Zgîlțit în sfîrșit de măturător, maestrul Cottes se ridică în picioare, suflînd greu, se uită în jur înmărmurit, își culese de jos pardesiul și porni legănîndu-se către casă.

Iar în foaier, cînd zorile începură să se cearnă prin obloane, intră cu pași domoli și tăcuți bătrîna florăreasă. O apariție. Părea că se îmbrăcase și se pudrase chiar atunci pentru un spectacol de gală ; noaptea trecuse peste ea fără să o atingă : rochia de tul negru lungă pînă la pămînt, vâlul negru, umbrele negre în jurul ochilor, coșulețul plin de flori. Trecu prin mijlocul adunării livide și, cu zîmbetul eimelançolic, îi oferi Liselorei Bini o gardenie imaculată.

O PICĂTURĂ

O picătură de apă suie pe scară. O auzi ? Culcat în pat pe întuneric, îi ascult mersul tainic. Cum face ? Sare ? Pic, pic, se aude cînd și cînd. Pe urmă picătura se oprește și poate că în tot restul nopții nu mai dă nici un semn de viață. Totuși suie. Treaptă cu treaptă vine în sus, spre deosebire de celelalte picături, ce cad vertical, supuse legii gravitației, pentru ca la urmă să se audă un ușor plescăit, binecunoscut în lumea întreagă. Dar picătura asta urcă încet, încet de-a lungul scării. E a imensului bloc.

Nu noi, adulții, rafinații, ultrasensibili am băgat de seamă, ci o slujnicuță de la etajul întîii, o biată ființă mărunță și neștiutoare. Și-a dat seama de asta într-o seară, tîrziu, cînd toată lumea se culcase. După scurtă vreme nu s-a mai putut stăpîni, a coborît din pat și a alergat să-și trezească stăpîna :

— Doamnă, a șoptit, doamnă !

— Ce-i ? a exclamat stăpîna tresărînd. Ce s-a întîmplat ?

— E o picătură, doamnă, o picătură care vine în sus pe scări !

— Ce face ? a întrebat doamna uluită.

— O picătură care suie pe trepte ! repetă slujnicuța gata să plîngă.

— Du-te încolo, ocări stăpîna, ești nebună ? Fugi și te culcă, hai, șterge-o ! Ai băut, asta e, nerușinato. Văd eu

că de la o vreme tot scade vinul din sticlă ! Păcătoaso, poate crezi...

Dar fetișcana o și ștersese, virîndu-se în grabă sub pătură.

„Cine știe ce i s-o fi năzărit proastei”, își zise apoi stăpîna, căreia între timp îi pierise somnul. Și, trăgînd cu urechea, fără să vrea, în noaptea asternută peste lume, auzi și ea ciudatul zgomot. Hotărît lucru, o picătură urca pe scări.

În primul moment, doamna, care ținea la ordine, se gîndi să arunce o privire pe-afară. Dar ce-ar fi putut vedea la lumina chioară a becurilor murdare de pe palier ? Cum să dai de urma unei picături în toiul nopții, pe frigul acela, de-a lungul scărilor întunecoase ?

În zilele următoare, vestea se răspîndi încetul cu încetul, de la o familie la alta, pînă cînd toți cei din casă ajunseră s-o știe, chiar dacă preferau să nu vorbească despre ea, gîndindu-se că e o prostie de care poate ar trebui să le fie rușine. Dar acum o mulțime de urechi stăteau la pîndă, pe întuneric, după ce noaptea, cu greaua ei povară, cobora peste omenire. Și unii își închipuiau una, alții, alta.

În cîte o noapte, picătura tace. Alteori însă se tot mișcă, în sus, în sus, ai zice că n-o să se mai oprească. Inimile bat cînd pasul ei ușor pare să atingă pragul. Slavă Domnului, nu s-a oprit. Iată că se depărtează, pic, pic, luînd-o spre etajul următor.

Știu precis că locatarii de la mezanin se cred acum în siguranță. Picătura — își zic ei — a trecut de ușa lor, n-o să mai aibă prilejul să-i tulbure ; ei au scăpat, alții însă, ca mine, de pildă, care stau la etajul al șaselea, au acum motive de îngrijorare. Dar cine poate spune că în următoarele nopți picătura n-o să se întoarcă din punctul unde ajunsese ultima oară, sau n-o s-o ia din nou de la început, pornind de la primele trepte, mereu umede, pline de guanoaie ? Nu, nici unii nu se pot socoti în siguranță.

Dimineața, fiecare cînd pleacă de acasă se uită atent la scară, să vadă dacă n-a rămas vreo urmă. Nimic, așa cum

era de așteptat, nici cea mai mică urmă. De altfel, dimineața cine mai ia povestea asta în serios ? În lumina soarelui de dimineață, omul e puternic, e un leu, chiar dacă cu cîteva ore înainte era mort de frică.

Sau poate că cei de la mezanin or avea dreptate ? De altfel noi, care înainte nu auzeam nimic și ne socoteam privilegiați, de cîteva nopți auzim și noi ceva. Picătura e însă departe, ce-i drept. Pînă la noi ajunge doar un sunet foarte slab, un ecou anemic, prin pereți. Totuși, e un semn că ea urcă și se apropie tot mai mult.

Chiar dacă dormi într-o cameră mai lăuntrică, departe de casa scării, nu folosește la nimic. Mai bine să auzi acel zgomot, decît să-ți petreci nopțile îndoiindu-te dacă o fi sau nu. Cine locuiește în asemenea camere ferite, uneori nu poate rezista, se strecoară tiptil prin coridoare și stă în vestibul, în frig, îndărătul ușii, ascultînd cu respirația tăiată. Dacă o aude, nu mai îndrăznește să se depărteze, stăpînit de o teamă inexplicabilă. Mai rău e însă cînd peste tot e liniște : poți oare să excluzi ipoteza că acel zgomot va reîncepe de îndată ce te vei întoarce iar în pat ?

Ciudată viață, așadar. Și să nu poți reclama, nici să cauți remedii, nici să găsești o explicație care să-ți ia povara asta de pe suflet. Și să nu poți măcar să-i convingi pe ceilalți, din celelalte case, care nu știu. Păi, ce poate fi acea picătură — întreabă ei cu o exasperantă bună-credință — un șoarece, poate ? O broscuță ieșită din vreo pivniță ? Nu, într-adevăr.

Dar atunci — persistă ei — o fi cumva o alegorie ? Ar vrea, cum s-ar zice, să simbolizeze moartea ? sau vreo primejdie ? sau anii care trec ?

Nicidecum, domnilor : e pur și simplu o picătură, numai că urcă în sus pe scări.

Sau, și mai subtil, ar vrea să închipuie visele și himele ? Tărîmurile dorite și depărtate unde se presupune

că ai afla fericirea ? Pe scurt, ceva poetic ? Nu, nici vorbă.

Sau poate meleaguri și mai depărtate, de la capătul lumii, unde n-o să ajungem niciodată ? Nu, vă spun, nu e o glumă, nu e vorba de alt sens, e vorba, din păcate, chiar de o picătură de apă, după cît se poate presupune, care noaptea urcă pe scări. Pic, pic, misterios, din treaptă în treaptă. Iată de ce ni-e frică.

CINTEC DE RĂZBOI

Regele ridică ochii de la masa mare de lucru făcută din oțel și diamante.

— Ce naiba cîntă soldații mei ? întrebă.

Afară, prin Piața Încoronării, treceau într-adevăr batalioane după batalioane în marș spre frontieră și, mărșăluind, cîntau. Viața le era ușoară fiindcă dușmanul fusese pus pe fugă, așa că acolo, în cîmpiile depărtate nu mai aveau de cules decît glorie — gloria cu care să se încununeze la întoarcere. Iar regele, parcă molipsit, se simțea și el excelent și sigur de sine. Lumea întreagă va fi curînd subjugată.

— E cîntecul lor, maiestate, răspunse primul sfetnic, acoperit și el din cap pînă-n picioare cu platoșe de fier, cum îi cerea disciplina de război.

Iar regele spuse :

— Dar n-au nimic mai vesel ? Schroeder a scris totuși pentru armatele mele o minunăție de imnuri. Le-am auzit și eu. Și sînt adevărate cîntece soldățești.

— Ce să le facem, maiestate ! zise bătrînul sfetnic, și mai gîrbovit sub greutatea armelor decît în realitate. Soldații au ciudățeniile lor, aproape ca niște copii. Putem să le dăm cele mai frumoase imnuri din lume, că ei tot cîntecele lor o să le prefere.

— Dar ăsta nu e un cîntec de război, spuse regele. S-ar crede chiar, cînd îl cîntă, că sînt triști. Și mi se pare că nu prea au motive, aș zice.

— La o adică, chiar că n-au, îi dădu dreptate consilierul, schițînd un zîmbet plin de aluzii măgulitoare. Dar poate că nu e decît un cîntec de dragoste, asta trebuie să fie și nu altceva.

— Și cum sună exact cuvintele ?

— Nu le înțeleg nici eu prea bine, drept să spun, răspunse bătrînul conte Gustavo. Voi cere să-mi fie aduse la cunoștință.

Batalioanele ajunseră la frontieră, dădură iama în dușman, îngrășînd pămîntul, vestea victoriilor se lătea în lume, tropotele se pierdeau prin cîmpii, tot mai departe de culepele argintii ale regatului. Iar din bivuacurile lor înconjurate de constelații necunoscute se răspîndea mereu același cîntec : nu vesel, ci trist, nu victorios și războinic, ci plin de amărăciune. Soldații erau bine hrăniți, purtau haine din stofă moale, cizme de piele armenească, blănuri călduroase, iar caii goneau din luptă în luptă tot mai departe, povară mai grea neavînd decît cel care ducea drăpelele dușmane.

Generalii însă mereu întrebau :

— Ce naiba tot cîntă soldații ? Chiar nu au nimic mai vesel ?

— Așa sînt ei, excelență, răspundea în poziție de drepti ofițerii de la Statul Major. Flăcăi destoinici, dar au ciudăteniile lor.

— O ciudățenie cam mohorîtă, ziceau generalii, supărați. Zău așa, parcă ar plînge. Și ce și-ar mai putea dori ? S-ar zice că sînt nemulțumiți.

• Mulțumiți erau însă, fiecare în parte, soldații regimentelor victorioase. Ce puteau într-adevăr să-și mai doarească ? Cuceriri după cuceriri, pradă bogată, femei, apro-

piata întoarcere triumfală. Ștergerea definitivă a dușmanului de pe fața pămîntului se și citea pe frunțile tinere, strălucind de forță și sănătate.

— Și care sînt cuvintele ? întreba de curiozitate generalul.

— A, cuvintele ! Sînt foarte stupide, răspundea cei de la Statul Major, mereu prudenți și rezervați, dintr-o veche obișnuință.

— Stupide, sau nu, ce spun ?

— Nu le știu precis, excelență, zicea unul. Tu, Diehlem, le știi ?

— Cuvintele cîntecului ? Nu prea le știu nici eu. Dar este aici căpitanul Marren, desigur că el...

— N-aș putea spune că mă pricep foarte bine, domnule colonel, răspundea Marren. L-am putea întreba însă pe subofițerul Peters, dacă permiteți...

— Hai, dă-i drumul, ce atîtea mofturi inutile, pariez că... dar generalul găsi mai potrivit să nu-și termine fraza.

Puțin emoționat, țepăn ca un țaruș, subofițerul Peters răspundea întrebărilor :

— Prima strofă, excelență, zice așa :

*Peste-ntinderi și hotare
toba-ntr-una răpăia.
și an după an trecea,
cale-ntoarsă,
cale-ntoarsă,
nimeni însă nu afla !*

— Apoi vine strofa a doua care zice :

Pe inele și pe unde

— Cum ? făcu generalul.

— „Pe inele și pe unde“, chiar așa, excelență.

— Și ce înseamnă „Pe inele și pe unde“ ?

— Nu știu, excelență, dar chiar așa cîntă.

— Ei, și pe urmă ce zice ?

*Pe inele și pe unde
înainte tot mergea
și an după an trecea,
iar în urmă
iar în urmă
altă cruce se-nălța.*

— Și pe urmă vine strofa a treia, care însă nu se cîntă aproape niciodată. Și zice...

— Destul, destul, spuse generalul, și subofițerul salută militărește.

— Nu mi se pare cine știe ce vesel, comentă generalul după ce plecă subofițerul. Cam nepotrivit pentru război, în orice caz.

— Intr-adevăr, cam nepotrivit, confirmară cu respectul cuvenit coloneii din Statul Major.

În fiecare seară, după încetarea luptelor, în timp ce pămîntul încă mai fumega, curieri iuți ca o săgeată erau trimiși să zboare cu vestea cea bună. Orașele erau pavoazate, oamenii se îmbrățișau pe străzi, clopotele bisericilor băteau, totuși cine trecea noaptea prin cartierele periferice ale capitalei auzea ici-colo bărbați, fete, femei, cîntînd mereu același cîntec, ivit cine știe de unde. Un cîntec mai mult trist, parcă plin de resemnare. Tinere cu păr bălai, reze-mate de pervazuri, îl cîntau cu alean.

Nicicînd în istoria omenirii, oricît ai căuta de-a lungul veacurilor, nu se pomeniseră asemenea victorii, nici armate atît de norocoase, generali atît de viteji, înaintări atît de rapide, nici atîtea ținuturi cucerite. Pînă și ultimul infanterist avea să devină om bogat, atît de multe bogății erau de împărțit. Speranțele nu mai aveau margini. În oraș, oamenii fremătau de bucurie, seara vinul curgea gîrlă și cerșetorii dansau. Iar între două pahare nu strica un cîn-

tecel, zis ca-ntre prieteni. „Peste-ntînderi și hotare...” cîntau și, bineînțeles, și strofa a treia.

Iar cînd alte batalioane treceau prin Piața Încoronării plecînd la război, regele ridica puțin capul dintre terfe-loage și scripte, ascultînd, și nu se putea dumiri de ce acel cîntec îi strica buna dispoziție.

Dar regimentele înaintau an după an peste cîmpii și munți, mereu mai departe, și nu se mai hotărau s-o ia în sfîrșit și înapoi ; iar cei care făcuseră prinsoare că în cu-rînd va sosi ultima și cea mai fericită veste, pierdeau. Lupte, victorii, victorii și iar lupte. Armatele mărșăluiau prin ținuturi nemaipomenit de depărtate, cu nume încîlcite, pe care nu le puteai rosti.

Pînă cînd (din victorie în victorie !) veni ziua cînd Piața Încoronării rămase pustie, ferestrele palatului regal fere-cate, iar la porțile orașului se auzea uruitul unor stranii furgoane străine care se apropiau. Și din invincibilele ar-mate răsăriseră, pe cîmpiile atît de îndepărtate, păduri care înainte nu existau, nesfîrșite păduri de cruci care se pierdeau în zare și nimic altceva. Pentru că nu în săbii, în foc, în furia cavaleriei dezlănțuite fusese ascuns destinul, ci în cîntecul acela, care pe bună dreptate li se păruse re-gilor și generalilor cam nepotrivit pentru război. Ani de-a rîndul, neobosit, destinul vorbise prin acele umile cuvinte, vestind oamenilor ce îi aștepta. Însă curtea regală, con-dotierii, doctii miniștri fuseseră surzi ca pietrele. Nimeni nu înțelesese ; doar soldații neștiutori, încununați cu sute de victorii, cînd mărșăluiau obosiți pe șosalele serii, către moarte, cîntînd.

PRĂBUȘIREA BALIVERNEI

Peste o săptămână începe procesul pentru prăbușirea Balivernei. Ce se va întâmpla cu mine ? Au să vină să mă aresteze ?

Mi-e frică. Zadarnic îmi tot spun că nu se va prezenta nici un martor care, din dușmănie, să depună împotriva mea ; că în privința responsabilității mele judecătorul care a anchetat n-a avut nici umbră de bănuială ; că chiar dacă aș fi acuzat, cu siguranță că aș fi achitat ; că tăcerea mea nu poate dăuna nimănui ; că, chiar dacă m-aș prezenta singur să mărturisesc, împricinatului nu i s-ar ușura situația. De altfel, contabilul Dogliotti, asupra căruia cădea principala vină, a murit bolnav acum trei luni, așa că pe banca acuzaților nu se va afla decât consilierul comunal de atunci al Asistenței publice. Iar în privința lui, e vorba de o incriminare *pro forma* ; într-adevăr, cum ar putea fi condamnat de vreme ce își luase în primire sarcina abia de cinci zile ? Cel mult putea fi tras la răspundere consilierul dinaintea lui, dar acela murise cu o lună înainte. Iar urgența legii nu pătrunde în bezna mormintelor.

Au trecut doi ani de la groaznică întâmplare, dar toată lumea își amintește desigur foarte bine de ea. Baliverna era o clădire de cărămidă, foarte mare și oarecum lugubră, durată dincolo de zidurile orașului în secolul al șaptesprezecelea de către călugării ordinului San Celso. După dis-

pariția ordinului, în secolul al nouăsprezecelea, fusese folosită drept cazarmă, și înainte de război mai ținea încă de administrația militară. Lăsată apoi în părăsire, se aciuaseră acolo, cu încuviințarea tacită a autorităților, o mulțime de evacuați de război sau oameni rămași fără adăpost, biete ființe care-și văzuseră casa distrusă de bombe, vagabonzi, haimanale, decăzuți, ba chiar și o mică ceată de țigani. Abia mai tirziu, Primăria, intrând în posesia clădirii, făcuse acolo oarecare ordine înregistrându-i pe locatari, punând la punct instalațiile strict necesare și îndepărtând pe cei turbulenți. Cu toate acestea, Baliverna avea o faimă proastă, mai cu seamă din pricina unor jafuri comise în acea zonă. Ar fi exagerat să spui că era un cuib de răufăcători. Totuși, nimeni nu trecea bucuros pe acolo noaptea.

Deși la început Baliverna se afla în plin cîmp, de-a lungul secolelor periferia orașului ajunsese pînă aproape de ea. Dar în imediata ei vecinătate nu erau alte case. Mizeră și posomorită, namila de clădire domina terasamentul căii ferate, pajiștile necultivate, sordidele barăci de tablă, risipite printre dîmburile de moloz și gunoaie, în care locuiau cerșetori. Aducea a închisoare, a spital și a fortăreață totodată. De formă dreptunghiulară, era lungă de vreo optzeci de metri și lată cam de patruzeci. La mijloc avea o vastă curte interioară fără porticuri.

Sîmbăta sau duminica după-masă mă duceam adeseori pe acolo cu cumnatul meu Giuseppe, entomologul, care găsea multe insecte prin acele pajiști. Era un pretext pentru a sta puțin la aer în tovărășia cuiva.

Trebuie să spun că starea posomorîtei clădiri m-a impresionat de cum am văzut-o. Însăși culoarea cărămizilor, numeroasele lucarne deschise în ziduri, cîrpele, birnele puse ici-colo drept proptea îi dovedeau decrepitudinea. Impresionantă era mai cu seamă partea din spate, uniformă și golașă, care avea doar cîteva mici deschizături neregu-

late, semănînd mai mult a barbacane decît a ferestre, de unde și impresia că e mult mai înaltă decît fațada, prevăzută cu galerii și ferestre mari. Îmi amintesc că o dată l-am întrebât pe cumnatu-meu :

— Nu ți se pare că zidul se apleacă puțin în afară ?

El a rîs :

— Parc-ai avea dreptate. Dar nu e decît o impresie. Orice zid înalt dă impresia asta.

Într-o sîmbătă din luna iulie, ne aflam acolo, într-una din obișnuitele noastre plimbări. Cumnatu-meu venise cu cele două fete ale lui și cu un coleg de universitate, profesorul Scavezzi, și el zoolog, un tip de vreo patruzeci de ani, palid și molflu, care nu-mi fusese niciodată simpatic din pricina apucăturilor lui iezuite și a aerelor pe care și le dădea. Cumnatu-meu susținea că e tobă de carte și, pe deasupra, un om foarte cumsecade. Eu însă îl socotesc un imbecil : altfel n-ar fi atît de îngîmfat cu mine, asta doar pentru că eu sînt croitor iar el om de știință.

Cînd am ajuns la Baliverna, am luat-o pe lîngă zidul din spate, pe care l-am descris. În dreptul lui se întindea o bucată mare de teren prăfos unde băieții jucau fotbal. De o parte și de alta erau într-adevăr înfipti țaruși pentru a marca cele două porți. În ziua aceea însă nu era nici urmă de băiat pe acolo. În schimb, cîteva femei ședeau cu copiii la soare, în marginea cîmpului, de-a lungul fișiei plantate cu iarbă ce mărginea drumul pietruit.

Era ora siestei și din falanster nu răzbăteau decît puține zgomote. Un soare toropit bătea fără strălucire pe zidul mohorît, iar pe la ferestre ieșeau prăjini încărcate cu rufe puse la uscat, atîrnînd ca niște steaguri fără viață, absolut nemișcate ; ce-i drept, nu era nici o adiere de vînt.

În timp ce însoțitorii mei se împrăștiaseră să prindă insecte, eu, care pe vremuri fusesem un pasionat alpinist, mă simțit tentat să încerc să mă cațăr pe zidul dărăpănat ; găurile, marginile ieșite în afară ale unor cărămizi, fiare vechi încastrate ici și colo în crăpături, îmi ofereau

puncte de sprijin destul de bune. N-aveam de gînd, desigur, să mă sui pînă sus. Era doar plăcerea de a mă dez-morți, de a-mi încerca mușchii. O dorință, dacă vreți, destul de copilărească.

M-am cățărat fără greutate vreo doi metri de-a lungul pilastrului unei uși mari, acum zidite. Cînd am ajuns la înălțimea arhitravei, am întins mîna dreaptă către un grătar din drugi de fier ruginiți, fasonați în formă de lance, care zăbrelea arcada ușii (poate că în acea cavitate fusese pe vremuri chipul vreunui sfînt).

Am apucat vîrfurile lăncii și m-am tras în sus. Dar drugul a cedat, frîngîndu-se. Din fericire nu eram decît la vreo doi metri de pămînt. Am căutat, zadarnic, să mă țin cu cealaltă mînă. Pierzîndu-mi echilibrul mi-am făcut vînt spre spate și am căzut în picioare, fără alte urmări, cu toate că m-am ales cu o zdruncinătură zdravănă. Drugul de fier rupt a venit după mine.

Aproape în același timp, după drugul de fier, s-a mai desprins unul, mai lung, care din centrul grătarului suia vertical către un fel de consolă aflată mai sus. Trebuie să fi fost un fel de proptea pusă de mîntuială. Rămînînd astfel fără suportul ei, s-a desprins și consola — închipuți-vă o lespede de piatră mare cît trei cărămizi — dar fără să cadă ; a rămas acolo înclinată, pe jumătate ieșită în afară.

Dar cu asta stricăciunea provocată involuntar de mine nu s-a terminat. Consola susținea un stîlp vechi, lung cam de un metru și jumătate, care la rîndul lui sprijinea un fel de balcon (abia acum observam toate aceste cîrpăceli, care la prima vedere se contopeau în vastitatea zidului). Stîlpul fusese pur și simplu înțepenit între cele două proeminente, și nu fixat în zid. Deplasîndu-se consola, după două-trei secunde stîlpul s-a aplecat în afară și abia am mai avut timp să sar la o parte ca să nu-mi cadă în cap. S-a izbit de pămînt cu un bufnet surd.

Se terminase oare ? Pentru orice eventualitate m-am depărtat de zid îndreptîndu-mă către grupul tovarăşilor mei, care se afla la vreo treizeci de metri. Erau în picioare, toţi patru cu faţa spre mine, dar nu la mine se uitau. Cu o expresie pe care n-o pot uita, priveau ţintă la zid, mult deasupra capului meu. Şi deodată l-am auzit pe cumnatul meu cum striga :

— Dumnezeule, uite ! Uite !

Am întors capul. Deasupra balconaşului, dar mai la dreapta, uriaşul zid, compact şi drept în acel punct, se umfla. Închipuîţi-vă o stofă întinsă tare, în dosul căreia apasă ceva perpendicular. La început a fost un tremur uşor şerpuind în sus pe zid ; apoi a apărut o umflătură lungă şi subţire ; apoi cărămizile s-au desprins unele de altele, dîndu-şi la iveală colţii măcinăţi ; şi prin norul de pulbere stîrnit de avalanşa surpării s-a căscat o crăpătură întinată.

A durat cîteva minute sau cîteva clipe ? N-aş putea spune. În acel moment — n-aveţi decît să spuneţi că sînt nebun — din adîncurile clădirii a răzbit un vuiet trist care aducea a trompetă militară. Şi de jur-împrejur, pe o mare întindere, s-au auzit cîinii urlînd prelung.

Din acea clipă, nu mai ştiu exact ce s-a întîmplat : eu alergam cu sufletul la gură căutînd să-i ajung din urmă pe tovarăşii mei care se depărtaseră, femeile din marginea cîmpului săriseră în picioare şi urlau, una se zvîrcolea pe jos, apoi mai ţin minte chipul unei fete aproape dezbrăcate care se aplecase curioasă de la una din cele mai de sus ferestre, în timp ce sub ea se şi căska prăpastia : şi, într-o fulgerare de o clipită, viziunea halucinantă a zidului prăvălindu-se în gol. Apoi, din cauza uriaşelor crăpături, tot colosul rămas în picioare dincolo de curtea interioară s-a mişcat şi el încet, tras de o irezistibilă forţă de distrugere.

A urmat o bubuitură înspăimîntătoare, ca atunci cînd sutele de „Liberator“ îşi descărcau toate deodată bom-

bele. Pămîntul s-a cutremurat, în timp ce un nor de pulbere gălbuie se răspîndea vertiginos ascunzînd uriaşul mormînt.

Mă văd apoi în drum spre casă, dornic să mă depărtez de groaznicul loc, în timp ce oamenii, care aflaseră vestea cu o iuşeală extraordinară, mă priveau înspăimîntaţi, poate pentru că hainele îmi erau atît de colbuite. Dar mai cu seamă nu pot uita privirile încărcate de spaimă şi de milă ale cumnatului meu şi ale fetiţelor lui. Mă fixau muţi, ca şi cum aş fi fost un condamnat la moarte (sau poate că asta nu era decît o simplă impresie a mea).

Ai mei, cînd au aflat ce mi-a fost dat să văd, nu s-au mirat că eram tulburat ; nici că vreo cîteva zile am stat închis în cameră fără să vorbesc cu nimeni şi nevrînd nici măcar să citesc ziarele (am văzut doar unul, în mîinile fratelui meu care venise să mă întrebe cum mă mai simt ; pe prima pagină era o fotografie mare cu un şir nesfîrşit de furgoane negre).

Eu să fi fost cel care provocase hecatomba ? Ruperea celui drug de fier provocase oare, printr-o monstruoasă înlanţuire de cauze şi efecte, dezagregarea întregii clădiri-mastodont ? Sau poate chiar primii ei constructori pregătiseră, cu o diabolică maliţie, un tainic joc de mase în echilibru, datorită căruia era de ajuns să scoţi acel mic druguleţ pentru a năruî totul ? Iar cumnatu-meu, ori fetele lui, ori Scavezzi, observaseră oare ce făcusem ? Şi, dacă nu observaseră, de ce Giuseppe pare să mă evite de atunci ? Sau poate eu însumi sînt cel care, de teamă să nu mă trădez, am căutat instinctiv să-l văd cît mai puţin ?

Şi pe de altă parte, să nu mă îngrijoreze oare insistenţa cu care mă tot vizitează profesorul Scavezzi ? Cu toate că are o situaţie materială modestă, de atunci şi-a comandat la croitoria mea vreo zece costume. În timpul probelor, mereu abordează acel zîmbet ipocrit al lui şi nu înceţază să mă observe. Afară de asta, e de o pedanterie exas-

perantă, ba găsește un fleac de cută care n-ar trebui să fie, ba un umăr care nu cade bine : sau nasturii de la mînici, sau lățimea reverelor, mereu e cîte ceva de potrivit. Pentru fiecare costum, șase-șapte probe. Și mă tot întrebă :

— Vă mai amintiți de ziua aceea ?

— Care zi ? spun eu.

— Ei, ziua cînd s-a prăbușit Baliverna !

Pare să-și mijească ochii, cu subînțelesuri perfide.

— Cum aș putea să uit ?! spun eu.

El dă din cap :

— Așa e... cum ați putea ?!

Bineînțeles că îi lucrez mai ieftin, ba mai pun și de la mine. Dar el se face că nu bagă de seamă.

— Da, da, zice, la dumneata costă destul de scump, dar recunosc că merită.

De cîte ori îl aud așa, mă întreb : e idiot, ori îi face plăcere să mă șantajeze cu mărunțișuri și murdării din astea ?

Da. S-ar putea ca numai el să mă fi văzut cînd am rupt fatalul drug de fier. Poate că a înțeles tot, ar putea să mă denunțe, să dezlănțuie asupra mea furia populației. Dar e perfid și nu vorbește. Vine să-și mai comande un costum, mă supraveghează, gustă dinainte satisfacția de a mă înfunda cînd m-oi aștepta mai puțin. Eu sînt șoarecele și el pisica. Se joacă, pînă cînd deodată o să înfigă gheara. Și așteaptă procesul, pregătindu-și lovitura de teatru. Cînd o fi mai în toi, o să se ridice în picioare.

„Numai eu știu cine a provocat prăbușirea ! o să strige. L-am văzut cu ochii mei !”

A venit și astăzi să-și probeze un costum de flanelă. Mai mieros ca de obicei.

— Ei, s-a strîns funia la par !

— Ce funie ?

• — Cum ce funie ? Procesul ! Tot orașul vorbește despre asta ! Dumneata parcă ai trăi în nori, he, he !

— Adică prăbușirea Balivernei ?

— Chiar așa, Baliverna... He, he, cine știe dacă n-o să iasă la iveală adevăratul vinovat !

Apoi a plecat, salutîndu-mă deosebit de ceremonios. L-am condus pînă la ușă. Am așteptat pînă a coborît un etaj și n-am închis decît după aceea. S-a dus. E liniște. Mi-e frică.

ȘOARECII

Ce-o fi cu prietenii mei Corio ? Ce s-o fi întâmplat la „Doganella“, vechea lor vilă de la țară ? De cînd lumea, mă invitau în fiecare vară pentru cîteva săptămîni. Anul ăsta, pentru prima dată, nu. Giovanni mi-a scris cîteva rînduri pentru a se scuza. O scrisoare ciudată, care face vag aluzie la unele greutăți ori neplăceri familiale, dar fără a lămuri nimic.

Cîte zile plăcute am petrecut la ei, în singurătatea pădurilor ! Azi însă, din vechile amintiri îmi răsar, pentru prima oară, cîteva fapte mărunte care pe atunci mi s-au părut banale sau lipsite de importanță. Și care deodată devin revelatoare.

De pildă, dintr-o vară îndepărtată, nu mult înainte de război — eram pentru a doua oară oaspetele familiei Corio — îmi vine în minte următoarea întîmplare :

Mă retrăsesem în camera din colț de la etajul al doilea, care dădea spre grădină — tot acolo am dormit și în anii următori — și eram gata să mă culc, cînd am auzit un rîcîit ușor în partea de jos a ușii. M-am dus să deschid. Un șoarece mititel a zbughit-o printre picioarele mele, a străbătut camera și s-a ascuns sub scrin. Alerga cu stîngăcie, aș fi avut tot timpul să-l strivesc. Dar era atît de grațios și de plătînd !

Întîmplător, a doua zi i-am vorbit lui Giovanni despre asta.

— Aha, da, mi-a spus el distrat, din cînd în cînd se învîrtește cîte un șoarece prin casă.

— Era un șoarece mititel de tot... nici nu mi-a venit să-l...

— Da, cred. Dar nu da importanță...

A schimbat vorba, părea că-i displace ceea ce-i spusese.

După un an. Într-o seară jucam cărți ; curînd după miezul nopții, din camera de alături — salonul unde la ora aceea luminile erau stinse — s-a auzit „clîc“, un sunet metalic ca de resort.

— Ce-a fost asta ? întreb eu.

— N-am auzit nimic, spune Giovanni evaziv. Tu ai auzit ceva, Elena ?

— Eu, nu, răspunde soția roșind ușor. Ce să aud ?

Eu spun :

— Mi s-a părut că dincolo, în salon... un zgomot metalic... Am observat o umbră de stîngenire. Ei, e rîndul meu să fac cărțile ?

După cîteva minute, un alt „clîc“, de data asta din coridor, și însoțit de un icnet slab, ca de animal.

— Spune, Giovanni, întreb eu, ați pus curse de șoareci ?

— După cîte știu eu, nu. Așa-i, Elena ? Au fost puse curse de șoareci ?

Ea :

— Dar ce vă trece prin cap ? Pentru cei cîțiva șoareci care sînt pe aici !

A mai trecut un an. De cum intru în vilă, observ două pisici superbe, de o vioiciune extraordinară : rasă siriană, musculatură athletică, blană mătăsoasă, ca pisicile care se hrănesc cu șoareci. Îi spun lui Giovanni :

— Aha, va să zică v-ați hotărît, în sfîrșit. Ce s-or mai fi îmbuibînd. De șoareci nu duceți lipsă pe aici.

— Dimpotrivă, zise el, doar din cînd în cînd... Dacă ar fi să trăiască numai din șoareci...

— Dar văd că pisicile astea sînt foarte grase.

— Păi da, le merge bine, poftă de mîncare au berechet. Știi, la bucătărie găsesc toate bunătățile.

Mai trece un an, și cînd sosesc la vilă pentru vacanța mea obișnuită, văd iarăși cele două pisici. Dar nu mai par aceleași: nici viguroase, nici sprintene, ci molii, slabe. Nu mai gonesc prin toată casa. Dimpotrivă, stau mereu printre picioarele stăpînilor, somnoroase, lipsite total de vioiciune.

— Sînt bolnave? întreb eu. De ce s-au jigărit așa? Poate că nu mai au șoareci de mîncat?

— Chiar așa, răspunde Giovanni. Sînt cele mai stupide pisici din cîte mi-a fost dat să văd. Au slăbit de cînd nu mai sînt șoareci în casă... N-a mai rămas sămînță de ei! Și izbucnește într-un hohot de rîs.

Mai tîrziu, Giorgio, băiatul lor mai măricel, mă cheamă deoparte cu un aer conspirativ:

— Știi care e pricina? Se tem!

— Cine se teme?

— Pisicile se tem. Tata nu vrea să se vorbească despre asta, e un lucru care îl supără. Dar nu încapе îndoială că pisicile se tem.

— De cine se tem?

— Ei, asta-i! De șoareci!! Într-un an, din zece cîți erau, lighioanele alea s-au făcut o sută... și nu mai sînt ca șoriceii dinainte! Parc-ar fi tigri! Mai mari decît șobolanii, cu părul aspru și de culoare neagră. Într-un cuvînt, pisicile nu mai îndrăznesc să-i vîneze.

— Și voi nu faceți nimic?

— Păi, ceva tot va trebui să facem, dar tata nu se poate hotărî. Nu înțeleg de ce, dar e un subiect de care-i mai bine să nu te atingi, că se-nfurie numaidecît...

În anul următor, chiar din prima noapte, gălăgie mare deasupra camerei mele, ca și cum ar fi alergat niște oameni. Tropa, tropa. Totuși, știu bine că sus nu poate fi nimeni, e doar podul nelocuit, plin de mobile vechi, lăzi și alte asemenea lucruri. „Drace, o adevărată cavalerie! Îmi zic, trebuie să fie mari, nu glumă, șoarecii ăștia.“ Era atîta larmă, încît abia am putut adormi.

A doua zi, la masă, întreb:

— Ascultă, voi nu luați nici o măsură împotriva șoarecilor? Azi-noapte, în pod, jucau tontoroiul.

Îl văd pe Giovanni că se întunecă la față:

— Șoarecii? Care șoareci? Slavă Domnului, nu mai avem șoareci în casă!

Sar cu gura și bătrîni lui părinți:

— Ce șoareci? Oi fi visat, dragă.

— Totuși, zic eu, vă asigur că era tîmbălău mare, și nu exagerez. De cîteva ori s-a cutremurat și tavanul. Am văzut cu ochii mei.

Giovanni a căzut pe gânduri.

— Știi ce poate să fie? Nu ți-am pomenit nimic pînă acum, pentru că pe unii îi impresionează, dar în casa asta sînt stafii. Le aud și eu de multe ori... Și în unele nopți parcă intră dracu în ele!

Eu rîd.

— Doar nu mă iei drept un copil, sper! Ce stafii! Erau șoareci, garantat, șoareci mari, șobolani, chițcani!... Apropo, unde-au dispărut faimoasele pisici?

— Le-am dat, dacă vrei să știi... Dar văd că ai o idee fixă cu șoarecii! Ce Dumnezeu, nu mai poți vorbi de altceva?... La urma urmei, asta e o casă de țară, nu poți pretinde să...

Mă uit la el uluit: de ce se înfurie așa? De obicei e atît de gentil și potolit.

Mai tîrziu, tot Giorgio, băiatul cel mare, îmi arată care-i situația.

— Nu-l crede pe tata, îmi spune, ce-ai auzit erau șoarecii, uneori nici noi nu putem dormi din pricina lor. Dacă i-ai vedea, sînt niște monștri, asta sînt : negri ca smoala, cu niște peri de parc-ar fi țepi... Iar pisicile, dacă vrei să știi, ei le-au făcut de petrecanie... S-a întîmplat noaptea. Noi dormeam de cîteva ceasuri și ne-au trezit niște mieunături cumplite. În salon era o hărmălaie de nedescris. Am sărit din pat, dar n-am mai găsit nici urmă de pisici. Doar niște smocuri de blană... și pete de sînge ici și colo.

— Dar nu luați măsuri ? Curse ? Otravă ? Nû înțeleg cum nu-l preocupă pe taică-tău...

— Cum să nu ? ! A ajuns chiar să-l obsedeze. Dar acum îi e frică și lui, zice că e mai bine să nu-i provocăm, fiindcă ar fi și mai rău. Zice că, de altfel, n-ar folosi la nimic, că acum sînt probabil prea mulți... După el, singurul remediu ar fi să dăm foc casei... Și apoi, știi ce mai zice ? E ridicol, cînd te gîndești. Zice că nu e bine să acționăm cu forța împotriva lor.

— Împotriva cui ?

— Împotriva lor, a șoarecilor. Cică într-o zi, cînd or fi și mai mulți, ar putea să se răzbune... Uneori mă întreb dacă tata n-a început să se cam țicnească. Știi că într-o seară l-am surprins aruncînd un cîrnat jos în pivniță ? Delicatese pentru drăguții de ei ! Nu-i poate suferi, dar se teme de ei. Și nu vrea să și-i facă dușmani...

Ani de zile tot așa. Pînă cînd, vara trecută, am așteptat zadarnic să aud deasupra camerei mele obișnuita zarvă. În sfîrșit, tăcere. Liniște deplină. Doar țîrîitul greierilor din grădină.

Dimineața, mă întîlnesc cu Giorgio pe scară :

— Felicitările mele, zic eu, dar ai putea să-mi spui cum ați reușit să scăpați de ei ? Azi noapte n-a fost picior de șoarece în pod.

Giorgio se uită la mine cu un zîmbet nesigur. Apoi răspunde :

— Vino cu mine să-ți arăt ceva.

Mă duce în pivniță, la un chepeng închis cu un capac :

— Acuma sînt acolo, îmi șoptește. De cîteva luni s-au adunat toți aici jos, în hazna. Prin casă n-au mai rămas decît puțini. Sînt aici jos... ascultă...

A tăcut. Și prin podea străbătea un zvon greu de descris : un foșnet, un freamăt neclar, un bîzîit surd, ca de substanță efervescentă ; și din cînd în cînd, mici chițcăituri ascuțite, șuierături, susurări.

— Dar cîți sînt ? întreb cu un fior.

— Cine știe ? Poate milioane... Acum uită-te, dar repede.

A aprins un chibrit și, ridicînd capacul chepengului, i-a dat drumul în gaură. Într-o clipă am văzut : într-un fel de cavernă, o forfotă frenetică de mogîldețe negre, învîrtejindu-se cu o lăcomie nebună. Și era în acel scîrbos tumult o putere, o vitalitate infernală, pe care nimeni n-ar mai fi putut-o stăvili. Șoarecii ! Am văzut și sclipirea ochilor, mii și mii, îndreptați în sus, care mă fixau cu răutate. Dar Giorgio a închis capacul cu o bufnitură.

Și acum ? De ce mi-o fi scris Giovanni că nu mă mai poate invita ? Ce s-a întîmplat ? Aș fi tentat să-i fac o vizită, doar de cîteva minute, ca să știu. Dar mărturisesc că nu am curajul. Din diferite părți mi-au ajuns la ureche zvonuri ciudate.

Se spune, de pildă, că bătrînii părinți ai lui Giovanni au murit. Că nimeni n-ar mai ieși din vilă și că alimentele sînt aduse de un om din sat, care lasă pachetul la marginea pădurii. Se mai spune că nimeni nu mai poate intra în vilă, că ar fi ocupat-o niște șoareci enormi, și că toți cei din familia Corio au devenit sclavii lor.

Un țăran care se apropiase — dar nu mult, pentru că pragul era ocupat de o duzină de lighioane cu înfățișare amenințătoare — afirmă că a zărit-o pe doamna Elena Corio, soția prietenului meu, acea ființă dulce și grațioasă.

Era în bucătărie, lângă plită, îmbrăcată ca o cerșetoare, și amesteca într-o cratiță enormă, iar în jurul ei, ciorchini urît mirositori de șoareci o îmboldeau, lihniți de foame. Părea foarte obosită și amărită. Când l-a zărit pe omul care privea, a făcut un gest dezolat cu mâinile, parcă ar fi vrut să spună: „Nu-ți bate capul. E prea târziu. Nu mai există nici o scăpare.“

RIGOLETTO

La parada militară pentru aniversarea independenței a defilat pentru prima oară în public o unitate înzestrată cu arme atomice.

Era o zi liniștită dar monotonă de februarie, și peste blocurile prăfuite de pe bulevard, de-a lungul căruia fluturau drapelele, cădea o lumină uniformă. În punctul unde mă aflam eu, trecerea masivelor tancuri, care veneau în fruntea coloanei uruind zgomotos pe pavajul de piatră, n-a produs obișnuitul efect electrizant asupra mulțimii. Aplauze puține și anemice la apariția impunătoarelor mecanizate prevăzute cu tunuri, a falnicilor soldați care se iveau din turele, cu căștile lor de piele și oțel. Toate privirile erau ațintite departe, spre piața Parlamentului, de unde venea coloana, în așteptarea noutății.

Trecerea tancurilor a durat vreo trei sferturi de ceas. Spectatorilor le uruia capul. În sfârșit, trecu și ultimul mastodont cu zgomotul lui asurzitor, și bulevardul rămase pustiu. Se făcu liniște, în vreme ce la balcoane drapelele fluturau în vînt.

De ce nu mai venea nimeni? Pînă și vuietul tancurilor se pierduse în depărtare cu vagi ecouri de fanfare, iar strada goală încă mai aștepta. Să fi contramandat cineva ordinul?

Dar iată că din capătul bulevardului, fără pic de zgomot, se ivi o mogildeață; apoi o a doua, o a treia, și multe altele, într-un șir lung. Fiecare avea patru roți de cauciuc, dar nu erau propriu-zis nici automobile, nici camioane, nici tancuri, nici vreo altă mașină cunoscută. Păreau un fel de mici vagoane cu un aspect neobișnuit și mai degrabă neînsemnat.

Mă aflu în primele rânduri și am putut să le văd bine. Unele arătau a tub, altele a căldări, a bucătărie de campanie, sau a coșciug, asta ca să vă dau o idee aproximativă. Nici mari, nici expresive și nici măcar puternice prin acel exterior compact care adesea înobilează cele mai modeste mașini. Învelișurile metalice păreau, dimpotrivă, „aranjate” cam la întâmplare, și îmi amintesc de un fel de ușiță laterală oarecum umflată care, vădit lucrat, nu se putuse închide și se tot trînteia scoțind un zgomot de tinichea. Erau de culoare gălbuie, cu ciudate desene verzi aducând a ferigi, pentru camuflaj. Oamenii, câte doi de fiecare vehicul, stăteau în general în partea dinapoi și nu li se vedea decât bustul. Uniformele, căștile și armele erau cât se poate de obișnuite: puști automate ca toate puștile de acest gen, pe care soldații le purtau, desigur, în scop decorativ, așa cum, cu mulți ani înainte, se mai vedeau cavaleriști înarmați cu săbii și lănci.

Două lucruri au produs din capul locului o impresie deosebită: desăvârșita liniște în care înaintau vehiculele, acționate evident de o energie necunoscută; și, mai cu seamă, aspectul fizic al militarilor de la bord. Nu erau tineri sportivi viguroși precum cei de la tancuri, nu erau bronzăți de soare, nu zîmbeau cu ingenuă semeție și nici nu păreau înțepeniți într-o ermetică rigiditate militarască. Cei mai mulți erau slabi, figuri stranii, ca de studenți la filosofie, cu frunți înalte și nasuri mari, toți cu cască de telegrafist, mulți cu ochelari cu ramă de metal. Pe fețe li se citea un fel de preocupare resemnată. Cei care nu erau ocupați cu manevrarea mașinilor priveau în jur cu o ex-

presie nesigură și apatică. Numai conducătorii unor furgoane plate ca niște cutii corespundeau întrucîtva așteptărilor: un fel de ecran transparent în formă de caliciu, evazat și deschis în partea de sus, le înconjura capul cu un efect deconcertant de jalnic ornament arhitectonic.

Mi-aduc aminte de unul cocoșat dintr-al doilea sau al treilea vehicul, așezat puțin mai sus decât ceilalți, probabil un ofițer. Fără să ia seama la mulțime, tot întorcea capul înapoi, să controleze vehiculele ce-l urmau, ca și cum s-ar fi temut să nu se oprească în drum.

— Hai, Rigoletto! i-a strigat cineva de sus, dintr-un balcon.

El a ridicat privirea și, cu un zîmbet silit, a schițat cu mîna un semn de salut.

Tocmai aspectul extrem de sărăcăcios al ansamblului — în vreme ce toată lumea știa ce infernală forță de distrugere ascundeau acele recipiente de tablă — a băgat spaima în privitori. Vreau să spun că dacă mecanismele ar fi fost mult mai impunătoare, probabil că n-ar fi făcut o impresie atît de tulbure și puternică. Asta explică atenția aproape îngrijorată a mulțimii. Nu se auzeau nici aplauze, nici urale.

În liniștea aceasta mi s-a părut că misterioasele vehicule emiteau, ca să zic așa, un ușor ciripit ritmic. Semăna cu anumite strigăte de păsări călătoare, deși nu era nici urmă de pasăre. Întii foarte slab, apoi din ce în ce mai clar, scândat însă mereu în același ritm.

Mă uitam la ofițerul cel cocoșat. L-am văzut scoțindu-și casca de telegrafist și vorbind animat cu militarul așezat mai jos. Am observat și la bordul altor mașini semne de neliniște. Ca și cum ceva ar fi fost în neregulă.

În clipa aceea, din casele învecinate, cîțiva cîini au început deodată să latre. Cum pervazurile erau întesate de lume și aproape toate ferestrele larg deschise, lătrăturile se auzeau puternic în stradă. Ce-or fi avut lighioanele

alea ? Pe cine chemau în ajutor cu atîta furie ? Cocoşatul făcu un gest de enervare.

În acel moment — am observat cu coada ochiului — ceva negricios a zbughit-o prin spatele meu. Întorcîndu-mă, am mai apucat să zăresc trei-patru şoareci care, ţîşnind pe o fereastră din pivniţă, alergau de zor.

Un domn bătrîn de lîngă mine ridică un braţ arătînd cu degetul spre cer. Şi atunci văzurăm că deasupra maşinilor atomice se ridicau vertical, în mijlocul străzii, nişte coloane stranii de pulbere roşietică, asemănătoare cu trombele de aer ale tornadelor, dar fixe, verticale, nu răsucite. În cîteva secunde, căpătără o formă geometrică, dobîndind o consistenţă mai mare. Ar fi greu de descris : închipuiţi-vă fumul dintr-un coş înalt de fabrică, dar fără hornul care să-l cuprindă. Acum, îngrijorătoarele turnuri de pulbere densă se înălţau la vreo treizeci de metri, ca nişte fantasmе, întrecînd acoperişurile blocurilor, iar de la un vîrf la altul văzurăm tot atîtea punţi din aceeaşi materie nebuloasă de culoarea funinginei. Se formă astfel o urzeală de uriaşe pîcle rigide, care se prelungea cît vedeai cu ochii de-a lungul întregii coloane. Iar cîinii închişi în case continuau să latre.

Ce se întîmpla ? Defilarea se opri şi cocoşatul, coborînd din maşina lui, porni în fugă de-a lungul coloanei, strigînd ordine complicate care păreau că sînt rostite într-o limbă străină.

Cu o îngrijorare pe care nu şi-o puteau ascunde, militarii începură să se foiască în jurul maşinilor lor.

Minaretele de ceaţă sau praf — evident, emanaţii ale carelor atomice — planau foarte sus deasupra mulţimii, cu contururi precise şi cît se poate de sinistre. Un alt pîlc de şoareci sări afară pe fereastra pivniţei pornind într-o goană nebună. Cum de nu se elătinau în vînt, ca drapelele, acele turnuri rău-prevestitoare ?

Deşi neliniştită, mulţimea tăcea încă. În faţa mea se deschise brusc o fereastră la etajul al treilea şi apărură o

tină ră femeie nepieptănată. Rămase o clipă în extaz, privind turnurile de inexplicabilă ceaţă şi punţile aeriene care le uneau, apoi duse mîinile la cap, vădînd spaima, şi scoase un strigăt disperat :

— Doamne ! O, Doamne !

Ce glas ! Încercînd să mă stăpînesc, m-am tras înapoi. Cu o ultimă privire, i-am văzut pe militari agitîndu-se febril în jurul maşinilor ca şi cum n-ar mai fi putut să le stăpînească (mai tîrziu am înţeles că, deşi palizi şi urîţi, erau şi ei soldaţi adevăraţi). O să am timp ? Am luat-o întîi cu paşi repezi, căutînd să nu atrag atenţia, apoi iute, tot mai iute, pînă cînd am ieşit din înghesuială şi-am cotit pe o stradă laterală.

Auzeam în spate vuietul mulţimii, în sfîrşit, îngrozită, cuprinsă de panică. La vreo trei sute de metri am avut tăria să mă întorc şi să mă uit înapoi : deasupra tumultului negru şi sălbatic al mulţimii în fugă, turnurile de umbră roşietică se legănau acum, punţile dintre ele răsucindu-se încet — ai fi zis, într-un suprem efort. Mişcarea lor halucinantă se accelera tot mai mult, devenind fantastică. Atunci, un urlet sumbru şi sălbatic bubui printre case.

Pe urmă s-a întîmplat ceea ce ştie toată lumea.

ZIDURILE ANAGLOORULUI

Pe cînd mă aflam în Tibesti, un ghid indigen m-a întrebat dacă n-aş vrea să văd zidurile oraşului Anagoor, că el m-ar călăuzi într-acolo. Am cercetat harta, dar nu am găsit nici un oraş Anagoor. Nici măcar în ghidurile turistice, care sînt atît de bogate în amănunte, nu se pomenea de el. I-am spus :

— Ce fel de oraş e ăsta, că nu figurează pe hărţi ?

El mi-a răspuns :

— E un oraş mare, foarte bogat şi puternic, dar nu figurează pe hărţi fiindcă guvernul nostru nu ştie de el, ori se preface că nu ştie. Se cîrmuieşte singur şi nu ascultă de nimeni. E independent şi nici ministrii regelui nu pot pătrunde acolo. Nu are nici o legătură cu alte ţinuturi, fie apropiate, fie depărtate. E un oraş închis. Trăieşte de secole înconjurat de zidurile lui trainice. Şi dacă nimeni n-a ieşit niciodată de acolo, nu înseamnă oare că trăiesc toţi fericiţi ?

— Hărţile, am insistat eu, nu menţionează nici un oraş cu numele de Anagoor, ceea ce mă face să presupun că ar fi vorba de una din multele legende ale acestei ţări ; probabil că totul depinde de mirajele pe care le creează reverberaţia pustiului, nimic mai mult.

— E bine să plecăm cu două ceasuri înaintea de zori, a spus ghidul indigen, pe nume Magalon, ca şi cum n-ar fi

auzit. Cu maşina ta, domnule, o să ajungem la Anagoor către amiază. Vin să te iau la trei dimineaţa, domnule.

— Un oraş ca ăsta de care vorbeşti tu ar trebui să fie însemnat pe hărţi cu două cercuri, iar numele tipărit cu litere mari. Nu găsesc însă nici o referire la vreun oraş cu numele de Anagoor, care desigur nu există. La ora trei am să fiu gata, Magalon.

Cu farurile aprinse, am pornit la ora trei dimineaţa aproximativ spre sud, pe drumurile deşertului, şi în vreme ce fumam ţigară după ţigară, sperînd să mă încălzesc, am văzut în stînga mea cum se lumina orizontul şi imediat apărură soarele, care începu să-şi trimită razele peste pustiul, făcîndu-l să dogorească şi să tremure uşor, aşa încît zăreai în jur lacuri şi bălţi, în care stîncile îşi reflectau clar contururile, dar în realitate nu era nici măcar picătură de apă, ci numai nisip şi pietre incandescente.

Maşina însă gonia cu cea mai desăvîrşită bunăvoinţă şi exact la 11,37 Magalon, care şedea alături de mine, spuse :

— Uite, domnule !

Şi, într-adevăr, văzui zidurile oraşului, care se întindeau pe mulţi kilometri, înalte de douăzeci-treizeci de metri, de culoare gălbuie, prevăzute din loc în loc cu turnuleţe.

Cînd ne-am apropiat, am observat că în diferite puncte, chiar în faţa zidurilor, se aflau numeroase tabere : corturi sărăcăcioase, corturi mijlocii, corturi de oameni bogaţi în formă de pavilion, cu drapele în vîrf.

— Cine sînt ? am întrebat.

Magalon m-a lămurit :

— Sînt cei care speră să intre şi aşteaptă în faţa porţilor.

— A, există şi porţi ?

— Sînt chiar foarte multe, mari şi mici, poate mai bine de o sută, dar perimetrul oraşului este atît de mare, încît între una şi alta e o distanţă considerabilă.

— Și când se deschid porțile astea ?

— Nu se deschid aproape niciodată. Se spune însă că unele se vor deschide. Astă-seară, sau mâine, sau peste trei luni, sau peste cincizeci de ani, nu se știe. Tocmai asta e marea taină a orașului Anagoor.

În sfârșit, am ajuns. Ne-am oprit în fața unei porți care părea din fier masiv, și unde aștepta o mulțime de oameni. Beduini sfrijiți, cerșetori, femei cu fața ascunsă sub văluri, călugări, războinici înarmați pînă-n dinți, chiar și un prinț cu mica lui curte personală. Din timp în timp, cite unul din ei bătea cu o biță în poarta care se cutremura.

— Bat, spuse ghidul, pentru ca cei din Anagoor, auzind loviturile, să vină și să deschidă. Sint într-adevăr convinși cu toții că dacă nu bați nimeni n-o să deschidă.

Mă încercă o vagă bănuială :

— Dar e chiar sigur că dincolo de ziduri o fi ceva ? Nu s-ar putea ca orașul să fie acum pustiu ?

Magalon zîmbi.

— Toți, cînd vin pentru prima dată aici, se gîndesc la asta. Chiar eu bănuiam într-o vreme că între ziduri n-ar mai trăi nimeni. Există însă o dovadă că nu-i așa. În unele seri, cînd lumina este favorabilă, se pot zări fumurile din oraș, înălțîndu-se drept în sus, ca niște fuioare. Semn că sînt oameni care trăiesc acolo, aprind focuri, fac de mîncare. Și apoi, mai este o dovadă și mai grăitoare : acum cîțva timp, una din porți a fost deschisă.

— Cînd ?

— Data, ca să fiu sincer, nu e sigură. Unii spun că acum o lună, o lună și jumătate, alții însă cred că faptul s-a petrecut mai demult, acum doi, trei, sau chiar patru ani ; sînt și cîțiva care-l situează de-a dreptul în vremea cînd domnea sultanul Ahm-er-Ehrgun.

— Și cînd a domnit Ahm-er-Ehrgun ?

— Aproximativ acum trei secole... Dar tu ești foarte norocos, domnule... Ia uită-te. Cu toate că e miezul zilei și aerul dogorește, uite acolo niște fumuri.

În ciuda zăpușelii, o tulburare subită cuprinse tabăra asta eterogenă. Toți ieșiseră din corturi și arătau cu mîna două spirale tremurătoare de fum cenușiu înălțîndu-se în aerul nemișcat, dincolo de creasta zidurilor. Nu înțelegeam o iotă din vorbele repezite care se încrucișau. Entuziasmul era însă evident. Ca și cum cele două biete fumuri ar fi fost fenomenul cel mai miraculos din lume și ar fi vestit privitorilor o apropiată fericire. Lucru care îmi părea exagerat din următoarele motive :

În primul rînd, ivirea fumurilor nu însemna cîtuși de puțin că ar exista mai multe șanse ca aceea poartă să se deschidă, prin urmare nu era un motiv temeinic de exuberanță.

În al doilea rînd, dacă dincolo de ziduri se auzea, cum era de presupus, toată larma asta, cei de acolo, în loc să fie încurajați, ar fi fost mai degrabă înclinați să nu deschidă.

În al treilea rînd, privite în sine, acele fumuri nici măcar nu dovedeau că orașul ar fi locuit. Oare nu putea fi vorba, de fapt, de un incendiu întîmplător, datorit căldurii toride ? Sau, ipoteză și mai probabilă, erau focuri aprinse de tîlharii pătrunși prin vreo spărtură ascunsă a zidurilor, ca să prade orașul mort și pustiu.

„E foarte ciudat, îmi ziceam eu, că, în afară de fumuri, nici un alt indiciu de viață n-a fost observat pînă acum în Anagoor : nici glasuri, nici muzică, nici lătrat de cîini, nici străji sau oameni curioși pe creasta zidurilor. Chiar foarte ciudat !“

Drept care l-am întrebat pe Magalon :

— Ia spune-mi : cînd s-a deschis poarta aceea despre care vorbeai, cîți oameni au izbutit să intre ?

— Unul singur, mi-a răspuns Magalon.

— Și ceilalți ? Au fost gonți ?

— Alții nu se aflau pe acolo. Era una din porțile mai mici și neglijate de pelerini. În ziua aceea nu aștepta nimeni acolo. Către seară a venit un drumeț care a bătut

la pbrtă. Habar n-avea că e tocmai orașul Anagoor. Nu se aștepta la nimic deosebit dacă intra, voia numai adăpost pentru o noapte. Nu știa nimic, ajunsese acolo din întâmplare. Poate tocmai de asta i-au deschis.

În ce mă privește, eu am așteptat aproape douăzeci și patru de ani lângă ziduri. Dar poarta nu s-a deschis. Și acum mă întorc acasă.

Pelerinii din corturi, văzându-mi pregătirile, îmi spun clătînînd din cap :

— Ehei, prietene, ce-i graba asta ? Un pic de răbdare, ce Dumnezeu ! Prea mult ceri de la viață !

EXPRESUL

— În trenul ăsta te sui ?

— În ăsta.

Sub acoperișul afumat al peronului, locomotiva era înfricoșătoare, părea un taur infuriat, duduind de nerăbdarea de a pleca.

— Cu trenul ăsta o să călătorești ? m-au întrebat.

Inspira într-adevăr teamă, atît era de frenetică presiunea aburilor ce țîșneau prin supape, șuierînd.

— Cu ăsta, le-am răspuns.

— Pînă unde ?

Am rostit numele destinației. Nu-l rostisem niciodată, chiar cînd vorbeam cu prietenii, dintr-un fel de pudoare. Marele nume, cel mai mare, fantastica destinație. N-am curajul să-l reproduc aici.

Atunci m-au privit care într-un fel, care într-altul : cu minie pentru neobrazarea mea, cu dispreț pentru țicneala mea, cu milă pentru iluziile mele. Cineva a rîs. Am sărit în vagon. Am deschis fereastra, am căutat în mulțime chipuri prietenoase. Nici urmă.

Hai deci, hai, trenule, să nu pierdem nici un minut, aleargă, gonește ! Domnule mecanic, te rog să nu fii zgîrcit cu cărbunii, dă-i viață leviatanului. Se auziră pufăituri repezi, vagoanele fremătau, stîlpii peronului se urniră, mai întîi încet, și defilară unul cîte unul prin fața mea. Apoi

case, case, fabrici, uzine de gaz, peroane, case, case, coșuri de uzine, ganguri, case, case, copaci, grădini de zarzavat, căruțe, taca-taca, taca-taca, pajistile, cîmpia, norii călătorend pe cerul întins ! Hai, mecanicule, cu toată viteza înainte !

Doamne, cum mai goneam ! Cu un mers ca ăsta, nu ne trebuie mult, gîndeam eu, ca să ajungem la gara 1, apoi la 2, la 3, la 4, și în sfîrșit la 5, care era ultima, și avea să însemne izbînda. Mă uitam mulțumit pe geam la firele electrice care se lăsau, se lăsau pînă cînd făceau un salt, hop, urcînd la poziția inițială, asta din cauza stîlpului următor : și ritmul se accelera tot mai mult. În fața mea, pe canapeaua de catifea roșie, ședeau doi domni cu aerul unora care se pricep la trenuri și se tot uitau la ceas și clătinau din cap bombănind.

Atunci eu, care mă pierd cu firea cam repede, mi-am luat inima în dinți și am întrebat :

— Dacă nu sînt indiscret, domnilor, de ce tot clătinați din cap așa ?

— Clătinăm din cap, mi-a răspuns cel mai bătrîn dintre ei, pentru că blestematul ăsta de tren nu merge cum ar trebui ; cu ritmul ăsta, o să avem o întîrziere îngrozitoare.

N-am mai zis nimic, dar mă gîndeam : „Așa-s oamenii. Niciodată nu-s mulțumiți ; trenul ăsta îți stîrnește entuziasmul prin energia și bunăvoința lui, pare un tigr, gonește așa cum n-a izbutit probabil nici un tren să gonească, și uite la ăștia, veșnicii călători care se plîng.“ Intre timp, de o parte și de alta cîmpiile alergau cu o viteză uluitoare și în urma noastră depărtarea creștea vertiginos.

Intr-adevăr, gara numărul 1 apărui mai curînd decît m-aș fi așteptat. M-am uitat la ceas. Ne țineam exact de orar. Aici, după program, trebuia să mă întîlnesc cu inginerul Moffin pentru o afacere foarte importantă. Am coborît în grabă și am alergat, cum fusese stabilit, la res-

taurantul de clasa întîii, unde l-am și găsit pe Moffin, care abia terminase de mîncat.

L-am salutat, m-am așezat, dar el nici gînd să pomească de afacerea noastră, îmi vorbea despre timp și despre alte nimicuri lipsite de importanță, ca și cum ar fi avut în față un imens spațiu de timp disponibil. Au trecut zece minute bune (și mai erau doar șapte pînă la plecare) pînă s-a hotărît să scoată din servietă dosarele necesare. Dar a observat că eu mă uitam la ceas.

— Te grăbești cumva, tinere ? m-a întrebat, nu fără ironie. Drept să-ți spun, mie nu-mi place să pun la cale afaceri cu sufletul la gură...

— Aveți toată dreptatea, preastimate domnule inginer, am îndrăznit, dar trenul meu pleacă curînd și...

— Dacă e așa, spuse el adunînd hîrțile cu un gest hotărît, dacă e așa, îmi pare rău, dar o să vorbim altă dată, poate cînd dumneata, dragă domnule, o să fii mai puțin grăbit.

Și s-a ridicat.

— Iertați-mă, am bilbiuit, dar nu e vina mea. Știți, trenul...

— Nu-i nimic, nu-i nimic, mi-a spus zîmbind cu superioritate.

Abia am avut timp să-mi prind trenul, care tocmai se punea încet în mișcare. „Ei lasă, mi-am zis, rămîne pe altă dată, important e să nu pierd trenul.“

Zburam peste întinderi și firele telegrafice jucau în sus și în jos cu salturile lor ca de epileptic, se vedeau finețe nesfîrșite și tot mai puține case, tot mai puține, semn că pătrundeam în ținuturile dinspre nord, deschise ca un evantai către singurătate și necunoscut.

Cei doi domni dinainte nu mai erau în tren. În compartimentul meu ședea un pastor protestant cu aspect blajin, care tușea. Și străbăteam cîmpuri și păduri și mlaștini, în vreme ce în urma noastră depărtarea creștea cu puterea unei remușcări.

La un moment dat, neavînd ce face, m-am uitat la ceas, iar pastorul protestant a făcut și el imediat același lucru, între două accese de tuse; și a clătinat din cap. Dar de data asta n-am mai întrebato de ce; din păcate, știam și eu de ce. Era ora 16,35 și ar fi trebuit să fim de un sfert de ceas în gara 2, care nici nu se zărea la orizont.

În gara 2 trebuia să mă aștepte Rosanna. Cînd a sosit trenul, era multă lume pe peron. Dar Rosanna, ia-o de unde nu-i. Aveam o întîrziere de o jumătate de oră. Am sărit jos, am străbătut clădirea și am ieșit în piața gării. Abia atunci, departe, în celălalt capăt al bulevardului, am zărit-o pe Rosanna cum se depărta, puțin adusă de spate.

— Rosanna, Rosanna! am strigat-o din toate puterile.

Dar dragostea mea era prea departe. Nu s-a întors nici măcar o dată, însă aș vrea să știu și eu: omeneste vorbind, puteam să alerg după ea, puteam să las și tren și tot?

Rosanna a dispărut la capătul bulevardului; cu încă o renunțare, m-am urcat iar în expres și-am pornit-o mai departe, printre cîmpiile boreale, către ceea ce oamenii numesc destin. În definitiv, ce importanță avea dragostea?

Am mers iar zile întregi, firele electrice își continuau alături de șine dansul lor neurastenic, dar de ce oare zgomotul roților nu mai avea minunatul avînt de la început? De ce copacii întîrziiau indolenți la orizont în loc să țîșnească din loc ca iepurii luați pe neașteptate?

În gara numărul 3 să tot fi fost vreo douăzeci de persoane. N-am văzut Comitetul care trebuia să vină să mă sîrbătorească.

Am cerut informații pe peron...

— N-a venit cumva un Comitet așa și pe dincolo? întrebam. Bărbați și femei, fanfară și drapele?

— Ba da, a venit. Au așteptat destul de mult. Apoi s-au săturat și au plecat.

— Cînd?

— Acum vreo trei-patru luni, mi s-a spus.

În momentul acela s-a auzit un fluierat prelung; trenul pornea mai departe.

Așadar, curaj, la drum! Expresul se grăbea din toate puterile lui, dar nu mai era goana impetuoasă de altădată. Calitatea cărbunelui? Schimbarea aerului? Frigul? Oboaseala mecanicului? Iar depărtarea ce sporea în urma noastră era un fel de abis care-ți dădea ameteți dacă te uitai îndărăt.

În gara numărul 4 știam că mă așteaptă mama. Dar cînd s-a oprit trenul, peronul era gol. Și ninge.

M-am tot aplecat pe fereastră, am privit în jur și eram gata s-o închid decepționat, cînd am izbutit s-o văd: ghemuită pe o bancă, în sala de așteptare, dormea, înfofolită toată într-un șal. Dumnezeu, ce mică se făcuse!

Am sărit din tren și am alergat s-o îmbrățîșez. În timp ce o strîngeam la piept, mi-am dat seama că era ușoară ca un fulg: o grămăjoară fragilă de oase. Și simțeam că tremura de frig.

— De mult mă aștepți, ia spune?

— Nu, nu, dragul mamei, și rîdea fericită, n-au trecut nici patru ani.

Vorbea fără să se uite la mine, privind în jur, pe jos, parcă ar fi căutat ceva.

— Ce cauți, mamă?

— Nimic... Dar unde-ți sînt valizele? Le-ai lăsat afară, pe peron?

— Sînt în tren, i-am spus.

— În tren? și o umbră de dezolare i se lăsă ca un vîl pe frunte. Nu Ț-ai dat încă jos?

— Vezi, că eu... și nu mai știam cum s-o fac să înțeleagă.

— Vrei să spui că pleci îndată mai departe? Că n-o să stai nici măcar o zi?

Tăcu înspăimîntată și mă privea.

Am oftat.

— Ei bine, o să las trenul să plece. Dau fuga să-mi iau valizele. M-am hotărît. Rămîn aici cu tine. La urma urmelor, m-ai aşteptat patru ani.

Auzindu-mi cuvintele, chipul mamei se schimbă iarăşi. Apărură din nou bucuria şi zîmbetul (care însă nu mai era luminos ca înainte.).

— Nu, nu, nu te duce să-ţi iei bagajele, n-am vrut să spun asta, mă rugă. Glumeam, ştii doar. Eu te înţeleg. Nu poţi rămîne în colţisorul ăsta sărăcăcios. Pentru mine nu face să rămîi. Nu trebuie să pierzi nici măcar un ceas pentru mine. E mult mai bine să pleci numaidecît. Neapărat. Ai obligaţiile tale... Doream un singur lucru : să te mai văd. Te-am văzut, acum sînt mulţumită...

Am strigat :

— Hamal, hamal ! Apăru imediat un hamal. Am de dat jos trei valize !

— Nici o valiză, spuse mama. N-ai să mai întîlneşti a doua oară o ocazie ca asta. Tu eşti tînăr, trebuie să-ţi vezi de rostul tău. Iute, suie-te în vagon. Du-te, du-te, şi zîmbind cu un efort imens, mă împingea fără vlagă spre tren.

— Te rog, grăbeşte-te, uite că au început să închidă uşile.

Nu ştiu cum, egoist cum sînt, m-am pomenit în compartiment, aplecat pe fereastra deschisă şi făcîndu-i semne de bun rămas.

Din mersul trenului, am văzut-o curînd devenind şi mai mică decît în realitate, o figurină tristă şi nemişcată pe peronul pustiu, sub zăpada care cădea. Pe urmă a devenit un punct negru fără chip, o minusculă furnică în imensitatea universului ; şi, pe neaşteptate, a pierit în neant. Adio.

Aşadar, sîntem iar pe drum, după o întîrziere de ani şi ani. Dar încotro ? Coboară seara, vagoanele sînt îngheţate,* n-a mai rămas aproape nimeni în tren. Ici şi colo, prin colţurile compartimentelor întunecate, stau necunos-

cuţi cu figuri palide şi aspre, care suferă de frig dar nu spun.

Unde mergem ? Cît de departe o fi ultima gară ? O să ajungem vreodată la ea ? Merita oare să alergăm cu atîta grabă din locurile şi de lîngă fiinţele dragi ? Unde mi-oi fi pus ţigările ? Aha, aici, în buzunarul hainei. Înapoi nu te mai poţi întoarce, asta e sigur.

Prin urmare, bagă viteză, domnule mecanic. Cum arăţi la faţă, cum te cheamă ? Nu te cunosc, nu te-am văzut niciodată. Dacă nu mă ajuţi, e jale. Fii treaz, dragul meu, aruncă în foc ultimii cărbuni, fă-o să zboare, hodoroga asta scîrţîitoare, te rog, mîn-o nebuneşte, să semene măcar cît de cît cu locomotiva de altădată, mai ţii minte ? Haide, dă-i drumu în noapte cu toată viteza. Dar, pentru Dumnezeu, nu te da bătut, nu te lăsa furat de somn. Poate că mîine vom ajunge.

TIRANUL BOLNAV

La ora obișnuită, adică la nouăsprezece fără un sfert, pe maidanul dintre strada Marocco și strada Casserdoni, foxul Leo îl văzu venind pe dulăul Tronk, ținut în lanț de stăpînul lui, profesorul.

Namila avea, ca de obicei, urechile ciulite și scruta spațiul foarte îngust al acelui teren murdar dintre case. El era regele locului, tiranul. Totuși, bătrînul fox, cu sufletul încărcat de dușmănie, observă imediat că nu mai e Tronk cel de altădată, nici cel de acum o lună, nici formidabilul zăvod pe care îl văzuse în urmă cu trei-patru zile.

O nimica toată, poate felul de a se lăsa pe labe, sau un soi de înțețoșare a privirii, sau o gîrbovire a spinării, sau blana fără luciu, sau mai degrabă o umbră — umbra cenușie, semnul cel mai rău ! — care i se cernea de la ochi pînă la marginea răsfrîntă a gurii.

Nimeni, nici măcar profesorul nu observase aceste semne foarte mărunte. Mărunte ? Bătrînul fox, care văzuse multe în viața lui, înțelese, și avu o tresărire de sadică bucurie. „Aha, te-a ajuns, în sfîrșit, gîndi. Te-a ajuns !” Dulăul nu-i mai inspira teamă.

Se aflau într-unul din acele spații virane datorite bombardamentelor din războiul trecut, mai spre periferie, printre fabrici, depozite, barăci, magazii. (Dar destul de

aproape se înălțau impozantele blocuri ale marilor societăți de construcții, la șaptezeci-optzeci de metri deasupra nivelului la care lucrătorul de la gaz se ocupa cu repararea țevilor sparte, și a vioristului vlăguit evoluînd printre mesele cafenelei-berărie Esperia, acolo sub colonade, la colț.) După dărîmarea ruinelor rămase din ziduri, nu se mai vedeau din casele de altădată decît ici și colo bucățele de teren acoperite cu mozaic, poate urma odăii portarului, sau o bucătărie la parter, sau chiar un dormitor de locuință sărăcăcioasă (unde pe vremuri, noaptea, înfloreau speranțe și visuri, ori s-a născut poate un copilăș, iar în diminețile de aprilie, în ciuda întunericiiu apăsător din curtea interioară, răzbătea de acolo un cîntec ingenuu și nestăvilit, de fetișcană ; iar seara, sub lumina roșietică a unei lămpi, au stat oameni care se iubeau ori se urau). În rest, locul rămăsese gol și, pe dată, prin înduioșătoarea bunătate a naturii gata oricînd să zîmbească de cum îi lăsam puțin spațiu, începuse să se acopere treptat cu verdeață, iarbă, mici plante sălbatice, tufișuri, întocmai ca fericitele văi depărtate despre care se povestește. Incercaseră să ia ființă chiar și crîmpeie de adevărată pajiște pline de floricele, unde să ne putem întinde, cu brațele încrucișate sub cap, privind norii care trec, atît de liberi și de albi, deasupra samavolnicilor omenești.

Dar orașul nu urăște nimic atît de mult ca verdeața, plantele, respirația copacilor și a florilor. Cu o îndîrjire bestială fuseseră așadar descărcate acolo grămezi de moloș, gunoaie, resturi scîrboase, putrefacții organice fetide, cursori de unsoare. Iar crîmpeiul de pajiște se îngălbenise curînd, transformîndu-se într-un depozit de gunoaie răvășite, unde totuși iarba și floricelele mai luptau, înălțîndu-și vertical tulpinile printre gunoaie, către soare și viață.

Dulăul îl zări imediat pe cîinele celălalt și se opri să-l cerceteze. Și îndată băgă de seamă că ceva se schimbase. Foxul avea astăzi un alt fel de a-l privi, nu timid, nu

respectuos, nu timorat ca de obicei. Ba chiar cu o licărire batjocoritoare în ochi.

Seară caldă de vară. O prăfăraie leneșă mai stăruia încă deasupra orașului, printre turnurile de beton și sticlă locuite de om, pe care asfințitul soarelui le lumina. Totul părea obosit și apatic, chiar și nerușinatele automobile americane de culoarea gușterului, chiar și vitrinele cu aparate electrice de uz casnic, de obicei atât de optimiste, chiar și energetica blondă zimbătoare de pe afișul reclamă al pastei de dinți „Klamm“ (care, folosită zilnic, ar urma să transforme existența noastră în paradis, așa e, Mr. Mac-Intosh, director general al sectorului publicitate și *public relations* ?)

Profesorul văzu imediat că pe spinarea cîinelui său apare o pată prelungă și întunecată, semn că animalul se enervase și își zbirlea părul.

În aceeași clipă, foxul, fără să fi fost provocat în nici un fel, se avîntă pe tăcute, răzbunător, și își înfipse colții într-unul din picioarele din spate ale dulăului.

Tronk se smuci din cauza durerii, dar timp de o clipă rămase parcă nehotărît, încercînd doar să scape de dușman tot scuturîndu-și piciorul. Apoi deodată își regăsi vechiul impuls sălbatic. Lanțul scăpă din mîna profesorului.

În urma lui Leo, un alt mic bastard, tovarășul său, aducînd vag a copoi, de obicei timid și fricos, sări să-l muște pe dulău. Și timp de o clipă, putu fi văzut și el înfîgîndu-și colții în coapsa dulăului. Pe urmă, totul n-a mai fost decît un ghemotoc chelălăitor care se tăvălea în praf.

— Tronk, aici, Tronk ! strigă descumpănit profesorul, bîjbîind cu mîna deasupra acelei crîncene involburări, pentru a apuca lanțul cîinelui său. Dar fără energia necesară, speriat de îndîrjirea luptei.

N-a ținut mult. S-au despărțit singuri. Leo, chelălăind, sări la o parte, și tovarășul lui, de asemenea, se depărtă de Tronk, trăgîndu-se înapoi cu gîtul însîngerat. Dulăul

se așeză, gîfîia îngrozitor, limba îi atîrna afară, sleit de puteri.

— Tronk, Tronk, imploră profesorul. Și încercă să-l apuce de zgardă.

Dar din spate venea, nevăzut de nimeni, liber și singur, Panzer, cîinele-lup de la garajul din apropiere, banditul, pe care pînă atunci Tronk îl ținuse la respect doar cu înfățișarea lui. Venea și el să se răzbune într-un fel. Fiindcă deși Tronk nu-l provocase niciodată, nici nu-tăcuse vreun rău, simpla lui prezență însemnase o înjosire permanentă, greu de înghițit. Prea de multe ori îl văzuse trecînd tacticos prin fața intrării garajului și privind înăuntru cu arogantă trufie, de parc-ar fi zis : „E oare cineva pe aici care ar avea poftă să sară la bătaie ?“

Profesorul îl observă prea tîrziu.

— Ei, strigă, chemați-l înapoi pe lupul ăsta ! Hei, voi de la garaj !

Cu părul negru și zbîrlit, lupul avea o înfățișare fioroasă. Și, nu se știe cum, de data asta dulăul părea mai mic pe lîngă el.

Tronk abia avu timp să-l zărească cu coada ochiului. Lupul făcu un salt drept înainte, arătîndu-și colții, și deodată dulăul se rostogoli printre gunoarie și moloz, cu celălalt agățat sălbatic de ceafa lui.

Știînd că e aproape imposibil să desparți doi cîini dintr-o asemenea luptă pe viață și pe moarte, și neîncercător în puterile sale, profesorul porni în fugă să dea de veste și să ceară ajutor.

Între timp, foxul și ogarul prinseră iar curaj și se năpustiră să măcelărească tiranul care era pe punctul de a fi învins.

Tronk avu o ultimă răzvrătire. Răsucindu-se cu furie, izbuti să apuce cu dinții botul lupului. Dar curînd trebui să cedeze. Celălalt, trăgîndu-se înapoi cu smucituri repezi, scăpă și începu să-l tîrască răsturnat pe spate, ținîndu-l mereu de ceafă.

Lumea începuse să iasă la ferestre, auzind acele groaznice chelălăieli. Iar dinspre garaj se auzeau strigătele profesorului îngrozit de cele întâmplare.

Apoi, deodată, liniște. De o parte, dulăul care se ridica anevoie, cu limba afară, în ochi cu umilința năucă a regelui dat jos de pe tron și tăvălit în noroi. De cealaltă, lupul, foxul și copoiul care se retrăgeau dând semne de înfricoșare.

Ce îi pusese oare pe fugă tocmai când începeau să savureze gustul singelui și al victoriei? De ce se retrăgeau? Începeau iar să se teamă de dulău?

Nu de dulăul Tronk. Ci de ceva înform și nou care se iscase înăuntrul lui și se răspîndea încet din el ca un păienjenjiș infectat.

Cei trei intuiseră că lui Tronk trebuie să i se fi întimplat ceva și nu mai aveau de ce să se teamă de el. Crezuseră că înșfăcau un câine viu. Când colo, mirosul neobișnuit al părului, poate, sau al respirației, și singele cu gust respingător, îi făcuse să dea înapoi. Se retrăgeau, fiindcă animalele percep mai repede decât somitățile din clinici, la cel mai mic semn, apropierea prezenței blestemate a bolii care nu are leac. Iar luptătorul purta semnul celui ce nu mai aparține vieții, din cine știe ce ascunziș adînc al trupului său începea să se propage descompunerea celulelor.

Dușmanii se împrăștiaseră. Dulăul e singur acum. În acele clipe, în măreția asfințitului, uriașele ziduri de sticlă ale noilor blocuri se înălțau limpezi și pure, asemenea sunetului unor fanfare, în timp ce soarele-n amurg le făcea să strălucească și să vibreze ca o sfidare pe fondul violet al nopții ce năvălea din partea opusă. Ele proclamă speranțele îndărătnice ale celor care, deși copleșiți de oboseală și de praf, zic „Da, mâine, mâine“, ale celor care înseamnă goana acestei lumi frămîntate, drapelele!

Dar pentru satrap, senior, titan, comandant, rege, mastodont, ciclop, Samson, acum nu mai existau turnurile de aluminiu și malahită, nici avionul cu patru motoare pornit spre Hyderabad vîjîind deasupra orașului, nici muzica triumfală a crepusculului pătrunzînd pînă și în curțile întunecoase, în hrubele mizere ale temnițelor, în closetele sufocante duhnînd a amoniac.

Era extrem de atent la acea oază pipernicită și o mîncă din ochi. Singele care începuse să-i curgă din rana de la gît s-a oprit, coagulîndu-se. Și-i era frig, grozav de frig. În plus, s-a lăsat și ceața, nu mai vedea bine. Ciudat lucru, ceață în toiu verii! Să vadă. Să vadă măcar o bucăică din ceea ce oamenii obișnuiesc să numească verdeață: verdeață regatului său, iarba, trestiile, tufele pipiririi (crîngurile, codrii uriași, pădurile de stejari și brazi bătrîni).

Profesorul se înapoie și, văzînd că lupul și ceilalți doi tîlhari se depărtau speriați, se liniști. „Eh, Tronk al meu, gîndi cu mîndrie. Nici vorbă să se dea bătut!“ Apoi îl văzu întins acolo, aparent îmbunat și liniștit.

Acum patru ani era doar un cățeluș care privea cuminte în jurul lui, era de-abia la început, fără îndoială, avea să cucerească lumea.

A cucerit-o. Ia priviți-l acum, mare și voinic, un zăvod cu piept ca de taur și gură de zeu aztec, ia priviți-l pe inspectorul general, pe colonelul de cavalerie, pe maiestratea-sa! Îi e frig și tremură.

— Tronk, Tronk! îl strigă profesorul.

Pentru prima oară cîinele nu răspunse. Cu inima zvîcnind zgomotos, cu aceea cumplită paloare a cîinilor despre care greșit se crede că nu pot păli, privea în depărtare, spre pădurea virgină, de unde veneau împotriva-i, funești, rinocerii tenebrelor.

MĂREȚIA OMULUI

Se înnoptase, când paznicii deschiseră ușa întunecoasei închisori și azvîrliră înăuntru un bătrînel mărunt și bărbos.

Barba moșului era albă și aproape mai lungă decît el. Iar în apăsătoarea semiobscuritate a temniței răsplinea o lumină slabă, lucru care făcu oarecare impresie asupra ticăloșilor închiși acolo.

Din cauza întunericului, însă, moșul nu își dădu seama în primul moment că în acel soi de peșteră mai sînt și alții și întrebă :

— E cineva aici ?

I se răspunse cu vagi mîrîituri și bombăneli. Pe urmă, după eticheta locului, se făcură prezentările.

— Riccardò, Marcello, se auzi un glas răgușit, furt cu circumstanțe agravante.

Un al doilea glas, și acesta destul de cavernos :

— Bezzedà Carmelo, recidivă în fraudă.

Pe urmă :

— Marfi Luciano, viol.

— Lavataro Max, nevinovat.

Izbucni o salvă de rîsete grosolane. Gluma plăcuse grozav, Lavataro fiind cunoscut de toți ca unul din cei mai vestiți și mai sîngeroși bandiți.

Mai urmară :

— Esposito Enea, omucidere, și în glas fremătă o nuanță de mîndrie.

— Muttironi Vincenzo, tonul era triumfal, paricid. Dar tu, gînganie bătrînă ?

— Eu... răspunse noul-venit, nu prea știu. M-au oprit pe drum, mi-au cerut actele, eu n-am avut niciodată acte.

— Vagabondaj, așadar, puah ! rosti cineva cu dispreț. Și cum te cheamă ?

— Eu... eu sînt Morro, hm, hm... zis de obicei cel Mare.

— Morro cel Mare, nu-i rău, comentă unul, nevăzut, din fund. Ți-e cam larg un nume ca ăsta. Încapi de zece ori în el.

— Chiar așa, zise bătrînelul cu multă blîndețe. Dar nu-i vina mea. M-au procopsit cu numele ăsta în bătaie de joc, n-am ce-i face. Și-mi mai aduce și necazuri. De pildă, odată... dar e o poveste prea lungă...

— Hai, hai, dă-i drumu', îl îmboldi grosolan unul dintre acei păcătoși, nu ducem lipsă de timp.

Încuviințară toți. În plictiseala mohorîtă a temniței, orice lucru nou era o sărbătoare.

— Iacă, povesti moșul, într-o zi, tot învîrtindu-mă printr-un oraș căruia poate e mai bine să nu-i amintesc numele, văd un palat mare cu slugi care tot intră și ies pe poartă cărînd toate bunătățile de pe lume. Aha, e petrecere mare, îmi zic eu, și mă apropii să cer ceva de pomană. Dar n-apuc să deschid gura că un vlăjgan de vreo doi metri mă înșfacă de guler. „Uite-l pe hoț ! începe să răcnească. Moșul care a furat ieri valtrapul stăpînului nostru. Și mai are îndrăzneala să vină pe-aici. O să-ți muiem noi oasele acum !” „Eu ? am răspuns. Păi ieri eram la cel puțin trei poște de-aci. Cum se poate ?” „Te-am văzut cu ochii mei, te-am văzut cum o-ntindeai cu valtrapul pe spinare”, și mă tîrăște în curtea palatului. Eu îi cad în genunchi : „Ieri eram la trei poște de-aci. N-am pus piciorul niciodată în orașul ăsta. Ți-o jur eu, Morro cel Mare. „Cum ai spus ?” se holbează la mine turbatul de vlăjgan. „Ți-o jur eu,

Morro cel Mare", repet eu. Aia, din furios ce era, deodată-l văd că izbucnește în râs. „Morro cel Mare? zice. Ia veniți încoa, veniți să-l vedeți pe păduchele ăsta care zice că-l cheamă Morro cel Mare! și către mine: Păi știi tu cine-i Morro cel Mare?“ „Afară de mine, răspund eu, nu cunosc nici un altul“. „Morro cel Mare, zice fanfaronul, e nici mai mult, nici mai puțin decît înălțimea-sa stăpînul nostru. Iar tu, milogule, îndrăznești să-ți însușești numele lui! Ai s-o pățești! Dar uite-l că vine.“

Chiar așa. Atras de strigăte, stăpînul palatului coborîse el însuși în curte. Era un negustor foarte bogat, omul cel mai bogat din oraș, poate chiar din lume. Se apropie, întreabă, privește, rîde, gîndul că un sărăntoc ca mine poartă același nume ca el îl înveselește. Poruncește servitorului să-mi dea drumul, mă pofteste să intru, îmi arată toate încăperile pline doldora de bogății, mă duce pînă și într-o cămară ferecată unde se aflau grămezi de aur și de pietre scumpe, pune să mi se dea de mîncare și pe urmă îmi spune:

„Hei, bătrîne cerșetor ce porți același nume ca mine, povestea asta-i cu atît mai extraordinară cu cît și mie mi s-a întîmplat în timpul unei călătorii prin India exact același lucru. Mă dusesem la tîrg să vînd cîte ceva și, de cum au văzut lucrurile de preț pe care le aveam, s-au adunat cîțiva oameni în jurul meu să mă întrebe cine eram și de unde veneam. «Mă numesc Morro cel Mare» le-am răspuns. Îi văd că se întunecă la față și zice unul: «Morro cel Mare? Ce fel de măreție o mai fi și asta, negustorule de rînd? Măreția omului stă în înțelepciune. Nu există decît un singur Morro cel Mare, și el trăiește în orașul ăsta. E fala țării noastre iar tu, ticălosule, o să-i dai socoteală de lăudăroșenia ta.» M-au înhățat, m-au legat burduf și m-au dus la acel Morro de a cărui existență nu știam nimic. Era un învățat vestit, filosof, matematician, astronom și astrolog, venerat aproape ca un zeu. Din fericire, el a priceput pe dată cum stau lucrurile, a

început să ridă, le-a cerut să-mi dea drumul, apoi m-a dus să-i văd laboratorul, observatorul astronomic, instrumentele lui minunate, toate făcute de mîna lui. La urmă mi-a spus:

„Hei, cinstite negustor străin, întîmplarea asta e cu atît mai extraordinară cu cît și mie, în timpul unei călătorii prin insulele Levantului, mi s-a întîmplat exact același lucru. Tocmai mă cățaram spre virful unui vulcan pe care voiam să-l cercetez, cînd un grup de ostași puși pe gînduri de hainele mele străine m-au oprit să mă întrebe cine sînt. Și de cum mi-am rostit numele, m-au pus în lanțuri și m-au tîrît înspre oraș. «Morro cel Mare? îmi spuneau. Ce fel de măreție poți avea tu, un pîrlit de învățat? Măreția omului stă în faptele eroice. Nu există decît un singur Morro cel Mare. Iar el e stăpînul acestei insule, cel mai viteaz războinic din cîți și-au rotit vreodată sabia sub soare. Și acum are să pună să-ți taie capul.» M-au dus într-adevăr în fața monarhului lor, care era un om cu înfățișare teribilă. Din fericire, am izbutit să-l lămuresc și înfricoșătorul războinic a început să ridă de ciudata potrivire de nume, m-a scos din lanțuri, mi-a dăruit haine scumpe, m-a poftit să intru în palatul regal și să admir minunatele mărturii ale victoriilor sale asupra tuturor popoarelor din insulele apropiate și depărtate. La urmă mi-a spus:

Hei, ilustre învățat care porți același nume ca mine, întîmplarea asta e cu atît mai extraordinară, cu cît și mie, pe cînd luptam prin îndepărtatul pămînt numit Europa, mi s-a întîmplat exact același lucru. Înaintam cu ostașii mei printr-o pădure cînd mi-au ieșit în cale niște munteni neciopliți care m-au întrebat: «Cine ești tu, care tulburi atîta liniștea pădurilor noastre cu zăngănitul armelor?» Eu le-am spus: «Sînt Morro cel Mare», și credeam că numele ăsta o să-i înspăimînte. Cînd colo, au zîmbit cu milă, zicînd: «Morro cel Mare? Poate glumești. Ce fel de măreție poți avea tu, un războinic înfumurat?

Măreția omului stă în umilința trupului și-n înălțimea spiritului. Un singur Morro cel Mare e pe lume și o să te ducem chiar acum la el ca să vezi și tu adevărata valoare a omului.» Într-adevăr, m-au dus undeva într-o mică vale izolată unde, într-o colibă ca vai de ea, se afla un bătrînel îmbrăcat în zdrențe, cu o barbă mare albă, care-și petrecea timpul, spuneau ei, contemplînd natura și închinîndu-se Domnului; și, pe cîntea mea, trebuie să recunosc că nu văzusem niciodată o ființă omenească mai senină, mai mulțumită și probabil fericită, dar pentru mine era prea tîrziu ca să-mi mai schimb felul de viață.“

Toate astea i le povestise puternicul rege din insulă vestitului învățat și învățatul le povestise la rîndul lui bogatului negustor, iar negustorul mi le spusese mie, un biet bătrîn venit la palatul lui să ceară de pomană. Și pe toți îi chema Morro și toți, dintr-o pricină sau alta, fuseseră denumiți mari.

Atunci, după ce bătrînelul își termină povestea, unul dintre ticăloșii din acea temniță întunecoasă întrebă:

— Care va să zică, dacă n-oi avea eu doar cîlți în tăr-tăcuță, acel biet bătrînel din colibă, cel mai mare dintre toți, ai fi chiar tu?

— Ei, dragii mei, murmură bărbosul fără să zică nici da, nici ba, viața e ceva foarte ciudat.

Vreme de cîteva clipe ticăloșii care îl ascultasera tăcură, pentru că anumite lucruri dau de gîndit pînă și celor mai nemernici oameni.

CUIRASATUL „TOD“

Hugo Regulus, fost căpitan de corvetă în ultimul război, va publica luna viitoare o carte senzațională (*Das Ende des Schlachtschiffes „König Friedrich II“*¹, Gotta Verlag, Hamburg). Puținii cititori ai manuscrisului au rămas la început poate cam perplecși, dat fiind că faptele relatate frizează în mare măsură neverosimilul, dacă nu de-a dreptul nebunia. Totuși, continuînd lectura, trebuie să recunoști că documentația autorului se dovedește indiscutabil serioasă și convingătoare. Impresionantă, printre altele, este fotografia — unică, ce e drept, dar în așa fel făcută încît nu-i de crezut că ar putea fi rodul unei mistificări — nemaipomenitului monstru, creat parcă într-un delir de grandoare, condamnat de fatalitate la umilința unui exil mărunț și lipsit de glorie, aruncat în cele din urmă — cînd totul părea să se încheie cu o cădere dezonorantă — în măreția tragică a unui destin cu atît mai eroic și ambițios cu cît nimeni pe lume nu ar fi urmat să afle vreodată ceva.

Dacă ceea ce povestește Regulus e adevărat, atunci nu poate fi decît dezvăluirea celui mai uluitor și tenebros secret al ultimei conflagrații. Uluiitor datorită întîmplării

¹ Sfirșitul navei de război „Regele Frederic al doilea“.

în sine, care la prima vedere pare de necrezut și se detașează în chip straniu de oricare alt episod al războiului. Și poate și mai uluitor prin conjurația tăcerii cu care mii și mii de oameni au apărut și apără încă taina ; ca și cum faptul că o împărtășesc, cu convingerea că nimeni altul nu o știe, le-ar produce o bucurie fără seamăn. Și s-au arătat de acord asupra necesității sau avantajului de a rămâne muți, oameni bogați și săraci, puternici și umili, culti și ignoranți, ofițeri superiori și obscuri salahori de șantier, toți rămași credincioși pactului chiar atunci când catastrofa i-a dezlegat de orice obligații ale disciplinei militare. Aceștia — declară Regulus, și aici se iveau într-adevăr o îndoială — vor continua să tacă și mine, după ce cartea va fi publicată ; și dacă cineva îi va identifica, vor nega ; iar dacă cineva îi va întreba, vor spune că nu știu nimic. Toți, afară de unul.

Cartea are trei părți. În prima, Regulus istorisește la persoana întâi cum a aflat de acea misterioasă poveste. Este un fel de memorial scrupulos care descrie diversele faze ale cercetării : primele lui vagi bănuieli datorită cărora a izbutit să lege între ele diferite indicii ce păreau cu totul străine unele de altele ; apoi cercetările, multă vreme infructuoase, pînă cînd întîmplarea l-a dus chiar la locul unde începuse povestea și unde vagi urme de dărîmături mai vorbeau încă de acele vise nebunești ; apoi mărturiile, dacă pot fi numite așa deducțiile prilejuite de anumite fraze auzite în tavernele obscure ale porturilor, atunci cînd noaptea și oboseala slăbesc îndărătnicia omului ; și apoi întîlnirea cu supraviețuitorul care, în aiurările agoniiei, începe să vorbească, scoțînd în sfîrșit la lumină grozava taină.

Partea a doua constă în darea de seamă, din păcate plină de lacune, despre ceea ce s-a petrecut la bordul navei din ziua cînd a pornit pe mare în prima ei mișuire, pînă

în dimineața tragediei, petrecută acolo, la capătul oceanului.

În partea a treia, care are caracter de appendice, Regulus răspunde anticipat la îndoielile, obiecțiile, criticile publicului, pe care le prevede, căutînd mai cu seamă să explice cum un fapt de asemenea proporții, care a împletit lăolaltă soarta a mii de oameni, a putut rămîne atîta vreme îngropat sub o lespede de tăcere. Citează apoi, în cele mai mici amănunte, cu o insistență aproape suspectă, „documentele“. Iar la urmă încearcă să interpreteze ultimul act al dramei care, în ciuda tuturor strădaniilor sale, rămîne învăluită într-o aură supraomenească și cere de la noi un adevărat act de credință. Dar, cu toate că îți vine greu să crezi, o aventură atît de disperată putea oare să aibă o încheiere mai puțin absurdă ! De ce să te miri dacă, fascinat de o atît de mare nebunie, puterile întinericului, de care se vorbea uneori în vremurile de demult, au ieșit din abisurile australe ca să răspundă în chip demn provocării ?

Hugo Regulus, fiul unui armator din Lübeck, avea treizeci și cinci de ani la izbucnirea războiului. Ofițer de marină, ieșise din armată, în 1936, cu gradul de căpitan de corvetă, din motive de sănătate și ca să îl poată ajuta pe bătrînul său tată la conducerea întreprinderii. Rechemat sub arme la începutul ostilităților, ar fi putut să fie scutit din cauza stării sănătății. El însă, din patriotism, a ținut să reintre în armată și a fost repartizat la Ministerul Marinei de război, serviciul „Personal“, unde a rămas pînă la sfîrșit.

Nu a avut niciodată sarcini grele sau de răspundere. Se ocupa de fișierul subofițerilor și le urmărea promoțiile, transferările, permisiile, abaterile disciplinare și așa mai departe. Avea astfel mereu sub ochi, în mod indirect,

un tablou întreg și la zi, oglindind situația din Kriegsmarine¹.

Și iată că — potrivit celor povestite de el — din vara lui 1942 au început să sosească la serviciul lui o seamă de ordine de transfer de un alt tip, cu totul nou. Se indica în ele locul sau unitatea de proveniență, dar în privința destinației se dădea o formulă secretă: „Eventualitate 9 000. — Misiune specială. — A se prezenta la Serviciul operativ 27.“

Din când în când mai soseau și ordine de acest fel, cu sigla „misiune specială“, dar ar fi fost indiscret, ba chiar suspect, dacă cei de la „Personal“ ar fi început să facă investigații căutând să afle despre ce anume era vorba. Însă pînă atunci sosiseră rar, cel mult cîte șapte-opt o dată. Și era ușor de presupus că se ascundea secretul: sau însărcinări speciale pentru Serviciul de informații și contraspionaj, sau misiuni în teritoriul dușman, sau incursiuni deosebit de delicate efectuate de submarine, pentru care, pe lîngă măsurile folosite de regulă în toate operațiunile de război, se socotea necesară o garanție suplimentară de discreție.

De data asta însă, cei destinați „misiunii speciale“ nu erau șapte-opt, și nici, să spunem, zece. În decurs de cîteva săptămîni, numai numărul subofițerilor transferați la baza necunoscută ajunsese la aproape două sute. Pe urmă, ritmul acestor ciudate transferări s-a domolit, continuînd totuși vreme de multe luni.

Regulus vorbea rar despre asta cu colegii lui. Uneori avea impresia că, chiar în serviciul său, cîte unul știa mai multe decît el, dar că ține să evite subiectul. Ca și cum ar fi fost vorba de unul din acele secrete despre care e o fericire să nu știi nimic; fiindcă teama de a lăsa să-ți scape vreun cuvînt, de a comite vreo indiscreție, oricît de mică, devine, pentru cei inițiați, un coșmar, atît

¹ Marina de război (germ.).

de mare este riscul. Astfel încît omul își evită pînă și prietenii, e crispat tot timpul, iar dacă locuiește cu familia, se trezește brusc în miez de noapte cu spaima că poate a vorbit în somn și că nevasta a auzit.

„Eventualitatea 9 000“ devenise un fel de poartă misterioasă care înghițea oamenii cu sutele; și dincolo de ea era bezna neagră. Vreo bază pentru arme secrete noi? Un curs de instruire în vederea vreunui proiect îndrăzneț? Un corp de expediție pentru debarcarea în Anglia? Pînă cînd, în februarie 1943, enigmaticul ordin de chemare îl luă și pe adjutantul Willy Untermeyer, care era brațul drept al lui Regulus.

Acest Untermeyer era un om extrem de zelos și devotat, dar total lipsit de calități războinice. Frica lui, nu prea bine ascunsă, era că va trebui să plece de la Minister, unde lucra de șase ani, spre a fi imbarcat pentru front. Pînă atunci fusese cruțat, mulțumită hărniciei lui și simpatiei superiorilor. Dar iată că speranțele îi fuseseră acum spulberate, și încă în chipul cel mai de temut. Pentru cei de la „Personal“, care nu știau ce se ascunde dedesubt, „Eventualitatea 9 000“ era într-adevăr sinonimă cu pericol maxim, cu despărțirea de societatea omenească, cu plecarea fără perspective de întoarcere.

De obicei tăcut din fire și timid, în ajunul plecării Untermeyer nu izbutise să se stăpînească și îi tot asalta pe superiori cerîndu-le o lămurire, oricît de vagă. Dar pretutindeni se izbise de un zid impenetrabil.

Căpitanul de corvetă Regulus rămăsese adînc mîhnit de plecarea lui. Și enigma „Eventualității 9 000“, care pînă atunci îi fusese străină, a pătruns, ca să zic așa, în viața lui. Curiozitatea, dorința de a ști un lucru ce nu trebuia știut, acest sentiment atît de puțin ostășesc, deveni o obsesie. Era destul ca un planton să-i predea un plic adresat lui cu mențiunea „confidențial“ — lucru ce se întîmpla de

mai multe ori pe zi — ca să înceapă să-i bată inima : „Eventualitatea 9 000“ n-o fi avînd cumva nevoie și de el ?

Dar chemarea pentru căpitanul de corvetă Regulus n-a venit ; și lunile treceau, și zeci și zeci de alți subofițeri au plecat către destinația necunoscută ; și cu toate că stătea mereu cu urechea la pîndă și cu ochii în patru, n-a izbutit să surprindă nici cel mai mic indiciu, nici o vorbă, nici o aluzie, nici un gest, nici o privire, nimic care să se poată referi în vreun fel la enigma ce-i absorbea toate gîndurile. Au urmat apoi bombardamentele, serviciul lui a fost mutat la periferia Berlinului, într-un loc sigur, pe urmă a venit și sfîrșitul războiului ; Regulus a izbutit, mulțumită și sănătății lui subrede, să scape de internare și prizonierat. Nici atunci însă, după ce osatura militară s-a dezmembrat și secretele cele mai bine păzite au fost date în vileag, nu a putut afla ceva despre „Eventualitatea 9 000“. Cu toate astea, sute de subofițeri și probabil mii de marinari lucraseră acolo. Ce s-o fi întîmplat cu ei ? Oricare ar fi fost culisele secretului, mulți dintre ei probabil că se întorseseră. Cum de nu vorbea nici unul ? Și de ce Untermeyer, care din ziua plecării îi trimisese în fiecare lună, cu regularitate, o carte poștală militară cu salutări (dar nici textul nici ștampila nu dezvăluiau de unde venea), de ce Untermeyer nu mai dădea nici un semn de viață ?

Așa s-a născut în fostul căpitan de corvetă Regulus hotărîrea de a elucida misterul. În cercetarea faptelor de război, secretul militar sau bariera de netrecut a frontului determinaseră multă vreme vaste lacune ; acum însă, revelațiile protagoniștilor din ambele tabere le umpleau încetul cu încetul. Cele mai tainice întimități ale guvernelor și ale înalților comandanți erau zi de zi date în vileag, cu o frenezie aproape deșănțată. Astfel, panorama războiului se întregea treptat cu episoadele rămase pînă atunci necunoscute. Viața Fîhrerului, arme secrete, conspi-

rații ale unor generali, sondaje pentru armistiții separate, etcetera, toate ieșeau la lumină. Toate, afară de „Eventualitatea 9 000“. Acesta era singurul gol care persista, și nu era un gol neglijabil, de vreme ce dispăruseră acolo atîția oameni. În uriașul joc de cuvinte încrucișate care reconstitua istoria acelor ani, mai lipsea ceva, iar pentru a umple golul, nu exista decît acea formulă convențională și fără sens dincolo de care nu se zărea nimic, nici măcar umbra confuză a unei fantome.

Desigur, lacuna asta era cunoscută de foarte puțini, numai de cei care, ca și Regulus, auziseră de ea în serviciu. Lumea din afară nu știa nimic. Nici englezii, americanii și ceilalți nu păreau să fie la curent. Chiar și puținii camarazi cu care Regulus se nimerea să se întîlnească păreau să fi uitat de ea : „Eventualitatea 9 000“ ? răspundeau. „A, da, acum îmi amintesc... O misiune specială, nu ?... Ei, cine știe ce era... Nu s-a știut niciodată nimic.“ Și lăsau impresia că sînt sinceri.

Dar Regulus nu s-a lăsat (cel puțin așa spune el). Ba chiar, cu timpul, „Eventualitatea 9 000“ a ajuns pentru el un fel de manie. Cu toate că familia lui sărăcise de pe urma războiului, el n-o ducea prea greu, fiindcă găsisese un post onorabil la o întreprindere comercială din Lübeck. Cum n-avea o muncă istovitoare, putea să consacre destul timp cercetărilor.

A început, în noiembrie 1945, prin căutarea familiei lui Untermeyer, a cărui adresă o păstrase. S-a dus anume pentru asta la Kiel. A găsit pe tatăl și pe soția subofițerului, de la care, din aprilie 1945, nu mai aveau nici o veste. Nu, nu știuseră niciodată care fusese destinația lui reală. Nu, după plecarea lui în „misiune specială“ nu mai venise acasă în permisie. Nu, nu aveau nici cea mai vagă idee despre soarta lui. Totuși sperau să-l vadă întorcîndu-se de la o zi la alta. Nu, nu auziseră niciodată vești sau ipoteze sau zvonuri în legătură cu „Eventualitatea 9 000“. Cer-

cetarea lui la fața locului s-a dovedit deci cu totul negativă.

Hugo Regulus mărturisește că în acel moment s-a simțit întrucâtva descurajat. Nu își pierduse, desigur, convingerea că la mijloc trebuia să fie un mister — un mister cu caracter monstruos — dar se îndoia că îi va da vreodată de capăt. N-avea nici cel mai mic punct de sprijin de care să se agațe; îi era cu neputință să formuleze fie și cea mai simplă ipoteză; ori încotro se întorcea, bîjbîia zadarnic în gol.

Incepea să se întrebe dacă n-ar fi poate mai bine să renunțe, cînd făcu prima lui „descoperire“. În realitate, nu era decît interpretarea cu totul fantezistă a unei știri apărute în decembrie 1945 în *Star and Stripes*, micul ziar scos de comandamentul de ocupație american. Dar era o licărire de lumină:

Știrea spunea următoarele:

„Echipajul unui mic vas argentinian de transport, «Maria Dolores III», sosit la Bahia Blanca și venind din insulele Malvine, a povestit că zărise un șarpe de mare de proporțiile unui munte. Il întâlnise cu puțin înaintea asfințitului. Uriașul plutea nemișcat, contra luminii, probabil adormit. Toți marinarii vasului, fără excepție, l-au descris ca fiind înzestrat cu cel puțin trei sau patru capete și cu numeroase tentacule sau antene, ca acelea ale insectelor, dar de o lungime înspăimîntătoare, care se înălțau în văzduh rotindu-se încet ca și cum ar fi căutat ceva. Apariția era atît de înfricoșătoare, încît «Maria Dolores III» a virat imediat spre larg, depărtîndu-se în mare grabă. Puțin după aceea, întinericul nopții a învăluit monstrul, aflat acum departe la orizont și mereu nemișcat.“

Apoi, după numai cîteva zile, a mai apărut o altă știre interesantă. Pilotul unui avion venind din Africa de Sud

și mergînd spre Buenos Aires informa că a văzut în plin ocean — și dădea poziția exactă — o mică insulă vulcanică de formație recentă. La trecerea avionului, erupția era încă în plină desfășurare. Într-adevăr, noua stîncă era pe jumătate acoperită de o perdea de vapori care se înălțau la cîteva sute de metri. Iar în acea parte a oceanului, după cît se știa, nu existaseră niciodată insule.

Pentru Regulus se făcu lumină. Ceea ce văzuseră marinarii de pe „Maria Dolores III“ — gîndea el — putea fi orice afară de un șarpe de mare: asemenea monștri n-au existat niciodată. Ba mai mult, printr-un fel de revelație, a pus în legătură cele două știri atît de diferite și s-a întrebă: n-ar putea fi oare două interpretări, la fel de absurde, ale aceluiași fenomen? De ce să nu admitem că atît șarpele de mare cît și insula vulcanică ar fi un bas-timent gigantic?

Era foarte puțin, ca și nimic, s-ar putea zice. Fantazii gratuite pe marginea a două știri izvorîte poate din halucinații, umflate de corespondenții ziarelor și poate chiar născocite pe de-a întregul.

Cu toate astea, Regulus nu izbutea să alunge acea idee exagerat de romanescă, cum că „Eventualitatea 9 000“ era o navă de război de proporții nemaivăzute, proiectată în taină, construită într-un șantier secret, lansată la apă, armată și pusă la punct pentru ca, pe neașteptate, să apară pe mare și să distrugă, numai din cîteva lovituri, navele dușmane. Și poate că acele antene zărite de marinarii de pe „Maria Dolores III“ erau tunuri de dimensiuni încă nevăzute, mari cît coșul de la „Lederer Stahlwerke“¹ care se înalță la periferia Lübeckului. Puteau fi însă și arme noi și îngrozitoare; ba chiar lucrul ar fi explicat mai bine toată acea aură de mister de care erau înconjugate unele

¹ Uzina metalurgică Lederer.

proiectile sau arme de distrugere, așa cum se întâmplă în visele foarte tinerilor aspiranți de marină, când adorm seara în patul îngust, rece și tare, după o zi grea de studiu și exerciții.

Atît numai că invincibila navă nu fusese terminată la timp — așa presupunea Regulus — și tocmai cînd ajunsesese gata de luptă, pe toate fronturile terestre și marine ostilitățile încetaseră, din cauza demoralizării, prăbușirii, totalei înfrîngerii suferite de marea Germanie.

Cu toate astea, ridicase ancora pentru prima ei misiune, putuse ajunge neobservată în Oceanul Atlantic, profitînd de acele zile de tensiune, zăpăceală, frenezie mondială pentru că războiul se sfîrșise și oamenii nu mai trebuiau să moară.

Iată de ce nava — continua fantezia lui Regulus să lucreze — colinda acum prin apele mai puțin umblate ca, de pildă, cele de la răsăritul Argentinei. Dar cu ce scop? Cu ce speranțe? Și trăind din ce? Cu ce carburanți își încălzea uriașele cazane de mărimea vechilor catedrale gotice? Ajungînd la acest punct, fostul căpitan de corvetă Regulus cădea iar pradă îndoielilor și ajungea chiar să rîdă de propria lui nebunie.

Dar acel soi de demon din lăuntru său nu s-a dat bătut, ba chiar l-a împins să hoinărească prin orașele unde existaseră cele mai mari șantiere navale ale marinei de război, sau prin localitățile de pe coastă mai puțin cunoscute, unde flota Reichului își instalase bazele secundare.

Prost îmbrăcat, cu o șapcă de mecanic pe cap își petrecea serile prin cîrciumile cele mai deochete din porturi, bînd, fumînd, stînd la palavre, cerînd informațiile cele mai timpite, ca de pildă unde ar putea găsi fete vesele mai ieftine, iar cînd și cînd punea, ca din întâmplare, și întrebări de alt gen, cum ar face un om mai în vîrstă care s-ar afla întîmplător într-un birt de mîna a zecea

dintr-un oraș străin, după ce a băut bere pînă ce începe să simtă că plutește și cuvintele par să-i iasă din gură la întîmplare.

Vorbea despre nava legendară — nu-i găsise un nume mai potrivit — ca și cum ar fi fost un fapt de domeniu public de care te puteai atinge fără primejdie.

Se învîrtea printre muncitori, docheri, marinari, negustori, femei deochete, care de bună seamă știau pe degete tot ce se petrecea în portul lor. Totuși, niciodată nu găsise pe vreunul care să priceapă la ce face aluzie. Niciodată nimeni nu arătase nici cea mai vagă reținere sau stînjeneală, nimeni nu-l poftise pe domnul Regulus, fățiș sau pe ocolite, să termine cu întrebările lui atît de inoportune.

Îi făcu impresia că habar n-aveau de nimic, că nu auziseră niciodată vorbindu-se de o fortăreață marină foarte mare construită în taină, armată pe ascuns și așa mai departe, pentru salvarea patriei în agonie.

Era tocmai pe punctul de a renunța la cercetări, cînd norocul se pregătea să-l întîmpine într-o mizeră berărie din Wilhelmhaven.

Norocul luase forma trupească a unui hamal, sau așa ceva, cărunț, îndesat, ostenit, care adormise într-un colț în fața halbei goale.

Ca de obicei, Hugo Regulus vorbi despre tot felul de lucruri cu cei de față, ajungînd, după multe ocolișuri, la subiectul care nu-i mai ieșea din minte. Întreba cînd pe unul, cînd pe altul, dar nu pricepeau deloc la ce făcea aluzie, nu auziseră nimic despre o asemenea poveste.

Seara trecu așadar fără folos; la un moment dat, Regulus se pomeni singur în local, iar proprietarul se cam pregătea să închidă; afară, în noaptea tot mai tăcută, se auzea un scîrțîit ritmic și jalnic ca al corăbiilor la chei cînd le leagă valul.

Atunci hamalul cărunț se ridică să plece, dar cînd ajunse în prag se întoarse cu un rînjit curios și spuse:

— Povestea aia, domnule, de care vorbeai adineauri, am mai auzit-o de la cineva. Era unul din insula Rügen. Și dispăru.

Regulus alergă după el. Dar afară nu era țipenie de om. Se uită în dreapta, în stînga, la lumina singurului felinar aprins, dar nimic, dispăruse de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

Și iată-l pe insula Rügen, hoinărind cu un șevalet și o lădiță, făcînd pe pictorul. În vreme ce picta — în copilărie îi plăcuse să deseneze în acuarelă, așa că la nevoie putea juca rolul ăsta — părea că îi face plăcere să schimbe două vorbe cu țăranii, mai mult bătrîni, copii, ori cîte o femeie care se opreau în spatele lui să vadă ce face.

— Fiindcă veni vorba, zise într-o zi, am auzit mai demult că aici în insula Rügen era în timpul războiului un mare șantier naval.

— Așa-i, așa-i, confirmă unul. Făceau toate pe furiș, ca și cum noi toți n-am fi știut !

De emoție, fostului căpitan de corvetă i se tăiasă respirația.

— Și ce construiau ? Un cuirasat, nu ? Era un vas mare de război ?

Omul rise, și riseră și ceilalți.

— Cuirasat ? Ce cuirasat ! Stadionul, stadionul pentru cinci sute de mii de spectatori, pentru marile olimpiade din 1948, care aveau să fie sărbătoarea omenirii, după victoria lui Hitler asupra lumii !

Ce amară deziluzie pentru Regulus, care-a căutat și s-a străduit atîta !

— Și de ce să-l construiască-n secret ?

— Cine știe ! Poate fiindcă trebuia să fie o surpriză minunată, dăruită pe neașteptate poporului obosit după victorie.

— Și ați lucrat și voi ?

— Aș, nimeni de aici, din Rügen. Numai oameni veniți din alte părți, mii și mii, toți tineri. Noi ne tot întrebam de ce-or fi trimițînd să lucreze aici la stadion atîția tineri care-ar trebui să fie pe front ?

— Și vă lăsau să vă duceți să vedeți șantierul ?

— În jurul șantierului au pus sîrmă ghimpată cu un curent de înaltă tensiune. Și sentinele înarmate. Dincolo, se întindea o bucată bună de teren pustiu. Apoi venea un zid mare și altă sîrmă ghimpată, iar pe zid, sentinele care aveau ordin să tragă.

— Și pe urmă, ce au făcut cu toate astea ? Întrebă fostul căpitan de corvetă.

— Pe urmă au distrus tot. De furie, probabil. Ordin să se arunce în aer instalațiile. Timp de patru zile exploziile s-au ținut lanț, vîlvătaiele se vedeau de aici, toată insula se cutremura.

— Și acum ?

— Acum nu mai e nimic, doar niște dărîmături.

— Și unde e asta ?

Ii arătară drumul.

Stăruitorul Hugo Regulus ajunsese așadar la locul unde Hitler poruncise să fie construit cel mai mare stadion din lume pentru olimpiadele apoteozei germane : tocmai în insula Rügen, ce idee ! Dar cu experiența pe care o avea, Regulus înțeluse îndată că nu s-a lucrat niciodată la un stadion. Inima îi bătea cuprinsă de o emoție extraordinară cînd văzu ceea ce căutase de atîtea luni.

Era un fel de depresiune care cobora pînă la apa mării și pretutindeni numai bălării, grămezi de moloz răvășit, bucăți de zidărie și beton, fiare strîmbate, pereți spărți, dar mai cu seamă bălării și tufe pipernicite care acopereau totul cu pioșenie.

Calculă lungimea scobiturii, circa o jumătate de kilometru, apoi lățimea, adîncimea, toate. Zări rămășițe de șine, de macarale, de pontoane, de tablă, de bîrne, chiar

și un încărcător de obuze afundat aproape cu totul în mîl. Afară de asta simțea încă în aer un iz caracteristic care îi era bine cunoscut, mirosul persistent de navă de război : petrol, lac, tablă încinsă, răsuflare de marinari.

Așadar, asta era tainica bază a „Eventualității 9 000“. Aici a fost construită o navă de proporții nemaiauzite, în acest bazin s-a născut, de aici a coborît în mare, ca acum să nu-i rămînă nici măcar amintirea, pentru că totul s-a făcut în taină și oamenii care știu asta nu deschid niciodată gura ; trebuie să fie vorba de un jurămint sfînt care angajează onoarea și viața : afară de cazul cînd vor fi murit toți, mii și mii, dispăruți în adîncul pămîntului. Sau al mării.

Pe urmă cercetă rămășițele de sîrmă ghimpată, urmele zidului foarte lung de împrejmuire, ale atelierelor mecanice, ale barăcilor — un oraș întreg trebuie să fi trăit aici ani de zile neștiut de lume, apărut prin cine știe ce camuflaje, neștiut nici chiar de grangurii de la Kriegsmarine.

Acum însă nu mai era decît o întindere pietroasă și părăsită, pe unde nu trecea nimeni niciodată, în mijloc cu acea temută scobitură rămasă fără rost, iar pe sus, cîteva păsări semănînd a corbi, care se tot învîrteau cu tîlc, scoțînd țipete jalnice, și, deasupra, cerul cenușiu și nemîșcat al Balticei, cu lumina lui diafană care te cheamă spre nord, tot mai spre nord, iar în față marea vegnic în mișcare, mare aspră și puternică, cenușie, cu lungi coame albe care apar și dispar fără motiv ; și, urmărindu-le, privirile îi trecură mai departe, mereu mai departe, pînă la orizontul foarte depărtat, cu desăvîrșire pustiu.

Misterul „Eventualității 9 000“ devenea astfel și mai adevărat și îngrijorător, iar Hugo Regulus nu mai putea da înapoi nici să fi vrut din toate puterile — trebuia să se aprofundeze în el pînă la capăt, chiar de-ar fi fost nevoie să-i închine absolut toată viața care îi mai rămînea de trăit. Era în luna mai 1946.

Dar, pe neașteptate, enigma atît de complicată și tulburătoare se dezlegă aproape singură. Într-un ziar din Hamburg apărură o scurtă știre din Kiel despre o tentativă de sinucidere ; într-o grădină publică fusese găsit un om în nesimțire și plin de sînge, cu o rană gravă la cap. Mai ținea încă în mîna dreaptă un revolver. Era un oarecare Wilhelm Untermeyer, fost subofițer de marină, repatriat recent din America de Sud, unde fusese cîtăva vreme internat în lagăr. Cauzele sinuciderii nu se cunoșteau.

Era chiar Willy Untermeyer care lucrase atîta timp sub ordinele lui Regulus și care fusese luat pentru „Eventualitatea 9 000“. Regulus îl găsi la spitalul din Kiel, cu tot capul bandajat și vorbind, vorbind fără întrerupere, deși medicii îi administrau calmante peste calmante. Din cînd în cînd, cădea într-un somn adînc, dar de cum se trezea, începea iar să vorbească, spunînd lucruri aparent de neînțeles, drept care toți erau convinși că delirează. Rana — spuneau medicii — era gravă, slabe speranțe ca omul să mai supraviețuiască.

Tatăl și soția nefericitului nu știau cum să-și explice gestul lui. Willy se întorsese de mai bine de o lună, și mai închis și tăcut ca de obicei. Vorbise puțin sau mai deloc despre cele ce i se întîmplaseră. Spusese numai că se îmbarcase pe o navă, că la sfîrșitul războiului această navă se autoscufundase, că el fusese internat în Argentina și că o dusesse destul de bine, pînă cînd fusese repatriat. Dar nu spusese care navă, nici unde, nici împrejurările respective. Părea ciudat și faptul că după repatriere nu îi dăduse nici un semn de viață lui Regulus, la care ținuse întotdeauna foarte mult. Soția îl întrebasese o dată :

— De ce nu-i scrii comandantului Regulus ? A venit aici anume ca să te caute, o să se bucure că te-ai întors.

— Da, da, o să-i scriu, îi răspunsese Willy.

Dar tot nu-i scrisese.

Să-l fi recunoscut oare Untermeyer pe fostul său comandant cînd acesta intrase în rezerva de spital ? Re-

gulus scrie că lucrul nu este sigur. În orice caz, rănitul îi răspunsese normal aproape la toate întrebările. Puține întrebări, ce e drept, pentru că medicii interzisese să fie chestionat. Și-așa vorbea el prea mult, ca și cum ar fi avut undeva în adâncurile lui un teribil surplus de gânduri îndelung înăbușite, care acum vroiau să iasă la lumină; ca și cum glonțul de revolver ar fi deschis un loc de trecere și pe acolo s-ar fi revărsat în afară tot ceea ce, duros, fermenta în el de prea multă vreme.

În acele interminabile poliloghii care au luat sfârșit doar cu o oră înaintea morții, Untermeyer n-a povestit nimic cu șir. Amintirile îl năpădeau din cele mai felurite părți, fără nici o ordine, din care pricină un episod era urmat de altul ce se petrecuse poate cu câteva luni înainte.

Povestirea pe care a încheiat-o Regulus din ele prezenta deci lacune și, pe alocuri, o totală lipsă de legătură. În schimb, Regulus crede că nimic din ceea ce ieșea din gura lui Untermeyer nu era rodul delirului. Oricât de fragmentară, povestirea se motiva în fiecare punct al ei și, mai cu seamă, răspundea în mod exhaustiv la întrebările cheie pe care le lăsase în urma ei „Eventualitatea 9 000“. Oricum, era vorba de singura mărturie demnă de luat în seamă și în directă legătură cu unul dintre cele mai uimitoare evenimente ale timpului nostru.

La acest punct începe partea a doua a cărții, cea mai importantă și, din păcate, cea mai scurtă. Cu drept cuvânt, Regulus n-a vrut s-o amplifice recurgând la imaginație și nici să coordoneze materia fărâmițată cu ajutorul unor legături și adaosuri la care i-ar fi dat voie raționamentul logic. Cînd a transcris cele spuse de Untermeyer, intervenția lui s-a limitat la orînduirea faptelor într-o succesiune cronologică evidentă și la coordonarea în perioade corecte din punct de vedere sintactic a celor debitate de mumbund în fraze ciuntite, expresii dialectale, bîlbîieli. Și acum, nu ne rămîne decît să ascultăm.

Pe șantierul din insula Rügen — numit chiar „Șantierul 9 000“ — cu o discreție care ar fi trezit invidia spălăciților birocrati de la „Oficiile Cifru“, și cu o angajare de fonduri care părea că va epuiza însuși sîngele țării pînă la ultima picătură, din care cauză toți cei prezenți acolo aveau un fel de teamă ca de o nebunie catastrofală; la adăpostul unui acoperiș uriaș pe care în fiecare dimineață cîțiva oameni întindeau, în funcție de anotimp, ramuri verzi, buruieni gălbejite, blocuri de zăpadă; o claustrare absolută a militarilor și muncitorilor; apărat printr-un jurămînt solemn al tuturor participanților, a fost construit, din iunie 1942 pînă în ianuarie 1945, cuirasatul „König Friedrich II“ care avea să fie arma secretă a marelui Reich ce urma să provoace deruta flotei unite a Marii Britanii și Statelor Unite și a tuturor celor ce li s-ar alătura, vai lor și pace sufletului marinarilor care s-ar fi aflat la bord, căci n-ar fi avut nici măcar timpul să înalțe o scurtă rugăciune către Domnul nostru atotputernic !

Dislocarea urma să fie de 120 000 de tone, lucru care s-a realizat. Viteza, 30 de noduri. Dublă protecție anti-torpilă a carenei, pentru care fapt nava putea rezista la cel puțin 30 de torpile înainte de a resimți șocul. Propulsie în jet cu două elice auxiliare. Protecție verticală de 45 de centimetri a carenei, de 35 pe puntea blindată. Patru turele prevăzute cu arme 203, și 36 de instalații pentru 75 antiaeriene. Iar armamentul principal era constituit din douăsprezece dispozitive foarte ciudate, în grupuri de cîte trei, care poate că erau tunuri, dar poate că nu erau; Untermeyer le zicea *Vernichtungsgeschütze*¹ și spunea că puteau nimici în cîteva secunde orice navă de la suprafață pe o rază de 40 de kilometri. Lungime, circa 280 de metri. Echipaj, 2 100 de oameni. Coșuri erau trei.

¹ Tunuri de mare calibru, foarte puternice.

Într-un moment cînd se simțise ceva mai liniștit, Unter-meyer ceruse soției sale să-i aducă la spital hîrțiile lui ținute într-o mapă de piele, și scosese de acolo o mică fotografie a leviatanului, ca să i-o dea comandantului Regulus. Cum poza nu conține nici un element de comparație, dimensiunile nu se pot aprecia; în plus, este vorba de un instantaneu mediocru, făcut de un diletant fără experiență. În ansamblu, profilul repetă linia precedentelor nave germane, cu prora caracteristică în formă de coasă. Numai că lipsesc obișnuitele tunuri de mare calibru; în locul lor se văd niște prăjini sau tuburi metalice lungi de cel puțin douăzeci de metri, cu orientare și înălțare automată, care ar putea să fie și tunuri. Cel puțin în aparență, aceste arme sînt lipsite de orice blindaj de protecție. Ele pornesc de la nivelul covertei, și se înalță formînd un unghi mare (cel puțin în fotografie). Regulus exclude faptul că ar fi vorba de arme atomice, demonstrează, de asemenea, că nu puteau fi simple aruncătoare de rachete; și renunță la o descriere tehnică.

A fost lansat la apă în octombrie 1944, dar au mai trecut cîteva luni pînă să fie complet gata. Nu se știe dacă a efectuat în zonă exerciții de tragere; și încă foarte multe lucruri nu se știu despre acea pregătire disperată. Dar nici unul dintre inamici n-a avut nici cea mai mică bănuială despre ceea ce se pregătea la Șantierul 9 000, n-au avut deci loc bombardamente, iar avioanele de recunoaștere care treceau pe acolo își vedeau de drum aparent liniștite.

Apoi a venit februarie, martie, aprilie; bariera defensivă a frontului a fost dislocată, armata roșie gonea spre Berlin; însă cu toate comunicatele de război ale Marelui Stat Major care nu mai putea să ascundă înfrîngerea, la bordul lui „König Friedrich II” oamenii trăiau liniștiți. Asemeni celui care stă închis într-o solidă casă de granit, în timp ce afară se dezlănțuie sălbatic furtuna. Atît de

invincibil părea noul și marele cuirasaș, supremă capodoperă a rasei germane.

Dar de ce nu porneau la luptă? Ce mai așteptau? Berlinul sta să cadă, ba chiar trebuia să fi căzut: într-o seară, comunicatul Marelui Stat Major n-a mai fost transmis.

Atunci muncitorii și inginerii au debarcat de pe cuirasaș, văzduhul a început să tremure ușor deasupra celor trei coșuri, semn că fuseseră puse în acțiune cazanele, cele mai contradictorii gânduri și speranțe se involburau în sufletele oamenilor, pacea părea grozav de ispititoare, fie ea și cu rușinea înfrîngerii, dar era deopotrivă dureros să abandonezi pur și simplu minunata fortăreață marină, fără să fi încercat măcar să lupți.

Comandantul unității, căpitanul de vas Rupert George, a pus să se dea semnalul adunării generale. Era un om înalt, blond, cu înfățișare aristocratică, cu ochi foarte deschiși la culoare, atît de sensibil și timid, încît pentru a le ordona trebuise să-și impună o voință de fier.

Erau orele trei în după-amiaza zilei de 4 iunie 1945. Cînd întregul echipaj fu adunat pe coverta pupei, comandantul începu să vorbească în următorii termeni:

— Ofițeri, subofițeri, marinari, trebuie să vă spun cîteva lucruri, puține dar grave. Așa cum poate vă închipuiți și voi, forțele armate germane terestre, navale și aeriene sînt pe cale să înceteze lupta. Pînă diseară poate se va semna un armistițiu. Toți militarii Reichului vor trebui să se supună condițiilor acestui armistițiu.

Aici se opri și, cu ochii lui albaștri, cercetă îndelung chipurile celor care stăteau în fața lui.

— Nu aceeași soartă ne așteaptă însă pe noi. Printr-un decret al comandamentului suprem, cuirasașul „König Friedrich II” este dispensat de a da ascultare clauzelor oricărui eventual armistițiu. Documentul se află în mîinile mele de cîteva zile și mai tîrziu va fi expus, pentru ca fiecare din voi să-l poată controla. Cuirasașul „König Friedrich II”

va pleca deci chiar astă-seară spre o zonă pe care nu v-o pot dezvălui. În vreme ce pământul țării va fi cotopt de armatele dușmane, noi vom continua să rămânem Germania liberă și independentă. De atacat, nu-l vom mai ataca pe inamic, dar sîntem hotărîți să ne apărăm. Noi vom fi ultimul colț liber al patriei noastre. Am datorita de a vă înștiința că ne așteaptă zile, săptămîni, luni, poate ani de sacrificii grele, și s-ar putea să ne aștepte și moartea. Dar nouă, e bine s-o știți, ne-a fost încredințată ultima fișie din drapelul nimicit. Noi, poate, vom avea parte de ultima și cea mai grea luptă, care ne va putea aduce glorie, dar nimic altceva, pentru că nu vor mai exista speranțe. În același timp, am datorita să vă las cu desăvîrșire liberi. Alegerea este exclusiv în puterea voastră. Cine socotește partida încheiată și preferă să urmeze soarta comună a poporului nostru e liber să debarce chiar astă-seară, scutit de orice obligații militare. Motive de important interes omenesc sau familial pot justifica asemenea alegere; și nu am calitatea să le apreciez justitea. Cine, dimpotrivă, alege de bunăvoie să rămînă la bord, e bine să știe că nu îl așteaptă nici un fel de bucurii. Va fi o misiune foarte lungă, al cărei sfîrșit nu știm nici cînd și nici cum va fi. Greutăți, singurătate, despărțire definitivă de familiile voastre, renunțare la propriul destin, iată tot ce puteți spera. Merită libertatea atîtea sacrificii? Fiecare din voi e liber să hotărască. Ascultați, așadar, de conștiința voastră. Eu unul m-am hotărît de multă vreme. Pînă cînd vom putea păstra acest bun suprem? Care este ultima țintă pe care ne-o propunem? Vom fi chemați la o luptă decisivă? Nu știu nici eu, dar chiar dacă aș ști, n-aș putea să vă spun. De aceea, cei ce rămîn la bord, cînd vom porni în necunoscut, să arunce o ultimă privire de rămas-bun către pământul patriei de care ne despărțim. S-ar putea să nu-l mai revedem niciodată.

Cam așa a sunat discursul comandantului. Și imediat după aceea oamenii s-au împrăștiat. Nimeni nu pricepea

bine ce se întîmplă, totuși cuvintele comandantului avură un ecou neobișnuit de puternic în suflete, așa că doar două sute douăzeci și șapte de oameni cerură să fie debarcați.

Lumina acelei zile nu se stinsese încă de tot cînd cuirasatul „König Friedrich II” ieși de sub giganticul acoperiș camuflat care îl ținuse atîta vreme ascuns și porni către largul mării. Imediat, pe pămînt, începură să bubuie în-cărcăturile explozive pregătite pentru a distruge bazinul, șantierul, halele și tot restul, așa încît să nu mai rămînă nici o urmă din ceea ce se făcuse. Și multă vreme, de la bord, s-au văzut, tot mai departe, acele vîlvătai atît de semnificative. N-aveau să se mai întoarcă niciodată acolo.

Aici povestirea face un salt mare și nu spune nici o vorbă despre felul cum a izbutit nava să iasă neobservată din Marea Baltică, să ocolească în voie Scoția și să străbată Oceanul Atlantic de la nord la sud, fără a se întîlni cu dușmanul.

Cuirasatul se opri undeva în larg, la est de golful San-Matías, legat de un fel de geamandură care fusese special pregătită pentru el, nu se știe de cine și cum, în dreptul unui loc mai puțin adînc. Aproape două mii de oameni duceau pe el o viață absurdă, izolați de restul lumii care le ignora rezistența. Viața la bord se desfășura reglementar ca în orice port, atîta că nu existau cheiuri și urme vizibile de uscat, ci numai pustiiul deprimant al valurilor. În zori, spălarea punților, apoi exerciții de toate felurile; foarte rar se întîmpla ca radarul să semnaleze apropierea unei nave sau a unui avion. Atunci monstrul mărilor se învăluia imediat într-o ceață densă cu ajutorul unor dispozitive speciale, așa că vasele își vedeau întotdeauna de drum fără să dea prea multă atenție celui nor ciudat în mijlocul oceanului; tot așa făceau și avioanele. (Untermeyer nu știa că cei de pe „Maria Dolores III” îi zăriseră.)

Din cînd în cînd, o barcă mare cu motor era lăsată la apă și pornea spre apus. După cîteva ore se întorcea cu provizii de alimente. Sistemul de aprovizionare fusese într-adevăr organizat dinainte prin întâlniri în largul oceanului cu vapoare venind din Argentina. Nave germane, sau poate străine, camuflate? Nu se știa nimic precis. Uneori, în locul bărcii cu motor era coborîtă o mică cisternă; atunci, în loc de alimente, se aducea petrol.

Între timp, veștile despre catastrofa germană veneau una după alta prin radio, și la bord începură să apară semne de nemulțumire și răzvrătire, cu toate că simpla apariție a comandantului George era suficientă pentru a trezi din nou un sentiment de venerație și de teamă în inimile neliniștite.

Cu timpul însă nici disciplina de fier, nici intensă activitate de toate felurile n-au mai fost de ajuns pentru a potoli agitația. Seara, în salonul ofițerilor, izbucneau discuții tot mai îndrăznețe, și ici, colo, în taina cabinelor, se infiripau unele încercări de complot.

Ce tot așteptau? Ce mai puteau spera? Romantică iluzie care îi amăgise la plecare se spulberase. Singurătatea devenea un coșmar. Imobilitatea era exasperantă. Ce mai așteptau? Să fie zăriți, cum mai curînd sau mai tîrziu era fatal să se întîmple, și nimiciți de aviația americană? Să putrezească în acel exil fără noimă?

Vorbe, zvonuri, minciuni, suspiciuni, născociri treceau tot mai des din gură în gură. Cîțiva spuneau că comandantul ar fi nebun. Circula zvonul despre o discuție violentă pe care acesta ar fi avut-o cu comandantul secund Stephan Murlutter, un om robust, rece, cu scaun la cap. Se spunea că Murlutter ar susține ideea autoscufundării și predării. Cei mai mulți erau de aceeași părere.

Mai erau însă și din cei care țineau cu George. În special ofițerii mai tineri, cadeții, sublocotenenții de vas. E normal, susțineau ei, ca o elită alcătuită din cîțiva să

ispășească odioasele culpe care acoperiseră Germania de rușine. Ei erau cei mai puri, misticii, asceții.

Cîte luni au trecut oare așa? Timpul aluneca în neștire pe lîngă ei, așa cum li se întîmplă bolnavilor pentru care zilele, toate la fel, nu se mai deosebesc, iar trecutul pierde orice consistență. A venit noiembrie, apoi decembrie, a venit Crăciunul, iar invincibila fortăreață făcută pentru a lupta și a distruge continua să zacă în trîndăvie. În seara aceea — pe acolo era în toiul verii — de pe coverta vasului, cîntecul *Stille Nacht* s-a răspindit patetic peste imensitatea pustie a oceanului, fără să-și afle ecou.

Povești ciudate prindeau viață. Se spunea de pildă că mulțimită navelor de aprovizionare clandestină sosise la bord o femeie — ba chiar erau trei femei — și trăiau ascunse în cabinele subofițerilor. Se spunea că cineva, de jos de la mașini, umbla să-i incite pe fochiști să se răzvrătească. Se spunea și că în curînd aveau să lupte. Dar cu cine? Nimeni nu știa.

Oamenii, pînă atunci foarte disciplinați, dădeau semne frecvente de nervozitate. Începură, fără motiv, falsele alarme. Sentinelele zăreau avioane inexistente sau fumuri care se dovedeau simple miraje. Pe neașteptate, chiar și în plină noapte, se producea o agitație frenetică: marinarii săreau jos din hamace, se îmbrăcau, alergau la posturile de luptă. Se auzise un semnal de radar, se aprinsese un foc bengal la orizont, trecuse un submarin pe aproape; zvonuri după zvonuri. Pe urmă se constata că nimic nu fusese adevărat.

În timp ce degradingolada se contura tot mai precis, comandantul navei, George, se îmbolnăvi. Medicul maior Leo Turba diagnostică o formă de tifos. Vestea contribui la accentuarea defetismului.

După opt zile, comandantul începu să delireze. Se credea în casa lui din Bremen, își striga soția, porunca să i se înșeuze calul.

În ziua a noua își reveni și avu o lungă discuție cu comandantul secund Murlutter; fu informat despre agitația care domnea la bord și ordonă să se aprindă focurile pentru plecare în ziua următoare.

La început, vestea însufleți echipajul, dar descurajarea sporî și mai mult cînd nava întoarse prora spre sud, depărtîndu-se și mai mult de Germania.

În sfîrșit, se ivi pămîntul și la vederea lui marinarii aproape că înnebuniră de bucurie.

Dar și de data asta iluziile li se spulberă. Coasta era Țara de Foc, și gigantica navă pătrunse într-o adîncitură șerpuită unde aruncă ancora. De jur împrejur, cel mai inospitalier și sălbatic peisaj. Stînci golașe, ghețari imenși, nici un fir de iarbă, grupuri de pinguini, frig. Acum nimeni nu mai rostea numele adevărat al fortăreței marine, ci toți îi ziceau cuirasatul „Tod“.

În ziua de 23 ianuarie 1946, George, comandantul navei, se stinse din viață. Pentru cei mai mulți, moartea lui a fost o ușurare. Într-adevăr, comanda fu preluată de căpitanul de fregată Murlutter, despre care știau că e hotărît să scufunde vasul și să se predea.

Onorurile funebre aduse lui George i-au mișcat profund. Cînd coșciugul învăluit în drapel alunecă, scufundîndu-se, în adînc, muzica militară intonă imnul național. Mulți dintre marinari, cu nervii zdruncinați, au izbucnit în plîns.

Trecură alte zece zile de imobilitate apăsătoare în fiordul patagonez. Cine știe de ce, alarmele erau mult mai frecvente de cînd nava nu se mai afla în largul oceanului; din cauza aceasta, ziua trebuiau să declanșeze mereu ceața și aerul era irespirabil.

Se așteptau toți ca, dintr-un moment într-altul, Murlutter să dea ordin de plecare spre nord. Și, într-adevăr, dădu ordin să se sune adunarea generală.

Dar pentru a treia oară marinarii, care se și vedeau respirînd ușurați, fură cumplit dezamăgiți. Ca și cum comandantul George i-ar fi transmis, o dată cu ultimele consemne, și nebunia lui, Murlutter anunță că toți trebuiau să se pregătească pentru ultima și cea mai grea încercare: a doua zi, spuse, aveau să înceapă lupta.

Un murmur amenințător străbătu mulțimea de oameni exasperați, cei mai mulți bărboși și cu hainele numai petice. Atunci glasul lui Murlutter deveni un fel de tunet.

— Repet, zise, că miine, după toate probabilitățile, va fi zi de luptă. Citesc în ochii voștri o singură întrebare: cu cine? Vă răspund: nu știu. Nu cunosc numele dușmanului. Nu știu ce culori are drapelul lui. Dar vă anunț că asta nu are nici o importanță. Nu uitați că mulți dintre voi îi zic acestei nave „Tod“. Cuirasatul „Moarte“! Credeați poate că glumiți? Și acum ascultați-mă cu toată atenția: cum printre voi s-ar putea ca vreunul, sau poate mai mulți, să nu se simtă chemați, acestora le spun, așa cum ne-a spus comandantul George cînd am plecat din insula Rügen: sînteți liberi să alegeți. Cei ce vor să debarce, n-au decît, ne vom lipsi de ei. Le pun la dispoziție ambarcațiile necesare cu carburant și alimente suficiente ca să ajungă la cea mai apropiată așezare locuită. Singura lor datorie, pentru încălcarea căreia nu le acord nici o concesiune, este să tacă. Vor trebui deci să-și ia, printr-un jurămînt solemn, angajamentul că nu vor spune niciodată nimănui, pentru nimic în lume, nici o vorbă despre cuirasat... despre cuirasatul „Tod“. Eu nu sînt, desigur, un filozof și nu știu să explic bine anumite lucruri, dar voi spune numai atîta: o jertfă nu poate ajunge la picioarele Domnului atotputernic dacă nu este săvîrșită în taină. O singură vorbă indiscretă a voastră, și totul s-ar irosi în chipul cel mai lamentabil. Așadar, blestemul veșnic să cadă asupra celui ce nu va ști să tacă! Dar pentru cei care rămîn să lupte, glorie! Glorie nouă, glorie cuirasat!

satului „Tod“ ! Glorie patriei noastre depărtate și nefericite !“

Discursul se prăbuși ca un bolovan greu peste inimile chinuite ale oamenilor. Și primul lor gând a fost : Murlutter a înnebunit și el ca George. În special ultimele fraze, rostite cu o ardoare sumbră și dureroasă, dovedeau într-adevăr o primejdioasă exaltare.

Apoi, noul comandant secund Hellmuth von Wallorita dădu comanda „Drepti !“ și îl salută pe Murlutter, prezentându-i echipajul.

În timp ce ridica însă mâna spre cozoroc, îi scăpă monoculul de la ochiul drept. Cu un clinchet ciudat, micul disc de sticlă se izbi de blindaj, dar în loc să se spargă, ricoșă rostogolindu-se către capătul covertei. Nimeni nu îndrăzni să miște. În tăcerea apăsătoare, se auzi ușorul zgomot. Ochii urmăriră drumul lentilei care își accelera treptat rostogolirea pînă cînd ajunse la vergă. Dar în loc să se oprească, făcu un ultim salt și căzu în mare.

La clipocitul care se auzi cînd sticla căzu în apă, datorită inexplicabilelor rezonanțe ale lucrurilor, un sentiment de cumplită singurătate, cum nu mai încercaseră niciodată, se abăt看 asupra acelor oameni exilați la capătul lumii. Și privirile îngrijorate se îndreptară cu ură către munții întunecoși, către stîncile și ghețarii care asistau nepăsători, cufundați în somnul lor veșnic.

Au cerut să fie debarcați optzeci și șase de oameni, dintre care doi ofițeri și doisprezece subofițeri ; printre ei era și Untermeyer.

Mulți alții de pe cuirasat ar fi plecat bucuroși pentru a se întoarce în sînul societății și deci în patrie. Dar se gîndeau că dezertarea lor ar fi inutilă. A doua zi, comandantul avea să-și dea singur seama de nebulia lui. Imposibilitatea de a rezista multă vreme în acel loc sălbatic va fi mai tare decît orice demență. Și nava avea să se predea pînă la urmă.

În prezența comandantului, cei optzeci și șase care plecau prestară jurămîntul de a tăcea, apoi, cu bagajele lor — se lăsase noaptea — coborîră într-o șalupă, care porni spre ieșirea din golf și ajunse curînd în larg. Abia atunci, cîtiva din ei începură să se simtă năpădiți de regrete, ba chiar de remușcări, ca și cum ar fi dezertat în mod laș. Remușcări care cu timpul aveau să-l hărțuiască pe Untermeyer pînă la a-l împinge la sinucidere.

Șalupa își continuă drumul toată noaptea, pe o mare liniștită, înaintînd spre răsărit, silită să se depărteze cît mai mult de țarm pentru a evita pericolul recifelor și a ajunge la strîmtoarea Le Maire.

Zorile se iviră pe un cer senin, cu o ușoară ceață la orizont. Pămîntul aproape că nu se mai vedea. Puțin cîte puțin, oamenii putură să se privească în față, să se recunoască, așa bărboși cum erau.

— Atenție, o unitate necunoscută către pupa ! strigă unul pe neașteptate.

Li se opri respirația !

— Păi, e cuirasatul „Tod“ !“ Vine chiar pe ruta noastră... Da, se îndreaptă în direcția noastră... Nu, nu, se depărtează... Și unde naiba s-o fi ducînd ?... Acum se îndreaptă spre larg... Drace, merg cu toată viteza !

Era o scenă impresionantă. Lansat cu viteză maximă, leviatanul ieșea din negurile nopții, împănat cu antenele lui misterioase, spintecînd apa cu prora sa puternică și ascuțită, care stîrnea două clocote înalte de spumă. În scurtă vreme distanța dintre cuirasat și șalupă se micșoră sensibil.

Cînd cuirasatul „Tod“ ajunse aproape în dreptul lor, la o depărtare de circa o jumătate de milă, celor din șalupă li se păru că prind, adus de vînt, un semnal cunoscut de trompetă.

— Auzi trompeta ?...

— Da, o aud...

— O aud și eu...

— Ce, sînt nebuni?... Sună : la posturi pentru lupta supremă !

Apoi un urlet gîtit, din care străbătea o groază nemai-pomenită :

— Isuse Cristoase, uitați-vă- acolo !

Toți cei optzeci și șase se uitară. Și singele le îngheță în vine. Dinspre capătul orizontului austral înaintau, confuze în negura zorilor, niște umbre înfricoșătoare de nave aliniat în șir indian. Nave adevărate sau fantome înșelătoare ?

Își profilau pe cer formele neobișnuite și de un negru foarte intens, iar în comparație cu ele, gigantul cuirasat „Tod“ parcă era o bărcuță de copil. Păreau înalte de sute de metri, păreau să cîntărească milioane de tone, șase, și altele care se întrezăreau prin ceață, într-un cortegiu nesfîrșit. Fiecare avea alt profil, cu arborade ciudate, uriașe turele oblice care se legănau în văzduh ca niște minarete. La capăt, ca o coamă funebră, flutura o pădure de stindarde foarte lungi. Ansamblul — greu de explicat de ce — avea un aer extrem de vechi.

Cine erau ? Oare din ascunzișurile oculte ale pămîntului ieșiseră amiralii apocalipsului, cu orbite negre și goale ca niște caverne, pentru a-l umili pe om ? Ce se aflau oare în acele funebre fortărețe, îngeri sau demoni ? Era poate acel ultim dușman de care pomenise comandantul George ?

Dar evident, cuirasatul „Tod“ se năpustea orbește către propria lui pierzanie. Îl văzură micșorînd distanțele, accelerîndu-și viteza, parcă temîndu-se că va scăpa prilejul. Între timp, vasele tenebrelor umpluseră întregul orizont cu arhitecturile lor sinistre.

Lupta — povestea pe urmă Untermeyer — a durat vreo zece minute. Cei din motonavă au asistat la ea, neputincioși și înlemniți de groază.

Au văzut cuirasatul „Tod“ orientîndu-și cele douăsprezece gîturi lungi ale așa-numitelor *Vernichtungsgeschütze*

la înălțimea maximă, către spectralele umbre. Apoi, o triplă flacără, un triplu val de fum roșietic care rămase în urmă, plutind deasupra undelor. Din țevi țîșniră trei prăjini incandescente care, în zbor arcuit, se ridicară fulgerător la o înălțime vertiginoasă, căzînd apoi asupra țintei. Disparură, după cîte se părea, în coasta uneia din fortărețele negre.

— Lovit în plin ! strigă unul de pe șalupă, recîștigîndu-și speranța.

Intr-adevăr, în centrul vasului se deschise un abis de foc, imediat turelele se clătinară, rămaseră cîteva clipe în cumpănă, apoi totul se năruî într-o învîlmășire de sfărîmături și dispăru în adîncuri.

Dar cînd cuirasatul „Tod“ trase a doua salvă, trase și dușmanul. Lumini gălbui fulgerară deodată pe patru vase ale misterioasei flote.

Cei din șalupă așteptau cu sufletul la gură clipa sosirii proiectilelor. Pînă cînd unul spuse :

— Dar nu vine nimic. Nu sînt decît năluci !

Chiar în clipa aceea, în vreme ce un tunet îngrozitor se răsfrîngea peste ocean, la prora cuirasatului „Tod“ se înălțară vertical din apa vînată douăsprezece turnuri uriașe făcute din spumă și apă. Se ridicară sus, foarte sus, tot mai sus, pîrînd că nu se mai termină niciodată. Cît de înalte ? Șase sute, șapte sute de metri ? Fiecare din ele era un cataclism. Impulsul o dată sfîrșit, se prăvăliră în jos grămădindu-se, masă înfricoșătoare în care cuirasatul „Tod“ dispăru timp de cîteva minute.

Reapăru intact, acoperit tot de spumă, slobozi imediat a treia și a patra salvă, lansînd alte șase prăjini incandescente.

Trei, prea scurte, căzură în apă. În schimb, trei se înfipseră într-o fortăreață care semăna cu un dric, cu șapte coșuri lungi. După cîteva secunde, coverta navei sări în aer, azvîrlită de o explozie violentă. Răsucindu-și marginile înnegrite, rana îngrozitoare scui pă afară măruntaiele de

foc. Atunci apa începu să clocotească cu şuierături furioase şi se formă un nor uriaş de vapori sub care dispărură într-o năruire totală rămăşiţele navei sfirtecate.

Aşadar, cuirasatul „Tod“ ţinea piept şi războinicilor din infern. Dar la ce bun toate loviturile lui magistrale? O a doua pădure monstruoasă de coloane de apă înconjură vasul, zguduindu-l de parcă ar fi fost o bărcuţă. Ce proiectile erau? De ce calibru? Mari cât nişte vagoane? Cât nişte case? Din ce artilerie supraomenească proveneau?

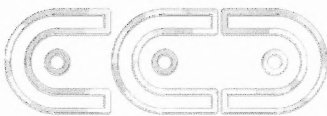
Acum, toate acele *Vernichtungsgeschütze* traseră laolaltă o salvă. Douăsprezece fusuri arzînd goniră în sus spre norii adunaţi deasupra locului bătăliei. Coborîră fulgerător. O a treia fortăreaţă neagră fu străpunsă şi se pulveriză în aer cu un evantai de flăcări şi fum care se ridică în slăvi.

Dar a fost ultima. Deodată, exact în punctul unde se afla cuirasatul „Tod“ ţîşni un pisc vertical de apă, cu pereţii netezi şi de dimensiuni indescriptibile. Ca un monstru, se ridică în văzduh depăşind înălţimea norilor. Rămase o clipă nemişcat. Şi brusc începu să tremure, se prefăcu în cataractă, prăvălindu-se peste spinarea sură a valurilor.

Apoi, dintr-o dată nu se mai zări nimic. Cei din şalupă, împietriţi, aproape că nu-şi puteau crede ochilor. Pe neaşteptate, funebrele corăbii ale adîncurilor, coloanele de apă, flăcările, bubuiturile dispărură, de asemeni şi cuirasatul „Tod“. Ca şi cum tot ce se întîmplase fusese născocit doar de ei. Nu mai era nimic pe nesfîrşirea fusese a apelor, nici o epavă, nici un cadavru, nici o pată lucioasă de petrol. Oceanul pustiu şi atît (doar pe cer mai rămăseseră, drept mărturie, fişii de nori de culoarea catarinului). Şi în tăcerea înspăimîntătoare care li se căscă în inimi ca un mormînt imens şi gol, elicea şalupei vîjîia, vîjîia ritmic.

CUPRINS

<i>Prefaţă</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XIX
 DEŞERTUL TĂTARILOR	 1
 POVESTIRI	 215
Cei şapte mesageri	217
Atacul Marelui Convoi	222
Şapte etaje	238
Şi totuşi bate cineva la uşă	256
Mantaua	271
Panică la Scala	277
O picătură	321
Cîntec de război	325
Prăbuşirea Balivernei	330
Şoarecii	338
Rigoletto	345
Zidurile Anagoorului	350
Expresul	355
Tiranul bolnav	362
Măreţia omului	368
Cuirasatul „Tod“	373

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

